

KATH. UNIVERSITEIT LEUVEN

Nederlandse afdeling

FAC. RECHTSGELEERDHEID
BIBLIOTHEEK

X 1150

**VERANTWOORDING, UITBOUW EN 'N EVALUATIE VAN EEN PROJEKT TER
BEVORDERING VAN DE VEILIGHEID ROND HET KIND**

**veiligheidsvoorlichting en veiligheidsaktie als vormingswerk in het kader van de
Kristelijke Arbeiders Vrouwengilden**

O. KOPPEN

verhandeling tot het verkrijgen van
de graad van doctor in de
kriminologische wetenschappen

SEPTEMBER 1976

KATHOLIEKE UNIVERSITEIT TE LEUVEN
FAKULTEIT DER RECHTSGELEERDHEID
FAKULTEIT DER GENEESKUNDE

INHOUDSOPGAVE

pg. I

X 1150

Dankwoord	pg. 6
Inleiding	pg. IO
HOOFDSTUK 1. EERSTE DOELSTELLING VAN HET PROJEKT : PREVENTIE VAN ONGEVALLLEN =====	
Inleiding.	pg. 39
1.1. Preventieve activiteiten - richting sociale geneeskunde.	pg. 40
1.2. Verantwoording van de actie ter voorkoming van ongevallen bij kinderen.	pg. 42
- De belangrijkste doodsoorzaak.	pg. 42
- Verhouding dodelijke/niet dodelijke ongevallen.	pg. 45
1.3. Preventie een haalbare kwestie.	pg. 49
- Onderscheid tussen het ongeval en het ongevalsgebeuren.	pg. 49
- Het ongevalsgebeuren is geen enkelvoudige oorzaak - gevolg kwestie.	pg. 52
- In het ongevalsgebeuren zijn er medeveroorzakende factoren die een tijdsdimensie bezitten.	pg. 57
- De veiligheid voor het kind : een ouderlijke opdracht met een evoluerend karakter en een maatschappelijke opdracht.	pg. 82
- Het fatalisme en de 4 E's (epidemiology, education, engineering, enforcement).	pg. 91
1.4. Konkrete uitbouw van de preventieve actie.	pg. 96
- De indirecte voorlichting.	pg. 98
- De direkte voorlichting.	pg. IOI
Besluit.	pg. IO4

HOOFDSTUK II TWEEDE DOELSTELLING VAN HET PROJECT : HET EVALUEREN VAN BEPAALDE RESULTATEN.

=====

Inleiding.	pg. 105
De wenselijkheid van evaluatie.	pg. 106
Definities van evaluatief onderzoek.	pg. 109
Doelstellingen, categorieën en uitvoering van een evaluatief onderzoek.	Pg. 112
1. De poging als evaluatie-kategorie.	Pg. 118
2. Het resultaat als evaluatie-kategorie.	Pg. 120
3. De adequaatheid van het resultaat als evaluatie-kategorie.	Pg. 120
4. De doeltreffendheid.	Pg. 121
4.1 Het brononderscheid als alternatieve methode in de formulering van het aktiepunt.	Pg. 121
4.2 Geen, of een beperkte of sterkere deelname van de plaatselijke groepen in de realisatie-ontwikkeling, als alternatieve methode.	Pg. 122
4.3 De aan- of afwezigheid van plaatselijke funktionarissen als alternatieve methode in de realisatie-ontwikkeling.	Pg. 123
4.4 De 4 criteria van veiligheidsbevordering als alternatieve methoden.	Pg. 125
5. De procesanalyse.	Pg. 127
Het falen in de uitvoering van één aspekt van het evaluatief onderzoek.	Pg. 129
Konkreet verloop van een plaatselijk veiligheidsinitiatief als een afgerond deel van het geheel dat wij de direkte voorlichting hebben genoemd.	Pg. 132
Besluit.	Pg. 136

HOOFDSTUK III TEN GELEIDE VAN HET STATISTISCH ADDENDUM.

=====

Inleiding.	pg. I39
1. De poging als evaluatie-kategorie.	pg. I40
1.1 Uitgaven aan het projekt op drie niveau's .	pg. I40
1.2 Enkele bemerkingen over de mate waarin het projekt de KAV-afdelingen bereikt.	pg. I41
2. Het resultaat als evaluatie-kategorie .	pg. I45
3. De doeltreffendheid als evaluatie-kategorie .	pg. I48
Besluit.	pg. I65

HOOFDSTUK IV BESPREKING VAN DE BINNEN HET KADER VAN HET PROJECT
OPVALLENDE FEITEN EN BESLUITEN HIEROMTRENT EN OM-
TRENT DE - OP GROND VAN DE TESTEN VOOR TOEKOMSTIGE
GELIJKAARDIGE PROJECTEN - BELANGRIJKE FEITEN.

Inleiding.	pg. 166
1. De poging als evaluatie-kategorie en de besluiten hieromtrent.	pg. 167
2. Het resultaat als evaluatie-kategorie en de besluiten hieromtrent.	pg. 171
3. De doeltreffendheid als evaluatie-kategorie en de besluiten hieromtrent.	pg. 173
3.1. Brononderscheid.	pg. 173
3.2. Vergelijking van de realisatie-ontwikkeling bij geen en bij belangrijke deelname van de plaatselijke groepen in het actieproces.	pg. 178
3.3. Het al dan niet betrokken zijn van funktionarissen bij het formuleren van de actiepunten en de realisatie-ontwikkeling.	pg. 182
3.4. De 4 criteria van veiligheidsbevordering en de realisatie-ontwikkeling per gemeentetype voor die gemeenten waarvan het college van Burgemeester en Schepenen uit een CVP-meerderheid of een CVP-koalitie bestaat.	pg. 193
Besluiten en praktische richtlijnen.	pg. 203

ALGEMENE SAMENVATTING.	pg.	226
ALGEMENE BESPREKING EN BESLUITEN.	pg.	249
bijlage I: Dynamiek van het ongeval in en rond de woning.	pg.	256
BIBLIOGRAFIE.	pg.	257
STATISTISCH ADDENDUM.	pg.	1

DANKWOORD.

In de eerste plaats wil ik hier mijn blijvende dankbaarheid uiten tegenover professor dokter Herman van de Voorde voor de gelegenheid die hij mij, als kriminologe, ruimschoots bood om in de sociaal-geneeskundige richting een onderzoeksterrein uit te zoeken waarnaar mijn belangstelling kon uitgaan. Nu eens was zijn brede kultureel-maatschappelijke belangstelling, dan weer zijn uitgesproken drang naar degelijk wetenschappelijk verantwoord onderzoek een ware stimulans en inspiratiebron voor mij.

Deel uitmakend van zijn staf van assistenten, genoot ik, bij het bepalen van een studie-objekt en de activiteiten die hiertoe nodig zijn, van een ongeken- de vrijheid. Hieruit sprak zijn, door mij zeer gewaardeerd, vertrouwen.

Sober in woorden, uitte hij zijn steun talloze malen in daden. Zo was er zijn bewuste inzet mij te ontlasten van bijkomende activiteiten die hij mij van uit zijn positie overigens ten allen tijde mocht opleggen ; zijn ononderbroken, intens gebleven aandacht voor het projekt in elke ontwikkelingsfase ; zijn vroegere kontakten met de KAV als voorbereiding op mijn introductie.

Steeds vond hij tijd om zaken te overleggen. Wanneer hij sprak dan stuurde hij aan op degelijkheid, wetenschappelijkheid en praktisch nut.

Professor van de Voorde heeft een onvervangbare rol gespeeld in het ontstaan en de verwezenlijking van dit werk, waarvoor ik hem zeer dankbaar ben.

Mevrouw A. Willems - Van Cauwenberghe, gewezen nationaal voorzitter van de KAV, gewezen voorzitter nationaal comité Moeder- en Kinderzorg KAV en Mevrouw R. Steyaert, volksvertegenwoordiger, gewezen nationaal sekretaresse van de KAV wil ik zeer in het bijzonder mijn dank betuigen voor de waarde die zij van in de aanvang hebben gehecht aan het veiligheidsprojekt als vormingsprogramma binnen het kader van de KAV. Dit betekende een voor mij welkome aanmoediging tot de voorbereiding van het projekt, de opleiding van de gespreksleiders en de inzet tot de werking van het projekt, te meer daar zij bovendien ook bereid bleken te zijn het projekt integraal te financieren. De voorspraak van Mevrouw Anna van de Cappelle huidige voorzitter Nationaal comité Moeder- en Kinderzorg KAV, sekretaris "Ons Vooruitzicht Kristelijke Vrouwenmutualiteit), gewezen nationaal diensthoofd Moeder- en Kinderzorg bij Mevrouw A. Willems en Mevrouw R. Steyaert vraagt ontegensprekelijk voor een bijzondere dankbetuiging mijnerzijds. Ik vond in haar een uitmuntend voorspreekster. Niet alleen

wist zij mij op een optimale wijze te integreren in de KAV maar bovendien streefde zij gedurende de vele werkvergaderingen, die zij overigens altijd bijwoonde, naar een zo groot mogelijke verzoening tussen de praktische mogelijkheden van de verbondelijke verantwoordelijken en de eisen van de onderzoeksgroep. Hierbij kwam haar voortreffelijke zin voor diplomatie en haar oprechte bekommernis voor de veiligheid van het kind duidelijk tot uiting.

Mijn collega de Heer Jaak Van Kerckvoorde ben ik zeer erkentelijk voor zijn medewerking aan het opstellen van de opleidingskursus en de opleiding van de gespreksleiders. Zijn medewerking werd ook door de op te leiden groepen zeer op prijs gesteld. Door zijn creativiteitszin, zijn stiptheid en ook door zijn zeer konkrete benadering van de risico's waaraan kinderen blootgesteld zijn, wist hij de opleiding meer diepgang te geven.

Bij het achterhalen van de politieke samenstelling der colleges van Burgemeester en Schepenen van de gemeenten betrokken in het projekt, waren ^{mij} professor dr. j. A. Prims en gewezen senator, burgemeester A. de Marneffe zeer ter wille. Voor hun inspanningen bij het verstrekken van een nagenoeg volledige informatie ben ik hen dan ook bijzonder erkentelijk.

De uiterst bruikbare adviezen van professor dr. N. Huygelier naar aanleiding van een aantal door mij geopperde problemen inzake statistieken heb ik in dankbaarheid aanvaard.

Jeannine Peeters hielp mij aan minder tijdrovende technieken inzake statistische berekeningen. Voor de aanwending van haar computerkennis en haar inzet om mij in deze kennis te laten delen wil ik haar uitdrukkelijk dank zeggen, alsook dokter Gerald Reybrouck en uiteraard professor van de Voorde, omdat zij hebben ingestemd met de medewerking van mej. Peeters aan de verwerking van de onderzoeksgegevens.

In het Rekencentrum van de KUL werden wij in de programmeerfase van het projekt herhaalde malen bijgestaan door de heren W. Brems en W. Boeckx van de wetenschappelijke groep en de heren J. Drieghe en A. Miseur van de usersgroep. Ik ben hun erkentelijk voor hun opmerkingen en begeleiding.

Gesprekken met socioloog Dirk Roelants hadden tot doel de later te gebruiken testen aan te duiden. Niet alleen hiermee stond hij mij terzijde, maar ook inzake het onderzoek naar de betrouwbaarheid van een welbepaald aspect van de evaluatie. Zijn kritische houding bij onderlinge discussies droeg bij tot een grotere inzichtelijkheid, waarvoor mijn oprechte dank.

In de KAV nam Mevrouw Hilde Bosmans-Henderyckx de administratieve taak op zich. Als kontaktpersoon tussen de onderzoeksgroep en de KAV heeft Mevrouw Hilde Bosmans geen moeite gespaard om de beide fronten van de nodige inlichtingen te voorzien. Zij kreeg de taak toebedeeld de KAV-verantwoordelijken te informeren over de vergaderingen, zij zorgde voor de verslagen, hielp bij de organisatorische uitbouw van het project en nam actief deel aan het verzamelen van de onderzoeksgegevens. Ik dank haar voor de konkrete inzet harentwege, te meer daar zij deze taken soepel wist over te nemen van de uit diensttredende Mevrouw R. Van Nieuwenhuyze, gewezen nationaal verantwoordelijke Moeder- en Kinderzorg. Ook Mevrouw R. Van Nieuwenhuyze dank ik hier omwille van haar inspanningen tijdens de voorbereiding van het project.

Voor haar administratieve activiteiten in de voorbereidings- en opleidingsfase van het project betuig ik mijn dank aan Mevr. Lieve Nelissen-Ravoet. Haar opvolgster Mevrouw Greet Behets-Weckx, werd een onmisbaar lid van de onderzoeksgroep. Doorheen de jaren van samenwerking droeg zij zorg voor de vracht aan informatie. Aanvankelijk niet vertrouwd met de onderzoekslijsten, -klassementen en -formulieren baande zij zich een weg in die papieren jungle die eigen is aan elk onderzoek. Met haar pons- en kodeer capaciteiten deed zij blijgemoed de computer werken. Tenslotte verzorgde zij de presentatie van de tekst. Voor dit alles ben ik haar bijzonder erkentelijk.

De heer Herman Puelinckx, bibliothecaris van de School voor Maatschappelijke Gezondheidszorg, ben ik dank verschuldigd voor zijn daadwerkelijke hulp bij het vervolledigen van de bibliografie.

De weerklank van het project op plaatselijk vlak werd verwezenlijkt door de verbondelijke KAV-verantwoordelijken voor de werking veiligheid. Zij zorgden ook voor de verdere begeleiding van de gespreksleiders en maakten bovendien de evaluatie mogelijk door het verspreiden en verzamelen van de evaluatieformulieren. Voor het vervullen van deze taken ben ik bijzondere dank verschuldigd aan : M. Billiau, A. Bomhals, L. Callebaut, C. Catteeuw, M. Decorte, G. De

Hoon, F. De Sutter, L. Doom, P. Hus, M. Jacobs, M. Lanszweert, L. Lunders, H. Nijs, B. Scholle, C. Smitt, G. Van Elst-Somers, M. Struys, C. Trioen, M. Croonenborghs-Van De Loock, F. Van Hoeylandt, L. Van Impe, I. Thoelen-Vanoppen, L. Van Sweevelt, G. Verstaen, L. Dumont-Vervaeke en L. Veys.

Omwillen van de steun vanwege de KWB-verantwoordelijken aan de verbondelijke KAV-verantwoordelijken gaat mijn erkentelijkheid ook uit naar : J. Debaecker, H. De Blende, G. Decaevele, D. Decorte, S. Degrootte, J. Destreel, P. Monserez, J. Plas, G. Schoorens, M. Snoeckx, H. Vanaudenaerde, P. Vandeginste, H. Van der Guchten, R. Vanhooren en W. Vens.

Het zijn de gespreksleiders die de plaatselijke bevolking hebben voorgelicht en de gemeentelijke akties hebben uitgelokt. Ik dank hen hiervoor en denk daarbij aan : M. Hollants-Albreghts, M. Walraet-Barbiaux, J. Foré-Danneel, L. Declerck, M. Pauwels-Dedecker, A. Debacker-Dewulf, M. Watté-De Wulf, L. Van Lommel-Evers, R. Flecy, J. Vandeput-Geskens, J. Hanssens, F. Hermans, R. Hufkens-Assen, A. Impe, D. Decrock-Janssens, L. Gosselinckx-Ledrus, M. Uytterhoeven-Lenaerts, L. Denoo-Lievens, S. Reyniers-Lins, M. Duez-Longueville, M. Janssens-Lowet, B. Maresceaux, H. Mertens, M. Pergoot-Pauwels, G. Quintelier, L. Doumen-Roemers, M. Vanderreycken-Roemers, L. Smeyers, L. Speeckaert, M. Scholiers-Swerts, H. Timperman, M. Trips, P. Osstyn-Tyssen, M. Van Caeneghem, A. Van Croonenburg, M. Samoy-Vandenbergh, P. Van den Bosch, J. Cruyt-Vandenbulcke, J. Vanderbiesen, L. Mullens-Vandergoten, L. Staveaux-Van der Zeype, P. Vanhoucke, M. Mechels-Van Sichen, L. Teirlynck-Vereecke, K. Verlaeckt en M. Claus-Vermeiren.

Tenslotte en niet in het minst lokken ook de aktiviteiten van de plaatselijke deelnemers, van de plaatselijke KAV-verantwoordelijken en van de plaatselijke funktionarissen een woord van dank uit : zij dachten immers samen na over de veiligheid van het kind. Bij gedachten alleen is het niet gebleven, hiervan getuige dit werk.

INLEIDING.

De Wereldgezondheidsorganisatie heeft ooit de gezondheid gedefinieerd als het optimaal fysisch, psychisch en sociaal functioneren van het individu. Gezondheid houdt dus veel meer in dan de afwezigheid van ziekten alleen. Het optimaal functioneren van de mens gaat hand in hand met zijn gezond-zijn en is niet denkbaar zonder een bereidheid tot algemene waakzaamheid en zorg voor fysische, psychische en sociale ziekmakende en onveilige factoren. Deze waakzaamheid en zorg noemt men preventie.

Klassiek wordt de preventie ingedeeld in drie stadia met name de primaire, sekundaire en tertiaire preventie. De primaire preventie doelt op het vermijden van het ontstaan van ziekten en ongevallen ; de sekundaire preventie beoogt het opsporen van ziekten en ongevallen in hun beginfasen (preklinische fase) en de tertiaire preventie omvat het wegwerken van de fysische, psychische en sociale gevolgen van ziekten en ongevallen om te beletten dat het individu blijvend gehandicapt zou zijn in zijn verdere ontplooiing.

In de primaire, de meest radikale vorm van preventie zijn er verscheidene mogelijkheden van toepassing. Men kan ziekmakende en ongevalsdeterminerende factoren, welke aanwezig zijn in het milieu - eens dat zij gekend zijn - zoveel mogelijk bestrijden. Dit is het domein van de milieuhygiëne. Men kan de primaire preventie eveneens beoefenen door mensen uit hun ziekmakend of onveilig milieu te verwijderen wanneer de bedreiging vanuit het milieu komt (afbraak krotwoningen). Men kan overgaan tot het verwijderen van zieken en onveilig handelende personen uit de gemeenschap wanneer de bedreiging vanwege het individu komt (quarantaine, gevangenis). De primaire preventie kan verder gericht zijn op een toename van de weerstand tegen bepaalde ziekmakende en ongevalsdeterminerende factoren (vaccinatie, afschermingsvoorschriften, beveiligingssystemen). Tenslotte kan de primaire preventie de vorm aannemen van een voorlichting en opvoeding omtrent gezondheid en veiligheid.

Bij de gezondheids- en veiligheidsvoorlichting en -opvoeding gaat men uit van de stelling dat wij nauwelijks aangeboren reflexen bezitten om ons tegenover ziekte- en ongevalsveroorzakende situaties te weren. Wij staan hier voor een bewustwordings- en aanleringsproces waarmee van jongsaf aan gestart dient te worden. Met sommige aspecten van de gezondheids- en veiligheidswetenschap blijken wij echter al meer vertrouwd te zijn dan met andere. De voorschriften inzake hygiëne bijvoorbeeld zijn praktisch gemeengoed geworden. Zij zijn zodanig verwerkt door en doorgedrongen tot de onderscheiden bevolkingslagen dat men deze voorschriften herkent in evident geworden gedragingen zoals bijvoorbeeld het wassen van lichaam en kledingsstukken, het tanden poetsen.

Gewichtskontrolle, het effectief gebruik van veiligheidsriemen, rookkontrolle en tandverzorging zijn aspecten van gezondheid en veiligheid welke zich nog in een overgangsstadium bevinden. Men kan immers vaststellen dat hele delen van de bevolking de leefregels dienaangaande in acht nemen, terwijl anderen ze volledig negeren en weer anderen er twijfelachtig tegenover staan.

Het besef van de mogelijke vermijdbaarheid van ongevallen situeert zich nog duidelijk in de beginfase. Hiervan getuigt de vrij algemeen aanwezige fatalistische benadering van het ongeval als verschijnsel. Zolang het ongeval gedefinieerd wordt - ook op het niveau van het onderzoek - als een plots en onverwacht gebeuren met lichamelijk letsel als gevolg geven wij immers blijk van een achterdocht of onwetendheid ten aanzien van de mogelijkheid van beheersbaarheid van het ongeval.

Sprekend over de veiligheid en het bewustwordingsproces inzake de bestrijding en de verwijdering van én de weerstandstoename tegenover ongevalsde-terminerende factoren - hetgeen wij kortweg veiligheidsactie zullen noemen - alsook inzake de positieve mogelijkheden van voorlichting en opvoeding van ons allen moeten wij dan toch vaststellen dat er in de verkeers- en bedrijfssektor al een en ander werd gepoogd terwijl de privé-sektor tot op heden praktisch onberoerd bleef.

De pogingen die ondernomen werden in de verkeers- en bedrijfssektor situeren zich op het vlak van de oppervlakkige voorlichting (pamfletten, affichen, waarschuwborden) en op het vlak van de actie (het strafbaar maken van onveilige handelingen of situaties en de kontrolle hierop ; de aanpassing en heraanpassing van het verkeers- en werksmilieu ; het ont-

werp van beveiligings- en afschermsystemen). Van systematische opvoeding en gefundeerde voorlichting is nauwelijks sprake. Men tracht slechts door middel van associaties van het genre "drink-stuur-sterf" de gevolgen van een bepaald onveilig gedrag kenbaar te maken. Men zegt wel eens "wetten zijn er om overtreden te worden" en dit gebeurt ook. De controle op het eerbiedigen van reglementen is zeker nuttig, nodig ook, maar sterk plaats- en tijdsgebonden en om die reden als unieke benadering van het probleem, ontoereikend. Affichen en pamfletten, brochuren en waarschuwingstekens zijn kostbaar en krijgen eigenlijk maar betekenis wanneer de mens zover is dat hij er gebruik van wil maken.

De weerstandstoename kan maar afdoende zijn op het ogenblik dat de aanpassing van het milieu (voetgangerspaden, bushaltes) en het ontwerp van beveiligings- en afschermsystemen (draaischijf-stopkontakten, reflekerende laarzen en schooltassen ; afsluitdoppen voor geneeskundige verpakkingen in tubevorm en valhelmen) worden doorgevoerd door mensen met inzicht in de ongevals-determinerende factoren enerzijds en in de menselijke handelingen anderzijds.

Wanneer wij de onvolledige en echt gebrekkige ongevalsregistratie, de oppervlakkige voorlichting, het ontbreken van de systematische veiligheidsopvoeding in de scholen, de dikwijls achteloze verpakkingsmiddelen van de meest schadelijke produkten in overweging nemen, om enkele in het oog springende aspecten van ontoereikende preventie te citeren, dan moeten wij toegeven dat de preventie van ongevallen nog in haar kinderschoenen staat.

In de privé-sektor heeft men dan nog rekening te houden met het feit dat een groot deel van deze sektor namelijk het woonmilieu niet zo maar betreden kan worden. Zo kan men het individu bezwaarlijk vrijheidsbeperkende wetten opleggen, welke toepasselijk zouden zijn in het woonmilieu dat privaat is bij uitstek. Het is allemaal nog doenbaar wanneer de wettelijke bepalingen betrekking hebben op de materiële aspecten van het woonmilieu. Hiervan getuigen trouwens de veiligheidsvoorschriften inzake huishoudelijke apparaten, de voorschriften inzake de plaatsing van geisers, de verplichtingen aangaande de verluchtingssystemen van badkamers en de eisen welke worden gesteld bij het plaatsen en het in gebruik nemen van gas- en electriciteitsinstallaties. De controle van deze veiligheidsvoorschriften beperkt zich tot het ogenblik

van aankoop en plaatsing, zodat bij effectief gebruik van deze materiële voorzieningen er tenslotte heel anders kan worden omgegaan met een en ander, zodat de voorschriften hetzij moedwillig hetzij onbewust kunnen worden genegeerd. De controle krijgt dan ook maar waarde in de mate dat de mens deze daad positief wil zien en de controle zelf wil continueren. Hier wordt het wel duidelijk dat zo de mens niet mee wil of kan werken er uitsluitend een passieve beveiliging kan ontstaan waarvan wij zojuist reeds een voorbeeld gaven op juridisch vlak maar waarvan ook de pamfletten, brochuren en affiches getuigen in zuigelingenraadplegingen en dokterskabinetten.

Het komt er dus op aan de mensen op een of andere manier in beweging weten te brengen en dit op individueel vlak, maar ook op het vlak van groeperingen. Het individu moet worden geplaatst voor de assimilatie van feiten omtrent het ongevalsprobleem zodat er een basis kan ontstaan voor gewoontevorming met positieve effecten inzake veiligheid in het eigen leefmilieu en het persoonlijk gedrag. Er moet ook de mogelijkheid worden voorzien waarin het individu kan meewerken aan een aanpassing van zijn onmiddellijke omgeving (buurt waar gewoond wordt) en aan het ontwerp van beschermingssystemen. Dit zal dan eerder moeten berusten op een samenwerking van verscheidene mensen, die elkander stimuleren. Wat de groeperingen betreft deze kunnen, theoretisch gezien, zoeken naar middelen tot konfrontatie van hun leden met het ongevalsgebeuren, terwijl zij zich ook naar buitenuit kunnen gaan manifesteren als zogenaamde drukkingsgroepen teneinde het beveiligingsproces in de vorm van de wetgeving, van het veilig ontwerp van alles dat materie is of van de opvoeding te versnellen. Om het individu en de groeperingen in beweging te brengen voor de veiligheid van zichzelf, van de onmiddellijke omgeving en van de bredere gemeenschap is men genoodzaakt concreet te zijn, zowel wat de ongevalsproblematiek als wat de -preventie betreft. Deze concreetheid omtrent ongevallen en de preventie ervan kan men zich eigen maken en is wat onszelf aangaat, het resultaat van enkele jaren van studie, van opsporings- en inzamelingsactiviteiten en van lang- en kortdurige contactname met personen en organisaties die in dezelfde studierichting zoekend en actief zijn.

Als onderzoeker verbonden aan de afdeling Gezondheidsecologie van de School voor Maatschappelijke Gezondheidszorg werd ik sinds 1966 gekonfronteerd met activiteiten die de veruiterlijking waren van een bestendige aandacht van-

wege deskundigen voor een gezond leefmilieu en voor de gezondheid van de studerende jeugd. De ongevalsproblematiek en de preventie ervan beschouwde ik zeker in dit kader als een nuttig en welpassend nog braakliggend arbeids-terrein. Een inzichtelijkheid kwam geleidelijkaan tot stand via de ingezamelde wetenschappelijke informaties berustend op onderzoeken. De opzet en de uitvoering van twee onderzoeken droegen bij tot een grotere betrokkenheid terzake. Bij het nastreven van de zo noodzakelijke konkreetheid beschikten wij over verscheidene bronnen waarvan de belangrijkste uiteraard was het geheel van wetenschappelijke publikaties berustend op onderzoeken. Op het tweede plan waren er de kontakten met binnen- en buitenlandse organisaties welke getuigden van een zekere ervaring op gebied van veiligheid. Deze organisaties moesten benaderd worden in een apart onderzoek dat toeliet :

1. het voorhanden zijnde voorlichtingsmateriaal te inventariseren (audio-visueel materiaal, filmen, brochures met raadgevingen e.a.)
2. konkrete beveiligingssytemen in te zamelen (reflekerend materiaal, veiligheidsriemen)
3. vertrouwd te worden met een bepaalde graad van technische know-how voornamelijk inzake voorlichtingsprojekten (check-listen, direkte voorlichting, indirekte voorlichting, diskussiegroepen) en
4. de opvoedkundige werken inzake veiligheid, meer bepaald bestemd voor kinderen, door te nemen.

Een verblijf in London op aanvraag van de Raad van Europa bracht ons dichter tot de belangrijkste Britse organisatie voor ongevallenpreventie. Dit kontakt leidde tot een konstant doorgeven aan ons van alle mogelijke dokumentatie welke aldaar werden opgemaakt.

Het doornemen van de geleidelijkaan in ons bezit komende wetenschappelijke bronnen bracht de indruk mede dat er steeds fragmentair werd gewerkt, dat men voortdurend in herhaling viel, maar dat er desondanks toch al heel wat kennis vergaard kon worden inzake de ongevalsdeterminerende faktoren.

Ook werd het steeds meer duidelijk dat een ordening van die losse onderzoeksfeiten een syntese zou bieden van wat er aan het licht was gekomen door al die analyses.

Een eerste ordening van de her en der vergaarde onderzoeksfeiten verstevigde ons geloof in de vermijdbaarheid van ongevallen. Dit kwam voornamelijk omdat wij vaststelden dat niet alle ongevalsdeterminerende faktoren eenzelfde

graad van vluchtigheid bezaten, het was zelfs zo dat heel wat factoren duurzaam bleken te zijn. (Zo komt er sleet op elektrische leidingen, autobanden en traplopers maar dit gebeurt doorgaans traag zodat er tijd is om in te grijpen, vóórdat de leidingen doorbranden, de banden klappen en de rafels van het vloerkleed aanleiding geven tot een ongeval.)

Wij kregen de indruk dat de veiligheidsvoorlichting, -actie en -opvoeding meer gefundeerd kon worden en aan diepgang kon winnen wanneer de onderzoeksfeiten zouden worden verwerkt in een syllabus waarin steeds de brug wordt gemaakt naar de preventie als mogelijkheid ten aanzien van het ongeval.

Een afbakening van het terrein van het bestudeerde probleem drong zich daarbij op, zodat van meetaf aan geopteerd werd voor een specifieke aandacht inzake de door het ongeval meest bedreigde groepen. Dit zijn de jongste en jongere groepen van onze bevolking. Omdat de veiligheid van het kind persé afhankelijk is van het veiligheidsbesef van de volwassenen die het kind omringen en de kinderwereld zich in de aanvang beperkt tot de privé-sektor met een geleidelijke uitbreiding naar andere sectoren (met name de school, de schoolroutes en het verkeer, sport, spel- en creativiteitsplaatsen) besloten wij enerzijds ons tot de volwassenen te wenden en deze te konfronteren met het ongevalsprobleem bij kinderen en anderzijds de privé-sektor een ruime interpretatie te geven, meer bepaald het enge en bredere leefmilieu van het opgroeiend kind.

Met het viseren van de volwassenen en niet de kinderen verloren wij, theoretisch gezien een belangrijke troef namelijk deze van de veiligheidsopvoeding.

Wanneer wij aan veiligheidsopvoeding als opdracht dachten dan was het toch wel zo dat wij voor de vervulling van zo'n taak ons werkelijk best tot het kind zelf konden richten.

Wij zagen dat als een nog te vervullen opdracht van een totaal andere orde, waarin de achterhoede met name psychologen, pedagogen, geneesheren en de technische sektor tot samenwerking bereid zou zijn terwijl er in het onderwijs ook plaats zou moeten worden geruimd voor een systematisch onderricht van jongsaf aan. De benadering van de volwassenen nu had zijn beperkingen maar bood dan ook weer mogelijkheden die er bij het kind niet zouden zijn.

Indien de benadering van de volwassenen sukses opleverde zou er trouwens van een opvoeding van het kind toch sprake kunnen zijn, zij het dan indirect

en wel via de ouders.

Gebrek aan voldoende medewerkers bracht ons op de gedachte de gelederen aan te sterken. Hiervoor was een voorlichtingsfase geboden waarin aan de opleiding van voorlichters zou worden gewerkt. Een indirecte voorlichting dus, waarin een groep van volwassenen zich zouden laten instrueren met het oog op latere activiteiten van ongevalspreventieve aard in de zin van een voorlichting van de bevolking. Een directe voorlichting ditmaal waarin de konfrontatie van de bevolking met de ongevalsproblematiek zou worden waargemaakt met het oog op de ontplooiing van activiteiten van ongevalspreventieve aard bij elk der deelnemers en dit voor het eigen gezin en bij de plaatselijke groepen als geheel en dit met oog op buurt- en gemeentelijke aktiester bevordering van de veiligheid van het kind. Het waren deze doelstellingen in de indirecte en de directe voorlichting die wij wilden uitwerken en volgen om te kijken wat ervan terecht kon komen.

Daarom werd er kontakt gezocht met de Kristelijke Arbeidersvrouwengilden, omdat wij wisten dat deze beweging heel wat heeft ingezet op gebied van gezondheidsopvoeding. Lang voordat deze term gebruikelijk werd en wel gedurende 50 jaren waren zij als wijd-vertakte beweging in kontakt met aanstaande en jonge moeders en droegen zij, zich baserend op de wetenschappelijke bevindingen terzake, aldoende bij tot het gezond grootbrengen van zuigelingen en kleuters.

Wanneer wij de toen recent te noemen overlijdensstatistieken bekeken dan zagen wij dat de zuigelingensterfte op een dieptepunt gekomen was nadat er zich een geleidelijke dalende sterfte-evolutie had voorgedaan.

De algemene aanvaarding van en het evident geworden gedragspatroon dat tegemoet komt aan de hygiënische noodzakelijkheden en de voedingseisen waaraan gedurende jaren werd gewerkt is aan deze gunstige evolutie niet vreemd geweest. Nu de belangrijkste doodsoorzaak bij kinderen van 1 tot 15 jaar te wijten is aan ongevallen mag een deel van de vroeger zo noodzakelijke aandacht voor de gezondheidsproblemen worden verlegd naar de ongevalsproblematiek.

In het licht van de oorspronkelijke opdracht welke de KAV-leiding zich stelde is het begrijpelijk dat zij onmiddellijk oog hadden voor dit opkomend probleem. Niet alleen beschouwde zij het onderwerp van veiligheid als een verlengstuk van hun vroegere werkzaamheden, nuttig voor al hun afdelingen, maar ook de evaluatie van hetgeen er gebeuren ging boeide haar

vanuit de zelf-kritische opstelling waarin zij waren beland. De gedachte van een mogelijke geleidelijke groei naar een drukkingsgroep als beweging zowel nationaal, als plaatselijk en verbondelijk sprak haar aan. Het leek wel alsof het stille, volledig binnen de eigen groep werken van eertijds, waartoe de onderwerpen van hygiëne en voeding zich ook uitermate leenden, voorbij was. De ongevalsproblematiek houdt immers enerzijds een beïnvloeding van de eigen groepen in, maar betekent ook een naar buiten actief optreden. Hier stellen zich nieuwe vragen inzake de mogelijkheden van samenwerking op plaatselijk vlak en van invloed vanwege de KAV op het individu en op parallele en andere groeperingen. Het dynamisch aspekt dat zich stelde bij de benadering van het ongevalsprobleem was een nieuwe dimensie in het vormingswerk en motiveerde de KAV-leiding sterk. Om deze redenen kwam de samenwerking tot stand.

Grondige besprekingen met de KAV-leiding leidden tot een akkoord over de gang van zaken in het veiligheidsprojekt en de ter beschikking stelling van de nodige gelden welke nodig waren om de indirecte voorlichting vorm en inhoud te geven, de direkte voorlichting voor te bereiden en deze waar te maken. De voorbereiding van de indirecte voorlichting (de voorlichting van de voorlichters) maakte een eerste fase van het veiligheidsprojekt uit. Deze voorbereiding bestond voor de KAV in het stimuleren van de verbondelijke verantwoordelijken tot het samenstellen van groepen toekomstige voorlichters, terzelfdertijd gaven wij vorm en inhoud aan het voorlichtingsmateriaal. Alvorens het voorlichtingsmateriaal nader toe te lichten moeten wij opmerken dat de indirecte voorlichting bij wijze van spreken vanuit de grond moest worden opgewerkt. Er zijn in ons land nog geen specifieke veiligheidsvoorlichters, het vak als zodanig komt ook niet voor in de opleiding van leerkrachten zodat wij tegenover mensen zouden staan die er nog alles van moesten leren. Gedacht werd aan leerkrachten, politieagenten, verpleegsters, kinderverzorgsters en dan in het bijzonder die welbepaalde groep van mensen die in de KAV als gespreksleiders werkzaam waren en zijn. Het gaat hier traditie-getrouw om mensen die gewoon zijn een zeer heterogene leerstof uit te dragen naar de KAV-leden. Men zou ze gezondheidsvoorlichters kunnen noemen, hoewel de onderwerpen van het vormingswerk meer omvatten dan gezondheid alleen. De traditioneel in het kader van het vormingswerk behandelde onderwerpen doelen steeds op een on-

dersteuning van het gezin als samenlevingsvorm, zodat de aandacht uitgaat naar hygiëne, voeding, budgettering, koken, ziekenverzorging, het vervaardigen van kledingstukken, de orientatie van de vrouw in sociale, relationele en juridische problemen. Het zijn deze en andere onderwerpen waarmee de gespreksleiders naar de plaatselijke groepen toegaan om aldaar in gespreksavonden, discussiegroepen en praktische lessen voor een informatie-overdracht te zorgen.

Later zou blijken dat onze groep van veiligheidsvoorlichters hoofdzakelijk bestond uit deze gespreksleiders hoewel er ook een aantal belangstellenden van buiten de KAV de opleiding zouden volgen. Zowel de para-medische, de technische, de politionele en de onderwijssector zou vertegenwoordigd zijn in onze groep van toekomstige veiligheidsvoorlichters. Wij besloten per streek te werken en de groepen van toekomstige voorlichters beperkt van omvang te houden. Het doornemen van het voorlichtingsmateriaal van de indirekte voorlichting zou telkens drie dagen vergen. Geopteerd werd voor drie opeenvolgende zaterdagen. In januari 1970 werd gestart in Antwerpenstad met de eerste groep terwijl in de herfst van 1970 de laatste groepen toekomstige voorlichters samen kwamen te Brussel en te Hasselt. De voorlichting van de voorlichters vond zevenmaal plaats in groepen van ongeveer 20 personen. Voor deze indirekte voorlichting waren wij met tweeën verantwoordelijk, zowel wat de inhoudgeving als wat de konkrete overdracht betrof. Op dat ogenblik waren wij tewerkgesteld in de afdeling Gezondheidsecologie van de School voor Maatschappelijke Gezondheidszorg.

In ons werkplan stond een syllabus centraal, die ter beschikking gesteld werd van de toekomstige gespreksleider-veiligheid. Zij geeft de inhoud weer van alles wat gedurende de indirekte voorlichting in lesvorm wordt voorgesteld.

In een eerste les baseren wij ons op belangrijke ongevalsfeiten zoals zij naar voren komen uit analyse-onderzoekingen van groepen ongevallen en groepen kinderen. Het ongevalsprobleem wordt gesitueerd in zijn evolutie over de jaren 1945-1965 en vergeleken met de sterfte-evolutie door besmettelijke en parasitaire ziekten en dit voor de groep kinderen van 0 tot 15 jaar. De daling van de kindersterfte tengevolge van besmettelijke en parasitaire ziekten wordt in het licht gesteld van de gezamenlijke strijd gevoerd door de medische en de sociale sectoren. Er wordt gewezen op de toename van sterfte tengevolge van ongevallen, met als konklusie dat er iets

moet worden gedaan om deze ongunstige evolutie tegen te gaan. De evoluties zijn grafisch voorgesteld en er worden dia's ter beschikking gesteld voor elkeen die later beroep wil doen op deze informatie.

Er wordt wederom grafisch aangetoond dat het ongeval in het jaar 1966 de belangrijkste doodsoorzaak is in de leeftijdsgroep van 1 tot 15 jaar en dat het ongeval ongeveer evenveel slachtoffers maakt als de zes overige belangrijke doodsoorzaken met name hartziekten, stoornissen aan het spijsverteringsstelsel, hersenvliesontsteking, longontsteking, congenitale misvormingen en kanker tesamen. Er wordt gewezen op de risico's die gepaard gaan bij het gebruik van elektriciteit, van de veelal giftige onderhoudsprodukten, insecticiden en geneesmiddelen. Ook het miskennen van brand- en verstikkingsgevaar bij het gebruik van warmtebronnen wordt een eerste maal aangestipt. Het gevaar van speelgoed en van het verkeer komt eveneens aan bod. Ook deze grafiek is vastgelegd op dia voor diegenen die er later beroep op willen doen. De toekomstige gespreksleiders worden dan gekonfronteerd met een grafiek die aantoont dat vooral tijdens de eerste dertig jaren van ons leven, het ongeval als doodsoorzaak zo belangrijk is. Vervolgens wordt de brug gemaakt tussen dodelijke en niet dodelijke ongevallen teneinde aan te tonen dat het probleem veel omvangrijker is dan de jaarlijkse groep van overlijdens tengevolge van een ongeval laat vermoeden. Er wordt aan de toehoorders gesuggereerd om in de toekomst het lezen van dodelijke ongevalsberichten in de krant te zien in het perpektief van de verhouding dodelijke en niet dodelijke ongevallen : te overwegen dus dat bij elk krantenbericht waarin gewag wordt gemaakt van een dodelijk slachtoffer in de huis- school- of weg-omstandigheden er over 500 andere slachtoffers die in dezelfde omstandigheden gekwetst raakten nog wordt gezwezen. Er wordt aan de toekomstige voorlichters gevraagd van nu af aan krantenberichten terzake te lezen en bij te houden.

In deze trant voortgaand worden in die eerste les in totaal 18 tabellen of grafieken besproken. Zo is de duur van het schoolverzuim tengevolge van een ongeval bij jongens en meisjes een aanknopingspunt voor een bespreking van de mogelijke andere gevolgen, welke het ongeval met zich mee kon brengen, zoals : de tijdelijke en blijvende handicap, financiële lasten, heraanpassing aan de school en aan de leerstof, lichamelijke pijn en uitsluitend materiële schade. Bepaalde feiten uit een eigen onderzoek waarbij 1262 schoolkinderen werden gevolgd in 18 klassen uit de Leuvense scholen komen hier aan bod.

Zo is er een grafiek over de studie- en bewegingsmoeilijkheden welke bij de verongelukte jongens en meisjes werden vastgesteld. Uit de konkrete cijfers van schoolverzuim van de studie- en bewegingsmoeilijkheden tengevolge van ongevallen blijkt dat jongens zwaarder getroffen worden dan meisjes. Ook dit wordt naar voren gebracht als een te onthouden gegeven. De evolutie van de soort ongevallen volgens de leeftijd van het kind biedt, grafisch voorgesteld, duidelijke informatie inzake de situering van de preventie. Zo moeten de risico's betreffende verbrandingen en vergiftigingen veel aandacht krijgen vanwege volwassenen die met jonge kinderen tot 7 jaar te doen hebben. Na die leeftijd komen beide soorten ongevallen praktisch niet meer voor. Valpartijen anderzijds nemen vooral toe na de leeftijd van 3 jaar, en dit tot 7-8 jaar om dan te stabiliseren en pas op 12-13 jaar in belangrijkheid af te nemen. Zij maken als soort ongeval een grote groep uit op het geheel van soorten ongevallen. Gewezen wordt op het feit dat valpartijen uitermate veel te maken hebben met de oefening vanwege het kind in de motoriek. De beheersing van de bewegingen is een oefeningsproces. Gedeeltelijk kan een preventie hier overwogen worden. Deze moet hoofdzakelijk gericht zijn op het uitschakelen van valpartijen van een zekere hoogte (het afsluiten van keldertrappen ; het vermijden van opstapeling van materiaal in de buurt van balkons en balustraden, de konstante bewaking van zuigelingen liggend op kommode's en tafels). De bevloering op spel- en sportterreinen kan een valpartij in bepaalde zin beïnvloeden (zand als interessante bevloering, nazicht van terreinen op grove oneffenheden, glas- en ijzerafval). Bij het leren kruipen en gaan mag het kind geen scherpe of breekbare voorwerpen bij zich hebben. Ook de bespreking van de evolutie van verkeersongevallen brengt meer inzichtelijkheid omtrent de gevaarlijke leeftijdsfasen. De belangrijke toename in frekwentie van het verkeersongeval na de leeftijd van 3 jaar tot 7-8 jaar brengt een eerste bespreking mee van het belang van verkeersveiligheidszorg voor én -opvoeding van deze jonge groep van kinderen. De begeleiding naar en van school wordt in de zin van wie, hoe, waar en wat aan de groep overgebracht als een heel terrein waarop preventief gewerkt kan worden. De opflakkering in de verkeers-ongevalsfrekwentie voor de naar en van schoolgaande kinderen na 12-13 jaar leidt tot het bespreken van de risico's op nieuwe, dikwijls langere schoolroutes. Tevens wordt naar voren gebracht dat wij hier net zoals voor de veiligheid

van speel- en sportterreinen staan voor een opdracht die om een samenwerking vraagt tussen verscheiden diensten (school, politie, ouders en oudervereniging, sportmonitoren en clubs). De evoluties van de ongevalsfrekwenties volgens de leeftijd voor wat respectievelijk de huis-, de school- en de verkeersongevallen aangaat tonen aan dat het belang van de veilige huiselijke omgeving zich vooral stelt voor het jonge kind en dat met de veiligheidsopvoeding van jongsaf aan dient te worden gestart want eens 5-6 jaar komt voor het kind de bedreiging niet meer zozeer vanuit het woonmilieu, maar wordt de ongevalsplaats gewoon verlegd naar elders. De schade die bij de iets oudere kinderen elders wordt vastgesteld overtreft, althans in frekwentie, degene die voorkomt bij het jonge kind.

De grafiek waarin het belang van de ongevalsplaats volgens de leeftijd wordt weergegeven toont aan dat, waar het zeer jonge kind hoofdzakelijk slachtoffer wordt thuis en op straat, er bij het oudere kind een grote diversiteit ontstaat in ongevalsplaatsen met een aksent op de straat. De groei naar deze diversiteit betekent een beperking van de mogelijkheden vanwege de ouders en houdt de noodzaak in van een vroeg gestarte veiligheidsopvoeding van het kind teneinde het te wapenen voor risico's op plaatsen waar de begeleiding niet meer kon worden doorgevoerd. Tevens wijst dit gegeven op de noodzaak van voortzetting van het veiligheidsonderricht voor de oudere kinderen en tenslotte meldt zich voor die oudere kinderen een noodzakelijke zorg aan vanwege andere volwassenen dan de ouders.

Ook de bespreking van het belang van het uur in de ongevalsfrekwentie geeft aanleiding tot een meer konkrete opstelling tegenover de preventie die in de loop van de dag moet worden beoefend. De ongevalspieken die zich rond 12 uur en tussen 16 en 18 uur voordoen worden uitgelegd aan de hand van de factoren vermoeidheid, honger, kumulatie van taken vanwege toezichthouders, het beëindigen van arbeidstaak in de scholen én in de bedrijven met de overdruk als gevolg.

Een bespreking van de activiteiten waarin de ongevallen zich voltrekken stelt het belang in het licht van de veiligheid bij spel, verkeer en sport. Hier wordt de veiligheid, die door een funktionele kleding bij deze activiteiten in de hand kan worden gewerkt, besproken, tevens wordt op de aankoop van veilig speelgoed aangedrongen. De mogelijkheid van sport en spel wordt geplaatst in het licht van de infrastructuur in de grootstad, de middelgrote steden en het platteland. Kreativiteitscentra en sport onder

geleide worden als veilige tegenpolen geplaatst tegenover het spel in overdrukke en niet aangepaste ruimten (flatwoningen, overbevolkte centra, in het midden van het verkeer) en de sport op straat of op niet onderhouden velden.

In het eerste hoofdstuk van de syllabus konfronteren wij de toekomstige voorlichters met het ongevalsgebeuren door het belang en de omvang ervan aan te tonen, door te wijzen op het belang van de plaats als ongevalsomgeving, van de activiteiten bij het ongeval, van de soort ongevallen en dit voor de opeenvolgende leeftijdsgroepen waarin wij de kinderen kunnen indelen.

Deze konfrontatie leidt tot het stramien waarop de preventieve activiteiten moet worden uitgebouwd. Wij noemen hier onder andere de noodzaak tot grotere veiligheid in eigen leefmilieu voor het jonge en zeer jonge kind met het aksent op het scheppen van voldoende en veilige speelruimte, het vermijden van valpartijen van een zekere hoogte, of met gevaarlijke voorwerpen in de handen van het kind ; het vermijden van verbrandingen door een bijzondere aandacht voor hittebronnen, voor hete vloeistoffen, voor hittebestendige of brandvertragende kleding ; het vermijden van vergiftigingen door aandacht voor rondslingerende geneesmiddelen, onderhoudsprodukten en meer algemeen door een ekstra zorg voor alles wat kaustisch en toxisch is.

Hoewel in een verder stadium van de indirekte voorlichting nog dieper wordt ingegaan op de konkrete middelen die bij deze zorg en aandacht als hulp kunnen worden aangewend, wordt hiervan reeds gesproken tijdens deze eerste les. De absolute noodzaak van een beveiligende begeleiding van het zeer jonge kind in het verkeer brengt er ons toe dit probleem in de konkrete uitvoering ervan te bespreken. Het belang van een zo actief mogelijke opvoeding inzake risico's en veiligheid wordt als een belangrijke ouderlijke opdracht naar voren gebracht. De beveiliging in het verkeer bij sport en spel elders dan binnenshuis en de opvoeding terzake bij de oudere kinderen wordt besproken door te wijzen op het belang van samenwerking tussen plaatselijke diensten en groepen. De taak van de ouders wordt hier omschreven in functie van de beïnvloeding die plaatselijke drukkingsgroepen en ouderverenigingen kunnen hebben op de geleidelijke verwezenlijking van een grotere veiligheidszorg en -opvoeding in de verkeers-, spel- en sportsektor. De film welke vertoond wordt na de discussie die volgt op de eerste les, sluit nauw aan bij het besproken tema.

De tweede les is van een heel andere orde. Centraal staan de opvattingen van fatalisme omtrent de vermijdbaarheid van een ongeval. De toekomstige voorlichters worden hier betrokken bij de ontleding van verscheidene soorten ongevallen. Deze ontledingen hebben tot doel de meervoudige oorzaak van het ongeval zowel in de persoon als in de omgeving aan te tonen ; te wijzen op het ongeval als een dynamisch proces waarin gereageerd kan worden en te verduidelijken dat dit proces bij ontbreken van reacties, geleidelijkaan leidt tot het ongeval als fatale ontknoping.

De ongevalsbeïnvloedende factoren kunnen bij ontleding worden ingedeeld volgens hun graad van vluchtigheid. De preventieve mogelijkheden nemen toe naarmate de ongevalsdeterminerende factoren in duurzaamheid toenemen.

In deze les wordt de preventie dieper uitgewerkt omdat de analyse van het ongeval als gebeuren verwijst naar konkrete ongevalsveroorzakende factoren van materiële en persoonlijke aard. Analyses van de ongevalsveroorzakende factoren van een elektrocutie, een verbranding en een verkeersongeval worden geschematiseerd en vastgelegd op dia's met bijgevoegde teksten. Aansluitend op de discussie die volgt na deze tweede les wordt een uitgebreide audio-visuele montage ingelast waarin het probleem van vergiftigingen bij kinderen achtereenvolgens negatief en positief benaderd wordt. In het negatieve gedeelte komen de verschillende situaties aan bod waarin het kind zoal geneesmiddelen, huishoudprodukten, opmaakartikelen, pesticiden en dergelijke kan bemachtigen terwijl in het tweede gedeelte aandacht wordt gevraagd voor de maatregelen die het ontstaan van deze situaties moeten beletten. De diareeks wordt afgerond met een voorstelling van het juiste optreden tegenover vergiftigde kinderen op het ogenblik dat het ongeval plaats vindt en bij een latere konfrontatie met de geneesheer, of het ziekenhuis. Dit laatste met het oog op een zo volledig mogelijke informatie van de geneesheer.

Met deze eerste en tweede les wordt de eerste dag van de indirecte voorlichting afgesloten. De toekomstige voorlichters krijgen nu elk een week de tijd om eigen opvattingen, gedragingen en de eigen omgeving te controleren op gebied van veiligheid. Een eigenhandig in te vullen controlelijst met 296 vragen moet hen tot een kritische opstelling aansporen. Wij beogen met deze vragen de veiligheid van volwassenen en/of kinderen bij het gebruik van stads- of aardgas, van de auto, van verwarmingsinstallaties, van speelgoed, van badkamer en/of douchecel, van geneesmiddelen, van vloeibaar gas, van elektriciteit,

verder de veiligheid op trappen, in slaapkamers, woonkamers en keuken en tenslotte het inzicht in reddingsaktiviteiten. Deze vragenlijsten worden na een week ingezameld en op dat ogenblik voorgesteld als een instrument om de plaatselijke groepen tijdens de direkte voorlichting zo konkreet en persoonlijk mogelijk te betrekken in de veiligheidsaktie. Er wordt dan ook gezegd dat deze controlelijsten tevens een metingsinstrument zijn en om die reden tweemaal zullen moeten worden ingevuld : éénmaal in het begin van de voorlichting en éénmaal na verloop van een aantal maanden. Een vergelijking van de antwoorden op de eerste en de tweede meting zal door de inrichters van het projekt kunnen worden doorgevoerd en zal ons in staat stellen eventuele verbeteringen en aanpassingen vast te stellen.

De rest van de tweede dag van de indirekte voorlichting wordt besteed aan de derde, vierde en vijfde les.

In de derde les wordt ingegaan op de gedachte dat ouders en andere verantwoordelijken voor het kind er alle baat bij zullen vinden zoveel mogelijk informatie te krijgen over de ongevalsproblematiek en de preventie ervan. De taak van de toekomstige voorlichter wordt hier uitgewerkt.

Gesteld wordt dat de privé-sektor tot op heden slechts wordt benaderd met oppervlakkige voorlichting. Het nutteloze van brochures en folders wordt benadrukt. De bedoeling van het doorgeven van gefundeerde voorlichting wordt duidelijk gemaakt. De taak van de voorlichter wordt dan ook omschreven als een opdracht tot aktivering van de plaatselijke groepen op grond van het voorlichtingsmateriaal. Wij vragen de toekomstige voorlichters in hun benadering van de plaatselijke groepen voldoende aandacht te besteden aan handigheid en orde bij het omgaan met produkten, voorwerpen, toestellen en materialen alsook begrip aan te kweken voor de ontwikkelingsmogelijkheden en -beperkingen van het kind, het inzicht van bestaande risico's helpen te verdiepen en de plaatselijke samenwerking te benadrukken daar waar het gaat om risico's die buiten de onmiddellijke huiselijke omgeving voorkomen.

Wij belichten verder dat de toekomstige voorlichter naast een informatie-overdracht moet streven naar een antwoord van de groep. De informatie-overdracht moet dan ook in het licht staan van één of meerdere welbepaalde akti-

viteiten van elk lid van de groep (in het eigen gezin) en van de groep als geheel (in de buurt). De toekomstige voorlichters krijgen voor de ontwikkeling van welbepaalde individuele en sociale activiteiten twee afzonderlijke handleidingen. Voor de ontwikkeling van individuele activiteiten is er een verzamelwerkje "Tips voor een veilige thuis", waarop in een latere les dieper wordt ingegaan. Voor de buurtactie zal de voorlichter beschikken over een gemeentelijk inlichtingsformulier dat een soort inventarisering moet zijn van de plaatselijke voorzieningen - al of niet veilig - een inventarisering die in elke gemeente zal moeten worden opgemaakt. Deze laatste taak wordt opgedragen aan de plaatselijke KAV-verantwoordlijken.

Gegevens uit eigen onderzoek konfronteren de toekomstige voorlichters met het geringe geloof in de vermijdbaarheid van ongevallen welke wordt aangetroffen bij de ouders van kinderen die met niet-dodelijke ongevallen gekonfronteerd werden. Dit onderzoek illustreert dat de verantwoordelijkheid vanwege de ouders niet zo gemakkelijk wordt aanvaard, dat er door de ouders weinig wordt ondernomen om eenzelfde ongeval in de toekomst te vermijden, dat het verbod tegenover het kind praktisch als enige preventieve maatregel naar voren komt en duidelijk in overwicht is tegenover de uiterst zelden geformuleerde persoonlijke activiteit vanwege de ouders ter voorkoming van het ongeval terzake. Na de discussie die deze les uitlokt wordt een film vertoond waarin de, op dat ogenblik verouderde negatieve benadering van het ongeval als probleem wordt gehanteerd. De dramatische ogenblikken van ongevallen worden in de film uitgerekt met de bedoeling de toeschouwers wakker te schudden. Vanuit een angststimulatie tracht men een bewustwordingsproces in gang te zetten. De bespreking van de film komt neer op een kritiek ten aanzien van de aangewende methode.

De vierde les konfronteert de toekomstige voorlichters met de mogelijkheden en beperkingen van het kind in de opeenvolgende ontwikkelingsfasen van 0-16 jaar. Met het oog op de met het kind mee evoluerende ouderlijke veiligheidszorg en -opvoeding wordt tot de leeftijd van 7 jaar voor elk opeenvolgend jaar besproken waar het gemiddelde kind staat in zijn evolutie. Typische risico's verbonden aan de leeftijd worden uitgelegd in het licht van de oefening en de behoeften van het kind. Naarmate de bespreking vordert ruimt de totale beschermingstaak geleidelijkaan veld voor het meer afstandelijke toezicht op handelingen, het aansporen tot goede gewoonten, het stimuleren tot de nood-

zakelijke orde op zaken en de uitleg van risico's. Hoe en op welke ogenblikken met een en ander het beste van start kan worden gegaan wordt duidelijk naarmate de evolutie van het kind besproken geraakt. Na de discussie die deze les uitlokt wordt een diareeks vertoond waarin de risico's die aanleiding geven tot de verschillende soorten ongevallen aan bod komen (waterkanten, lucifers, vuurhaarden en kampvuren, scharen, spelden, stopkontakten, strijkijzers, hete vloeistoffen, giftige produkten, balkons, trappen en ramen).

In de vijfde les staat de verantwoordelijkheid van de scholen centraal. Tijdens deze les pleiten wij voor een systematisch onderricht in de scholen, dat ruim wordt opgevat en waarmee vroeg wordt gestart (mogelijkheid van herhaling, van adequaat uitgedachte technieken, van vroeg inhaken op de gewoontevorming). Wij gaan dieper in op de verwezenlijkingen van veiligheidszorg en -opvoeding in België, Nederland, Groot-Brittanië en de V.S.A.. Hieruit blijkt dan de achterstand die België heeft vooral inzake veiligheidsopvoeding, wanneer er vergeleken wordt met de uitbouw van dit onderricht in Groot-Brittanië en de V.S.A.. Hoe dit onderricht tot stand komt en wat er op de achtergrond voor nodig is wordt eveneens behandeld. Gegevens uit een onderzoek naar de veiligheidszorg en -opvoeding in 18 scholen uit het Leuvense geven een stukje realiteit weer van een welbepaalde situatie in eigen land. Uit dit onderzoek bleek dat de scholen zich medeverantwoordelijk achtten voor de veiligheid van het naar school gaande kind doch het onderzoek wees ook uit dat de kontakten tussen ouders en leerkrachten ter bespreking van dit probleem zeldzaam waren. Wanneer de schooldirectie aan veiligheidsonderricht dacht dan was dat zuiver en alleen gericht op het verkeer. In de meerderheid der scholen werd het inschakelen van een meer uitgebreid veiligheidsonderricht mogelijk geacht. Bij de keuze van de veiligheidsonderwerpen ging de voorkeur evenwel uit naar onderwerpen die direct verband hielden met de school. Naarmate het veiligheidsonderwerp vreemd werd aan de school en haar omgeving werd de verantwoordelijkheid tot het bijbrengen van kennis steeds minder gesteld. Deze feiten wijzen op mogelijke tegenkantingen ten aanzien van het installeren van het vak veiligheidsonderricht in brede betekenis. We staan hier voor een beïnvloedingstaak vanwege de toekomstige voorlichters, waarop wij hen attent maken.

Het onderzoek naar de veiligheidszorg in en rond de vernoemde scholen wees eveneens uit dat er veelal gewerkt moet worden aan de breedte van de stoepen, aan vangrails of andere afschermingssystemen aan de uitgang van de scholen, aan de signalisatie in de buurt van de scholen, aan de speelplaats, aan de hoogte en het gevaarlijk naar buiten krullen van de kapstokken, aan de trappen en de treden, de gangen en de deuren. Het afhalen van het zeer jonge kind aan de overzijde van de schoolkant werd als gevaarlijk gedrag herhaaldelijk vastgesteld. Deze les wordt afgesloten met een bespreking van de schoolverzekeringsspolis teneinde te omschrijven welke lichamelijke en/of materiële schade nu precies wordt gedekt door deze verzekering.

De discussie volgend op dit hoofdstuk komt doorgaans neer op het bespreken van de familiale polis, als bijkomende zekerheid en op de mogelijkheid tot kontaktnamen van de plaatselijke groepen met de schooldirecties. Dit laatste ziet men meestal best verlopen wanneer het onderwerp zal handelen over de veiligheid van schoolroutes, waarbij de bespreking dan wordt gevoerd door de plaatselijke politie, de leerkrachten en de ouders, eventueel enkele leerlingen van de hoogste klassen. De audio-visuele montage die deze les afrondt gaat over het kind in het verkeer, met een belangrijk deel over de veilige schoolroute en de veilige schoolpoort. In deze dia-reeks komen enkele frappante beelden voor van het verkeer, gezien vanuit de positie van het kind. Ook wordt de actieve opvoedende begeleiding van het kind doorheen het verkeer er in vastgelegd en besproken.

In de zesde les richt de leiding van de KAV zich tot de toekomstige voorlichters, daarbij de wens uitsprekend dat de voorlichters actief zullen worden, dat zij hun taak breed zullen opvatten en niet louter aan informatie-overdracht zullen doen. Gewezen wordt op de noodzaak van voorbereiding en organisatie van de direkte voorlichting ; de voorlichting van de bevolking. Praktische problemen komen tijdens deze les en achteraf telkens naar voren. Vooral in deze les worden er van uit de groepen toekomstige voorlichters praktisch gerichte vragen gesteld. Vragen aangaande de beschikbare tijd bij de plaatselijk voor te lichten groepen, vragen aangaande de beschikbaarheid van diareeksen, van filmen. Het is alsof men zich doorheen die vragen voorbereid op de toekomstige taak. Wie zorgt voor de organisatie van de direkte

voorlichting ? Wanneer kunnen de voorlichters beschikken over het gemeentelijk inlichtingsformulier als leidraad voor de gemeentelijke actie ? Wanneer moet dit formulier worden aangewend ? Wat wordt er gedaan met te laat binnengebrachte ingevulde controlelijsten ? Wat moet worden overgedragen van het voorlichtingsmateriaal dat ter bespreking nu drie dagen vraagt terwijl op plaatselijk vlak nooit zoveel tijd beschikbaar zal zijn ? Krijgt men nog de beschikking over folders en brochures en wat is de bedoeling van "Tips voor een veilige thuis" ?

Alle vragen worden systematisch genoteerd en dit voor alle opeenvolgende groepen van toekomstige voorlichters. Bepaalde vragen worden in de zevende en achtste les reeds beantwoord. Wij zullen hier zo meteen nog op terugkomen. In de mate dat het antwoord op de vragen nog niet duidelijk geformuleerd kan worden, komen deze op latere data aan bod en wel tijdens de voorbereidende vergaderingen van de direkte voorlichting, het beantwoorden gebeurt dan via werkingsnota's aangaande de direkte voorlichting. Het betreft de beschikbaarheid van diareeksen, folders, brochures en ander voorlichtingsmateriaal. Een aantal vragen krijgen door samenspraak tussen de KAV-leiding, de toekomstige gespreksleiders en de projektleider een oplossing gedurende de indirekte voorlichting. Het betreft de duur van de direkte voorlichting : deze wordt beperkt tot 3 avonden. Ook over de organisatie van de direkte voorlichting valt een vrij snelle beslissing : de verbondelijke KAV-verantwoordelijken welke de indirekte voorlichting volgen, zullen hoofdzakelijk als veiligheidsverantwoordelijken optreden en niet als voorlichters. In onderling akkoord wordt bepaald dat de veiligheidsverantwoordelijken kontakt met de toekomstige voorlichters zullen opnemen teneinde te weten te komen of zij inderdaad wensen actief te worden in de fase van direkte voorlichting en zo ja zullen zij deze kontakten hernieuwen telkens wanneer er informatie over het projekt moet worden doorgegeven en telkens wanneer de voorlichter plaatselijk moet optreden teneinde konkrete regelingen te treffen inzake het voorlichtingsmateriaal waarover de voorlichter wil beschikken. Voor de verdere begeleiding van de actief optredende voorlichters zullen er verbondelijke vergaderingen worden voorzien.

Tot de taak van de veiligheidsverantwoordelijken behoort ook het kontakt met de KAV-verantwoordelijken van plaatselijke afdelingen ten eerste om de plaatselijke deelname aan het veiligheidsprojekt te bevorderen en ten tweede om bij

deelname van de plaatselijke afdelingen de verantwoordelijken van de nodige informatie over de werkwijze van de direkte voorlichting te voorzien.

Tenslotte zijn het eveneens de verbondelijke veiligheidsverantwoordelijken die voor een groot deel van de inzameling der evaluatiegegevens zullen instaan. Hierop zullen wij nog terugkomen. Hete hangijzers zijn en blijven, in zekere mate, de praktische vragen inzake de inperking van het totale voorlichtingsmateriaal en inzake de inschikkelijkheid tegenover de telaat binnenkomende controlelijsten. Wat het eerste feit betreft is het duidelijk dat niet alle toekomstige voorlichters ingenomen zijn met een zo uitgebreid voorlichtingsmateriaal, aangezien dit tot bewerking ervan noopt gezien de beperkte duur die voor de direkte voorlichting is voorzien. Hierop komen de verschillende toekomstige voorlichtingsgroepen telkens terug. Men vraagt ons of wij die herwerking kunnen doen maar wij willen dit niet voornamelijk op grond van 3 motieven. Primo : door de inperking niet zelf te doen maar te vragen aan de toekomstige voorlichter zijn wij er toch al meer zeker van dat de syllabus nogmaals wordt doorgenomen, ditmaal op eigen houtje. Secundo : de inperking zal een selectie-effekt meebrengen (daarom wordt het opmaken van een eigen schema als concept van de te geven voorlichting over de 3 avonden, in te leveren binnen een bepaalde tijd, als enige konditie tot deelneming aan de direkte voorlichting gesteld tegenover de voorlichters). Tertio : wij achten het niet doenbaar een algemeen geldend schema op te maken voor een groep van mensen met verschillende achtergronden, belangstellingssferen en ervaringen. Een goede motivering en voldoende overredingskracht kan toch maar worden aangetroffen bij personen die zelf inspanningen hebben geleverd. Het voorlichtingsmateriaal mag daarbij gerust naar eigen hand worden gezet. Iemand met een meer technische belangstelling moet zich niet genoodzaakt voelen lang en diepzinnig in te gaan op de psychologisch-sociale achtergronden van het opgroeiend kind maar hij kan zijn technische belangstelling aanwenden om de materiële aspecten uit te diepen zolang hij maar zin voor perspectief behoudt. Zo zal een kleuterleidster haar direkte voorlichting wel een andere richting kunnen geven dan een politie-agent zonder dat er van meer- of minderwaarde sprake moet zijn.

Wij blijven die schema's benadrukken als een noodzakelijk iets en hiermee is uiteindelijk rekening gehouden.

Tegenover de vraag naar de bruikbaarheid van de te laat binnen komende controlelijsten tonen wij ons echter veel te inschikkelijk, daarbij uit het oog verliezend dat strikte metingstijden noodzakelijk zijn voor juiste gegevens, teveel denkend aan een zo omvangrijk mogelijke inlichtingsbron. Deze houding zal bijdragen tot het verlies van een belangrijk aspekt van de evaluatie.

In de zevende en achtste les worden heel wat praktische kanten van het ongevalsprobleem besproken. Op de handleiding "Tips voor een veilige thuis" wordt in de zevende les dieper ingegaan. De toekomstige voorlichter wordt gekonfronteerd met de inhoud van het werkje, de bedoeling ervan en de mogelijkheden van verdere aanwending in de fase van direkte voorlichting. Elk lid van de groep beschikt over dit boekje. Men moet het lezen om te merken dat het werkje een kritisch onderzoek is van eigen gewoonten en gedrag, opvattingen en houdingen ; van het gedrag van de kinderen ; van de veiligheid van toestellen, voorwerpen en produkten, van bepaalde situaties en aan te kopen toestellen.

Ook worden de veilige reacties op dringende situaties uitgewerkt. Dit alles in de vorm van wenken die per onderwerp worden gerangschikt. Het trefwoordenregister helpt bij het wegwijsworden. De bedoeling van het werkje wordt verder besproken en komt hierop neer dat de toekomstige voorlichters het in eerste instantie zelf doornemen en geleidelijkaan proberen de wenken in de praktijk om te zetten door bijvoorbeeld de kelder, de zolder, de apoteekkast, de opbergplaats, de badkamer op orde te stellen en dit met het oog op de veiligheid. Personen die wel eens de pen ter hand nemen kunnen delen van het werkje als onderwerp kiezen voor de plaatselijke pers, voor de raadplegingen van zuigelingen en kleuters. Personen die in ouderverenigingen zetelen of die met kleuterleiders en gezinshelpsters in kontakt staan kunnen bepaalde thema's uit de handleiding in deze groepen bespreken.

Voor de direkte voorlichting komt de handleiding in deze zin te pas dat er plannen tot konkrete activiteiten in het eigen leefmilieu kunnen worden gemaakt in de groep en dat de uitvoering ervan aanleiding kan geven tot verdere diskussies tussen de leden van de groep. Het weze opgemerkt dat de controlelijsten, waarvan reeds sprake was, gebaseerd zijn op deze handleiding.

In de achtste les maken wij tenslotte aan de toekomstige voorlichters kenbaar welke verenigingen er zich in Nederland en België bezig houden met veiligheid.

In het kort bespreken wij wat deze verenigingen te bieden hebben aan cursussen (bijvoorbeeld E.H.B.O.) aan filmen, diareeksen, folders, veiligheidstesten, reddingsmaterialen, beschermingssystemen (zoals ijssporen, oplichtende schooltassen, armbanden en laarzen). De dokumentatie welke ons oorspronkelijk ter hand werd gesteld wordt grotendeels ter beschikking gesteld van de toekomstige voorlichting in de vorm van een dokumentatiemap voor elk der toekomstige voorlichters en in de vorm van een tentoonstelling, die van hand tot hand zal moeten gaan.

Na deze fase van indirecte voorlichting werd aan de aankoop op grote schaal van affichen, folders, brochuren en veiligheidsvoorwerpen zoals oplichtende laarzen en schooltassen en aan het reproduceren van de audio-visuele montages gewerkt nadat de voorkeur van de groep van toekomstige voorlichters voor welbepaald voorlichtingsmateriaal onderzocht was geworden. De aankoop werd gedaan door het nationaal bestuur van de KAV en aldaar opgeslagen tot latere vraag van de veiligheidsverantwoordelijken.

In de fase van directe voorlichting werden er geregeld nieuwe bestellingen gedaan en er verscheen ook een tweede oplage van de handleiding "Tips voor een veilige thuis". Naar aanleiding van een vertegenwoordiging van de KAV-Limburg op de Handelsbeurs te Hasselt met het thema "Veiligheid voor het kind" werd de oorspronkelijke tentoonstelling uitgebreid en door een ontwerper op punt gesteld. Op dat ogenblik kwamen verscheidene organisaties de aktie steun verlenen en stelden daarbij allerhande materiaal ter beschikking. Van dan af beschikken wij over twee tentoonstellingsvormen waarvan in de directe voorlichtingsfase intens gebruik zal worden gemaakt.

De directe voorlichting vangt aan op half september 1970 en wordt afgesloten einde februari 1972 ; er heeft een vakantie-onderbreking van anderhalve maand plaats. Ook al laten wij de toekomstige voorlichters vrij bij het inperken van de materie toch hebben zij bij het opmaken van het gevraagde schema voor de drie avonden op plaatselijk vlak een aantal richtlijnen in acht te nemen. Deze richtlijnen zijn in de indirecte voorlichting gesteld geworden. Zij bepalen het verloop van de drie avonden in grote lijnen.

Wij spreken af de eerste avond voor te behouden voor de theoretische benadering van het ongevalsprobleem. Als basis hier zijn er de onderzoeksfeiten uit de eerste les en de ontleding van verschillende ongevalsoorten waaruit de geleidelijke ontwikkeling van het ongevalsproces moet blijken. Voor de tweede avond moeten de controlelijsten terug in het bezit zijn van de voorlichters zodat de eerste avond moet worden afgesloten met de voorstelling van de in te vullen vragenlijsten. In deze controlelijsten wordt de plaatselijke deelnemer persoonlijk benaderd en wel met de vraag tot onderzoek van zeer konkrete ^{eigen} gedragingen en situaties in eigen omgeving. Het door de plaatselijke deelnemers persoonlijk invullen van de controlelijsten vóór de tweede avond moet gezien worden als een goede inleiding op het thema van de tweede avond. Op deze avond staat de persoonlijke inzet centraal als preventie-faktor nummer één. Het best wordt deze inzet besproken in het kader van de mogelijkheden en beperkingen van het opgroeiend kind. Hierdoor wordt de inzet van volwassenen belicht vanuit de verschillende soorten risico's en kan er worden aangetoond dat de inzet een evoluerend karakter heeft dat afgestemd moet worden op de typische beperkingen en mogelijkheden van het kind.

De handleiding "Tips voor een veilige thuis" kan daarbij voor konkrete plannen zorgen. Zo kan de bespreking van de gevaren van warmtebronnen gepaard gaan met een onderzoek en activiteit in de persoonlijke omgeving van de plaatselijke deelnemers zelf, waarbij de handleiding een leidraad is. Het uitnodigen van een plaatselijke brandweerman om op deze avond zijn ervaringen aan de groep mee te delen kan overwogen worden teneinde elk der deelnemers ook vanuit deze konfrontatie nog te stimuleren tot activiteiten van ongevalspreventieve aard.

De derde avond van de direkte voorlichting is bestemd voor activiteiten op gemeentelijk vlak. Hier moet de plaatselijke groep in zijn geheel akkoord geraken over aktiepunten ter bevordering van de veiligheid in de buurt of de gemeente. Wij denken bijvoorbeeld aan de verplaatsing van schoolbus-halten naar veiliger oorden, het organiseren van speelstraten, het afschermen van schooluitgangen en het plaatsen van telefooncellen in afgelegen wijken. Deze aktiepunten zouden door de deelnemers zelf geformuleerd moeten worden en zullen het gevolg zijn van negatieve ervaringen, opgedaan in dagelijkse omstandigheden. Indien de aktiepunten van de plaatselijke groepen

zelf komen en de voorlichter te doen heeft met actieve groepen zijn er verder geen hulpmiddelen nodig om de gemeentelijke actie te formuleren. Bij minder actieve groepen is de kans groot dat het formuleren van actiepunten achterwege zal blijven. Om deze groepen en vooral ook de voorlichter in deze omstandigheden te ondersteunen zal de voorlichter steeds over een gemeentelijk enquêteformulier beschikken dat hem op de tweede avond wordt overhandigd. Dit om hem in staat te stellen een zekere voorbereiding te doen van de derde avond, de actie-avond dus.

Om de gemeentelijke actie een goede start te geven naar de verwezenlijking toe menen wij er goed aan te doen te stellen dat de plaatselijke functionarissen zoals schooldirekteuren, politiekommisarissen en leden van de gemeenteraad steeds uitgenodigd moeten worden op deze actie-avond.

Bij hun aanwezigheid zal de samenspraak op KAV-niveau dan ook kans hebben om uit te groeien tot een samenspraak van plaatselijke organisaties.

Uiteindelijk hopen wij hiermee de realisatie van de gemeentelijke actie, de verwezenlijking van de actiepunten dus, in de hand te werken.

In de periode die voorzien was voor het opstellen van het schema werkte de nationale KAV-leiding samen met de projectleider aan het opstellen van werkingsnota's ten behoeve van de veiligheidsverantwoordelijken en de toekomstige voorlichters. Deze nota's dienden om de projectmedewerkers vertrouwd te maken met de organisatie van de direkte voorlichting. Niet alleen werden de doeleinden van de direkte voorlichting bij herhaling schriftelijk doorgegeven, maar ook nieuwe praktische gedachten inzake de regeling van de drie avonden welke groeiden naarmate de opleiding van de 7 groepen van toekomstige voorlichters zich voltrok werden aan alle groepen, ook de reeds opgeleide, doorgegeven. In dezelfde periode voorzagen de gewestelijke KAV-leidingen studiedagen waarin het programma van vormingswerk voor de periode van september 1970 - juli 1971 werd voorgesteld aan de terplaatsse opgedaagde KAV-afdelingsverantwoordelijken. Op deze studiedagen werd er steeds tijd voorzien om aan de vergadering van plaatselijke verantwoordelijken uiteen te zetten wat de toedracht van het project was.

De direkte voorlichting kon immers maar plaats vinden wanneer de plaatselijke KAV-verantwoordelijken voldoende werden ingelicht over de noodzaak van een konfrontatie van plaatselijke groepen volwassenen met het veilig-

heidsprobleem en wanneer zij op grond van hun groeiende overtuiging overgingen tot het aanvaarden van een dergelijk projekt in hun eigen plaatselijke werkkring. Alles wat hieraan voorafging inzake indirecte voorlichting en alles wat zou volgen inzake evaluatie zou maar betekenis krijgen indien de direkte voorlichting in veel plaatselijke afdelingen door zou gaan.

Tenslotte zou blijken dat op het ogenblik van afsluiting van de direkte voorlichtingsfase - na anderhalf werkjaar - er 252 plaatselijke KAV-verantwoordelijken het veiligheidsprojekt hadden aangevraagd en er ook 252 plaatselijke veiligheidsinitiatieven doorgingen. De 52 actief geworden voorlichters bereikten 5223 plaatselijke deelnemers.

Van de gedurende de indirecte voorlichting opgeleide toekomstige voorlichters werd - voor zover het belangstellenden van buiten de KAV betrof - 12% als voorlichter actief en - voorzover het met de KAV-vertrouwden betrof - werd 18% bij de ondersteuning van het projekt en 53% als voorlichter actief.

De gemeentelijke aktie groeide uit tot een totaal van 1319 geformuleerde aktiepunten. Van de plaatselijke deelnemers werd in 43% der gevallen een eerste veiligheidsmeting van eigen gedrag en eigen omgeving bekomen. Een eerste én tweede meting werd ingezameld van 20% der deelnemers.

Uitsluitend bekeken vanuit het evaluatief onderzoek zijn de activiteiten welke plaatsvonden in het kader van de direkte en indirecte voorlichting te beschouwen als werkzaamheden tot het uitbouwen van het onderwerp van studie. Het is dan ook wel te verstaan dat wij als inrichters én evaluators van het projekt moeilijk kunnen over gaan tot het evalueren van die gedeelten van het projekt welke uitsluitend door ons eigen toedoen tot stand zijn gekomen. Wij doen er beter aan de indirecte voorlichting buiten het evaluatief onderzoek te houden. Hierdoor worden de in deze fase aangewende, hoger uiteengezette methoden niet op de korrel genomen. De activiteiten van de direkte voorlichting kunnen wij evenwel, juist omdat zij zich, met uitzondering voor de in deze fase gestelde richtlijnen, buiten ons toedoen hebben voltrokken, gemakkelijker aan een evaluatie onderwerpen.

Richtinggevende, elders doorgevoerde evaluatieve onderzoeken hadden wij, op het ogenblik dat wij over het onderzoeksontwerp nadachten, niet. De theoretische bespiegelingen van ene Suchman hebben wij dan als richtlijnen bestudeerd. Zonder op details in te gaan laten de basisvragen van de studie zich als volgt formuleren en verantwoorden.

Een antwoord op de vraag naar de projekt-uitgaven zal voor de toekomst een zekere houvast betekenen: men weet immers niet wat dergelijke voorlichtingsprojekten kosten. Wij zullen in het berekenen van de uitgaven rekening houden met de direkte en indirekte voorlichting én met de omvang dat het projekt heeft aangenomen. Hierdoor zullen wij te weten komen wat er werd uitgegeven per deelnemer, per geformuleerd en per gerealiseerd aktiepunt en per veiligheidsinitiatief.

Van belang is ook de vraag naar het aanslaan van het veiligheidsprojekt in de bestaande KAV-afdelingen. Juist omdat het onderwerp zich leent voor alle bestaande afdelingen zal de inzichtelijkheid in de mate van het bereik van het projekt in de bestaande afdelingen zorgen voor aanknopingspunten bij het opgang brengen van latere projekten, zeker wanneer, zoals in de studie het geval is, de verstedelijkingsgraad van de gemeenten, waar de afdelingen zich situeren, als referentiekader wordt aangewend.

De waarde van de direkte voorlichting moet blijken uit de veranderingen in het gedrag en de eigen omgeving van de plaatselijke deelnemers maar dit aspekt van de evaluatie is verloren gegaan. Een ander gunstig effect van de direkte voorlichting is het formuleren van de gemeentelijke akties. Weliswaar betekent het eenvoudig formuleren van aktiepunten nog geen verbetering van het leefmilieu van het kind maar het is wel een eerste stap in die richting.

Het onderzoeken van de eventuele invloed van de verstedelijking der gemeenten op de omvang van de gemeentelijke aktie en op de kwaliteit van de geformuleerde aktiepunten moet gezien worden als een poging tot latere begeleiding van bepaalde groepen tenminste indien hier nood aan blijkt te zijn.

Het meten van de realisatie-ontwikkeling van de aktiepunten 6, 12 en 18 maanden nadat de gemeentelijke aktie geformuleerd werd moet gezien worden als een poging om de opeenvolgende effecten van de direkte voorlichting beter te bepalen. Het gaat in deze realisatie-ontwikkeling immers om opeenvolgende stadia tussen de formulering en de verwezenlijking van de aktiepunten. Deze stadia komen overeen met de volgende vragen:

Wordt het realisatieproces op gang gebracht, of met andere woorden, aangepakt? Wie gaat er over tot de aanpak? Welk zijn de redenen om het realisatieproces eventueel niet op gang te brengen? Aan welke dienst wordt de verwezenlijking gevraagd? Geven deze diensten een antwoord? Welk antwoord geven zij? Worden er nieuwe stappen ondernomen bij uitblijven van een antwoord? Hoe is de stand van zaken (de realisatie) op het ogenblik van de meting?

Met het verschil in tijdspanne tussen formulering en realisatiemeting zullen wij geen rekening moeten houden. Een onderzoek wees uit dat het verschil in maanden geen invloed heeft op de realisatie-ontwikkeling.

Een vergelijking tussen de realisatie-ontwikkeling van de aktiepunten geformuleerd door de aktieve en de minder aktieve groepen zal ons moeten duidelijk maken of het gebruik van het gemeentelijk enquête-formulier zin heeft. Uit deze vergelijking zullen wij ook iets te weten komen over de activiteiten van de minder aktieve groepen.

Een onderlinge vergelijking van de realisatie-ontwikkeling der groepen aktiepunten waarvoor respektievelijk niemand, 1, 2 en 3 of 4 personen uit de groep bereid zijn geweest de opeenvolgende stappen van verwezenlijking te volgen zal een inzicht werpen op het verloop van aktiepunten waarvoor enerzijds de plaatselijke KAV-afdeling alleen kwam te staan wat inzet betreft en waarvoor anderzijds een min of meer belangrijke inzet van de aktiegroep aanwezig was.

Een vergelijking van het realisatieverloop bij aan- en afwezigheid van politie, schooldirectie en leden van de gemeenteraad zal moeten aantonen of die aanwezigheid wenselijk is voor de realisatie-ontwikkeling.

Tenslotte zal de realisatie-ontwikkeling nog vergeleken worden voor de groepen aktiepunten opgesplitst volgens 4 kriteria. Hierdoor zullen er telkens twee, eerder ekstreme groepen van aktiepunten in hun realisatieverloop vergeleken worden. Tegenover elkaar zullen komen te staan: de materieel en edukatief gerichte aktiepunten; de rechtstreeks en onrechtstreeks veiligheidsbevorderende aktiepunten; de eenmalig en kontinu te stellen daden en de aktiepunten waarin uitsluitend de veiligheid van het kind wordt beoogd tegenover de aktiepunten waarin zowel de veiligheid van het kind als de veiligheid van de volwassene wordt beoogd. Het betrekken van de verstedelijkingsgraad der gemeenten zal ons toelaten richtlijnen te formuleren voor de afdelingen van de onderscheiden gemeentetypen.

In onderhavige studie komt het aksent op het evaluatief onderzoek te liggen. Dit wil echter niet zeggen dat wij het onderwerp van studie namelijk het veiligheidsprojekt zomaar als een gegevenheid aanvaarden. Alvorens te evalueren wensen wij het projekt als een zinvolle bezigheid te omschrijven. Dit gebeurt in het eerste hoofdstuk. Hier willen wij een inzicht geven in de problematiek van het ongeval bij kinderen. Men kan er zich in dit hoofdstuk van vergewissen hoe de naar voren gebrachte ongevalsfeiten, welke uit onderzoekingen naar voren komen, indruisen tegen de fatalistische sfeer waarin het ongevalsgebeuren sterk gehuld is; hoe deze feiten, wanneer zij geordend worden, gaan leven en waardevol worden in het kader van een kennisoverdracht aan en een motivatie van een groep van voorlichters en hoe de voorlichters op hun beurt deze krachtlijnen kunnen doorgeven aan ouders en andere verantwoordelijken voor kinderen.

Na de verantwoording van de direkte en indirekte voorlichting wordt in het tweede hoofdstuk het ontwerp van het evaluatief onderzoek uiteengezet.

Het derde hoofdstuk is bedoeld als een uitnodiging tot raadpleging van de tabellen en schema's waarin de feiten uit het evaluatief onder-

zoek zijn ondergebracht. Deze overzichten samen met de begeleidende, technisch-analytische teksten treft men aan in het statistisch addendum.

De syntese van de bevindingen, met als orientatie de statistische significantie van de gegevens, wordt gemaakt in hoofdstuk vier. Dit hoofdstuk wordt afgesloten met een aantal praktische richtlijnen bestemd voor toekomstige gelijkaardige projecten.

Een overzicht van onderhavige studie wordt gegeven in de algemene samenvatting. In de algemene bespreking en besluiten wordt ingegaan op de vraag naar de eventuele voortzetting van de taak van veiligheidszorg en -actie in het kader van de KAV.

De bibliografie helpt bij het konkretiseren van de achtergrond van waaruit een en ander is gegroeid.

Hasselt, 9 september 1976.

HOOFDSTUK 1 EERSTE DOELSTELLING VAN HET PROJECT : PREVENTIE VAN ONGEVALLEN.

INLEIDING.

Na een situering in een breder kader van het aspekt van de maatschappelijke gezondheidszorg dat de ongevallen viseert, pogen wij te bewijzen dat het zinvol is aan preventie te doen. De preventie van ongevallen heeft betrekking op het heden en op de toekomst bij zover dat wij pogen het ongeval uit te schakelen en voor die ongevallen die toch gebeuren een zo volledig mogelijk herstel te bekomen. Hierin kunnen wij maar slagen wanneer wij onze aandacht vestigen op het verleden, want zij die niet leren uit de begane fouten zijn gedoemd deze over te doen.

Wij achten het wenselijk aan de definitie van het ongeval te tornen door een onderscheid te maken tussen het ongevalsgebeuren en het ongeval.

In het ongevalsgebeuren zien wij dan het dynamisch proces waarin de oorzaken die medebepalend zijn voor een ongeval een plaats krijgen en wel zodanig dat het duidelijk wordt dat er medeveroorzakende factoren kunnen worden aangestipt die een bepaalde tijdsdimensie bezitten. Omwille van die tijdsdimensie zien wij de vermijdbaarheid van ongevallen als een haalbare kwestie.

De term ongeval reserveren wij voor het ultieme ogenblik waarin een teruggang niet meer mogelijk is, waarin dus het fatale aspekt van het gebeuren uitsluitend gesitueerd moet worden.

Wij houden ons in principe enkel bezig met de preventie van ongevallen bij kinderen. Wij richten ons daarbij niet tot de kinderen zelf, maar tot de ouders en andere verantwoordelijken zoals de politie en de leerkrachten.

Wij achten de ongevalspreventie des te meer haalbaar omdat het om kinderen gaat. Wij menen dat er nog niet voldoende rekening wordt gehouden met de mogelijkheden en beperkingen van een kind doorheen zijn opeenvolgende groeifasen.

Vervolgens wijzen wij op het belang van de groepsvoorlichting, op het belang van goed gefundeerd en konkreet voorlichtingsmateriaal en op het aantasten van de fatalistische visie die het ongevalsgebeuren heden nog steeds omringt. Tenslotte, inhakend op de naar voren gekomen feiten verantwoorden wij de wij van indirekte en direkte voorlichting zoals wij die hebben ontwikkeld tegenover respektievelijk de gespreksleiders en de ouders en andere, voor het kind verantwoordelijken.

1.1 PREVENTIEVE AKTIVITEITEN - RICHTING SOCIALE GENEESKUNDE.

Preventie van ongevallen valt binnen het kader van de gezondheidszorg, een evaluatie van de preventie-aktiviteiten trouwens ook.

Doeleman (1966, 139)⁽¹⁾ meent dat "het wetenschappelijk onderzoek in de gezondheidszorg zich niet alleen richt op het voorkomen en de aetiologie van ziekten en ongevallen, maar ook op het meten van het effect van preventieve of therapeutische maatregelen op de lichamelijke en geestelijke gezondheid van de mensen".

Ook volgens de definitie die aan "public health" wordt toegeschreven door de wereldgezondheidsorganisatie (Doeleman 1963, 560)⁽²⁾ (Drogendijk 1964, 172)⁽³⁾ maakt de preventie van ongevallen een essentieel bestanddeel uit van de volksgezondheidszorg.

Volksgezondheidszorg of liever maatschappelijke gezondheidszorg komt in feite neer op een investering in de toekomst waarbij aan het eerbiedwaardige gebied van kuratieve geneeskunde voorbij wordt gegaan en waar de aandacht toegespitst wordt op het preventieve aspect van de lichamelijke en geestelijke gezondheid met als ambitieus doel : "het welzijn van de mens zodat deze kan leven als een nuttig en onafhankelijk lid van de gemeenschap". (Anderson 1966, 19)⁽⁴⁾

Public health of maatschappelijke gezondheidszorg is verder te situeren als een, zij het dan zeer belangrijk onderdeel van de sociale geneeskunde, een richting die door Warren (1961, 217)⁽⁵⁾ wordt gezien als "a unit composed of large fragments which are readily identifiable as epidemiology, public health, and the holistic approach to the care of patients". In de richting maatschappelijke gezondheidszorg valt de klemtoon op aktiviteiten. In onze studie gaat het om aktiviteiten ter voorkoming van ongevallen. Deze aktiviteiten vinden in andere wetenschappen hun verantwoording.

Ashurkov en Wofinden (1960, 506)⁽⁶⁾ menen dat andere wetenschappen vorm en inhoud geven aan de maatschappelijke gezondheidszorg, dat is ook onze mening. Juist omdat wij de preventie afgestemd hebben op de resultaten van epidemiologische onderzoeken heeft het projekt voor wat de inhoud van de aktiviteit en de aktiviteit zelf aangaat een duidelijk sociaal-geneeskundige betekenis.

One could almost assert that the marginal value of a human life is inversely related to the rate at which lives are lost in given situations.

William Watson

1.2. VERANTWOORDING VAN DE AKTIE TER VOORKOMING VAN ONGEVALLLEN BIJ KINDEREN.

De belangrijkste doodsoorzaak.

De matige belangstelling die in ons land wordt opgebracht voor het ongeval bij het kind is verwonderlijk wanneer men weet dat bij jonge mensen het ongeval als doodsoorzaak een belangrijke plaats inneemt.

Vóór dat wij startten met onderhavige studie bleek uit de World Health Statistics Annual van 1966⁽⁷⁾ dat in de leeftijdsgroep van 1 - 4 jaar, 30 % der overlijdens te wijten was aan een ongeval; voor de leeftijdsgroep van 5 - 14 jaar werd evenwel 44 % der overlijdens verklaard door een ongeval, terwijl het ongeval in de leeftijdsgroep van 15 - 24 jaar ongeveer de helft van alle overlijdens voor zijn rekening nam (* (1), Koppen 1973, 749).⁽⁹⁾

In de daaropvolgende 5 jaren blijkt de situatie geenszins verbeterd te zijn. Immers de laatste Annual van de World Health Statistics (jaar 1971)⁽¹⁰⁾ wijst uit dat het aandeel van ongevallen op het totaal van overlijdens voor de opeenvolgende leeftijdsgroepen respektievelijk 31 %, 48 % en 60 % bedraagt.

Bij jonge mensen neemt het ongeval als doodsoorzaak de belangrijkste plaats in; bovendien neemt het belang ervan nog toe. Christian (1975, 4)⁽¹¹⁾ toonde dit voor de Bondsrepubliek Duitsland aan en wel over de periode van 1960 - 1972. Het aandeel van sterfgevallen, veroorzaakt door ongevallen op het totaal van sterfgevallen groeide bij kinderen van 33.8 % aan tot 45.3 %. Sinds vele jaren bemerken wij dat onderzoekers die zich bezig houden met een of ander aspekt van het ongeval bij het kind, hun studies steeds motiveren op basis van het feit dat het ongeval zo een belangrijke rol speelt in de sterfte op jeugdige leeftijd.

In 1950 al stelde Dietrich een theorie van ongevalspreventie (die wij later nog zullen bespreken) tegenover het ongevalsgebeuren dat hij toen omschreef als een probleem dat bij kinderen voor 30 % verantwoordelijk is voor alle

(1) Het symbool * wordt in onderhavig hoofdstuk telkens aangewend wanneer het besprokene ook deel uitmaakt van de door de Wijs-Koppen e.a. gepubliceerde vervolmakingskursus "Veiligheid in de privé-sektor" (Leuven, 1970)⁽⁸⁾ bestemd voor de gespreksleiders van het veiligheidsproject.

overlijdens (1950, 1175)⁽¹²⁾. Mac Farland van zijn kant betwijfelt of de ongevallensterfte ooit in 20 jaren tijd verminderde en meent in 1955 het tegenovergestelde (1955, 1302)⁽¹³⁾ (Voor België zien we voor de groep van 0 - 15 jaar een stijgende evolutie van ongevallensterfte tussen de jaren 1955 - 1965) (x)(1). Hij beweert dat het ongeval in verschillende aspecten biologische wetten volgt zoals ziekteprocessen doen. Een epidemiologische benadering van het ongevalsprobleem komt mede door zijn toedoen tot stand en vindt belangrijke navolging. Het feit dat het ongeval de belangrijkste doodsoorzaak is voor 1 - 24 jarigen doet Jacobziner (1954, 83)⁽¹⁵⁾ besluiten dat ouderopvoeding, stafvoorlichting en een epidemiologisch onderzoek aan de orde van de dag zijn.

Kleyn (1959, 8)⁽¹⁶⁾ acht het ongevalsprobleem bij kinderen even belangrijk in onze westerse landen als in de V.S.A. en hecht als oplossing veel waarde aan de voorlichting van ouders, de controle van gebruiksvoorwerpen, stadsplanning en de samenwerking tussen deskundigen. Zindwer (1955, 438)⁽¹⁷⁾ noemt het ongevalsprobleem het belangrijkste en meest ernstige gezondheidsprobleem, vooral waar het kinderen betreft en pleit voor een programma van voorlichting. Hij meent dat wij voor een kompleks geheel staan en gelooft ook in een epidemiologische benadering maar acht het niet goed te wachten met voorlichting "totdat wij alles weten". Hij werkt een voorlichtingsproject uit in New Jersey. Van den Berg en de Haas (1964, 202)⁽¹⁸⁾ opperen dat de belangrijkste doodsoorzaak bij kinderen maar moeilijk enige aandacht krijgt in Nederland en werken vervolgens aan de mortaliteit en morbiditeit van ongevallen. Zij spreken van een evolutie van 3000 sterfgevallen in 1930 naar 5000 gevallen in 1960 waarvan 20 % zich beneden de 20 jaar situeert, 40 % beneden de 40 jaar en 60 % beneden de 60 jaar. De auteurs bepalen verder ook dat vanaf de geboorte tot 25 jaar van elke 1000 levend geboren en 75 in een ziekenhuis worden opgenomen.

Ondanks het feit dat ongevallen voor de leeftijdsgroep van 1 - 34 jaar de belangrijkste doodsoorzaak vormen zou er 300 x meer geld worden besteed aan medische research dan het geval is aan ongevalspreventie (Haddon e.a. 1964, 4)⁽¹⁹⁾.

(1) Bron : Nationaal Instituut voor de Statistiek ⁽¹⁴⁾.

Interessant bij Haddon e.a. (1964, 6)⁽¹⁹⁾ is de visie die hij en enkele medewerkers weergeven in verband met de sfeer van fatalisme rond ongevallen. Schlesinger e.a. (1966, 490)⁽²⁰⁾ benadrukken de noodzaak van geëvalueerde preventieprogramma's omdat - in de toekomst - de sterfte in de leeftijds-groep van 1 - 15 jaar voor een steeds groter deel zal afhangen van ongevallen.

De "National Safety Council" in Chicago noemt het ongeval de belangrijkste doodsoorzaak bij kinderen tussen 1 - 14 jaar (1969, 876)⁽²¹⁾.

Volkov (1973, 314)⁽²²⁾ haalt tenslotte aan dat de sterfte-index inzake ongevallen het hoogst is voor kinderen en bejaarden.

Auteurs als Mac Farland, Dietrich, Jacobziner, Backett komen in de uitgebreide literatuur over ongevallen telkens weer voor. Zij en vele anderen hebben, vertrekkend vanuit de vaststelling dat ongevallen zo belangrijk zijn, pogingen gedaan om het probleem te benaderen. De indruk die wij opdoen bij het doornemen van de literatuur is vooral deze dat men sinds een 20-tal jaren pogingen doet om de mensen te overtuigen van de noodzaak meer aandacht op te brengen voor het ongevalsprobleem, vooral dan bij kinderen.

Een dode is een katastrofe,
duizend doden zijn een statistiek.

Maandblad : De Veiligheid

Verhouding dodelijke / niet dodelijke ongevallen.

Er is in ons land geen eenvormige registratie van niet-dodelijke ongevallen (de Wijs-Koppen 1970, 292)⁽²³⁾, waardoor het opstellen van een juiste verhouding tussen dodelijke en niet dodelijke ongevallen voor het land bemoeilijkt wordt (Koppen 1973, 749)⁽⁹⁾. Hierdoor zijn wij aangewezen, indien wij tenminste de omvang van het probleem beter willen aantonen, op beperkte onderzoeken hier en elders uitgevoerd of op globale gegevens uit andere landen. Wat dit laatste betreft is het duidelijk dat in de andere westerse landen de registratie van niet dodelijke ongevallen al even gebrekkig is als bij ons (van den Berg en de Haas 1968, 1)⁽²⁴⁾; Vest 1966, 691⁽²⁵⁾; Klevn 1959, 6⁽¹⁶⁾) zodat ook elders globale inzichten ontbreken en men met schattingen naar voren komt.

Volgen van den Berg en de Haas (1968, 1)⁽²⁴⁾ is de ongevallensterfte een weerspiegeling van de meest ernstige ongevallen : hun studie over de rest-verschijnselen van ongevallen bij kinderen werpt al meer klaarheid op de omvang van het probleem dan elders gevonden kan worden. Op grond van een populatie-onderzoek van rond de 200.000 kinderen jonger dan 16 jaar werd vastgesteld hoe de hospitalisatie zich voordeed ten gevolge van ongevallen. De auteurs komen er toe vergelijkingen te maken tussen de hospitalisaties, respektievelijk geregistreerd door de centrale administratie der Utrechtse ziekenhuisverplegingsfondsen en door de Haagse gemeentelijke geneeskundige en gezondheidsdienst.

De frekwentie van ziekenhuisverplegingen wegens ongevallen onder de 0 - 15 jarigen bedraagt voor Utrecht-stad, Utrecht-provincie en voor Den Haag respektievelijk 63, 55 en 51 per 10.000 kinderen. De onderzoekers menen dat de afzonderlijke onderzoeken in combinatie resultaten opleveren die voor geheel Nederland lijken te gelden. Voor deze gehospitaliseerde kinderen geldt een matige en ernstige handicap van 6 %. Met 3.7 miljoen kinderen tussen 0 - 15 jaar komen zij in Nederland tot een jaarlijkse hospitalisatie van rond de 20.000 kinderen, waarvan 8000 jonger dan 5 jaar, 6000 kinderen tussen 5 - 9 jaar en 5000 kinderen van 10 - 15 jaar (van den Berg en de Haas 1968, 12)⁽²⁴⁾.

De resultaten aangaande de vastgestelde restverschijnselen in hun onderzoeks-populatie betekenen voor Nederland jaarlijks dat 250 - 300 kleuters en 600 - 1100 kinderen van 5 - 15 jaar matig tot ernstig gehandicapt worden : in totaal 800 - 1400 kinderen beneden de 16 jaar, waarvan rond 150 kinderen met een ernstige handicap. Volgens voornoemde auteurs zijn er jaarlijks ongeveer evenveel kinderen die tengevolge van een ongeval overlijden als er kinderen zijn met een matige handicap tengevolge van een ongeval (matige handicap wordt daarbij omschreven als een afwijking die de dagelijkse bezigheden bemoeilijkt) (van den Berg, de Haas 1968, 5) ⁽²⁴⁾ .

Gezien de degelijkheid van de ondernomen studie en bij gebrek aan gegevens van eigen land hebben wij voor de 2.269.889 belgische kinderen tussen 0 - 15 jaar - waarvan in 1965 er 569 stierven tengevolge van een ongeval - geschat dat er 13.500 hospitalisaties plaatsvonden in hetzelfde jaar (x).

Wij noteren dat het ongeval in omvang toeneemt wanneer niet alleen met de dodelijke afloop rekening wordt gehouden, maar wanneer ook de ongevallen met hospitalisatiegevolg er bij betrokken worden. In het onderzoek van van den Berg en de Haas ligt de mediaan voor de duur van de hospitalisatie in de verongelukte groep bij 15 dagen. Op het niveau van gehospitaliseerde ongevallen bij kinderen is er in eigen land, bij mijn weten, geen degelijk studiewerk verricht. Onderzoekingen waren er wel (bijvoorbeeld van Willemijns en Corbisier (1961, 37, 41, 44) ⁽²⁶⁾ ; Gerardy en Riga (1967, 314-326) ⁽²⁷⁾) maar zij zijn van die aard dat veralgemening naar de totale belgische populatie uitgesloten is. Wanneer een vast omlijnd criterium zoals bijvoorbeeld de hospitalisatie ter bepaling van het ongeval zonder dodelijke afloop niet wordt gebezigd dan wordt het moeilijk de resultaten van de ene studie te vergelijken met deze van een andere. Op die manier komen we trouwens tot tegenstrijdigheden en verwarring waarvan de faktor verhouding dodelijk / niet-dodelijk ongeval in de literatuur al een voorbeeld is.

Mac Farland (1955, 1302) ⁽¹³⁾ beweert op grond van gegevens van de National Safety Council dat "ernstige" ongevallen 100 tot 150 maal meer voorkomen dan dodelijke ongevallen. Roberts (1951, 1118) ⁽²⁸⁾ geeft een verhouding van dodelijke / niet-dodelijke binnenshuisongevallen van 1 : 145 maar Bucknall

(1951, 960)⁽²⁹⁾ geeft een verhouding voor binnenshuisongevallen van 1 : 231. Jacobziner (1954, 83)⁽¹⁵⁾ spreekt over ongevallen zonder verdere specificaties en houdt een verhouding aan van 1 : 150. Haggerty (1959, 1322)⁽³⁰⁾ denkt aan 1 dodelijk ongeval bij een kind tegenover 100 tot 200 niet dodelijke ongevallen. Cann e.a. (1958, 722)⁽³¹⁾ wagen een poging, ditmaal voor vergiftigingen (alle leeftijden) op grond van 3.926 gevallen en spreken van een verhouding van 1 : 750. Hij geeft daarbij toe dat zijn ratio sterk afwijkt met de gangbare 1 : 250 (McKendrick 1960, 127)⁽³²⁾, maar meent dat zijn verhouding juist is. Kleyn (1959, 6)⁽¹⁶⁾ houdt voor het verkeer een verhouding van 1 dodelijk ongeval op 25 geregistreerde letsels aan. Deze ratio klopt met de door Yaksich (1970, 8)⁽³³⁾ aangehaalde verhouding van 500 fatale ongevallen bij kinderen tegenover 11.000 gewonden tengevolge van het verkeer op weg van en naar school. Voor België wordt in 1967 voor verkeersongevallen door de overheid een verhouding van 1 : 170 (alle leeftijden) vastgesteld. (*) (1). Dezelfde overheid spreekt van 1 ernstig gewonde per 13 verkeersongevallen en 1 licht gewonde per 3 verkeersongevallen (*) (1). Kleyn (1959, 6)⁽¹⁶⁾ bepaalt verder voor ongevallen in huis, op school en tijdens het spel een mortaliteit / morbiditeitsratio van 1 : 500 ; dit komt overeen met de verhouding voor België (*) (2).

Ook voor arbeidsletsels is er min of meer een overeenkomst tussen de belgische gegevens en degenen die Kleyn verstrekt voor Nederland. Wat de belgische gegevens betreft steunen wij op de mededelingen van de Nationale Vereniging ter voorkoming van arbeidsongevallen : voor de werkplaatsen meldt zij 1 dode op 570 ongevallen ; op de weg van en naar het werk is de ratio 1 dode op 105 ongevallen (*) (2). De feiten uit de beschikbare literatuur laten jammer genoeg omtrent de ratio's weinig vergelijkingsmogelijkheden toe. De verwarring die er zodoende ontstaat laat een klare kijk over de zaak niet toe. Het heeft echter niet in onze bedoeling gelegen vergelijkende studies te doen ; wij wensten enkel toe te lichten dat het ongevalsprobleem veel omvangrijker is dan de mortaliteitsgegevens laten vermoeden. Daarover is men het in de verschillende landen zeker eens, ook al kan de mortaliteit / morbiditeitsratio nog niet juist worden bepaald

(1) Bron : Nationaal Instituut voor de Statistiek ⁽³⁴⁾.

(2) Bron : Nationale Vereniging ter Voorkoming van arbeidsongevallen, Brussel
(35).

op grond van afgelijnde definities die internationaal geldend zouden zijn. Immers een niet-dodelijk ongeval heeft langs één kant wel een duidelijke aflijning, maar strekt zich langs de andere kant uit tot de kleinste voorvalletjes die normaliter niet te onderscheppen zijn (Rumler, 1964, 105) ⁽³⁶⁾. Volgens Baay (1960, 15) ⁽³⁷⁾ is het ook zeer belangrijk een onderscheid te maken naar de soort ongevallen (\times), omdat de mortaliteit / morbiditeitsratio van deze faktor sterk afhankelijk zou zijn (van den Berg, de Haas 1964, 209 ⁽¹⁸⁾ ; van den Berg, de Haas 1968, 8 ⁽²⁴⁾).

Hoe meer men kijkt, hoe meer men ziet,
hoe meer men ziet, hoe beter men weet
waarnaar te kijken.

Teylhard de Chardin.

1.3 PREVENTIE EEN HAALBARE KWESTIE.

Onderscheid tussen het ongeval en het ongevalsgebeuren.

Gibson (1961, 77)⁽³⁸⁾ meent dat de term "ongeval" in diskussies vermeden moet worden. Hij beweert dit op grond van het feit dat het ongeval nu eens gedefinieerd wordt als een niet te voorspellen gebeuren, wat er op wijst dat voorkomen een onmogelijke zaak is ; dan weer omschreven wordt als een verschijnsel dat vatbaar is voor controle. De (voorlopige) definitie van Winsemius (1951, 17)⁽³⁹⁾ luidt als volgt : "een ongeval is een plotseling en onvoorzien fysisch gebeuren dat lichamelijk letsel aanbrengt". In een rapport van de Wereldgezondheidsorganisatie spreekt de adviesgroep voor ongevallen bij kinderen (1957, 5)⁽⁴⁰⁾ van een toevallige gebeurtenis met aanwijsbaar lichamelijk letsel als gevolg. Afgezien van het bedenkelijke feit dat men enkel van een ongeval zou mogen spreken indien er lichamelijk letsel is (Rumler 1964, 106)⁽³⁶⁾; kunnen de termen "toevallig", "plotseling" en "onvoorzien" maar juist worden bevonden wanneer zij uitsluitend doelen op een beschrijving van wat er zich afspeelt op één welbepaald ogenblik, dat zich vlak vóór de gevolgen situeert. De dramatische ontknoping en het ogenblik vlak voordien dienen bij veel auteurs als orientatie om het ongeval te definiëren. Backett (1967, 18)⁽⁴¹⁾ haalt onder meer een definitie aan die tenminste de gevolgen ruimer stelt maar die verder ook te wensen over laat. Zijn definitie luidt als volgt : het ongeval is een gebeuren dat, onafhankelijk van de menselijke wil ontketend wordt door een plotse en snelle werking van een uitwendige faktor met als gevolg een lichamelijk of geestelijk letsel. Als het ongevalsgebeuren zich evenwel onafhankelijk van de menselijke wil voltrekt heeft het verder geen zin aan preventie te doen. Baay (1960, 4)⁽³⁷⁾ maakt bezwaren tegen de term "plotseling" door Winsemius gebruikt, zich afvragend of het plotse karakter slaat op het ongevalsgebeuren of op de gevolgen.

Bij de term "onvoorzien" moet men volgens Baay uitsluitend denken aan het ogenblik waarop het ongeval plaatsvindt. Bij dit alles kunnen wij ons afvragen of bij het ongeval alleen dit ultieme ogenblik belangrijk is. Backett (1967, 19) ⁽⁴¹⁾ verwijst in dit verband naar de gangbare Amerikaanse visie, waaruit blijkt dat het ongeval uit een aaneenschakeling van gebeurtenissen bestaat. Baay (1960, 5) ⁽³⁷⁾ sluit hierbij aan door te menen dat het leven te beschouwen is als een vloeiende reeks van steeds wisselende situaties. Elke situatie, zo vervolgt hij, draagt in zich een zeker risico. Dit risico vormt een der kondities voor het ontstaan van een ongeval. Wordt het risico om welke reden dan ook groter dan kan men spreken van het ontstaan van een gevaarssituatie. Het potentieel aanwezige risico wordt aktueel (Baay 1960, 5) ⁽³⁷⁾. Naarmate de situatie een nog groter risico in zich houdt spitst deze gevaarssituatie zich toe.

Misschien moeten wij een onderscheid maken tussen het ongeval, waarmee het ogenblik van ontknoping en de gevolgen bedoeld wordt en het ongevalsgebeuren waarmee de dynamiek, de genese van het ongeval beoogd wordt. Op kuratief gebied zou het ongeval als zodanig belangrijk zijn, op preventief gebied zou dan het ongevalsgebeuren meer in de belangstelling staan. Immers voor de preventie zijn de oorzaken van primordiaal belang, deze moeten echter niet alleen gezocht worden in het laatste ogenblik vóór het zich voltrekken van de gevolgen. Door het ongeval te onderscheiden van het ongevalsgebeuren, dit laatste is de genese van het ongeval, ontstaan er twee gebieden van onderzoek en respektievelijke mogelijkheden. Het ongeval als zodanig is duidelijk een kuratief probleem, waarbij het zaak is zo doeltreffend mogelijk op te treden teneinde de gevolgen tot het minimum te beperken en te herstellen. Adekwate hulpmiddelen en reddingsvoorzieningen zijn hier van belang. Van den Berg en de Haas (1968, 13) ⁽²⁴⁾ die zich verdiept hebben in de restverschijnselen van ongevallen bij kinderen beweren uit hun onderzoekingen dat bij kinderen die niet direkt succomberen de kans betrekkelijk klein is om ernstig

gehandicapt te blijven. Zij halen ook aan dat volgens de sterfte-statistiek van het Centraal Bureau voor Statistiek driekwart van de ongevallensterfte van 0 - 14 jarigen plaatsvindt vóór het ziekenhuis bereikt is. Zij dringen erop aan dat ambulantiendiensten en traumato-logische centra aan de hoogste eisen zouden voldoen juist om de sterftegevallen op weg naar het ziekenhuis te bestrijden. Deze konkrete maatregelen berusten op kennis die verworven wordt uit opgedane ervaringen van voorgevallen ongevallen. We onderkennen op kuratief vlak toch een bepaalde vorm van preventie namelijk degene die berust op handelingen die erop gericht zijn erger te voorkómen, terwijl ook uit de analyse van de soort van de gevolgen deduktiës mogelijk zijn.

Deze deduktiës waarbij de schadelijkheid van de konfrontatie van de mens met zijn omgeving aan het licht komt, laten voor de toekomst mogelijkheden van verbetering van de omgeving en van het optreden van de mens toe. Juist omdat in de kuratieve geneeskunde de volledige aandacht toegespitst is op de gevolgen, moeten wij vermijden aan de betreffende deskundigen in dit stadium van het ongevalsgebeuren het hele terrein van mogelijke ongevalsveroorzakende factoren aan hun aandacht op te dringen. Het is wel interessant wanneer zij de konkrete impakt van de omgeving op de mens nauwkeurig bestuderen en dit door middel van een zorgvuldige registratie van de aard der kwetsuren of meer algemeen de aard der gevolgen op de mens die zij behandelen.

De genese van het ongeval is dan een onderwerp voor al diegenen die achterom willen zien en dat zijn de belangstellenden in de preventieve geneeskunde. In de preventieve geneeskunde vragen wij ons af 1) hoe is dit ongeval gebeurd ofwel : zijn de oorzaken te achterhalen en 2) is het mogelijk dat het potentieel slachtoffer geen aktueel slachtoffer wordt ; met andere woorden kan de betrokkene in eerste instantie instaan voor eigen veiligheid ?

Het zijn deze vragen die wij wensen te beantwoorden.

Het ongevalsgebeuren is geen enkelvoudige oorzaak - gevolg kwestie.

Wat de ongevalsoorzaken betreft is het duidelijk geworden dat het ongeval geen enkelvoudige oorzaak-gevolg kwestie is, maar ontstaat mits meerdere factoren aanwezig zijn (Simpson 1962, 517 ⁽⁴²⁾ ; Mac Farland 1962, 457 ⁽⁴³⁾ en Haddon 1963, 635 ⁽⁴⁴⁾ ; Backett 1967, 49 ⁽⁴¹⁾ ; Baay 1960, 6, 9 - 15 ⁽³⁷⁾). Deze opvatting heeft geleid tot onderzoek in diverse richtingen, waarbij nu eens sociale factoren dan psychologische, vervolgens materiële factoren studie-objekt waren.

Aangezien er geen uniforme ongevalsregistratie gebeurt, waarbij men over een grote hoeveelheid gedifferentieerde gegevens kan beschikken (Carlquist 1969, 14 ⁽⁴⁵⁾ ; Read 1969, 844 ⁽⁴⁶⁾ ; Parrish e.a. 1967, 239 ⁽⁴⁷⁾ ; Rumler 1964, 104 ⁽³⁶⁾ ; l'Hirondelle en Arondel 1965, 123 ⁽⁴⁸⁾ ; de Wijs-Koppen e.a. 1970, 294 ⁽²³⁾) (x) gaat het in deze studies veelal om tamelijk tot zeer beperkte groepen (McKendrick 1960, 127 ⁽³²⁾ ; de Wijs-Koppen e.a. 1970, 294 ⁽²³⁾) waarbij op enkele aspecten (psychologisch, sociaal, materieel) wordt gewerkt, alsof de andere aspecten niet belangrijk zijn.

Men vraagt zich dan af en deze kwestie is zeker nog niet opgelost, wat het gewicht is van elk der aangehaalde en zogezegd bewezen ongevalsveroorzakende factoren in het totaal van de genese van ongevallen in een populatie. Auteurs als Haddon 1963, 643 ⁽⁴⁴⁾ ; Harrison 1969, 891 ⁽⁴⁹⁾ en Parrish e.a. 1967, 237 ⁽⁴⁷⁾ en Mac Farland 1955, 1303 ⁽¹³⁾ om maar enkele voorbeelden te noemen verzetten zich tegen deze verwarring stichtende methode. We bemerken in ieder geval een behoefte naar een systeem in het onderzoek naar de oorzaken van ongevallen. Het is nodig hier verder op in te gaan. Juist omdat de resultaten van veel onderzoekingen een degelijke grond van waarschijnlijkheid missen, stelt Haddon (1963, 643 ⁽⁴⁴⁾) zich op tegenover een overdreven detailwerk dat een - zij het dan oppervlakkige - rechtvaardiging vindt in het feit dat de genese van het ongeval multikonditioneel is.

Haddon vindt dat wij moeten blijven zoeken naar de gemeenschappelijke factoren : "the common factors" die essentieel blijken te zijn in het

ongevalsgebeuren en die overeenkomen met de typische oorzaken en infectieziekten. Hij gaat daarbij uit van datgene dat vast te stellen is, namelijk de letsels en zoekt vandaar uit naar uniformiteit. Zo noteert hij 2 groepen van letsels. De eerste groep ontstaat door een tussenkomst van normale energiewisseling die ofwel het gehele lichaam kan schaden (verdrinking, verstikking, koolstofmonoxydevergiftiging en cyanide vergiftigingen) ofwel gedeelten van het lichaam in gevaar brengen (bevriezen of plaatselijke bevoeiingsstoornissen).

De tweede en belangrijkste groep omvat alle letsels door contact van zodanige hoeveelheden energie op/in het lichaam dat de gehele of plaatselijke kwetsbaarheidsdrempel van het gestel overschreden wordt. De oorsprong van deze energie is ofwel :

1. mechanisch (kontakt van personen met vallende en bewegende voorwerpen ; of een botsing van bewegende personen met relatief vaste structuren).
2. termisch (eerste - tweede - en derdegraadsverbrandingen)
3. elektrisch (elektrocutie)
4. ioniserende straling (misbruik van radio-isotopen, onvoldoende afgeschermd reaktoren en overdreven gebruik van therapeutische röntgen- en gammastralen)
5. chemisch (vergiftiging door plant of dier, door organische of anorganische bestanddelen)

Haddon (1963, 636) ⁽⁴⁴⁾ beweert dat het letsel dat veroorzaakt wordt specifiek is volgens de oorsprong van de energie en op geen andere wijze tot stand kan komen. Het fundamenteel probleem voor de preventieve geneeskunde aangaande ongevallen is dan elke schadelijke energiewisseling te beletten. Preventie, zo vervolgt hij, moet ofwel geschieden

in één van de stadia waarin de genese van het ongeval zich situeert ofwel door een ultiem en direkt optreden teneinde de letsels te voorkomen. Vermits naar zijn zeggen geen van beide richtingen volledig succesrijk kunnen zijn is zowel een aandacht in de vroegere stadia van de ongevals-genese, als de ultieme belemmering van het letsel, van belang (Haddon 1963, 637) ⁽⁴⁴⁾.

Hoewel volgens Haddon (1963, 637) ⁽⁴⁴⁾ de specifieke oorzaken van letsels in aantal relatief beperkt blijven, zijn de gelegenheden waarin de oorzaken zich ontwikkelen, legio. Dit komt door het feit dat alle natuurlijke en opgelegde menselijke activiteiten afhangen van energie.

Uitgaande van het feit dat de fundamentele oorzaak van een letsel neerkomt op een [] energieuitwisseling ziet Haddon de preventie als een mogelijke en haalbare kwestie. De preventiemogelijkheden, ziet hij in vier opeenvolgende stappen :

- 1) uit de weg ruimen van de schadelijke energie
- 2) bij onmogelijkheid tot (1) het vrijkomen van de energie voorkomen
- 3) indien ook dit onmogelijk is de persoon op afstand houden
- 4) bij onmogelijkheid tot (3) een afdoende bescherming bouwen om de energetische uitwerking te blokkeren of tenminste de uitwerking tot het minimum te herleiden (Haddon 1963, 638) ⁽⁴⁴⁾.

Over de kwetsbaarheid van de mens in kwestie beweert Haddon (1963, 640) ⁽⁴⁴⁾ alleen dat de lokale en totale letseldrempel varieert volgens de leeftijd, dat er individuele en groepsverschillen zijn en dat atletische training een progressieve weerstand kan betekenen tegen letsel.

De aandacht die bij Haddon (1963, 645) ⁽⁴⁴⁾ uitgaat naar de energie-uitwisseling als essentieel bestanddeel in de genese van een ongeval is bedoeld als een duidelijke begripsomschrijving van het agens. De indeling agens, omgeving en persoon is de klassieke driehoek waarmee in een populatie gezocht wordt naar het ontstaan en de ontwikkeling van epidemieën. Vele onderzoekers speuren via dit epidemiologisch model naar de verklaring van het ongevalsgebeuren of stemmen er hun redeneringen

op af (Zindwer 1955, 438 ⁽¹⁷⁾ ; Parrish e.a. 1967, 237 ⁽⁴⁷⁾ ; Langelaar e.a. 1967, 783 ⁽⁵⁰⁾ ; Carlquist 1969, 12 ⁽⁴⁵⁾ ; Jones 1969, 484 ⁽⁵¹⁾ ; Sobel 1969, 815 ⁽⁵²⁾).

Vele auteurs slagen niet zo best in de omschrijving van het agens (Parrish e.a. 1967, 238 ⁽⁴⁷⁾ ; Wheatley 1966, 490 ⁽⁵³⁾ ; Simpson 1962, 517 ⁽⁴²⁾) terwijl dit juist de grote verdienste is van Haddon, omdat hij gezocht heeft naar fundamentele, zich in het ongevalsgebeuren herhalende karakteristieken. Zijn weergegeven visie over de genese van het ongeval en over de preventie ervan is evenwel materieel. Hij spreekt van "specifieke oorzaken" en "gelegenheden waarin die oorzaken actief worden". De vraag is nu of die "gelegenheden" dan ook niet als oorzaken moeten worden beschouwd, tenminste wanneer zo'n gelegenheid zich blijkt te herhalen op grote schaal. In ieder geval is het onderscheid van Haddon een uitzondering in de literatuur, dat bewondering afdwingt omdat hij naar essentiële kenmerken heeft gezocht. In Haddon's visie gaat het steeds om een energieuitwisseling waarbij de mens bedreigd wordt. Hierin volgt hij de gangbare visie.

Fundamenteel is immers ook het feit dat in het ongevalsgebeuren er steeds een evenwichtsverstoring dreigt tussen de mens en de materie. Haddon bespreekt de menselijke kant in deze slechts vanuit een lichamelijke kwetsbaarheid, terwijl hij niet spreekt over de (mogelijk fundamentele) kwetsbaarheid die blijkt uit het feit dat de mens "de gelegenheden waarin de specifieke oorzaken gaan werken" niet wil (of kan) zien en dat de mens er - blijkens de voorvallen - niet in slaagt

Haddon's praktisch gerichte preventiemaatregelen uit te voeren.

Haddon verklaart slechts waarmee ; met welke middelen de letsels te weeg worden gebracht ; over het waarom, meer bepaald : wat hij de "gelegenheden" noemt, spreekt hij zich niet uit. Juist omdat het ongevalsgebeuren een wisselwerking is tussen de mens en de materie, moeten wij het "waarom" van de evenwichtsverstoring in de mens opsporen. Wij kunnen een populatie immers indelen in groepen van mensen die wat het

omgaan met de materie betreft vergelijkbaar worden en dan stellen we vast dat er in die groepen (bejaarden, arbeiders in een bepaalde arbeidssektor, schoolkinderen, vrachtwagenbestuurders, taxibestuurders) zowel slachtoffers zijn als "overlevenden". Er moet dan ook in de mens behalve een zuiver lichamelijke kwetsbaarheid, nog een andere soort kwetsbaarheid gezocht worden.

Haggerty (1959, 1327) ⁽³⁰⁾ in zijn schematische voorstelling van de dynamiek van een huisongeval, overgenomen van de United States Department of Health, Education and Welfare, Public Health Service, geeft de voor het ongevalsgebeuren gestelde essentiële wisselwerking tussen de mens en de materie beter weer. Ook de genese van het ongeval komt bij hem duidelijk naar voren (cfr bijlage Ip. 256, bewerking van Haggerty's schema (x)). Na de bespreking van zijn visie zullen we verder staan in het beantwoorden van de vraag naar de oorzaken van het ongevalsgebeuren en ook over de haalbaarheid van de preventie iets meer weten.

In het ongevalsgebeuren zijn er medeveroorzakende factoren die een tijdsdimensie bezitten.

De visie van Haggerty over de dynamiek van het ongevalsgebeuren | komt neer op een ongunstige wisselwerking van een reeks materiële en individuele wanelementen, die voor een groot gedeelte controleerbaar zijn (Haggerty 1959, 1326) ⁽³⁰⁾ (x). (cfr bijlage I, p. 256)

Die controleerbaarheid ligt in het feit dat in de reeks van factoren die medebepalend zijn voor het ongeval er meerdere zijn die een zekere duurzaamheid hebben ten overstaan van het ogenblik waarop het ongeval zich voltrekt. Er kan tegenover deze factoren een opmerksaamheid en grotere zorg groeien, hetzij door de betrokkene zelf, hetzij door anderen, idealiter door de betrokkene en de anderen.

Op grond van onderzoeken weten of vermoeden wij dat er factoren kunnen worden aangeduid die het ongevalspotentieel medebepalen en die het karakter hebben van blijvend of langdurig aanwezig te zijn in de persoon en/of de omgeving (Haggerty 1959, 1326) ⁽³⁰⁾. Wij noemen dit de basisfactoren (x). (cfr bijlage I, p. 256)

Basisfactoren in de persoon zijn in feite al die factoren die bewijzen dat de mens van nature uit kwetsbaar is in zijn lichamelijke en geestelijke vermogens. Dit is zeker bij het kind vast te stellen (Milikowski 1964, 222) ⁽⁵⁴⁾. Kinderen met handicaps, waardoor hun vermogens beneden het gewenste minimum blijven, maar ook de normaal in ontwikkeling zijnde kinderen staan bloot aan gevaren omdat de omgeving waarin zij zich ontwikkelen een wereld is voor volwassenen (Rumler 1964, 101) ⁽³⁶⁾ waarvan zij slechts door ervaring, oefening en kennis deel uit kunnen maken. De kwetsbaarheid van het kind is sterk leeftijdsgebonden hetgeen blijkt uit de frekwenties waarin de onderscheiden soorten ongevallen zich voordoen in bepaalde leeftijdskategorieën (van den Berg en de Haas 1964, 204) ⁽¹⁸⁾.

Accidentele vergiftigingen bijvoorbeeld komen vooral voor in de leeftijdsgroep van 1 tot 3 jaar (Jackson e.a. 1968, 246) ⁽⁵⁵⁾ ;

McKendrick 1960, 127⁽³²⁾ ; van den Berg en de Haas 1964, 205⁽¹⁸⁾ ; (x)) terwijl de frekwentie afneemt naarmate het kind opgroeit (Levitte-Boisbourdain 1969, 32⁽⁵⁶⁾ ; (x)). Volgens Moyer (1954, 427)⁽⁵⁷⁾ is de leeftijdsgroep van 0 tot 10 jaar meest kwetsbaar voor verbrandingen (x). Het zijn daarbij vooral de jongere kinderen (1 - 4 jaar) die getroffen worden (Ryan en Rasmussen 1968, 336⁽⁵⁸⁾ ; (x)). Dit blijkt ook uit de gegevens van Bleck (1955, 100)⁽⁵⁹⁾ omtrent een groep kinderen van 6 maanden tot 16 jaar. Tussen de leeftijd van 3 tot 6 jaar situeert hij 60 % verbrandingen door het vuur vatten van kleding ; verbrandingen door contact met warmtebronnen komen in 80 % der gevallen tot 3 jaar voor ; terwijl verbrandingen door hete vloeistoffen voornamelijk (43 %) bij de 2- en 3 jarigen voorkomt. Kerosen en benzine geven anderzijds vooral in de vroege adolescentie (43 %) aanleiding tot verbrandingen.

Voor de drie leeftijdsgroepen van 1 tot 5 jaar, 5 tot 10 jaar en 10 tot 14 jaar stelt Levitte-Boisbourdain (1969, 32)⁽⁵⁶⁾ dat de dodelijke ongevallen als voetganger toenemen voor de middengroep en dan afnemen voor de 10 tot 14 jarigen. Ook Wheatley (1965, 941)⁽⁶⁰⁾ stelt vast dat het kind als voetganger zeer kwetsbaar is, meer nog op jongere dan op oudere leeftijd. De dodelijke ongevallen als fietser nemen daarentegen steeds toe samen met de leeftijd (Levitte-Boisbourdain 1969, 32)⁽⁵⁶⁾.

De Stichting Wetenschappelijk onderzoek Verkeersveiligheid (SWOV) (Kraay 1974, 20)⁽⁶¹⁾ berekende voor de periode 1968 - 1972 het aandeel van de leeftijdskategorie van 0 - 10 jaar in het totaal der vastgestelde voetgangersdoden (31.5 %) en overige verkeersdoden (5.3 %) ; voor de daaropvolgende leeftijdskategorie van 10 - 20 jaar neemt het percentage voetgangersdoden af (8.2 %) en het percentage overige verkeersdoden toe (19.1 %).

Zowel volgens van den Berg en de Haas (1964, 204)⁽¹⁸⁾ als volgens Morgan (1969, 886)⁽⁶²⁾ krijgen verdrinkingen plots betekenis in het

tweede levensjaar ; bij Levitte-Boisbourdain (1969, 32)⁽⁵⁶⁾ zien we de evolutie van verdrinkingen een hoogtepunt vertonen voor de groep van 1 tot 5 jaar en vervolgens afnemen samen met de leeftijd. Gedurende zijn ontwikkeling wisselt bij het kind blijkbaar de kwetsbaarheid tegenover bestaande risico's. Dit is een belangrijk aanknopingspunt voor hen die belangstelling hebben voor de preventieve activiteiten, aangezien de zorg, de oplettendheid en de begeleiding ten overstaan van het kind hierdoor doelgericht kan worden.

Ook het geslacht is een basisfaktor die de ongevalskans blijkt te bepalen.

Op alle leeftijden zou de ongevallensterfte van mannen hoger zijn dan bij de vrouwen (van den Berg en de Haas 1964, 207⁽¹⁸⁾ ; Rumler en Buchholz 1964, 108⁽⁶³⁾ ; Langelaar e.a. 1967, 782⁽⁵⁰⁾) (x).

Volgens van den Berg en de Haas is de sterfte door ongevallen voor de kleuters bij de jongens 2 maal zo hoog dan bij de meisjes ; dit zou groeien tot 5 maal zo hoog bij de jongens van 15 tot 19 jaar (van den Berg en de Haas 1964, 207⁽¹⁸⁾).

Parrish e.a. (1967, 236)⁽⁴⁷⁾ menen dat het geslachtsverschil in de ongevalsfrekwentie geldt zonder onderscheid van het ras. Volgens Jacobziner (1954, 84)⁽¹⁵⁾ is het verschil in aantal ongevallen van significante betekenis. Ook ernstige ongevallen (door Jacobziner omschreven als een ongeval waarvoor medische verzorging nodig is) hebben wat frekwentie betreft een verband met het geslacht (Jacobziner 1954, 85)⁽¹⁵⁾ . Dit blijkt ook uit de verloren schooldagen als gevolg van een ongeval (Wheatley 1965, 943⁽⁶⁰⁾ ; Van Kerckvoorde 1969, 20⁽⁶⁴⁾). Bij Wheatley komt dit schoolverzuim neer op 39,2 dagen per 100 jongens en op 23,3 dagen per 100 meisjes. Van Kerckvoorde vindt in zijn ongevalsgroep een afwezigheid van langer dan twee weken bij 39 % der verongelukte jongens en 15 % der verongelukte meisjes (x).

Marcus e.a. (1964, 324) ⁽⁶⁵⁾ in hun studie naar de achtergronden van de ongevalsvatbaarheid bij kinderen stellen eveneens vast dat jongens meer betrokken geraken in ongevallen dan meisjes. Bij toenemende leeftijd is het verschil van toenemend belang. Ook Manheimer en Mellinger (1967, 495) ⁽⁶⁶⁾ vinden een onderscheid naar het geslacht in de ongevalsfrekwentie voor de door hen bepaalde "hoge, middelmate en lage" ongevalsgroepen. Het gemiddeld aantal jaarlijkse ongevallen per 100 jongens bedraagt respectievelijk 84.0, 35.2 en 4.0, per 100 meisjes evenwel 81.6, 26.6 en 0.7.

Wat het verband betreft tussen de frekwentie van de soort ongevallen en het geslacht vinden wij de volgende gegevens. Wheatley (1965, 943) ⁽⁶⁰⁾) beweert dat bij praktisch alle soorten ongevallen de ongevallensterfte bij de mannen hoger ligt dan bij de vrouwen. Jackson e.a. (1968, 246) ⁽⁵⁵⁾) vinden voor vergiftigingen een iets hogere frekwentie bij de jongens, maar het verschil is niet groot. Bij McKendrick (1960, 127) ⁽³²⁾ is de frekwentie van vergiftigingen bijna de helft meer bij de jongens dan bij meisjes. Uitgesplitst volgens de leeftijd op grond van ± 14.000 gevallen omschrijven Cann e.a. (1960, 1915) ⁽⁶⁷⁾ de geslachtsinvloed als volgt : voor de minder dan 5 jarigen komen vergiftigingen frekwenter bij de jongens voor ; dit geldt ook voor de kinderen tussen 5 en 9 jaar. Bij de 10 - 15 jarigen vinden de onderzoekers geen geslachtsinvloed terwijl voor de meer dan 15 jarigen de vergiftigingen bij de meisjes talrijker in aantal zijn.

Bull e.a. (1964, 1421) ⁽⁶⁸⁾ en Bleck (1955, 101) ⁽⁵⁹⁾ maken voor de verbrandingen een onderscheid naar de soort, beide onderzoekers maken echter een andere indeling zodat onderlinge vergelijking niet mogelijk is. Volgens Bleck, is het kontakt met hittebronnen tamelijk gelijk verdeeld over jongens en meisjes, het vuurvatten van kleding komt voor de helft meer bij meisjes voor (Iskrant 1967, 639) ⁽⁶⁹⁾ terwijl verbranding door benzine en kerosen driemaal meer bij de jongens voorkomt. Wat het vuurvatten van kleding betreft vinden

Bull e.a. soortgelijke resultaten. Op alle leeftijden, zo menen zij, zijn de vrouwen tweemaal meer betrokken bij verbrandingen door huishoudelijke apparaten terwijl de mortaliteit viermaal hoger ligt. Jongens krijgen meer brandwonden buitenshuis door hete en brandbare vloeistoffen, vuurwerk, lucifers en vuurhaarden. Langelaar e.a. in hun onderzoek naar het verkeerd gedrag in het verkeer beweren ten eerste, (1967, 782) ⁽⁵⁰⁾ dat op alle leeftijden de sterfte door wegverkeersongevallen bij de mannen hoger ligt dan bij de vrouwen en ten tweede (1967, 786) ⁽⁵⁰⁾ dat bij de voetgangers van 0 - 19 jaar het grootste percentage dodelijke of ernstige ongevallen het gevolg is van zelfgemaakte fouten, in sterkere mate en over een langere periode (tot 9 jaar) bij de jongens dan bij de meisjes. Moore en Older (1965, 54) ⁽⁷⁰⁾ duiden aan dat de kans op een voetgangersongeval per 10.000 inwoners in Engeland voor kinderen tussen 0 en 9 jaar 10,7 voor jongens en 5,5 voor meisjes bedraagt. Morgan (1969, 886) ⁽⁶²⁾ stelt vast dat de helft van verdrinkingsgevallen slachtoffers zijn onder de 10 jaar, waarvan 3/4 jongens. De verschillen in frekwenties van de verschillende soorten ongevallen volgens het geslacht en de leeftijd (tot 5 jaar) worden in detail benadrukt door Czermak (1969, 69) ⁽⁷¹⁾.

Een aantal onderzoekers (Fabian en Bender, 1947 ⁽⁷²⁾ ; Fuller en Baune 1951 ⁽⁷³⁾ ; Manheimer en Mellinger 1967 ⁽⁶⁶⁾ ; Langford e.a. 1953 ⁽⁷⁴⁾) hebben zich bezig gehouden met vragen aangaande de mate en variatie van blootstelling aan gevaren in groepen van kinderen en verder de mate waarin het kind psychische en fysische kenmerken bezit om de gevaren aan te kunnen. Het gaat hier om aanhoudende karakteristieken, dikwijls van pathologische aard die bij het kind de ongevalskans bepalen, ook dit zijn basisfactoren in de persoon (x).

Door onderzoek op een belangrijke grote onderzoeksgroep (1967, 494 ⁽⁶⁶⁾) hebben Manheimer en Mellinger nagegaan welke deze karakteristieken zijn die de ongevalskans verhogen (1967, 511) ⁽⁶⁶⁾ , waarbij

zij uitgaan van 3 groepen : 1 groep met lage, 1 groep met middelmatige en 1 groep met hoge ongevalsfrekwentie (1967, 495) ⁽⁶⁶⁾ .

Als verweer tegen het afbreken van het begrip ongevalsvatbaarheid door Suchman en Scherzer 1964, 387) ⁽⁷⁵⁾ hebben vernoemde auteurs uitgetest dat de ongevalsvatbaarheid, of de ongevalskans (1967, 511) ⁽⁶⁶⁾ inderdaad kan verschillen voor bepaalde groepen en dat deze verschillen tamelijk stabiel zijn en een duurzaamheid bezitten (1967, 492) ⁽⁶⁶⁾ . Zeer in het kort komen hun resultaten op het volgende neer. Op 6 items die de gevaarsblootstelling konkretiseren (aktiviteitsniveau, extroversie, onderzoeksdrang / onafhankelijkheid, durf, ruwheid en atletische aanleg) wordt hoog, middelmatig en laag gekwoteerd respectievelijk voor de groepen met hoge, middelmatige en lage ongevalsfrekwentie. Bij de jongens is het verschil in kwotering significant op elk der items, bij de meisjes op 4 van de 6 items (1967, 498, 499) ⁽⁶⁶⁾ . Op 11 items die duiden op competitieve motivaties (discipline, ongehoorzaamheid, aandacht opeisen, agressiviteit tegenover vrienden, competitiegeest tegenover vrienden, opscheppen, acceptatiedrang, klasdiscipline in belangrijke zaken en voor details, vechtlust en inkasseringsvermogen) komen bij de jongens 7 items voor met zodanige verschillen in de onderscheiden onderzoeksgroepen dat er significantie is ; bij de meisjes vertonen 3 van de 11 items significante verschillen, 8 items geven te verwachten verschillen, zonder dat deze significant zijn (1967, 500, 501, 502) ⁽⁶⁶⁾ . De 4 items die de faktor zelfkontrolle konkretiseren (vasthoudendheid, prestatie-tolerantie, impulsiviteit en gemoedsschommelingen) zijn altijd gunstiger gescoord bij de jongens en meisjes met lage ongevalsfrekwenties (in 3 van 4 items zijn die kwotaties zo verschillend voor de studiegroepen onderling dat er van significantie sprake is).

Van de 5 items die eveneens betrekking hebben op de bekwaamheid van het kind om voor eigen veiligheid in te staan (onverschilligheid, fantasie, onberekenbaarheid, slordigheid en onbedachtzaamheid) zijn er bij de jongens 3 items met significante verschillen tussen de

groepen met hoge, middelmatige en lage ongevalskans ; bij de meisjes eveneens 3 items (1967, 502, 504) ⁽⁶⁶⁾ .

Het gemiddeld aantal psychosomatische klachten geeft tussen de groepen met hoge en lage ongevalsfrekwenties een significant verschil bij de jongens, bij de meisjes zien we hetzelfde patroon, maar significantie is er niet (1967, 505, 507) ⁽⁶⁶⁾ .

De noodzaak tot psychologisch advies of begeleiding komt bij de jongens voor bij 1/4 van de groep met hoge ongevalsfrekwentie en bij 1/10 van de groep met lage ongevalsfrekwentie, bij de meisjes is er eveneens verschil, maar is dit verschil niet significant (1967, 505, 507) ⁽⁶⁶⁾ .

Fysische en fysiologische karakteristieken geven bij de jongens geen duidelijke verschillen aan tussen de onderzoeksgroepen, bij de meisjes wel : in 3 van de 5 items met name oog- en oorproblemen en onhandigheid zijn de verschillen significant (1967, 508, 509) ⁽⁶⁶⁾ .

Studies van Langford e.a. (1953) ⁽⁷⁴⁾ en Marcus e.a. (1964) ⁽⁶⁵⁾ gaan in dezelfde richting hoewel hier ook met de ouder-kind relatie en met de ouderlijke houding rekening gehouden wordt. De groepen zijn in beide onderzoeken zeer klein terwijl de bevindingen soms moeilijk te vergelijken zijn met deze van Manheimer en Mellinger op grond van onverenigbare werkdefinities.

Hoewel de huidige stand van zaken aangaande het inzicht in de ongevalsvatbaarheid nog geen praktisch preventief nut heeft voor de ouders in het algemeen is het wel duidelijk dat er voor deskundigen op psychologisch vlak mogelijkheden zijn om aan preventie te denken. We mogen immers niet vergeten dat de hoger beschreven karakteristieken niet noodzakelijk tot ongevallen leiden doch dat zij de ongevalskans kunnen beïnvloeden. Het is daarom niet raadzaam de ouders zonder meer vertrouwd te maken met de karakteristieken die de ongevalsvatbaarheid omschrijven aangezien de nodige nuancering en achtergrond nog ontbreekt. Met deze onderzoeken zou het wel eens mogelijk worden bepaalde kinderen uit de groep als sterk ongevalsvatbaar te

identificeren en aldoende zou de preventie ook tegenover deze kinderen overwogen kunnen worden.

Op grond van ongevalsfrekwenties konden Willemijns en Corbisier (1961, 13) ⁽²⁶⁾ uit een door hen gevolgde studiegroep van 4294 kinderen reeds zo'n groep aanduiden. Zo halen zij aan dat zij 20 % van de gevolgde kinderen kunnen afzonderen : dit zijn kinderen die in 1 jaar tijd met 10 ongevallen en zelfs meer gekonfronteerd werden. Opvallend in dit verband is ook dat 1/4 van alle geregistreerde ongevallen verwezen naar 6 % kinderen uit de gevolgde groep.

Met deze voorbeelden als basisfactoren menen wij konkreet geschetst te hebben wat Haggerty schematisch bedoelt met blijvende of langdurig aanwezige factoren die de ongevalskans in de persoon bepalen.

Met de basisfactoren in de omgeving worden heersende gewoonten bedoeld aangaande kleding, voeding, gebruiksvoorwerpen en onderhoudsprodukten die in de omgeving risico's brengen waarmee men rekening kan houden. Ook de structuur van de woning, de wijk- en stadsplanning, de financiële toestand en de activiteiten in het gezin evenals de samenstelling van het gezin zouden de ongevalskans medebepalen. Het geldt ook voor de weergesteldheid, het tijdsverloop en de plaats in de omgeving.

Het is bij nazicht van de literatuur duidelijk dat de aandacht in het onderzoek naar de oorzaken van ongevallen bij kinderen meer uitgaat naar de factoren in de persoon dan naar deze in de omgeving.

De ongevalsfrekwentie blijkt tijdsgebonden te zijn.

Volgens Baay (1960, 84) ⁽³⁷⁾ zijn er twee pieken op te merken en dit voor beide geslachten en bij onderscheid van de leeftijd (x). Een eerste top vindt Baay tussen 10 en 12 uur (Kraay 1974, 30) ⁽⁶¹⁾, terwijl andere onderzoekers (Jacobziner 1954, 89 ⁽¹⁵⁾; Langelaar e.a. 1967, 784 ⁽⁵⁰⁾) deze eerste piek na 12 uur situeren. De tweede meest markante piek wordt tussen 16 en 18 uur opgemerkt (Baay 1960, 84 ⁽³⁷⁾);

Read 1969, 841⁽⁴⁶⁾, Langelaar e.a. 1967, 784⁽⁵⁰⁾ en Kraay 1974, 30⁽⁶¹⁾). Ook met deze basisfaktor kan rekening gehouden worden in de preventieve activiteiten.

Het ongevalsgebeuren is ook streek- en plaatsgebonden.

Baay (1960, 86)⁽³⁷⁾ vindt voor zijn onderzoeksgroep dat de helft van alle ongevallen bij kinderen op straat gebeuren en een kwart in huis. Hoe jonger het kind, zo beweert hij, hoe groter het percentage ongevallen in huis (Jacobziner 1955, 430⁽⁷⁶⁾ (x)). We hebben te maken met twee duidelijk te onderscheiden leeftijdsgroepen namelijk de kinderen tot 4 jaar en de oudere ; bij elke groep horen eigen leefmilieu's en eigen risico's (Milikowski 1964, 221)⁽⁵⁴⁾ (x)). Van den Berg en de Haas (1964, 207)⁽¹⁸⁾ merken op dat de sterfte door wegverkeersongevallen voor onderscheiden leeftijdsgroepen zowel bij de jongens als bij de meisjes varieert naargelang de verstedelijkingsgraad, waarbij het platteland als omgeving gevaarlijker blijkt te zijn dan de stad. Kraay (1974, 24)⁽⁶¹⁾ merkt in dit verband op dat voor alle leeftijden het aantal voetgangersdoden per 100.000 inwoners toeneemt, naarmate de gemeentegrootte afneemt. Een afzondering van de groep van jonge mensen was hier gewenst geweest. Uit dezelfde publikatie (1974, 17)⁽⁶¹⁾ blijkt dat er door personen tot 15 jaar op het platteland en in de kleinere steden gemiddeld minder gelopen wordt dan het geval is in de grote steden.

Langelaar e.a. (1967, 784)⁽⁵⁰⁾ beweren dat men, eenmaal als voetganger bij een ongeval betrokken, meer kans op overleving heeft in de bebouwde kom dan er buiten.

Voetgangersdoden blijken voor 63 % te vallen binnen de bebouwde kom. De leeftijdskategorie 0-10 jaar is hier voor 32 % vertegenwoordigd. Buiten de bebouwde kom is de leeftijdskategorie van 10-20 jaar sterker vertegenwoordigd dan binnen de bebouwde kom (\pm 14 % tegenover 5 %) (Kraay 1974, 24)⁽⁶¹⁾.

Over het ongeval in het algemeen halen Willemijns en Corbisier (1961,

15) (26) aan dat de gemiddelde ongevalsfrekwentie toeneemt van 2.24 voor gemeenten met 2.000 inwoners tot 3.06 voor steden met 20.000 tot 50.000 inwoners.

Tevens zouden er in de grote centra minder kinderen aan een ongeval ontsnappen. Zeer konkreet vinden wij in het onderzoek van Willemijns en Corbisier (1961, 26) (26) voor Vlaanderen gegevens over de streekgebondenheid van de ongevalsfrekwentie. In Vlaams-Brabant liepen 67 % der kinderen (arrondissement Leuven : 70 %) geen enkel ongeval op, terwijl in Limburg 48 % der kinderen (arrondissement Tongeren : 45 %) ontsnapten aan een ongeval. Dit verschil voor beide provincies komt ook sterk tot uiting in de groep van kinderen die 6 of meer ongevallen over het jaar opliepen. In Brabant maakt deze groep 2.22 % uit, in het arrondissement Maaseik evenwel 7.18 % en in het arrondissement Tongeren zelfs 9.98 % van de totale onderzoeksgroep.

L'Hirondelle en Arondel (1965, 124) (48) beweren tenslotte dat voor het stadskind de meest gevaarlijke leeftijd later valt in de ontwikkeling dan voor het kind van buiten de stad. Ook met de streekgebondenheid kan in de preventieve activiteiten rekening gehouden worden.

Een basisfaktor in de omgeving is bijvoorbeeld ook het opbergsysteem voor geneesmiddelen. Zo wordt de wijze van opberging van geneesmiddelen en onderhoudsprodukten veelvuldig aangehaald als een medeveroorzakende faktor bij vergiftigingen.

McKendrick (1960, 133) (32) ondervindt in zijn onderzoek dat kinderen in alle vertrekken van het huis, maar vooral in de keuken vergiftigingen opdoen (Cann e.a. 1960, 1920) (67). De meeste produkten, zo meldt de auteur, worden niet weggezet na gebruik, werden op het ogenblik van het ongeval gebruikt (1) of waren ondeskundig opgeborgen. Naar zijn zeggen had 2/3 deel der onderzochte gevallen vermeden kunnen worden mits een bepaalde aktiviteit vanwege de ouders.

(1) Om volledig korrekt te zijn wijzen wij er op dat ouderlijke onoplettendheid tijdens het gebruik van geneesmiddelen waarbij een vergiftiging van het kind zich voordoet in feite geen basisfaktor is, doch een nog te bespreken inleidende faktor.

Jones (1969, 487) ⁽⁵¹⁾ en Jackson e.a. (1968, 247) ⁽⁵⁵⁾ komen tot dezelfde bevindingen in hun onderzoek. De hoofdfaktor in hun onderzoek naar vergiftigingen onderschrijven zij als de te gemakkelijke bereikbaarheid van giftige produkten (Carron en Robin 1962, 311) ⁽⁷⁷⁾. In 1/8 van de onderzochte gevallen vonden zij geen gepaste berging (bijvoorbeeld colaflessen die gebruikt worden voor terpentijn, parafine en petroleum). In 4/5 van de gevallen kon de verpakking geopend worden door een kind; in 1/5 van de gevallen was de verpakking geopend. Carron en Robin (1962, 309) ⁽⁷⁷⁾ stelden vast dat bij 70 % van de vergiftigingen het schadelijk produkt uit de oorspronkelijke verpakking werd gehaald, en dit zonder veel moeite vanwege het kind.

Uit de omvangrijke studie van \pm 14.000 vergiftigingsgevallen, uitgevoerd door Cann e.a. (1960, 1918) ⁽⁶⁷⁾ blijkt dat de produkten op basis van petroleum die aanleidingen geven tot vergiftigingen in 3/4 van de gevallen niet in de originele verpakking werden aangetroffen. Verven en terpentijn waren voor de helft van de betrokken gevallen niet in de oorspronkelijke verpakking opgeborgen. Vooral flessen, maar ook glazen, dozen, zakken, potten, pannen en kommen kwamen als opbergmiddelen frekwent voor.

Volgens Jones (1969, 487) ⁽⁵¹⁾ zijn er zo'n 300.000 huishoudelijke produkten met mogelijke risico's voorhanden. Wynne (1968, 81) ⁽⁷⁸⁾ wijst in dit verband op het belang van een ernstige etikettering (Graham 1967, 159) ⁽⁷⁹⁾ en vermelding van de toxische bestanddelen (Julyan en Kuzemko 1972, 253) ⁽⁸⁰⁾. Bij konfrontatie met konkrete vergiftigingen is dit zowel belangrijk voor de ouders zelf als voor de medische staf (Done, 1970, 569) ⁽⁸¹⁾. De meeste gevallen (90 %) van gerapporteerde vergiftigingen aan het National Clearinghouse of Poison Control Centers omvatten immers vergiftigingen bij kinderen jonger dan 5 jaar tengevolge van in het gezin normaal aangewende produkten (Jones 1969, 484) ⁽⁵¹⁾.

Done (1970, 570 - 580) ⁽⁸¹⁾ beschrijft de toxiciteit van en de mate van hospitalisatie door de in een gezin normaal in gebruik zijnde produkten

zoals cosmetica, pesticiden, petroleumprodukten, zeep en schoonmaakartikelen, bleekmiddelen, ontsmettingsmiddelen, deodorantia, glansmiddelen en korrosieven. Behalve dat geeft hij suggesties teneinde produkten met hoge toxiciteit te vervangen door andere. Van 3.926 genoteerde gevallen werden door Cann e.a. (1958, 722) ⁽³¹⁾ een verder huisonderzoek doorgevoerd voor 551 gevallen. In 36 % van deze gevallen bevond het giftige produkt zich niet in de oorspronkelijke verpakking ; in 68 % trof men het produkt niet aan op de gebruikelijke opbergplaats.

Berfenstam en Beskow (1962, 125) ⁽⁸²⁾ deden een onderzoek in Zweden waarin bij 98 % van de bezochte gezinnen geneesmiddelen en huishoudelijke produkten werden aangetroffen terwijl slechts in 10 % der gezinnen een veilige en afdoende berging was voorzien en in 8 % een apoteekkast.

Daar kwam nog bij dat deze apoteekkast in 1/3 der gevallen niet de juiste funktie had.

Opvallend is de heersende gewoonte om oude, vervallen verklaarde geneesmiddelen te bewaren.

Jackson e.a. (1968, 247) ⁽⁵⁵⁾ wijzen op het belang van een reductie van geneesmiddelen in de gezinnen die al bereikt kan worden door vervallen verklaarde geneesmiddelen en niet meer gebruikte geneesmiddelen in te zamelen . Volgens Jones (1969, 484) ⁽⁵¹⁾ zou het aantal geneesmiddelen in een gezin variëren van 3 tot 88 met een gemiddelde van 30.

Niet zelden blijkt dat sommige geneesmiddelen 20 jaar geleden gekocht werden.

Ook de kleur die geneesmiddelen aantrekkelijk maakt geeft meermalen aanleiding tot discussie en wordt als een verhoging van het ongevalspotentieel opgevat (Jones 1969, 486) ⁽⁵¹⁾ .

Jolly en Forrest (1958, 1308) ⁽⁸³⁾ voerden een eenvoudige test uit op kinderen tussen 1 en 8 jaar, waarbij de aantrekkingskracht van de kleur waarin tabletten worden vervaardigd werd nagegaan. Naar hun zeggen

zijn zwarte en wijnkleurige tabletten minst populair bij kinderen ; het zijn dus veilige tinten met dit nadeel dat kwijtgeraakte tabletten juist door het donker aspekt niet gemakkelijk worden teruggevonden. Magenta en andere, heldere, attractieve kleuren kregen bij kinderen duidelijk de voorkeur, zodat tenslotte witte tabletten nog het veiligst bleken te zijn.

Reeds op vroegere datum wordt in de Lancet (1956, 898) ⁽⁸⁴⁾ opgemerkt dat het meer dan tijd is het vervaardigen van tabletten in aantrekkelijke kleuren achterwege te laten ; het gaat hier immers om een eenvoudig te ondernemen stap in de richting van vergiftigingenpreventie.

Konkreet gaat het bij vergiftigingen voornamelijk om geneesmiddelen.

Op 9.298 gevallen duiden Cann e.a. (1958, 720) ⁽³¹⁾ in 55 % der vergiftigingen geneesmiddelen als oorzaak aan (Mc Kendrick 1960, 130 ⁽³²⁾ ; Jackson e.a. 1968, 247 ⁽⁵⁵⁾). In 11 % der gevallen gebeurt de vergiftiging door huishoudprodukten ; bij McKendrick (1960, 130) ⁽³²⁾ zijn huishoudprodukten voor \pm 30 % der vergiftigingen verantwoordelijk en bij Jackson e.a. (1968, 247) ⁽⁵⁵⁾ voor 25 % der gevallen.

In 11 % der gevallen gaat het om pesticiden, voornamelijk insecticiden (Cann e.a. 1958, 720) ⁽³¹⁾ . Petroleumderivaten, kosmetika, planten en verven kwamen voor vergiftigingen in het onderzoek van Cann e.a. veel minder in aanmerking.

De vergiftigingen door geneesmiddelen zijn voornamelijk toe te schrijven aan inname van aspirine en barbituraten (Cann e.a. 1958, 720 ⁽³¹⁾ : Cann e.a. 1960, 917 ⁽⁶⁷⁾ ; McKendrick 1960, 133 ⁽³²⁾ ; Jackson e.a. 1968, 247 ⁽⁵⁵⁾). Zepen, bleekmiddelen en ontsmettingsmiddelen zijn de voornaamste huishoudprodukten die aanleiding geven tot vergiftigingen (Cann e.a. 1958, 720) ⁽³¹⁾ .

Er worden in verband met het verhoogd ongevalspotentieel in de omgeving, meer bepaald door geneesmiddelen, duidelijke pogingen gedaan om dit ongevalspotentieel materieel tegen te gaan.

Inhakend op wat elders vastgesteld wordt (cfr supra) in verband met het belangrijk aandeel van aspirines, baby-aspirines (84 % van aspirines-vergiftigingen volgens Cann e.a. 1960, 1917 ⁽⁶⁷⁾) en ferrosulfaten in geneesmiddelenvergiftigingen, doet Scherz (1968, 910-912) ⁽⁸⁵⁾ vaststellingen op grond van positieve maatregelen in dit verband.

Waar de ratio vergiftigingen op langs de post verkochte aspirineverpakkingen 1/191 was vóór dat een nieuw ontwerp van afsluitdoppen werd gezegd, noteerde Scherz geen enkele vergiftiging meer na het gebruik van preventieve afsluitdoppen in de langs de post verkochte aspirineverpakkingen. Bij vervanging van de normaal in omloop zijnde ferrosulfaat tabletten door ekstra grote capsules die slecht smaakten wijzigde het aantal vergiftigingsgevallen in het betrokken ziekenhuis van 12 tot 15 ⁽⁸⁵⁾ per jaar tot geen enkel geval in 20 maanden (Scherz 1968, 911).

In het nederlandse tijdschrift voor Geneeskunde (1968, 1387) ⁽⁸⁶⁾ wordt ook melding gemaakt van het nieuw ontwerp van afsluitdoppen (Palm-N-Turn) voor tubes die bij aanwending ervan praktisch niet geopend kunnen worden door kinderen. Een proef wordt vermeld met 269 kinderen van 1 - 7 jaar, waarvan slechts één erin slaagde de dop te verwijderen. Het betreft hier onderzoekingen van Scherz (1968, 912) ⁽⁸⁵⁾ die, als volgende stap de afsluitdoppen liet aanwenden voor alle voorschriften uitgaande van een ziekenhuis. Op 270.000 verpakkingen werden 3 vergiftigingen bij kinderen geregistreerd, vergeleken met 49 vergiftigingen in een voorafgaande periode, met vergelijkbare omstandigheden, doch bij gebruik van aan kinderen niet weerstandbiedende afsluitdoppen.

Naar aanleiding van een brief aan de uitgever geschreven door Goulding (1968, 636) ⁽⁸⁷⁾ waarin hij voor een grotere verspreiding van stripverpakkingen opteert verdedigen Latham en Scherz (1968, 1253) ⁽⁸⁸⁾ het gebruik van Palm-N-Turn afsluitdoppen op grond van een belangrijke daling van vergiftigingen bij kinderen welke Scherz en anderen konstateerden. Volgens Jones (1969, 487) ⁽⁵¹⁾ zijn de kosten van deze afsluit-

doppen praktisch gelijk aan de kosten van de meer gebruikelijke doppen.

Familiale verhoudingen spelen bij ongevallen blijkbaar eveneens een rol.

Wehrle e.a. (1961, 619) ⁽⁸⁹⁾ vinden in hun onderzoek dat vergiftigingsgevallen bij kinderen gemakkelijker worden vastgesteld in gezinnen waar de verhoudingen gespannen zijn, waar huwelijksproblemen voorkomen, in geval van werkende of aanstaande moeders en in geval van afwezigheid van de vader (Sobel en Margolis 1965, 646) ⁽⁹⁰⁾. Het socio-economisch niveau zou in deze zin een rol spelen dat de hoogste frekwentie vergiftigingen zich voordoen in de minder en minst bedeelde bevolkingslagen (Jacobziner 1959, 1773) ⁽⁹¹⁾.

De invloed van ongunstige familiale factoren op de ongevalsfrekwentie, meer bepaald de voetgangersongevallen werd zowel benadrukt door Haddon e.a. (1961, 667) ⁽⁹²⁾ als door Backett en Johnston (1959, 410) ⁹³.

Kurokawa (1967, 80) ⁽⁹⁴⁾ merkte een hogere ongevalsfrekwentie op bij kinderen uit intern weinig geïntegreerde gezinnen, dit in tegenstelling met de kinderen uit hechte, meer traditionele gezinnen. Whight (1969, 801) ⁽⁹⁵⁾ legde een verband tussen de familiale stressindex en de soort ongevallen bij babies. Bij ongevallen met een actieve inzet vanwege de baby (botsingen tijdens kruip- en loopfase) waren de gezinsfactoren gunstig vergeleken met de ongevallen waarbij de baby passief was.

Gezinnen met 1 kind vertonen een lagere vergiftigingsfrekwentie dan gezinnen met meerdere kinderen (Jackson e.a. 1968, 245) ⁽⁵⁵⁾. Ook Julyan en Kuzemko halen bij vergiftiging de "ziekelijkheid" van het gezin aan, meer bepaald probleemgezinnen en chronische ziekten (1972, 252) ⁽⁸⁰⁾.

De mogelijkheid tot preventie van ongevallen langs de materiële basisfaktor : wijk- en stadsplanning kan onder meer worden aangetoond met de resultaten van een studie van Bartholomew (1970, 48) ⁽⁹⁶⁾.

De auteur stelde vast dat de ontwikkeling van ontspanningsfaciliteiten in een overdrukke ongevalsvatbare zone van de stad blijkt gepaard te gaan met een significante daling van voetgangersongevallen bij kinderen tussen

5 en 14 jaar. De daling valt daarbij meer op in een straal van een kwart mijl rond het ontspanningsoord - het gebied waarin de meeste kinderen die het terrein bezoeken, woonachtig zijn - dan daarbuiten (1970, 54) ⁽⁹⁶⁾.

Het ongevalspotentieel in de wijk waar het kind woont blijkt volgens meerdere auteurs vooral hoog te zijn in de onmiddellijke omgeving van het woonhuis.

Bartholomew (1970, 48) ⁽⁹⁶⁾ merkt in zijn onderzoek op dat de meeste voetgangersongevallen waarbij jongere kinderen betrokken zijn nog niet eens een blok verder gebeuren, dan daar waar het slachtoffer woont. Ook Havard (1974, 38) ⁽⁹⁷⁾ spreekt van dergelijke resultaten omtrent verkeersongevallen.

In de groepen van 0 tot 6 jaar en 7 tot 15 jaar woonden respectievelijk 94 % en 68 % der slachtoffers in het district waar het ongeval voorvalt. Gädeke (1970, 53) ⁽⁹⁸⁾ vindt voor grootstadkinderen de volgende feiten : het merendeel van de letsels worden in een straal van minder dan een halve kilometer rond het woonhuis opgedaan, voor kinderen onder de 8 jaar is de ongevalsplaats zelfs overwegend in de onmiddellijke omgeving van het woonhuis. Hij spreekt hieromtrent van een bedrieglijk zekerheidsgevoel in de omgeving van de woning.

Gewoontevorming aangaande kleding is zowel in het veroorzaken van brandwonden als in het verkeersongeval een ongevalsbeïnvloedende basisfaktor (*).

Colebrook (1951, 425) ⁽⁹⁹⁾ trof in zijn onderzoek van 1000 brandongevallen een groep van 70 % kinderen aan onder de 15 jaar en een groep van 58 % (vergelijk Biggs en Clarke 1964, 789 ⁽¹⁰⁰⁾ : 76 %) onder de 5 jaar. Blijkbaar zijn kinderen uitermate kwetsbaar voor brandongevallen (*). Volgens Colebrook is het vuurvatten van kledingsstukken voor het merendeel der gevallen verantwoordelijk voor de meest ernstige brandwonden (Biggs en Clarke 1964, 789) ⁽¹⁰⁰⁾.

Bleck (1955, 100) ⁽⁵⁹⁾ rapporteert dat 60 % van zijn onderzochte gevallen (uitsluitend kinderen) patiënten waren tussen 3 en 6 jaar en haalt vier belangrijke oorzaken aan. Als eerste staat vermeld het vuurvatten van kleding. Naar zijn mening gebeuren de brandongevallen bij kinderen in de

helft van de gevallen door het vuurvatten van kleding, (vergelijk Winterscheid en Merendino (1960, 376) ⁽¹⁰¹⁾ : 25 % der gevallen) waarop hij reflecteert dat het logisch is dat minder ontvlambare stoffen gebruikt worden voor het vervaardigen van kledingstukken.

Met alle vooruitgang die er geboekt is in verband met de produktie, het kleuren en weven van stoffen blijft de faktor ontvlambaarheid veelal in de vergeethoek. Ook Ryan en Rasmussen (1968, 337) ⁽⁵⁸⁾ zien een gunstig effect op de mortaliteit en morbiditeit bij het verplicht gebruik van brandvertragende kleding voor alle jongere kinderen.

Bull e.a. (1964, 1424) ⁽⁶⁸⁾ vonden dat alle fatale gevallen bij kinderen het gevolg waren van het vuurvatten van kleding. Volgens Iskrant zijn brandwonden meestal ernstiger wanneer zij door het vuurvatten van kleding veroorzaakt worden (1967, 645) ⁽⁶⁹⁾. Vernoemde auteurs zien in hittebestendige kleding een degelijke vorm van preventie. Het comité van ongevalspreventie van de American Academy of Pediatrics (1964, 728-731) ⁽¹⁰²⁾ maakt een onderscheid tussen het oorspronkelijk vuurvatten van de kleding bij blootstelling aan een vlam, de voortzetting van de vlam en het smeltend karakter van bepaalde weefsels.

Volgens hun onderzoek varieerde de tijd van blootstelling aan de vlam tot het ogenblik van vuurvatten van het weefsel van minder dan 1 seconde (katoen en rayon-weefsel) tot 7 seconden (wol).

Van de weefsels die zij onderzochten en die werkelijk vuurvatten varieerde de tijd die nodig was om 5 inches van het materiaal te verbranden van 4,1 seconden tot 103,0 seconden. Hun konklusies omtrent de kledingstukken die zij onderzochten volgen hier in het kort.

Katoen en rayon zijn de meest ontvlambare stoffen, synthetische stoffen variëren in ontvlambaarheid, pure zijde is niet erg ontvlambaar terwijl wol minst ontvlambaar is. Dat synthetische stoffen meer ontvlambaar zouden zijn dan natuurlijke materialen wordt door het comité tegengesproken. Er wordt aan de synthetische stoffen een andere eigenschap toebedeeld namelijk het smeltend karakter van de weefsels, waardoor eveneens ernstige brandwonden kunnen ontstaan (1964, 729) ⁽¹⁰²⁾.

Bij Bull e.a. (1964, 1426)⁽⁶⁸⁾ en Moyer (1954, 428)⁽⁵⁷⁾ vinden wij soortgelijke bemerkingen. Bull e.a. (1964, 1426)⁽⁶⁸⁾ menen dat de daling die zij vaststelden in verband met het vuurvatten van nachtkleding bij kinderen (48 % naar 24 %) het gevolg is van een wet die sinds oktober 1964 de verkoop van ontvlambare nachtkleding voor kinderen verbiedt (Lehr 1967, 713)⁽¹⁰³⁾.

Naast de aard van het gebruikte materiaal hecht Freedman (1967, 666 - 667)⁽¹⁰⁴⁾ waarde aan de manier waarop de stof verwerkt wordt. Los geweven materialen zijn meer ontvlambaar dan dicht geweven stoffen. Gladde oppervlakten zijn minder ontvlambaar dan opgewerkte, langharige oppervlakten. De weefselmethode of de aard van de oppervlakte van het verwerkt materiaal heeft minder belang wanneer gebruik wordt gemaakt van synthetische stoffen en dit omwille van hun smeltende eigenschap (comité van ongevalspreventie van de American Academy of Pediatrics, 1964, 730⁽¹⁰²⁾). Ook de snit van het kledingstuk wordt belangrijk gevonden. Losse mouwen, wijd uitvallende rokken en dergelijke zijn, volgens het Comité van ongevalspreventie van de American Academy of Pediatrics (1964, 730)⁽¹⁰²⁾ verantwoordelijk voor 40 % van de onderzochte brandongevallen. Bij Serneels (s.d., bijlage C)⁽¹⁰⁵⁾ vonden wij in verband met de synthetische materialen volgende inlichtingen. De polyesteren (Tergal, Trevira, Terylene, Terlenka en Diolen) vertonen een matige ontbranding. De materialen zijn verder niet zelfuitdovend. De polyamiden (Nylon, Perlone, Rilsan) smelten, vertonen een matige ontbranding en zijn zelfuitdovend. De acrylderivaten (Dralon, Orlon, Acrilan en Courtelle) vertonen een gemakkelijke ontbranding en zijn niet zelfuitdovend. Vinylchloride (Rhovyl) vertoont een moeilijke ontbranding, is zelfuitdovend en heeft een smeltend karakter. De polyethylenen (nylonkousen) zijn gemakkelijk ontbrandend en niet zelfuitdovend. De cellulose-derivaten (speelgoed, kammen, de kunstzijde : Fibran en Rayon) zijn gemakkelijk ontbrandbaar en niet zelfuitdovend. Hoewel Nylon en Terylene bijvoorbeeld hittebestedige weefsels zijn neigen ze in geval van vermenging met bijvoorbeeld Orlon, Acrilan en Courtelle, tot grotere ontvlambaarheid (Bull e.a. 1964, 1426)⁽⁶⁸⁾.

Minder ontvlambare stoffen die afgebiesd worden met ontvlambare boorden zijn behoorlijk gevaarlijk, aangezien de boorden als wieken fungeren (Bull e.a. 1964, 1426)⁽⁶⁸⁾. Wol-katoenmengsels zijn bijna zo ontvlambaar als pure

katoen.

De wetgeving en onderzoeken omtrent de ontvlambaarheid van stoffen is uitgebreid in de V.S.A. (American Academy of Pediatrics 1964, 730⁽¹⁰²⁾, Conference on Burns and Flame-Retardant Fabrics 1967).⁽¹⁰⁶⁾

Ook in Groot-Brittannië gaat heel wat aandacht uit naar brandvertragende of hittebestendige stoffen (Bull e.a. 1964, 1426)⁽⁶⁸⁾

Bull e.a. halen de voor katoen bestemde Proban-hittebestendige afwerking aan. In 1962 werd een aan vlammen weerstand biedende acetaat draad geïntroduceerd, die medeverwerkt wordt in het weefsel. Verder wordt Teklan vermeld (Bull e.a. 1964, 1426)⁽⁶⁸⁾ het is niet ontvlambaar, verschrompelt in de hittebron zonder te smelten of te druppen.

Het comité van ongevalspreventie van de American Academy of Pediatrics (1964, 732)⁽¹⁰²⁾ meldt dat heel wat onderzoek op gang is in verband met brandvertragers. Twee chemicaliën komen hiervoor in aanmerking ; met name een mengsel van THPC en APO (Drake 1967, 658⁽¹⁰⁷⁾ ; Schaplowsky 1967, 729⁽¹⁰⁸⁾). De behandeling van de weefsels met deze produkten is tamelijk gemakkelijk, er wordt weinig gewicht toegevoegd terwijl ook de soepelheid van het materiaal behouden blijft. Bij voldoende hoeveelheden is de toepassing economisch verantwoord want de behandeling is blijvend. Gardner e.a. (1963, 123)⁽¹⁰⁹⁾ vermelden dat ziekenhuizen de techniek toepassen bij de behandeling van lakens en dergelijken. Moyer (1954, 428)⁽⁵⁷⁾ haalt het acyteren aan als een methode om Rayonstoffen minder ontvlambaar te maken ; voor katoenen weefsel is er de zout-adsorptie voor het reduceren van de ontvlambaarheid. Deze behandeling werkt effectief maar de werking vermindert geleidelijk aan door het veelvuldig wassen | (Lim 1971, 11)⁽¹¹⁰⁾.

Anderzijds heeft de duurzaamheid van het materiaal te lijden onder de behandeling, tevens vermindert het materiaal in kwaliteit wat het aanvoelen en de handelbaarheid van de stof betreft.

Uit het voorgaande blijkt duidelijk een mogelijkheid tot preventie ten overstaan van het verhoogd ongevalspotentieel dat eigen blijkt te zijn aan bepaalde weefsels waaruit kinderkleding vervaardigd wordt..

Uit gegevens van de rijkswacht (Louis 1965, 7)⁽¹¹¹⁾ zou het belang van licht getinte kleding voor kinderen ter vermindering van de voetgangersongevallen moeten blijken (x).

Kinderen en jonge mensen tot 20 jaar maken volgens de auteur 60 % uit van de voetgangers die betrokken zijn bij verkeersongevallen. Er zou verder duidelijk een weerslag zijn van de faktor zichtbaarheid op het aantal ongevallen. Op alle uren van de dag zouden er minder voetgangers getroffen worden die gekleed zijn in lichte kleuren dan dat voetgangers in donkere kledij slachtoffer zouden worden. Uit het onderzoek van Louis (1965, 8)⁽¹¹¹⁾ bleek 33 % van de verongelukte voetgangers lichtgekleurde kledingstukken te dragen terwijl 67 % in het donker gekleed ging (1).

De duisternis is eveneens een basisfaktor in de omgeving welke de ongevalskans bepaalt (x).

Häkkinen en Leppänen (1970, 20)⁽¹¹²⁾ tonen met hun resultaten zeer duidelijk aan dat de zichtbaarheid van de voetganger als weggebruiker om een oplossing vraagt. Volgens auteurs is het aantal voetgangers die gedood worden op de weg in de duisternis 1.6 x zo groot als het aantal dodelijke slachtoffers in de andere groepen van weggebruikers onder dezelfde conditie. Het aantal voetgangers die gekwetst worden in de duisternis is 2 x zo groot als het aantal voetgangers die in daglicht gekwetst worden. Uit een onderzoek van Noordzij (1973, 16)⁽¹¹³⁾ blijkt de kans van een botsing tussen fietser en rijdende voertuigen, waarbij de fietser overlijdt, bij schemer/duisternis viermaal zo groot te zijn als bij daglicht.

(1) Deze feiten zijn eigenlijk nog niet relevant. Het kan best zijn dat onze bevolking gemakkelijker donker dan licht gekleed gaat. Zolang wij over de kleurvoorkeur niets weten kunnen deze onderzoeksgegevens ons niet aanspreken.

Tegenmaatregelen zijn hier gewenst en ook mogelijk.

Hazlett en Allen (1970, 18) ⁽¹¹⁶⁾ deden zichtbaarheidsproeven waarbij oplettende, gezonde bestuurders, voertuigen met gedempte lichten bestuurden aan een snelheid van 40 mijlen/uur. De bestuurders merkten in 50 % der gevallen de gesimuleerde voetgangers-silhouetten niet op wanneer deze gekleurd waren in zwarte of grijze tinten.

Gesimuleerde voetgangerssilhouetten eveneens gekleurd in zwart of grijs maar met reflekterend materiaal voorzien, werden evenwel voldoende opgemerkt : tenzij de bestuurder alcohol gedronken had. In dat geval bleef alleen het reflekterende voorwerp zichtbaar bij een snelheid van 40 mijlen/uur.

De auteurs vermelden tevens dat er voor 1965 voetgangersongevallen bij 87 % der bestuurders sprake was van onzichtbaarheid van de voetgangers 's nachts. Slechts 12 % der bestuurders maakten dezelfde opmerking overdag. Bij schemering bleek 50 % der bestuurders de voetgangers nauwelijks opgemerkt te hebben.

Ook gebruiksvoorwerpen zijn basisfactoren in de omgeving die het ongevalspotentieel bepalen. Als voorbeelden hiervan beperken wij ons tot twee onderzoeken.

Sharrett,
Mosberg en V ⁽¹¹⁴⁾ (1960, 140) beschrijven schedelpenetraties veroorzaakt door plastic speeltuigjes, meer bepaald valpartijen op autootjes met stalen wielverbindingen. Terwijl het rubber of plastic chassis meeg geeft door de kracht van de val penetreert de stalen wielas de schedel van het nog zeer jonge kind. Het gaat hier om een onveilig ontwerp waarmee fabrikanten zonder veel moeite rekening kunnen houden. Bain e.a. (1958, 628) ⁽¹¹⁵⁾ bestudeerden het gedrag van kinderen bij gesimuleerd opgesloten zijn in koelkasten teneinde voorstellen te doen omtrent mogelijke ontsnappingsvoorzieningen.

Hoewel onvolledig, hebben wij met deze voorbeelden van basisfactoren in de omgeving Haggerty's opvatting (1959, 1326) ⁽³⁰⁾ willen illustreren omtrent het bepalen van de ongevalskans door blijvende of langdurig aanwezige factoren. Tevens menen wij voldoende aangetoond te hebben dat preventieve activiteiten ten overstaan van die basisfactoren reëel mogelijk zijn en dat hierdoor het veelal veronderstelde fatale karakter van het ongeval sterk wordt aangetast.

Wanneer we nu de gedachtengang van Haggerty (1959, 1326) ⁽³⁰⁾ omtrent de dynamiek van het ongeval verder uitwerken dan zien we dat, naast de basisfactoren er in de dynamiek van het ongeval ook bemiddelende factoren optreden. Het betreft hier de invloed op het ongevalsgebeuren van wisselende, meer tijdelijk optredende eigenschappen van de mens en/of zijn omgeving. Deze factoren worden geacht de ongevalskans ernstig te verhogen. Als voorbeelden op persoonlijk vlak gelden hier het geneesmiddelen- en alcoholgebruik ; dienaangaande bestaat er een omvangrijk onderzoeksmateriaal. Het gaat hierbij echter meer bepaald omtrent de invloed van het gebruik op de ongevallenfrekwentie bij volwassenen. Meer van toepassing op de door ons geïllustreerde groep zijn de factoren vermoeidheid (McFarland 1955, 1305 ⁽¹³⁾ ; Kravitz e.a. 1969, 872 ⁽¹¹⁷⁾), menstruatie (Dalton 1960, 1425-1426 ⁽¹¹⁸⁾) en dagdromerij (Koppen 1968, 6 ⁽¹¹⁹⁾; Sobel en Margolis 1965, 645 ⁽⁹⁰⁾). Wij zien hier af van een weergave der feiten uit de hier en elders gedane onderzoeken omdat klaarblijkelijk deze - wat wij zouden noemen - bemiddelende factoren minder aan bod komen in onderzoeken.

Het contrast tussen de talrijke onderzoeken omtrent de basisfactoren en het beperkte feitenmateriaal dat gevonden wordt aangaande bemiddelende factoren kan naar onze mening toegeschreven worden aan enerzijds het eerder blijvend karakter van de basisfactoren en anderzijds het meer wisselend of tijdelijk karakter van de bemiddelende factoren.

Ook de bemiddelende factoren in de omgeving zoals bijvoorbeeld de klimatologische invloed ^{en Buchholz} (Rumler 1964, 112 ⁽⁶³⁾ ; Willemijns en Corbisier 1961, 20, 36, 40, 44, 55 ⁽²⁶⁾ ; Jacobziner 1955, 431 ⁽⁷⁶⁾ ; Marcusson 1967, 226 ⁽¹²⁰⁾ ; Roberts 1951, 1120 ⁽²⁸⁾ ; Kraay 1974, 32 ⁽⁶¹⁾) en de invloed bij verbouwing of wegomlegging

(Sandels 1974, 23) ⁽¹²¹⁾ betekenen een verhoogd ongevalspotentieel. Ook tegenover deze factoren is een preventieve aktiviteit mogelijk. Hiervoor is het echter nodig dat ondanks het meer tijdelijk karakter van deze beïnvloedingsaspecten onderzoeken worden ontworpen die ook met deze factoren konstant rekening houden. De preventie moet immers volledig worden afgestemd op wat bij herhaling gevonden wordt aan konkrete feiten.

Terwijl het ongevalspotentieel bepaald wordt door de basisfactoren in de persoon en/of de omgeving en verhoogd wordt door de bemiddelende factoren, betekenen de inleidende factoren (Haggerty 1959, 1326) ⁽³⁰⁾ een sterke toename van het ongevalsrisico (*).

Onder deze factoren worden gerekend de onuitputtelijke reeks van oriëntatiewijzigingen (persoon) en de even zo talrijke situatiewijzigingen (omgeving) die zich bij konkrete dagelijkse bezigheden in feite voordoen. Het zijn vrij plotse en kortstondige veranderingen van de persoon en/of de omgeving waardoor de gevaarsituatie toeneemt. Wat de persoon betreft betekent dit konkreet het afgeleid worden van de aandacht door overdrukte of onverwachte indrukken. Hoewel niet konkreet onderzocht is het duidelijk dat de frekwent voorkomende brandongevallen als gevolg van een kontakt met kokend of heet water mede veroorzaakt wordt door overdrukte en afleidingen vanwege de verantwoordelijke voor het kind (Winterscheid en Merendino 1960, 376) ⁽¹⁰¹⁾. Ook de hoger aangehaalde argeloosheid waarvan het achteloos neerzetten van geneesmiddelen een uiting is (cfr voetnoot pg. 66.) met vergiftigingen bij kinderen als gevolg, valt als feit onder de inleidende factoren. Dergelijke feiten ontsnappen veelal om praktische redenen aan het onderzoekspatroon.

Dit geldt ook voor de inleidende factoren in de omgeving : het uitdoven van de gasvlam, het losraken van de traploper, het begeven van de electriciteitsleiding, het ontsnappen van giftige gassen en soortgelijke situatiewijzigingen verrijken de omgeving met nieuwe risico's maar deze feiten worden als zodanig niet systematisch in onderzoeken betrokken.

Ook op dit niveau is een vorm van preventie nog mogelijk hetzij door personen die het gevaar tijdig opmerken en het risico door vakkundig optreden uitschakelen,

hetzij door het in werking treden van technisch ingebouwde controle of veiligheidssystemen. Hier treedt de waarde naar voren van enerzijds veiligheidsbewuste personen, van anderzijds aardleidingen die de elektrische stroom kunnen afvoeren, van smeltveiligheden die tijdig begeven en van simultaan onderbreken van de gastoevoer in geval de waakvlam uitdooft.

Vanaf dit niveau is de interventie of preventie uitgesloten immers, bij het ontbreken van persoonlijke rechtzettingen of materiële veiligheidsvoorzieningen volstaat slechts één onvoorzichtige handeling (aanknippen van de lichtsakelaar in een met gas gevulde ruimte) of een bijkomend materieel feit (brandbare produkten opgestapeld in de nabijheid van de plaats van kortsluiting) en het ongeval zal onherroepelijk plaatsvinden. Het gaat hier om de acute factoren (Haggerty 1959, 1326)⁽³⁰⁾ of de startmechanismen (*). Nu pas krijgt het ongevalsgebeuren een fataal karakter, omdat een terugkeer niet mogelijk is. Van af dit punt is het wel nog mogelijk de gevolgen te verzachten of te verergeren al naargelang in de persoon en/of in de omgeving, inzicht en paraatheid enerzijds en hulpmiddelen anderzijds aangetroffen worden. De gevolgen kunnen ingedijkt worden in geval van een goede kennis van Eerste hulp bij ongevallen, een inzicht in het snel en vakkundig gebruik van hulpmiddelen (verbanddoos, brandblusapparaat, telefoonbediening en dies meer). Een kalm optreden is hier uiteraard van uitzonderlijk belang. Bij ontbreken van een veiligheidsbesef kan verkeerd handelen de gevolgen verzwaren; terwijl ook het ontbreken van hulpmiddelen of het defect zijn van aanwezige voorzieningen nadelig kunnen zijn voor de betrokkene. Bij ons weten is er geen onderzoek aangaande de konkrete invloed van deskundig of ondeskundig optreden op de mildering of verslechtering van de gevolgen.

De gevolgen (Haggerty 1959, 1326)⁽³⁰⁾ betekenen de eindfase in de dynamiek van het ongeval. Als mogelijkheden zijn er het overlijden, de blijvende vervolgens de tijdelijke handicap (geestelijk en/of lichamelijk), het letsel met en zonder littekens, materiële schade en zo men wil, het bijna-ongeval. Zelfs in deze eindfase van het ongevalsgebeuren zijn er onderzoekers die aan een bepaald soort preventie vasthouden (*).

Zo menen onder anderen Watson (1969, 795)⁽¹²²⁾ en Baay (1960, 6)⁽³⁷⁾ dat voor

een preventieve aktie het noodzakelijk is zowel belang te hechten aan het ongeval met meetbare gevolgen als aan het bijna-ongeval. Het ongeval behoort immers wat zijn gevolgen betreft tot een kontinuum gaande van plotse dood tot ternauwernood ontsnapping. Indien nu, voor een preventie in de toekomst, alleen rekening gehouden wordt met de meetbare gevolgen van een ongevalsvatbaar gebeuren dan gaat in feite een heel segment uit een potentieel universum van gedrags- en milieufactoren verloren.

De preventie waarvan hier sprake is, doelt op de vermijdbaarheid van toekomstige ongevallen op grond van de studie van elk ongevalsgebeuren ongeacht de gevolgen. Heimstra (1969, 837)⁽¹²³⁾ benadert het voetgangersprobleem bij kinderen meer vanuit de zo juist beschreven optiek. Hij observeert het onveilig gedrag bij kinderen op straat en gaat daarbij niet uit van een ongeval als zodanig maar van het konkreet vaststelbaar ongevalsvatbaar gedrag.

De veiligheid voor het kind : een ouderlijke opdracht met een evoluerend karakter en een maatschappelijke opdracht.

De enige preventieve maatregel tegenover het zeer jonge kind is de voorzichtigheid van de ouders (Kleyn 1959, 6) ⁽¹⁶⁾. Wanneer de veiligheid van het kind wordt nagestreefd, komen we in eerste instantie altijd bij de ouders terecht. Dietrich (1950, 1176-1178) ⁽¹²⁾ is de eerste geweest die in verband met ongevallenpreventie een konkreter beeld heeft uitgewerkt van de wisselende veiligheidsrol die ouders te vervullen hebben tegenover het opgroeiend kind (x).

In het eerste levensjaar bestaat de preventie uit 100 percent bescherming, maar trouw aan het gezegde dat de opvoeding het kind vergezelt, terwijl de bescherming thuis achterblijft, suggereert hij een geleidelijke afname van de beschermende rol. De bescherming ruimt gaandeweg plaats voor toezicht, vertrouwen, gewoontevorming, discipline en kennis. De volstreckte bescherming moet immers wegvallen omdat het kind anders op ongewone wijze kwetsbaar zou blijven en niet opgewassen zou zijn tegen de dagelijkse risico's.

De ouders hebben tegenover het kind een begeleidende rol te vervullen waarbij rekening gehouden moet worden met de gevaren die het kind ontmoet binnen zijn aktieradius en met de behoeften en beperkingen welke eigen zijn aan elke groeifase. Watson (1969, 797) ⁽¹²²⁾ stelt dat de opeenvolgende groeifasen die het kind doormaakt, gepaard gaan met typische sociale en fysische risico's. Bij van den Berg en de Haas (1968, 7) ⁽²⁴⁾ wordt dit bevestigd : zij wijzen er immers op dat elke leeftijdsgroep getypeerd wordt door een eigen ongevalspatroon.

Bij van den Berg en de Haas (1968, 8) ⁽²⁴⁾ zien we duidelijk het fluktuëren van het ongevalspatroon samen met het evolueren van de leeftijd. Zo is het bij hen opvallend duidelijk dat verbrandingen en vergiftigingen een belangrijk probleem zijn in de eerste levensjaren tot 3 à 4 jaar om dan geleidelijkaan in frekwentie af te nemen zodat rond 7 jaren nauwelijks nog sprake is van dit soort ongevallen (x).

Voor de preventieve activiteiten op stuk van verbrandingen en vergiftigingen zijn wij dus uitsluitend aangewezen op de ouders, die op hun beurt hier een afgelijnde en tijdelijke taak hebben in de periode dat zij voor kinderen binnen deze leeftijdsgroep verantwoordelijk zijn. Het gaat hier om slachtoffers van een normale eksploratiedrang : het aftasten en naar de mond brengen van objecten zijn belangrijke ontdekkingsmiddelen voor een kind. Via deze zintuigen maakt het kind zich immers vertrouwd met het onbekende, uiteraard ook met gevaarlijke produkten en voorwerpen (Mac Farland 1955, 1303) ⁽¹³⁾. Zowel het bruusk contact als het absolute verbod beletten een geleidelijke integratie van het onbekende. Deze gebeurt slechts via de gewoontevorming, het toezicht, het vertrouwen en de kennisoverdracht (x).

Marcusson (1967, 226) ⁽¹²⁰⁾ van zijn kant toont de evolutie van verdrinkingsongevallen (n = 932) voor 4 opeenvolgende jaren aan (1962-1966), waarbij het opvalt dat de 2-3 jarigen bijzonder kwetsbaar zijn ; vanaf die leeftijd is er een sterke daling in de frekwenties van verdrinkingen tot de leeftijd van 5-6 jaar. Een geleidelijke afzwakking doet zich vervolgens voor tot 9 jaar, waarna de evolutie terug sterk afneemt.

Aangezien de kwetsbaarheid vooral op zeer jonge leeftijd betreft het hier een preventieve taak, die voornamelijk de ouders aangaat.

Naarmate het kind opgroeit wordt de aktieradius van het kind groter : op het ogenblik dat het kind met de huiselijke gevaren vertrouwd geworden is of liever zou moeten zijn, staan er nieuwe onbekende gevaren te wachten. Van den Berg ^{Haas} (1968, 8) ⁽²⁴⁾ tonen in dit verband de stijgende dreiging aan van het verkeer dat vanaf de leeftijd van 3 jaar in toenemende mate slachtoffers opeist tot 7, 8 jaar (Czermak, 1969, 69) ⁽⁷¹⁾. Opmerkelijk is de lichte daling vanaf die leeftijd tot 12 jaar, waarna terug in stijgende lijn slachtoffers opgeëist worden. Het is duidelijk dat het onbekende van schoolroutes voor heel wat kinderen een fatale uitwerking heeft terwijl de stabilisatie tussen 8 en 12 jaar een bewijs van aanpassing vanwege het kind aantoon (x). Nieuwe en langere schoolroutes die het gevolg zijn van de schoolverandering, waarbij het gebruik van de fiets dikwijls een vereiste wordt, brengen dan weer een nieuwe en sterkere

golf van slachtoffers mee. Het voorkomen van verkeersongevallen is in eerste instantie een ouderlijke taak, die echter ontoereikend is wanneer de plaatselijke politie en de leerkrachten in het bijzonder én de verkeersdeelnemers in het algemeen hun bijdrage in de preventie achterwege laten (x).

De aanpassing van het kind aan de verkeerssituatie stuit op belangrijke moeilijkheden aangezien verscheidene bekwaamheden, waarop het kind zich beroepen moet voor een veilige deelname aan het verkeer nog in ontwikkeling zijn.

Men dient bij de beveiliging én het onderricht van het kind rekening te houden met de volgende bevindingen. (Sandels 1970, 85 - 88)⁽¹²⁴⁾.

- De lichaamslengte van het kind beperkt de visie over de verkeerssituatie.
- In tegenstelling met de mogelijkheid van volwassenen om met de totale persoonlijkheid tot een vrij volledig beeld te komen over de steeds wisselende verkeerssituatie, heeft het kind een vaag, onvolledig idee van wat er zich afspeelt.
- De synthesevorming is gebrekkig.
- De snelheidsschatting is ontoereikend, vandaar bijvoorbeeld het veelvuldig vastgestelde te laat starten bij het oversteken.
- Er zijn moeilijkheden bij het situeren van het geluid, met een verkeerde richtingkeuze als gevolg. Bijvoorbeeld : bij het klaksoneren ter waarschuwing kiest het kind de verkeerde richting.
- De juiste interpretatie van de verkeerstekens komt geleidelijkaan ; bovendien is de plaatsing van borden niet afgestemd op de lichaamslengte van het kind.
- Er is bij een juiste interpretatie van de borden en verkeersvoorzieningen geen of een beperkt relativiteitsaspect bij het kind aanwezig.
- De concentratie is beperkt.

Heimstra (1969, 837)⁽¹²³⁾ stelde vast dat slechts 32 % der geobserveerde kleuters volledig stopte aan de stoeprand. Meestal zijn de kinderen in beslag genomen door elkaar.

Sandels (1970, 87)⁽¹²⁴⁾ vervolgt dat het links-rechts concept bij de helft van de 6-jarigen uit haar onderzoeksgroep nog gebrekkig is, terwijl bij de 9-jarigen nog altijd 10 % der kinderen verkeerde interpretaties doen.

De voornaamste oorzaken van voetgangersongevallen bij kinderen zijn achtereenvolgend : de sociale motivatie (het wegrennen van of naar iemand toerennen), spelsituaties, het in beslag genomen worden door iets waar het kind belang in stelt (speelwinkels, ijsventers) en een te grote haast bij het naar school gaan (Sandels 1974, 10)⁽¹²¹⁾.

Bij van den Berg en de Haas (1968, 8)⁽²⁴⁾ bemerken wij een belangrijke kwetsbaarheid voor valpartijen vanaf 3 jaar tot 12 jaar. Volgens de auteurs kan men uit ziekenhuisstatistieken afleiden dat verwondingen tengevolge van valpartijen de belangrijkste oorzaak zijn van ziekenhuisopname bij ongevallen in het algemeen. Deze kwetsbaarheid is het gevolg van de in deze leeftijdsfase noodzakelijke oefening in de motorische bekwaamheden. Een bewijs hiervoor geeft Roberts (1951, 1120)⁽²⁸⁾, zij treft voor de kinderen onder 15 jaar in haar groep 69 % valpartijen aan, die als uitzondering op de regel, een gelijke verdeling vertonen wat het geslacht betreft. Volgens haar bevindingen komen valpartijen van een bepaalde hoogte meer voor bij het jonge kind (1-4 jaar) terwijl de valpartijen van 5-14 jarigen meer plaatsvinden op de begane grond. Volgens Kravitz e.a. (1969, 870)⁽¹¹⁷⁾ zijn valpartijen van een zekere hoogte bij het zeer jonge kind een frekwent voorkomend verschijnsel, zonder dat met voldoende inzicht rekening gehouden wordt met de gevolgen van deze feiten. Vanuit hun praktische ervaringen menen de onderzoekers dat maar al te dikwijls af wordt gezien van een medisch onderzoek naar aanleiding van valpartijen. Ook al zijn de gevolgen niet zichtbaar, hoofdkwetsuren kunnen een gemakkelijk gevolg zijn van valpartijen. De intense kwetsbaarheid van het kind in deze groeifase vooral dan wat het hoofd betreft (Keddy 1964, 679)⁽¹²⁵⁾ wordt door de onderzoekers sterk benadrukt, temeer daar deze door ondeskundige onopgemerkte letsels de schedel, de hersenen, het zenuw- of bloedstelsel aangaan, waarbij eventueel pas op latere leeftijd symptomen op de voorgrond treden (1969, 874)⁽¹¹⁷⁾. In hun onderzoek vonden zij bij 200 klinische patienten tussen 10 maanden en 2 jaar 77 % kinderen met tenminste 1 valpartij en bij 336 patienten jonger dan 1 jaar uit doktorspraktijken 30 % kinderen met tenminste 1 valpartij

(117) (1969, 871) . Voor de preventie van valpartijen van een zekere hoogte bij het zeer jonge kind staan de ouders en ook de verantwoordelijken voor het kind tegenover een zuivere beschermingstaak van korte duur. Dietrich benadert de typische kwetsbaarheid eigen aan de nog onstabiele beweeglijkheid van het opgroeiend kind. De meeste valpartijen zijn een noodzakelijk kwaad. Het is daarom niet nodig veel drukte te maken rond deze voorvallen : de motorische oefening bestaat letterlijk uit vallen en opstaan. Dit neemt niet weg dat aandacht nodig is teneinde ernstige valpartijen van een gevaarlijke hoogte (deze gebeuren voornamelijk binnenshuis op jonge leeftijd) te vermijden ; ook de aandacht voor valpartijen op gevaarlijke oppervlakken en met gevaarlijke voorwerpen in de hand blijft een noodzaak (Dietrich 1950, 1177) (12) (*).

Bij van den Berg en de Haas (1968, 8) ⁽²⁴⁾ vinden wij vervolgens het evolueren volgens de leeftijd van die kleine groep van ongevallen bestaande uit slagen en verwondingen : vóór 3 jaar nog onbelangrijk neemt deze groep in belangrikheid lichtjes toe vanaf 3 jaar tot 12, 13 jaar ; daarna treedt een stabilizatie op (*). Van belang is de ouderlijke zorg voor en de uitleg omtrent het gevaar van bewegende en scherpe delen waarvan huishoudelijke gebruiksvoorwerpen en gereedschappen nogal eens voorzien zijn.

Wij denken hier konkreet aan droogzwierders, grasmaaimachines, elektrische messen, ventilators, zagen en dergelijke gebruiksvoorwerpen, waarvan men met de nodige voorzichtigheid en kennis gebruik maakt.

Bij heel wat, al dan niet, adekwate hulpmiddelen waarvan een modern gezin zich bedient teneinde de dagelijkse taken uit te voeren komen gebruiksaanwijzingen te pas waarvan de volwassenen best nota nemen en dit voor eigen veiligheid. Dat wil ook zeggen dat het leefmilieu van het kind bestaat uit een aantal konkrete en geraffineerde risico's, waarmee het door de ouders vertrouwd moet worden gemaakt (*).

Niet alleen de soort ongevallen fluktuieren met de leeftijd, ook de ongevalsplaats wordt erdoor beïnvloed (*).

Baay (1960, 8) ⁽³⁷⁾ toont aan hoe in zijn onderzoeksgroepen de binnenshuis-ongevallen evolueren van 45 % (voor de 0-4 jarigen) tot 12 % (voor de 5-9 jarigen), terwijl de ongevallen op straat evolueren van 41 % naar 65 %. Het valt bij hem ook op dat daar waar de kinderen van 0-4 jaar voornamelijk binnenshuis en op straat verongelukken, de ongevalsplaatsen van de oudere kinderen een grotere verscheidenheid vertonen.

Gerardien Riga (1967, 317) ⁽²⁷⁾ toont eveneens duidelijk aan hoe het thuisongeval zo belangrijk bij het jonge kind tot 6 jaar (Seiler en Ramsay 1954, 628) ⁽¹²⁶⁾ geleidelijkaan afneemt in belangrijkheid, maar dan eigenlijk plaats maakt voor een toenemende frekwentie van school- en verkeersongevallen.

Bij de Haas (1958, 44) ⁽¹²⁷⁾ daalt het ernstige binnenshuisongeval van 19 per 1000 tot 2 per 1000 voor de jongens van respectievelijk 0-6 jaar en 6-15 jaar ; bij de meisjes van 12 per 1000 tot 4 per 1000.

Vanaf 6 jaar (voor het verkeer vanaf 3 jaar) stelt zich dus enerzijds het belang van de veiligheid van die oorden waar het kind vertoeft buitenshuis en anderzijds het belang van de kennis die het kind heeft omtrent de risico's waarmee het elders in contact kan komen (x).

Ook de activiteiten bij dewelke het kind verongelukt wijzigen zich naargelang de leeftijd (x).

Bij de Haas (1958, 56) ⁽¹²⁷⁾ stellen we vast dat de bezigheden op het ogenblik dat binnenshuisongevallen zich voordoen voor de 0-6 jarigen voor meer dan 60 % neerkomen op spelactiviteiten ; dit percentage vermindert tot ongeveer 20 % bij de 6-15 jarigen. Bij deze oudere kinderen treedt echter een grote diversiteit van ongevalsactiviteiten naar voren. Het gaat hier om meer doelgerichte bezigheden zoals knutselen, naaien, koken en vechten of stoeien (x).

Uit eigen onderzoek is gebleken dat het spel een van de belangrijkste omstandigheden is waarin een ongeval zich voltrekt naast het verkeer en de sportactiviteiten (Koppen 1968, 6) ⁽¹¹⁹⁾ (x).

Bij een kind is het spel een gedurige verrijking van zijn innerlijk leven. Voor het spel herleeft en verwerkt het kind datgene wat hem getroffen heeft in zijn omgeving. Door de herhaling van de ervaring maakt het kind zich ge-

beurtenissen eigen. Dit spel voltrekt zich niet altijd op een veilige manier. Bij de preventie is het daarom nodig dat veel van onze aandacht uitgaat naar de veiligheid van speelgoed en van spelsituaties.

Het is belangrijk dat de ouders gekonfronteerd worden met feitelijkheden waaruit blijken zal dat de kwetsbaarheid van het kind hand in hand gaat met de groeiontwikkeling. Ogionwo (1973, 7)⁽¹²⁸⁾ heeft aangetoond dat verwerpers van zijn gezondheidsregels veel talrijker zijn (52 %) in de groep van personen die een gering geloof hebben in de persoonlijke kwetsbaarheid van de mens, terwijl in de groep met een sterk geloof in de kwetsbaarheid van de mens minder verwerpers voorkomen (32 %).

De begeleidende rol van de ouders, door Dietrich (1950, 1177)⁽¹²⁾ zo benadrukt voor het jongere kind betekent in feite het op gepaste tijd en volgens de mogelijkheden van het kind inhaken op het kind, om via bescherming, gewoontevorming, discipline, vertrouwen en kennisoverdracht te komen tot het bijbrengen van een vorm van respect en handigheid bij het omgaan met giftige produkten, hittebronnen, elektriciteit, waterreservoirs en scherpe, roterende voorwerpen, zonder dat een angstgevoel wordt aangekweekt (*).

Het is echter de vraag of wij enkel moeten uitgaan van de gedachte dat uitsluitend de ouders de beveiligingstaak moeten vervullen.

Weliswaar leggen zij door hun vroege en essentiële invloed bij het kind de basis voor een veilig gedrag. In de praktijk zullen we echter heel wat kinderen benadelen wanneer wij de stellingname bijtreden dat alle risico's op een inzichtelijke en voldoende wijze door de ouders van het kind kunnen worden uiteengezet. Trouwens de konkrete beveiliging van het (oudere) kind in het verkeer, bij de sportbeoefening, bij creativiteitsactiviteiten en het spel buitenshuis wordt ook door anderen bewerkstelligd, met name onder andere door de politionele instanties, monitors en leerkrachten (*).

In de Angelsaksische landen bestaat al jaren een veiligheidsonderricht in de scholen, waarmee doorgaans - gezien de bijzondere kwetsbaarheid op zeer jonge leeftijd - reeds in de kleuterklassen gestart wordt (*). Dit onderricht wordt

systematisch voortgezet tot op universitair niveau (cfr School of Education, New York university Bulletin, 1969, 112, 206-207) ⁽¹²⁹⁾. De lezer die belang stelt in de mogelijkheden omtrent het behalen van graden in "Safety Education" aan de universiteiten van de Verenigde Staten van Amerika verwijzen wij naar Semonisck (1968, 18) ⁽¹³⁰⁾.

Leerkrachten die de taak van veiligheidsonderricht te vervullen hebben kunnen in de Angelsaksische landen beroep doen op gevestigde instellingen (cfr : "Royal Organisation for Prevention of Accidents" (Engeland) ; "National Commission on Safety Education" en "American Driver and Traffic Association" (Verenigde Staten van Amerika). Deze instellingen komen tegemoet aan de behoeften aan opleiding, voordrachten, voorlichtingsmateriaal en onderzoek ten einde de veiligheidsactiviteiten in de scholen te bevorderen en te richten. Vaktijdschriften (1) en handboeken (2) waarvan in de respektievelijke voetnoten enkele voorbeelden genoemd worden betekenen een systematische informatie voor de leerkrachten.

(1) Safety Education	ROSPA (Royal organisation for the prevention of accidents)
Safety News	ROSPA
Home Safety Journal	ROSPA
CARE in the home	ROSPA
Safety Administration - instruction - protection	The National Commission on Safety Education
Traffic Safety	National Safety Council, Chicago, Illinois
Family Safety	National Safety Council, Chicago, Illinois
School Safety	The National Safety Council

- (2) Environmental Engineering for the School. A manual of recommended Practice, U.S. department of Health, Education and Welfare, Washington, 1961, p. 74
 A guide for teaching poison prevention in Kindergartens and Primary Grades. U.S. department of Health, Education and Welfare, Washington, 1966, p. 95
 M. Barrett, Health Education Guide. A design for teaching. Health Education Associates, Wynnewood, 1971, p. 140
 H. Stack en J. Elkow, Education for safe living, Prentice-Hall, Inc., Englewood cliffs, New Jersey, 1966, p. 374

De lezer die meer in detail een en ander wenst te weten over de groei van de veiligheidsopvoeding sinds de jaren 1920 tot 1962 in de Verenigde Staten van Amerika verwijzen wij naar een overzicht hieromtrent vanwege Yost (1962, 506-511)⁽¹³¹⁾.

Uit een klein onderzoek verricht in een 18 scholen, waarbij de gangbare inhoud van het veiligheidsonderricht in de Verenigde Staten van Amerika aan de schooldirectie als voorbeeld en ter eventuele instemming werd voorgelegd, kunnen wij afleiden dat naarmate het veiligheidsonderwerp vreemd wordt aan alles wat de school en onmiddellijke omgeving aangaat de verantwoordelijkheid tot het bijbrengen van veiligheidskennis door de schooldirectie steeds minder wordt aangevoeld (Niessen 1968, 49)⁽¹³²⁾ (*).

Uit hetzelfde onderzoek blijkt dat de veiligheidskriteria voor de scholen uitgewerkt in het Koninklijk Besluit van 25 mei 1932 en aangevuld door het Koninklijk Besluit van 18 november 1957 voor dit beperkt aantal scholen op verscheidene aspecten meerdere malen genegeerd waren (Niessen 1968, 35)⁽¹³²⁾ (*). Aangezien in de koninklijke besluiten de aandacht meer uitgaat naar de hygiënische uitrusting van de schoolse omgeving dan naar de veiligheidsuitbouw en men verder vaststelt dat deze in aantal beperkte veiligheidsvoorschriften niet steeds worden nageleefd kunnen wij ons omtrent de veiligheidszorg in de scholen duidelijk vragen stellen.

I discovered by accident
that accidents do not happen
by accident.

W. Dunbar

Het fatalisme en de 4 E's.

(epidemiology, education, engineering, enforcement)

Ongevallen worden veelal ten onrechte ondergebracht in de fatalistische sfeer en als onkontroleerbaar bestempeld (Haddon e.a. 1964, 6) ⁽¹⁹⁾.

Een gedeeltelijke maar aanvaardbare uitleg hieromtrent vinden wij terug bij Rapoport (1964, 258) ⁽¹³³⁾. Wij denken, zo meent hij, voornamelijk in termen van individuele ervaringen. Dat wil zeggen dat wij het persoonlijk niet aanvoelen wanneer door actieve inzet de ongevalsmortaliteit bijvoorbeeld van 1 per 100.000 wordt terug gevoerd tot 1 per 200.000.

De auteur beschrijft een globale actie ter vermindering van ongevallen als een streven naar de vermindering van de waarschijnlijkheid van een ongeval voor een individu. Deze waarschijnlijkheid wordt, wanneer zij verminderd is, niet persoonlijk aanvoeld (1964, 259) ⁽¹³³⁾. Het is juist deze afwezigheid van een directe ervaring van de probabiliteit die de auteur als verantwoording inroept voor de wisselvalligheden omtrent de waarde die aan het leven worden toegekend. Als individu beschouwen wij onszelf niet als potentiële slachtoffers tenzij men te doen heeft met een welbepaald agens waarvan verondersteld kan worden dat het de kracht heeft het gevaar uit te lokken.

Ook Haddon e.a. (1964, 7) ⁽¹⁹⁾ haalt een aantal redenen aan waardoor het fatalisme aangaande ongevallen in de hand wordt gewerkt. Hij meent dat succesvolle maatregelen ter bestrijding van ziekten doorgaans minder actieve medewerking eisen, geen ernstig ongemak betekenen en meer bescherming bieden tegen konkreet geviseerde gevaren dan het geval is bij de preventie van ongevallen. Daar komt volgens Haddon nog bij dat het inzake ongevalspreventie gaat om een verbod of beperking van een gedrag namelijk risico nemen, waarbij het individu dikwijls een zeker genot ervaart terwijl dit gedrag ook een vrij algemene aanvaarding kent.

Tenslotte is er de kompleksiteit van het gebeuren ; het feit dat het verband leggen tussen oorzaak en gevolg tijd vraagt. Het is doorgaans moeilijk om de invloed van pathogene factoren meteen aan te duiden en hun effecten te bepalen, zodat ook hierdoor de preventieve aktiviteit vertraging kent.

De sociale bezorgdheid en actie kan moeilijk gestimuleerd worden, wanneer de

konkrete feiten nog ontbreken en men slechts over diffuse en universele gevaren kan spreken (Haddon e.a. 1964, 10)⁽¹⁹⁾.

Wanneer we echter specifiek kunnen werken - Watson (1969, 795)⁽¹²²⁾ spreekt van de ontvlambaarheid van kleding en van giftige produkten - is actie dikwijls mogelijk en dit met een sterk geloof in het sukses van de onderneming. Dat de fatalistische houding elke vooruitgang op gebied van gezondheid kon verhinderen werd ondermeer aangetoond door Ogionwo (1973, 7)⁽¹²⁸⁾ in een eksperimentele studie over methoden en attitude-wijziging in de gezondheidszorg. In zijn studiegroepen waren er meer verwerpers (60 %) van de door Ogionwo voorgelegde gezondheidsmaatregelen onder de groep mensen die geen waarde hechten aan de preventieve mogelijkheden ten overstaan van ziekten dan in de groep die de preventieve mogelijkheden ten overstaan van ziekten aanvaardden (27 % verwerpers). In de groep met een meer fatalistische houding omtrent het verloop van gebeurtenissen trof hij 49 % verwerpers van zijn gezondheidsregels aan, in de groep die eerder in zelfbeslissing geloofden maakten de verwerpers 29 % uit. Uit de resultaten van een door ons doorgevoerd onderzoek (Koppen 1968, 26)⁽¹¹⁹⁾ werd de actieve ouderlijke inzet, als mogelijkheid tot preventie bij de ouders weinig aangetroffen, terwijl een fatalistische houding frekwent voorkwam (*). Zo meenden slechts 12 % der ouders dat persoonlijk uitgevoerde preventieve activiteiten nodig zouden zijn om de herhaling van het incident bij hun kind te voorkomen. Anderzijds werden het verbod tot de ongevalsveroorzakende activiteit en de bestraffing ervan naar onze mening al te gemakkelijk en niet genuanceerd als een preventieve daad vanwege de ouders beschouwd (⁺ 20 % der ouders zien hierin een positieve ouderlijke daad ter voorkoming van de herhaling van het incident).

Het onmachtsg gevoel vanwege de ouders ten aanzien van de preventie van de herhaling van de incidenten welke hun kinderen overkwamen, was in belangrijke mate aanwezig (meer dan 40 % der ouders zagen geen kans om de herhaling van het incident te voorkomen). Uit hetzelfde onderzoek bleek tevens dat de ouderlijke reakties, die onmiddellijk volgen op ongevalsincidenten van hun kinderen, getuigenis afleggen van een overheersend gebrekkig inzicht vanwege

de ouders in de ongevalsproblematiek. Mogelijk is het te wijten aan een vorm van paniek of schuldgevoel dat zich meester maakt van de ouders op het ogenblik dat zij gekonfronteerd worden met ongevalsincidenten bij hun kinderen. Wat de oorzaak ook moge zijn, wij menen dat de veelvuldig voorkomende bestraffende houding (vastgesteld bij meer dan 60 % der ouders tegenover de jongens en bij meer dan 50 % der ouders tegenover de meisjes) en andere onvolwassen houdingen (\pm 6 % wenende en roepende ouders) weinig mogelijkheden tot verwerking van het gebeurde bij het kind scheppen. Nochtans biedt elk ongevalsgebeuren dat het kind tenslotte dan toch moet meemaken een unieke en ook positieve kans om tegenover de ervaren, doorgaans pijnlijke realiteit een waardevolle instelling op te bouwen. Hierin zal het kind maar volledig slagen wanneer het zich bij het doormaken van die akute evenwichtsverstoring tussen de persoon en zijn omgeving kan beroepen op ouderlijke uitleg en steun.

Deze medewerking kan maar plaatsvinden wanneer er bij de ouders zelf een volwassen en positieve houding tegenover gevaren leeft. Deze volwassen houding tegenover risico's kenmerkt zich door een bewust en konstant rekening houden met de gevaren die zich kunnen voordoen bij elke daad die men stelt.

Hierbij moet rekening gehouden worden met de gegeven omstandigheden (milieu) en vooral ook met eigen én andermans mogelijkheden (persoon). |

Het komt er bij de preventie van ongevallen bij kinderen op aan de gevaren die eigen zijn aan een bepaald leefmilieu en eigen zijn aan de ontwikkelingsfasen van het kind te kennen, begrip te hebben voor het waarom van veilig handelen en het belang van de persoonlijke tussenkomst vanwege de verantwoordelijken voor het kind en later vanwege het kind zelf te erkennen.

Naast deze houding waarin een verantwoordelijkheidszin werkzaam is kunnen wij meer onvolwassen houdingen schetsen. Men kan als ouder een passieve, negatieve houding aannemen waarbij noch aangemoedigd, noch beschermd wordt. Hier wordt het gevaar niet erkend als een realiteit tegen dewelke de mens zich veilig moet en veelal kan opstellen.

Meer aktieve, maar toch ook negatieve houdingen vanwege de ouders komen tot uiting in overmoed of overbescherming.

Overmoedige ouders hebben geen voldoende inzicht in de ontwikkelingsmogelijk-

heden en beperkingen van het kind en oordelen bijgevolg roekeloos. Bevreemde ouders anderzijds neigen tot een overmatige bescherming of verbod. Zij enten op het kind hun eigen angstgevoelens en onzekerheden en remmen daardoor de ondernemingsdrang van het kind. Belevissen van eigenwaarde en voldaanheid over zelfstandig uitgevoerde handelingen worden het kind aldoende ontzegd. Fatalistische, bevreesde noch overmoedige ouders, kunnen zich beroepen op het gedoseerd schenken van een vorm van begeleiding, vertrouwen en geborgenheid, behoeften die noodzakelijk zijn voor het opgroeiend kind ter aanpassing aan en bewapening tegen de normale, dagelijkse risico's.

Wanneer wij ten strijde trekken tegen deze onvolwassen houdingen dan moeten wij het ongevalsprobleem op een realistische en konstruktieve wijze weten te formuleren (Zindwer 1955, 438⁽¹⁷⁾ ; Leavell 1952, 886⁽¹³⁴⁾).

Viori (1973, 112)⁽¹³⁵⁾ stelde in een onderzoek in Finland vast dat er duidelijk een signifikant verband bestaat tussen de kennis van feitelijkheden omtrent fluoridatie van drinkwater en de gunstige houdingen tegenover fluoridatie. Terwijl Steckler (1973, 138)⁽¹³⁶⁾ tot de vaststelling kwam dat bij kennis- en attitudewijzigingen, de gedragsverandering gemakkelijker volgde dan in geval vorige stappen niet plaats vonden. In zijn onderzoek naar de effecten van een edukatief programma door middel van voor- en nameting stelde hij vast dat er algemeen meer positieve verandering plaats vond in de kennistest, iets minder in de attitudetest en nog minder in de gedragstest.

Uitgaande van het epidemiologisch onderzoek dat als basis dient om tot de feitelijkheden te komen, om het relatieve belang en de urgentie van de verschillende aspecten van het ongevalsprobleem aan te tonen kan de preventie konkrete vormen aannemen in wat in de Angelsaksische landen de 3 E's (enforcement, engineering, education) wordt genoemd.

De epidemiologische benadering waarin het natuurlijk verloop van het ongeval wordt opgespoord leidt tot kennis die bij wijze van spreke vertaald kan worden in de 3 E's.

In deze studie is er weinig plaats gelaten voor de preventieve aktie in verband met de wetgeving ; het veilig ontwerp en ook de opvoeding hebben als preventieve activiteiten echter de nodige aandacht gekregen.

Wij hebben ons, op grond van het telkens benadrukte belang van de epidemiologische feiten als zakelijke ondergrond (National Safety Council 1969, 879 (21) ; Baay 1960, 108 (37) ; Schlesinger e.a. 1966, 491 (20) ; Jacobziner 1959, 1770 (91) ; Roberts 1951, 1121 (28) ; Rumler 1964, 103 (36)) bij de uitbouw van het veiligheidsprojekt ook gefundeerd op de uit onderzoeken naar voren gekomen feiten.

Als doelstellingen zagen wij vier taken voor de in het projekt geviseerde personen. Ten eerste : het bijbrengen van basisfactoren omtrent de veiligheid en risico's, ten tweede : het aanleren van veiligheidsgewoonten en -houdingen, ten derde : de bescherming van individuele en familiale gezondheid en ten vierde : de verbetering van de algemene veiligheid in de gemeenschap.

Voor het op gang brengen en stimuleren van deze doelstellingen hebben wij gebruik gemaakt van groepskrachten. De kontekst van sociale groepen is immers elders nuttig gebleken.

Ogionwo (1973, 3) (128) in zijn studie omtrent methoden en gedragswijziging in de gezondheidszorg bereikte een aanzienlijk hoger percent aanvaarders door middel van groepsbenadering, waarbij plaatselijke funktionarissen betrokken waren (75 % oorspronkelijke aanvaarders, 73 % aanvaarders na verloop van tijd) dan in geval er een individuele benaderingstechniek werd toegepast (60 % oorspronkelijke aanvaarders ; 45 % aanvaarders na verloop van tijd).

Kappel (1972, 250) (137) stelde bij gezondheidsopvoeding tegenover kinderen ook grotere vorderingen vast indien de overdracht plaats vond in een georganiseerd kader dan in geval van een overdracht in het kader van meer spontane, toevallige situaties.

1.4 KONKRETE UITBOUW VAN DE PREVENTIEVE AKTIE : HET VEILIGHEIDSPROJEKT.

Op grond van het opzoekingswerk en onderzoek dat wij deden in het domein van risico's, ongevallen en preventie ervan, komen wij resumerend tot de volgende konklusies.

- Bij kinderen is het ongeval de belangrijkste doodsoorzaak
- De omvang van het probleem kan niet juist omschreven worden, gezien de ontbrekende statistieken in verband met ongevallen met een niet-dodelijke afloop, maar de uit onderzoekingen naar voren gekomen verhoudingen dodelijke/niet-dodelijke ongevallen wijzen in de richting van een belangrijk gezondheidsprobleem, dat de totale kinderbevolking kan treffen.
- Het ongeval in bredere betekenis komt ons voor als een dynamisch verschijnsel dat teweeg wordt gebracht door een reeks op elkaar inwerkende factoren van persoonlijke en materiële aard, veelal gekenmerkt door een tijdsdimensie.
- Wij spreken van een ongevalsgebeuren omwille van de dynamiek en het tijdsperspektief en ter onderscheid van het ongeval, als fataal onafwendbaar ogenblik, dat slechts één fase uitmaakt van het geheel.
- De fataliteit die ten allen tijde verbonden wordt met ongevallen wordt een meer reële plaats toegekend op grond van een vrij zakelijke analyse van ongevalsveroorzakende factoren gekoppeld aan de konkrete preventievormen die reeds ontwikkeld zijn of duidelijk mogelijk blijken.
- De veiligheidstaak tegenover het kind heeft een evoluerend patroon dat, meer dan heden het geval is, afgestemd kan worden op wat wij kunnen en moeten weten over de mogelijkheden en beperkingen van het kind in de op-eenvolgende groeifasen.
- In eerste instantie is deze taak een ouderlijke opdracht, gezien de vroege

en essentiële invloed van de ouders op het kind, maar het naar schoolgaande kind zou baat vinden bij een systematisch en praktisch gericht onderricht in veiligheid waarbij het verkeer slechts één aspect uit zou maken.

- Aangezien het spel en de zuiver motorische oefening belangrijke en essentiële activiteiten zijn van het kind en hiermee dan ook heel wat ongevallen geassocieerd zijn, moet zich naast de aandacht voor het verkeer ook een preventie ontwikkelen in de spelsector en de sport.
- De preventie ontwikkelt zich op basis van vaststellingen van epidemiologische aard en konkretiseert zich in de drie E's : (education, engineering en enforcement). Opvoeding, ontwerp en wetgeving werken op elkaar in en worden door de daartoe bevoegde instanties op grond van een ondervonden noodzaak geformuleerd. De preventie is dus ook een maatschappelijke taak.
- De aanwezige - eerder chaotische - zich op diverse plaatsen herhalende maar dikwijls ook originele onderzoeksgegevens lenen zich tot een structurering tot een vrij harmonisch geheel waarin de preventie zich als mogelijke en haalbare taak terzelfdertijd ontvouwt.

Wanneer men als onderzoeker deel uitmaakt van de preventieve richting in de fakulteit Geneeskunde dan stelt men zich de vraag wat er met de hoger beschreven bevindingen moet gebeuren. In de preventieve geneeskunde blijkt het dienstbetoon een reëel antwoord te zijn op dringende kwesties. Er stelt zich hier echter een deontologisch en tevens een praktisch probleem. Allereerst, dienstbetoon is geen taak van een onderzoeker. Dienstbetoon dat onderworpen kon worden aan verder onderzoek zodat de onderzoeker terug kan keren naar zijn oorspronkelijke taak maakt de cirkel echter rond en leek ons een nieuwe verantwoorde opdracht.

Maar hoe moet men praktisch gezien met twee onderzoekers en een administratieve kracht het streefdoel van de maatschappelijke gezondheidszorg namelijk het bereiken van een zo groot mogelijke bevolkingsgroep benaderen ? Deze vraag werd als volgt beantwoord.

Naar aanleiding van reeds bestaande kontakten tussen het nationaal bestuur van Moeder en Kinderzorg, als afdeling van de kristelijke arbeiders vrouwen-gilden (KAV) en de School voor Maatschappelijke Gezondheidszorg werd het plan overwogen een veiligheidsproject te ontwerpen dat opgenomen kon worden in de activiteiten van de KAV.

Vorm en inhoud van het voorlichtingsproject kwamen tot stand in de School voor Maatschappelijke Gezondheidszorg (sekretaresse, maatschappelijke werker en kriminologe) terwijl het project een omvang en een bestemming kreeg door de financiële, organisatorische en administratieve medewerking vanwege de KAV. De richtlijnen van de Centrale Raad voor Volksgezondheid (1962) evenals de projecten van Zindwer (1955) en Schlesinger e.a. (1966) bezorgden nieuwe ideeën bij de uitbouw van het project. ⁽¹³⁸⁾ ⁽¹⁷⁾ ⁽²⁰⁾

Audio-visuele kommunikatiemiddelen werden zorgvuldig geselecteerd naar aanleiding van een enquête gericht aan een 60-tal Nederlandstalige Verenigingen. Op die manier werd het elders bestaande voorlichtingsmateriaal geïnventariseerd en werd een aanwending in geval van bruikbaarheid van het reeds bestaande, mogelijk (Centrale Raad voor Volksgezondheid 1962, 45). ⁽¹³⁸⁾

Een verbreding van het oorspronkelijke kader kwam tot stand, door de uitbouw van een indirecte voorlichting : de voorlichting van de voorlichters (Centrale Raad voor Volksgezondheid 1962, 10). ⁽¹³⁸⁾ Op die manier kwam de directe voorlichting (het voorlichten van de bevolking) binnen de activiteiten van de KAV te liggen en konden wij ons voorbereiden op de voorhande zijnde onderzoekstaak.

Voor de inplanting van het project in de KAV-beweging werd rekening gehouden met de pertinente wens af te zien van moeizaam samen te stellen groepen en gebruik te maken van konkrete sociale eenheden (Centrale Raad voor Volksgezondheid 1962, 28). ⁽¹³⁸⁾ Als voorlichters kwamen dan ook de in de KAV werkzaam zijnde gespreksleiders in aanmerking. De voor te lichten bevolking zou bestaan uit de plaatselijke KAV-leden, die als groep regelmatig samenkomen in verband met KAV-activiteiten.

De indirecte voorlichting.

Voor de indirecte voorlichting kwamen zowel het lespatroon als de groepsdiskussie in aanmerking (Centrale Raad voor Volksgezondheid 1962, 36) ⁽¹³⁸⁾. Voor het lespatroon werd gerut uit de cursus "Veiligheid in de privé-sektor" (de Wijs-Koppen e.a. 1970) ⁽⁸⁾ (totale →

verspreiding via direkte en indirecte voorlichting : 150 exemplaren). Deze cursus sluit grotendeels aan bij de gedachtengang welke de lezer in de voorafgaande bladzijden heeft gevolgd naar aanleiding van de bespreking van het ongevalsgebeuren en de preventie. Er worden achtereenvolgens in behandeld :

1. de belangrijkste ongevalsfactoren, geïllustreerd aan de hand van tabellen
2. de dynamiek van het ongevalsgebeuren
3. verantwoordelijkheidsproblemen in verband met risico's en ongevallen
4. houding der ouders en het gedrag van het kind in de opeenvolgende ontwikkelingsfasen van 0 - 16 jaar
5. verantwoordelijkheid der scholen
6. taak van Moeder- en Kinderzorg en KAV
7. tips voor een veilige thuis
8. het bestaand voorlichtingsmateriaal

Voor de groepsdiskussie werd geput uit de meer praktisch gerichte handleiding "Tips voor een veilige thuis" (Van Kerckvoorde 1970) (139).

Talrijke risico's ten gevolge van de onveilige omgeving en het onveilig gedrag in en rond de woning worden hier in opeenvolgende rubrieken (elektriciteit, vloeibaar gas, geneesmiddelen, trappen e.d.) op een positieve wijze benaderd, door middel van een veilige oplossing in de vorm van een wenk.

Met de toestemming van de uitgever van "Aktion Das Sichere Haus"⁽¹⁾ te München werden voor het werkje "Tips voor een veilige thuis" een aantal ideeën wat de indeling betreft en ook inhoudelijk een aantal gegevens overgenomen (totale verspreiding : 7541 exemplaren).

De verbale voorlichting werd ondersteund door drie filmen en door vier dia-reeksen. Twee filmen waren eigendom van het Nationaal Werk voor Kinderwelzijn, een andere film kwam van het Nederlandse Groene Kruis (de filmen werden 6 x aangewend). De diapositieven kwamen van het Nederlandse Veiligheidsinstituut, het Nederlandse Verbond voor Veilig Verkeer, de American Association of Poison Control Centers en de School voor Maatschappelijke Gezondheidszorg (in totaal 60 reeksen verspreid).

(1) Uit Hausliche Sicherheit - Richtlinien zur Verhütung von Unfällen in Haushalt und Freizeit, Aktion Das Sichere Haus, 1966, München.

Er werd uit het elders bestaand voorlichtingsmateriaal een keuze gedaan wat vouwbladen en posters betreft, deze werden samengevoegd in een documentatiemap (^{totale}verspreiding : 284 exemplaren ; losse folders 67.110 exemplaren). Tenslotte werden geleidelijk aan twee tentoonstellingen samengesteld, een kleine met vier panelen, een grote met 14 panelen (respektievelijk 9 x en 23 x aangewend).

De bestanddelen hiervan kwamen voort uit het uitgebreid veiligheidsmateriaal dat naar ons verzonden werd of na onderhandelen beschikbaar gesteld, naar aanleiding van de hoger vermelde enquête of door andere kontakten.

Onder andere betreft het hier kinderveiligheidsgordels, -zitjes en -harnasjes, reddingsklossen, ijssporen, reflekerende schooltassen, stroken, armbanden, laarsjes en verf, badhandvaten, antislipstroken, stoepen-zout, veilige elektrische onderdelen, veilige gezinsapoteek met verantwoorde inhoud, veilige afsluitdoppen voor de opberging van geneesmiddelen en railgordijn voor een open haard.

In de loop van het jaar 1970 gebeurde de indirecte voorlichting in Brussel, Leuven, Gent, Antwerpen en 2 x in Hasselt steeds gedurende 3 opeenvolgende zaterdagen. Het programma van de beschikbare voor- en namiddagen bestond telkens uit een theoretisch gedeelte (zodat de volledige cursus behandeld werd) gevolgd door een filmprojectie of illustratie met diapositieven en afgerond met een diskussie. Van de 129 deelnemers die werden opgeleid zouden uiteindelijk 52 personen actief optreden als gespreksleiders (41 %).

In de groep van 129 deelnemers waren er 88 inschrijvingen van personen die op voorhand reeds in het kader van de KAV-activiteiten als gespreksleider optraden. Iets meer dan de helft (n = 47) is na de cursus ook inderdaad actief geweest als direkte voorlichter.

Een belangrijk aantal personen | nam deel aan de opleiding om tenslotte een organisatorische en/of administratieve rol te vervullen in het kader van het veiligheidsproject (Nationale, gewestelijke veiligheidsverantwoordelijken en vrijgestelden). | Uit deze groep

waren enkelen actief als gespreksleider.

Een groot deel van de deelnemers kwam uit de verpleegkundige en paramedische sektor (43,5 %). Ook de onderwijs- (16,3 %), de technische (11,7 %) en de politionele sektor (8,6 %) waren vertegenwoordigd.

De direkte voorlichting.

De voorstelling van het veiligheidsproject aan de basis gebeurde hoofdzakelijk door de gespreksleiders (n = 47 ; 90 %).

Zij kregen in eerste instantie de taak een schema te maken als voorbereiding van hun voordrachtenreeks. Daar waar zij zelf 3 dagen lang gekonfronteerd werden met het ongevalsprobleem werden voor de konfrontatie in de direkte voorlichting 3 avonden voorzien. Uit de onderhandelingen met de KAV op grond van hun ervaringen inzake de opkomst van de plaatselijke deelnemers in verband met andere, door hen behandelde problemen, bleek dit de meest haalbare formule te zijn. Dit bracht met zich mee dat uit de besproken thema's van de cursus een keuze moest worden gedaan. Op grond van het belang van een actieve betrokkenheid in het project, ook op grond van de onderscheiden belangstellingssferen van de deelnemers, hebben wij afgezien van de mogelijkheid elke deelnemer een verplichte inhoud van zijn voordrachten op te dringen. Om deze redenen werd hen gevraagd zelf een keuze te doen uit de besproken thema's, van de cursus, van de handleiding en uit de serie folders in de dokumentatiemap.

Dit voorlichtingsmateriaal was in hun bezit, terwijl de gewestelijke veiligheidsverantwoordelijken een reserve aan diareksen en folders bezaten. Op grond van hun schema konden de actieve deelnemers tenslotte zelf hun te vertonen diareksen en te verspreiden folders kiezen en aanvragen. Van de door ons opgeleide en nadien actief geworden gespreksleiders (n = 41) maakten 75 % een schematische voorstelling van hun voordrachtenreeks. Van de in de gewesten opgeleide gespreksleiders (n = 6) maakten echter 33 % een schematische voorstelling. Van de door ons opgeleide en nadien niet actief geworden gespreksleiders (n = 41) maakten slechts 24 % een

schematische voorstelling.

Hoewel de noodzaak van dit schema sterk werd benadrukt voor al diegenen die actief wensten te worden blijkt uit het voorgaande dat :

1. een aantal personen die door ons zijn opgeleid toch actief zijn geweest ondanks het niet opstellen van een schema (n = 10, 25 %)
2. een aantal personen die in de gewesten zijn opgeleid eveneens actief zijn geweest, terwijl er geen schema werd opgesteld (n = 4, 67 %)
3. de gewestelijke verantwoordelijken wanneer zij aan opleiding deden minder belang hebben gehecht aan het schema, als vrijgeleide voor het actief optreden
4. het schema toch als een selectie heeft gediend, vanuit de gewesten en/of de deelnemers, aangezien het merendeel van de door ons opgeleide gespreksleiders (n = 41) die niet actief zijn geweest ook geen schema hebben opgemaakt (76 %)

In het schema moest in ieder geval rekening worden gehouden met een aantal richtlijnen die wij omtrent het verloop van de avonden hadden vooropgesteld. De eerste voordracht wordt voorbehouden aan de stelling dat ongevallen vermijdbaar zijn. De mogelijkheid tot preventie kan worden aangetoond aan de hand van onderzoeken waarin de ongevalsveroorzakende factoren worden belicht (de Wijs-Koppen e.a. 1970, 5 - 20)⁽⁸⁾ of door middel van een bespreking van de ontwikkeling van het ongevalsgebeuren (de Wijs-Koppen e.a. 1970, 21 - 34)⁽⁸⁾. Ook via de houding der ouders en het gedrag van het kind in de opeenvolgende ontwikkelingsfasen van 0 - 16 jaar (de Wijs-Koppen e.a. 1970, 47 - 77)⁽⁸⁾ kan een en ander bewezen worden omtrent de preventieve mogelijkheden.

Na deze eerder teoretische benadering, volgt een meer praktisch gerichte avond waarin de veiligheid in en rond de woning centraal moet worden gesteld. De noodzaak tot een persoonlijke aktiviteit dient hier als vertrekpunt. De avond is geschikt voor een discussie waarbij de onderwerpen van de handleiding "Tips voor een veilige thuis" (Van Kerckvoorde 1970)⁽¹³⁹⁾ als leidraad dienen. De gespreksleider weet in welke zin dit werkje gedurende deze avond moet worden aangewend (Van Kerckvoorde 1970, 97 - 100).⁽¹³⁹⁾

De laatste avond moet gewijd worden aan het op gang brengen van een actie in

breder zinnig, waarbij de veiligheid in een wijk of stad beoogd wordt.

Uit de verslagen omtrent het verloop van de voorgaande avonden kan de gespreksleider in eerste instantie beroep doen voor het geval er vanuit de plaatselijke groep reeds bepaalde punten naar voren kwamen. Bij minder actieve groepen heeft de gespreksleider nog een ander hulpmiddel waarover later meer (cfr Hoofdstuk 2, p. 121-122).

Voor deze laatste avond worden plaatselijke funktionarissen uitgenodigd.

De 52 actieve gespreksleiders stonden in voor 252 plaatselijke initiatieven waardoor een totaal van 5223 geïnteresseerden bereikt werden (informatiebron : adressenlijsten, opgemaakt door de plaatselijke verantwoordelijken).

De direkte voorlichting verliep over een periode van 1 1/2 werkjaar.

Het aantal malen dat de gespreksleiders voor een avondenreeks instonden varieert sterk. Dit blijkt uit onderstaand overzicht waarin het opvalt dat het merendeel der gespreksleiders (n = 22, 42 %) slechts 1 tot 3 maal aan direkte voorlichting doen.

Een kleine groep van 7 gespreksleiders (12 %) is bijzonder actief.

Aantal plaatselijke veiligheids-initiatieven (direkte voorlichting)	1-3	3-5	5-7	7-9	9-11	11-13	13-15
Aantal gespreksleiders	22	13	5	5	2	1	4

BESLUIT.

Wij hebben in dit gedeelte van de studie willen aantonen dat het feitenmateriaal omtrent risico's, ongevallen en preventie zoals dat naar voren komt uit de hier en elders gedane onderzoeken aangaande de belangrijkste doodsoorzaak voor het kind, zij het dan niet zonder inspanningen, aanleiding kan geven tot een bundeling ervan in een min of meer logisch geheel, waarin het fatalisme als houding tegenover het ongevalsgebeuren verworpen wordt. Met een kern van drie personen kan men hoogstens publiceren op basis van opzoekings- en studiewerk en verder maar hopen dat een toevallige lezer gedachten in daden weet om te zetten, want de preventieve geneeskunde viseert de totale bevolking en de grote vraag is : hoe bereikt men die, wanneer men iets het mededelen waard vindt.

Gelukkig hebben we het pad van de woorden kunnen verlaten gezien de belangstelling en de medewerking van de KAV. Door hun toedoen kon gedacht worden aan daden. Resumerend komen zij neer op een indirecte voorlichting van 129 personen, een directe voorlichting van 5.223 verantwoordelijken voor kinderen aan de hand van feitelijkheden uit onderzoeken aaneengeregend tot een passend geheel en met benutting van bruikbaar, reeds bestaand illustratief materiaal.

De KAV heeft aldoende naar onze mening de eerste stap gezet in de noodzakelijke opdracht dit sociaal-geneeskundig probleem uit de mist te halen om het te plaatsen naast de reeds meer ontwikkelde preventie van arbeidsongevallen.

HOOFDSTUK II TWEEDE DOELSTELLING VAN HET PROJEKT : HET EVALUEREN VAN BEPAAALDE RESULTATEN.

Inleiding.

In het voorgaande hoofdstuk zochten wij naar een verantwoording en een uitbouw van de preventieve activiteiten betreffende ongevallen bij kinderen, waarbij na een onderzoeksfase de voorlichting als dienstbetoon vanwege de School voor Maatschappelijke Gezondheidszorg voor ons centraal kwam te staan. Wij mogen evenwel niet uit het oog verliezen dat wij in eerste instantie een onderzoekstaak hebben waarbij een zekere afstand ten overstaan van dit dienstbetoon essentieel is. Vanuit sociaal geneeskundig standpunt is een beschrijving van wat er zoal gebeurde als gevolg van dit dienstbetoon waardevol. Op die manier eindigen wij met datgene waar wij mee begonnen waren namelijk onderzoek.

In dit hoofdstuk komt dan ook de tweede doelstelling van de studie ter sprake, met name het evalueren van bepaalde aspecten van het veiligheidsproject. Allereerst omschrijven wij de waarde van een evaluatie vanuit preventief geneeskundig standpunt, vervolgens bespreken wij meer concreet wat een evaluatie in feite is en hoe zij wordt uitgebouwd, dit alles ter voorbereiding van het praktisch gedeelte van de studie, verwerkt in hoofdstuk 3 handelend over de resultaten betreffende de verbeteringen in het leefmilieu van het kind en de uitgaven vanwege de KAV, aan het project.

De wenselijkheid van evaluatie.

Er is een ^{accent}verschuiving merkbaar, waarbij sociale problemen niet meer uitsluitend worden toegeschreven aan beperkte groepen of individuen, maar waarbij men de totale gemeenschap betreft (Suchman 1967, 3⁽¹⁴⁰⁾ ; Dixon 1957, 15⁽¹⁴¹⁾). Dit geldt ook voor medische problemen. Wanneer we aan gezondheid denken dan kunnen we dat doen in termen van "het afwezig zijn van vaststelbare ziekten, waarbij ziek zijn gedefinieerd wordt als het gebrekking functioneren van het organisme" (Bauer 1966, 348)⁽¹⁴²⁾.

Het is echter duidelijk dat in de beoefening van de geneeskunde een heroriëntatie gaande is waarin geleidelijkaan meer aandacht opgebracht wordt voor het goed functioneren en het welzijn van het individu, vanuit de optiek van gezond zijn. In de preventieve geneeskunde wordt het aksent verlegd van activiteiten die optreden in de prepatogene fase naar projekten die gericht zijn op de bescherming van alle individuen en de aanval op etiologische factoren (Hutchison 1960, 497)⁽¹⁴³⁾.

In tegenstelling tot de traditionele programma's waarin de aandacht uitgaat naar beperkte groepen, worden in de huidige gezondheidszorg hele delen van de bevolking geviseerd (bejaardenzorg, jeugdgezondheidszorg, ongevallenpreventie bij kinderen). Dit soort zorg kan slechts groeien mits een bereidheid vanwege de gemeenschap tot actieve deelname in doorlopende projekten van sociale verandering op langere termijn (Suchman 1967, 3)⁽¹⁴⁰⁾.

De vroegere doelstellingen met betrekking tot de totale probleemuitschakeling maken plaats voor meer realistische doeleinden van een steeds beter functionerende werking aan het continue proces van sociale verbetering op langer termijn. Systematisch vroege opsporing en verbetering moet in grote mate het herstel en de verzorging vervangen (Ennes 1957, 5)⁽¹⁴⁴⁾ terwijl de taakvoltooiing meer uitgedrukt zal moeten worden in termen van probleempreventie en van koördinatie en integratie van diensten in de gemeenschap (Suchman 1967, 3)⁽¹⁴⁰⁾.

De inbreng van plaatselijke leiders in de geleidelijke planning en ontwikkeling van gezondheidsprojekten (Porterfield 1957, 29)⁽¹⁴⁵⁾ en de hechte

samenwerking tussen gezondheidsdiensten, bestaande organisaties en vrijwilligersgroepen (teneinde zo volledig mogelijk gebruik te maken van personeel en gelden, om het afzonderlijk bezig zijn van verschillende diensten op gelijkaardige problemen te vermijden en tenslotte om gebruik te maken van bestaande diensten in een gekoördineerd plan van gezondheidszorg (National Health Council 1957, 43))⁽¹⁴⁶⁾ komen als centrale gedachten telkens terug. Een continue evaluatie van datgene wat men bereiken wil (taakvoltooiing) en van de wijze waarop de gezondheidszorg bereikt moet worden (koördinatie en actieve inzet van bestaande organismen) geeft aanleiding tot een konstante aanpassing en hernieuwing van de werkwijze.

Indien wij dan in de gezondheidszorg ten allen tijde pogen van zo vroeg mogelijk in te grijpen om dus zover mogelijk van de akute fase van een pathogeen proces verwijderd te blijven en dit voor alle groepen in de bevolking dan moeten wij ons kunnen beroepen op een steeds toenemend aantal trainees in gezondheidszorg en -opvoeding en ook deze mensen moeten in het vervullen van hun taak gericht, bijgestuurd en gesteund worden op grond van feiten omtrent hun taakuitvoering en -voltooiing (Kandle 1956, 527⁽¹⁴⁷⁾ ; Porterfield 1957, 28⁽¹⁴⁵⁾).

In het begin van de ontwikkeling van sociaal dienstbetoon behoefde de opvoeding, gezondheid en het welzijn geen bewijs van efficiëntie (Mattison, 1957, 21)⁽¹⁴⁸⁾.

Nu we te doen hebben met de meer subtiele problemen van preventie (meer dan met kuratieve problemen) bedoeld voor het welzijn van een beter ontwikkelde en gesofistikeerde gemeenschap speelt de motivatie vanwege de geviseerde groepen, ook vanwege koöperatieve organismen en de instellingen die geldelijk steunen een belangrijke rol (Hilleboe 1956, 528⁽¹⁴⁹⁾ ; Taubenhaus e.a. 1957, 436⁽¹⁵⁰⁾).

Oude, gevestigde programma's hebben het "voordeel" van een traditionele steun vanwege invloedrijke organismen en het publiek; zij worden dikwijls op grond van traditie gesteund, ook al is hun taak voorbijgestreefd en niet reëel meer. Nieuwe programma's moeten echter verantwoord kunnen worden om mee te kunnen

dingen in de harde strijd om finantiële steun, terwijl zij insé ook maar kunnen evolueren mits een akseptatie en verder de bereidheid tot aktieve inzet van de gemeenschap. De efficiëntie moet worden aangetoond, dit kan slechts door middel van evaluatie.

Definities van evaluatief onderzoek.

Bezorgdheid over de goede of slechte gevolgen die voortkomen uit de pogingen van de mens om zijn omgeving te controleren en de medemens te beschermen brengt nieuwe ontdekkingen mee, die dan weer tot toepassing van de nieuw verworven kennis aanzetten.

Evaluatie is in feite een oordeel over de waarde van een aktiviteit of programma waarvan het sukses gemeten wordt aan de hand van bekomen resultaten. De te evalueren aktiviteit houdt dus een gewenste verandering in. Evaluatie is dan het proces waarin de mens zijn bekwaamheid poogt te bepalen om de medemens en/of de omgeving te beïnvloeden (Suchman 1967, 29)⁽¹⁴⁰⁾.

Ook in de maatschappelijke gezondheidszorg is er de behoefte om te bewijzen dat men juist is in de stellingname die men inneemt en in de werkwijze die men ontplooit tegenover gezondheidsproblemen (Fisher 1957, 38)⁽¹⁵¹⁾.

Als fundamentele mogelijkheid zijn er de gezondheidsstatistieken; de morbiditeits- en mortaliteitsgegevens, om een objektief oordeel uit te spreken over de gezondheidstoestand van een bevolking (Suchman 1967, 13)⁽¹⁴⁰⁾. Dergelijke maatstaven wijzen op de bestaande gezondheidskondities van een volk, maar zij geven geen aanleiding tot een evaluatie van de konkrete aktiviteiten van een gezondheidsdienst of een instelling. Een verbreding van de opstelling van de gezondheidsdiensten waarin het welzijn van de bevolkingsgroepen wordt beoogd en niet alleen de afwezigheid van ongunstige kondities betekent voor de organismen een betrokken zijn in gemeenschapsprojekten waarbij het meer vage en ook meer subjektieve begrip van preventie op de voorgrond treedt (Suchman 1967, 14)⁽¹⁴⁰⁾. Dat betekent voor het studieobjekt van evaluatieve studies een aksentverschuiving van beoordelingen van algemene aard (morbiditeits- en mortaliteitsgegevens) naar het ontwerp van zorgvuldig geplande evaluatieve studies van specifieke diensten en doelstellingen dat volledig ingeschakeld moet worden in projektplanning en -ontwikkeling. Er moet daarbij als het ware een evenwicht bereikt worden tussen de dagelijkse aktiviteiten gericht op het welzijn van de bevolkingsgroepen, de administratieve beperkingen en de metodologische noodzakelijkheden van evaluatief onderzoek (Suchman 1967, 22)⁽¹⁴⁰⁾.

Een zekere weerstand vanwege de uitvoerders van de dagelijkse activiteiten is daarbij te verwachten aangezien de verrichtingen, noodzakelijk voor de evaluatieve studie, een zekere mate van inmenging vereisen in de aan gang zijnde activiteiten terwijl het soms ook nodig is de projektprocedures aan te passen zodat een ekstra aan gegevens over de inspanningen bezorgd kan worden.

Een tegemoetreding aan deze weerstand, waarbij ook de objectiviteit van de gegevens gediend is, wordt bereikt door een minder belastende taakverdeling die bij de bespreking van de projektplanning en -ontwikkeling vrij spontaan naar voren kan treden.

Konkreet betekent dit een frekwent samenkomen van de voor de uitvoering en evaluatie van het projekt betrokken verantwoordelijken, waarbij de evaluator zijn eisenpakket goed voorbereidten op basis hiervan en van de naar voren gebrachte mogelijkheden en beperkingen van de uitvoerders tot een wederzijds akkoord weet te komen. (1)

Het proces van evaluatie is kompleks en subjektief. Noodzakerlijkerwijze houdt de evaluatie een combinatie van veronderstellingen in waarop de activiteiten die geëvalueerd worden steunen, tevens zijn er persoonlijke waarden betrokken van de partij die de evaluatie doet en van de partijen wier handelingen geëvalueerd worden.

Het is ten alle tijde te aanvaarden dat de evaluator controle verliest over de researchsituatie (Suchman 1967, 21) (140). Het scherp stellen van de beoogde

(1) Gedurende de periode dat het projekt zich in de fase van direkte voorlichting bevond werden 6 vergaderingen gehouden waarin men zich over de administratieve en organisatorische problemen van de evaluatie uitspraken teneinde hierin tot een akkoord te komen. Leden van het Nationaal KAV-verbond en de gewestelijke KAV-verbonden bespraken met de onderzoeker bij die gelegenheden tevens de moeilijkheden die zij opvingen van de plaatselijke verantwoordelijken.

doelstellingen waarover wij nog zullen spreken is dan ook van groot belang. In de "Glossary of administrative Terms in Public Health" (1960, 225) ⁽¹⁵²⁾

wordt een evaluatieve studie omschreven als het proces ter bepaling van de waarden of graad van sukses in het voltooiën van de vooropgestelde doeleinden. Het proces is gebaseerd op de formulering van de doelstelling(en) ; de identificatie van eigen criteria die het sukses gaan bepalen ; het bepalen van dit sukses en de aanbevelingen voor latere programma's.

Klineberg (1955, 348) ⁽¹⁵³⁾ benadrukt bij het bepalen van de effecten van een activiteit of programma de aanpassingen die door te voeren zijn teneinde de doelstellingen van het projekt beter te bereiken. Wanneer men er inderdaad toe kan komen de redenen van specifieke suksessen of mislukking te ontmantelen, eksperimenten te ontwikkelen door middel van technieken welke de effectiviteit bevorderen, de basis te leggen voor verder onderzoek op grond van relatieve suksessen van alternatieve technieken, dan hebben we te doen met een sterk verband tussen evaluatie, projektplanning en -ontwikkeling (Suchman 1967, 30) ⁽¹⁴⁰⁾. In evaluatieve studies komen we tot basisinformatie om aktieprojekten te ontwerpen en te herontwikkelen. In dit soort studies ligt het aksent op de nuttigheid. Dit soort onderzoek is een specifieke vorm van toegepaste research waarvan de voornaamste doelstelling niet is de ontdekking van kennis, maar eerder het testen van de nuttigheid van kennistoepassing. Het evaluatief onderzoek verschaft immers nuttige informatie omtrent projektplanning, -ontwikkeling of werking (Suchman 1967, 75) ⁽¹⁴⁰⁾.

Een voor ons bruikbare werkdefinitie van Suchman (1967, 31) ¹⁴⁰ omtrent evaluatief onderzoek luidt als volgt : evaluatie is de bepaling (gebaseerd op opinies, subjektieve of objektieve gegevens) van de resultaten (gewenst of ongewenst, tijdelijk of blijvend, onmiddellijk of uitgesteld) die bereikt worden door een bepaalde activiteit (een programma, een therapie, een geneesmiddel) ontworpen om een of andere waardevolle doelstelling (ultiem, tussentijds of onmiddellijk, van lange of korte duur) te bereiken.

Deze werkdefinitie omsluit 4 sleutelaspekten : het proces of de bepaling ; de criteria of de resultaten ; de stimulus of de activiteit en de waarden of doelstellingen.

Doelstellingen, categorieën en uitvoering van een evaluatief onderzoek.

Een evaluatief onderzoek kan gezien worden als een studie van verandering. Suchman (1967, 39)⁽¹⁴⁰⁾ heeft omtrent die verandering een aantal fundamentele vragen. Wat de vraag naar de aard van de verandering betreft gaat het in deze studie om een wijziging in het breder leefmilieu van het kind ter bevordering van de veiligheid. Dit is onze ultieme doelstelling, welke bereikt zal moeten worden via subdoelstellingen, waarover zo dadelijk meer gezegd zal worden. Wat de vraag betreft aangaande de betrokken groepen noteren wij voor het bereik van de ultieme doelstelling het kind, terwijl bij het voltooien van de subdoelstellingen de ouders, de plaatselijke funktionarissen en bestaande organismen betrokken zijn.

Suchman's vraag of er 1 of meerdere doelstellingen zijn (1967, 40)⁽¹⁴⁰⁾ beantwoorden wij als volgt : wat de omgeving van het kind betreft formuleren wij één ultieme doelstelling (cfr infra). Gruenberg (1957, 944)⁽¹⁵⁴⁾ meent dat de doelstellingen van de meeste actieprogramma's sinderdaad bescheidener moeten worden, niet afgestemd op de totale preventie (totale eliminatie van een probleem) maar eerder op de verbetering in het funktioneren of de vermindering van schade. Tenslotte is er Suchman's vraag omtrent de wijze waarop het ultieme doel bereikt wordt (1967, 41)⁽¹⁴⁰⁾. Om het ultieme doel te bereiken zijn er verschillende stappen nodig. Deze stappen maken het projekt tot wat het is. Om te komen tot de verbetering van het leefmilieu van het kind voltrekt zich een opeenvolgende reeks van gebeurtenissen die een hiërarchisch geheel uitmaken (Suchman, 1967, 51)⁽¹⁴⁰⁾. Suchman spreekt van een hiërarchie omdat elke stap (subdoelstelling) het resultaat is van het succesvol beëindigen van de voorafgaandelijke doelstelling en op zichzelf een voorwaarde voor de volgende hogere doelstelling.

Konkreet betekent dit voor deze studie het volgende. Uit het vorige hoofdstuk werd het duidelijk dat het ongevalsgebeuren sterk beïnvloed wordt vanuit de risico's uit het milieu. Als ultieme doelstelling formuleerden wij de verbetering van het leefmilieu van het kind. Om tot dit doel te geraken zijn opeenvolgend in stijgende lijn de volgende subdoelstellingen aan te duiden :

1. het bijeenkomen van groepen in het kader van het veiligheidsproject
2. het aanbrengen van onveilige situaties (formuleren van actiepunten)
3. de omzetting van het gesprek in de daad ; het op gang brengen van de actie (aankak) door de KAV of aanverwante personen
4. bij niet aanpakken ^{vanwege de KAV of aanverwante personen} een oordeel over de redenen hiertoe
5. bij aanpak een keuze van verantwoordelijken die de actiepunten zouden kunnen realiseren (betrokken diensten)

Van deze 5 subdoelstellingen zijn de eerste 2 de kondities om tot een actie over te gaan, terwijl de twee volgende subdoelstellingen de eerste fase van de realisatie-ontwikkeling uitmaken. Alle 5 subdoelstellingen spelen zich af binnen of als onmiddellijk gevolg van de plaatselijke initiatieven, terwijl de laatste subdoelstelling de tweede fase van realisatie-ontwikkeling inleidt.

De tweede fase van de realisatie-ontwikkeling speelt zich elders af namelijk bij de betrokken diensten of als reactie op de betrokken dienst.

1. de responsie van de betrokken diensten
2. de aard der responsie
3. bij uitblijven van een responsie : de hernieuwde actie vanuit de plaatselijke groepen.

Over de ultieme doelstelling van het veiligheidsproject : - de uiteindelijke realisatie - en de zojuist besproken subdoelstellingen krijgen wij maar inzicht wanneer de KAV bereid is ons hierover inlichtingen te verschaffen.

De ultieme doelstelling in het evaluatieproces is het binnenkomen van de realisatieformulieren. In de mate dat er informatie wordt verstrekt komen wij iets te weten over de subdoelstellingen en de uiteindelijke realisatie. Het binnenkomen van de realisatieformulieren plaatsen wij als doelstelling

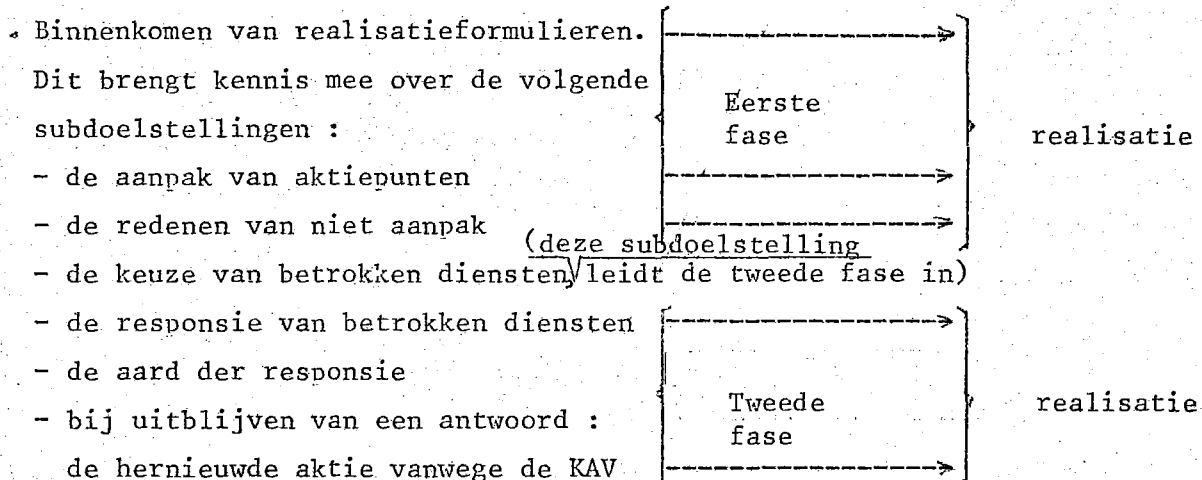
bovenaan en wel nadat de twee kondities zijn vervuld die nodig zijn voor een aktie.

De realisatie-ontwikkeling ziet er schematisch als volgt uit :

konditie 1 : samenkomen van groepen

konditie 2 : formuleren van aktiepunten

Ultieme doelstelling van het evaluatieproces :

Ultieme doelstelling van het aktieproces :

spatie > De realisatie van het aktiepunt.

De realisatie kan bepaald worden ten overstaan van diverse groepen van aktiepunten. Zo is de mate van realisatie te bepalen ten overstaan van de groep aktiepunten der binnengekomen realisatieformulieren, der aangepakte en niet aangepakte aktiepunten.

Wanneer wij in de toekomst van de eerste fase van realisatie-ontwikkeling spreken, dan omvat deze term

1. (de mate van realisatie van) de groep aktiepunten der binnengekomen formulieren
2. (de mate van realisatie van) de groep aangepakte en de groep niet aange-

pakte aktiepunten

3. de redenen van het niet aanpakken

De keuze van de betrokken dienst wordt niet als een te meten subdoelstelling beschouwd, maar dient enkel om de groepen aktiepunten koherent te houden, wanneer de realisatie-ontwikkeling in de tweede fase wordt onderzocht.

De tweede fase van realisatie-ontwikkeling omvat dan ook

1. (de mate van realisatie van) de groep beantwoorde en niet beantwoorde aktiepunten
2. (de mate van realisatie van) de groep niet beantwoorde al dan niet aan de hernieuwde poging onderworpen geworden aktiepunten
3. de aard van de responsie

Feit is dat deze hiërarchische opbouw niet volledig is en door de evaluator op een logische maar toch subjektieve wijze gekozen wordt. Immers men kan zich voorstellen dat een andere evaluator bepaalde hoger vermelde evaluatieve aspecten negeert en aksenten elders legt. Bijvoorbeeld : aksenten leggen op de kwaliteit of de realiseerbaarheid van de geformuleerde aktiepunten.

Zo menen wij bijvoorbeeld voldoende aangetoond te hebben (cfr hoofdstuk 1) dat er verband is tussen de mortaliteit - morbiditeit en de risico's van het leefmilieu, terwijl het voor een andere evaluator een opdracht kan zijn dit verband juist te bevestigen vanuit een evaluatief onderzoek door in zijn projekt een onderzoeksaspect in te bouwen waaruit de vermindering van de mortaliteit - morbiditeit zou blijken, eens dat het leefmilieu verbeterd is. Wij hebben ons nu beperkt tot de evaluatie van de verbetering van de naar voren gebrachte aktiepunten (lees risico's), hetgeen James e.a. (1955, 914)⁽¹⁵⁵⁾ als een finale maatstaf van een aktiviteit in maatschappelijke gezondheidszorg aanziet.

Achter de hiërarchische opbouw gaat een vrij logische teoretische redenering schuil die de evaluator op voorhand uitstippelt waarbij hij de normale evolutie van zo'n aktiviteit nagaat. Suchman (1967, 52)⁽¹⁴⁰⁾ zegt hiervan dat, hoewel de geïdealiseerde ultieme doelstelling van grote betekenis is, de praktische onmiddellijke doelstellingen eigenlijk de vertalingen zijn van een idee naar een konkreet programma^{toe}ven dat de maatschappelijke diensten eigenlijk hierdoor bestaan. De meeste evaluatieve studies, zo besluit hij, bestaan hoofdzakelijk in het meten van het sukses waarin tegemoet wordt getreden aan deze praktische doelstellingen.

Bij de opsomming van de (sub)doelstelling(en) behoren wij te vermelden dat wij volgens Suchman (1967, 55) ⁽¹⁴⁰⁾ vrij zijn in de keuze van het evaluatief niveau. Hiermee bedoelt hij dat er evaluators zijn die het voldoende achten vast te stellen dat (om een voorbeeld uit onze studie te nemen) er veiligheidsprojekten zijn doorgegaan in de plaatselijke KAV-afdelingen, of dat er aktiepunten geformuleerd werden, terwijl andere evaluators willen aantonen dat dit plaatsvinden van veiligheidsinitiatieven en het praten over aktiepunten ook en in welke mate aarde aan de dijk zet.

Het is wel duidelijk dat een evaluatie van het feit of er al dan niet aktiepunten geformuleerd worden een evaluatie is van een lager niveau dan een evaluatie van de aanpak van de teoretisch geformuleerde aktiepunten, terwijl de aanpak-evaluatie weer lager geplaatst is in niveau dan de evaluatie van de responsie der betrokken diensten enzoverder.

Suchman (1967, 55) ⁽¹⁴⁰⁾ stelt in dit verband het probleem van de scheiding tussen onmiddellijke en tussentijdse doelstellingen enerzijds en ultieme doelstellingen anderzijds. Wanneer er een scheiding wordt doorgevoerd dan moet men - zij het dan onbewezen - aannemen dat de niet geëvalueerde ultieme doelstelling positief beïnvloed wordt op grond van de positieve resultaten die men aantreft in de wel geëvalueerde subdoelstellingen. Immers vele activiteiten op gebied van evaluatie, zo meent hij, zijn uitsluitend gewijd aan het succesvol bereiken van onmiddellijke en tussentijdse doelstelling, waarbij deze doelstellingen eventueel slechts een indirekt effect hebben op de ultieme doelstelling.

Hoe verder men wenst te evalueren in het aktieproces, hoe groter de kracht wordt van het evaluatief onderzoek, want hoe hoger het niveau van evaluatie, des te groter wordt het aantal activiteiten dat geëvalueerd wordt (Suchman 1967, 59) ⁽¹⁴⁰⁾ ; Greenberg en Mattison (1955, 296) ⁽¹⁵⁶⁾ .

Het is immers zo dat telkens men gaat van een hoger geplaatste doelstelling (bijvoorbeeld de realisatie van een aktiepunt) naar een lager geplaatste doelstelling (de aard der responsie van de betrokken dienst) er een geldigheidsoordeel (validity assumption) wordt uitgesproken, zodat voor elke lager

geplaatste doelstelling - wil ze waardevol zijn in het licht van de ultieme doelstelling - moet worden aangenomen dat alle geldigheidsoordelen van alle hoger geplaatste - niet geëvalueerde - doelstellingen in aanmerking komen. Zo veronderstelt het formuleren van aktiepunten indien slechts dit aspekt wordt geëvalueerd : de aanpak van het aktiepunt, de keuze van de betrokken dienst, het antwoord van de betrokken dienst - indien dit niet komt, een hernieuwde aktie - verder een goed antwoord, het uitvoeren van de realisatie en de gunstige invloed van de realisatie op het mortaliteits- / morbiditeitsprobleem.

Volgens Suchman (1967, 59) ⁽¹⁴⁰⁾ houdt de evaluatie op een hoger niveau een grotere veralgemeenbaarheid in gedeeltelijk gebaseerd op het feit dat dergelijke studies meer gebeurtenissen omvatten waarvan de geldigheidsoordelen een steeds hoger niveau van teoretisch belang vereisen wanneer men omhoog schuift op de evaluatieschaal gaande van praktische doelstellingen naar ideale doelstellingen.

Effektiviteit aan de top veronderstelt gewoonlijk effektiviteit op de lagere niveau's. Wij spraken reeds over de "missing link" in onze studie waarbij het bewijs van de invloed van de ultieme realisatie van de aktiepunten op de mortaliteit en morbiditeit niet zal worden geleverd. In hoofdstuk 1 menen wij immers voldoende het causaal verband tussen beide factoren belicht te hebben terwijl wij elders reeds melding maakten van het belang dat wij hechten aan het gedetailleerd beschrijven van gezondheidsaktiviteiten van bestaande organismen (cfr p. 109).

Naast de verschillende niveau's van doelstellingen kan het evaluatief onderzoek geleid worden in termen van verschillende categorieën van effekt.

Deze categorieën vertegenwoordigen de verschillende criteria van sukses of mislukking, volgens dewelke het projekt geëvalueerd kan worden.

Suchman noteert vijf categorieën, die wij in het

kort zullen bespreken teneinde de konkrete uitvoering van ons evaluatief onderzoek te verantwoorden.

1. De poging als evaluatie-kategorie.

Het gaat in deze categorie om de kwantiteit en de kwaliteit van activiteit die plaatsvindt. Het criterium van sukses is hier de input, ongeacht de output (Suchman 1967, 61) ⁽¹⁴⁰⁾.

Deze categorie van evaluatie is het eenvoudigste type van evaluatie. Poging-evaluatie veronderstelt dat de specifieke activiteit een waardevol middel is om hogere doeleinden te bereiken. Het toont enkel aan dat er iets gebeurt om een bepaald probleem op te vangen. Konkreet betekent dit bijvoorbeeld het aantal mensen dat bereikt wordt en het aantal veiligheidsinitiatieven dat plaats vond, tevens de berekening van de uitgaven.

Bij de bespreking van de totale en gemiddelde uitgaven op plaatselijk, gewestelijk en nationaal niveau, welke per provincie benaderd zullen worden betrekken wij de omvang van het projekt. Hierdoor krijgen wij een inzicht enerzijds in het aantal personen dat bereikt wordt en het aantal veiligheidsinitiatieven dat plaatsvond, en anderzijds in het financiële aspekt en dit per deelnemer en per veiligheidsinitiatief.

Een doorlichting van de input gebeurt verder door de gewesten centraal te stellen. Het is immers zo dat de rol van de gewestelijke KAV-verantwoordelijken ten overstaan van de plaatselijke KAV-verantwoordelijken meer bestaat in het stimuleren en koördineren van de plaatselijke veiligheidsinitiatieven (direkte voorlichting met op de achtergrond de indirecte voorlichting) dan in het steunen van het actieplan, eens dat het veiligheidsinitiatief plaats vindt.

In dit gedeelte van de poging-evaluatie wordt de omvang van het projekt gerelativeerd ten overstaan van de gewestelijke KAV werking. Meestal wordt met de verstedelijkingsgraad van de gemeenten (Van Waelvelde en Van der Haegen 1961) ⁽¹⁵⁷⁾ waarin de KAV werkzaam is en - eventueel - het veiligheidsprojekt plaatsvond als bijkomende variabele rekening gehouden.

Aangezien Limburg, als gewest (en provincie, want er is maar één gewestelijke KAV-werking in Limburg) van meetaf aan en ook gedurende het projekt, een opvallende activiteit aan de dag legt, beschouwen wij de resultaten van de input in Limburg veelal als een vergelijkingspunt.

In het werkplan bij het centraal stellen van het gewest beogen wij een drietal vragen te beantwoorden. Deze vragen met betrekking tot de input luiden :

- Zijn de gewestelijke inspanningen bij het op gang brengen van het projekt in overeenstemming met het ledenaantal aan de basis?
- Geeft, in elk der gemeentetypen een sterkere gewestelijke vertegenwoordiging van de KAV aanleiding tot een proportioneel zwakker of sterker gewestelijk bereik van het projekt in de onderscheiden gemeentetypen, of is het bereik ⁽¹⁾ willekeurig ?
- Is er bij vergelijking van de gewesten onderling, Limburg niet meegerekend, een invloed van de verstedelijking op het bereik van het projekt, en hoe is de invloed van de verstedelijking voor de werking in Limburg ?

(1) Van Dale, Groot woordenboek der Nederlandse Taal, 1961,

Het bereik : in technische terminologie (germ.) werkingssfeer, aktieradius. In deze betekenis hebben we de werkingssfeer (het bereik) van de KAV in de onderscheiden gewesten. Dit is de aktieradius, de plaatselijke KAV-vertegenwoordiging in de gemeenten die binnen het gewest vallen. Aangezien het veiligheidsprojekt niet in alle gemeenten, waarin de KAV vertegenwoordigd is, aan bod komt, ontstaat er binnen de aktieradius van de KAV, een aktieradius van het veiligheidsprojekt (mate van het bereik). Het is immers mogelijk dat een gemeente binnen de aktieradius van een gewestelijk KAV-bestuur valt en toch buiten bereik is (waar het veiligheidsprojekt niet aan bod komt). De mate waarin de gewestelijke KAV-vertegenwoordiging (de plaatselijke afdelingen) bereikt wordt door het projekt noemen we mate van bereik, of bereik van het projekt.

2. Het resultaat als categorie van evaluatie.

Het resultaat of het effect-kriterium meet de weerklank van de poging eerder dan de poging zelf.

Het resultaat kan gemeten worden op verschillende niveau's bijvoorbeeld : het aantal geformuleerde aktiepunten, het aantal aangepakte aktiepunten, het aantal beantwoorde aktiepunten, ook het aantal gerealiseerde aktiepunten. De aantallen geformuleerde en gerealiseerde aktiepunten komen aan bod bij de bespreking van de (gemiddelde) uitgaven.

Verder wordt per provincie nagegaan of de omvang van de gemeentelijke aktievoering -uitgedrukt in het gemiddeld aantal aktiepunten per initiatief - onderhevig is aan invloed vanwege de verstedelijking.

Tenslotte vragen wij ons af of de verstedelijking een invloed heeft op de "kwaliteit" van de geformuleerde aktiepunten. Deze vraag wordt enkel beantwoord voor de aktiviteiten in Limburg.

3. De adekwaatheid van het resultaat.

Het kriterium van sukses in deze categorie van evaluatie betreft de mate waarin het effectieve resultaat tegemoet komt aan de totale behoefte (Suchman 1967, 63)⁽¹⁴⁰⁾. Het gaat hier om een relatief begrip afhankelijk van de vraag hoe hoog men mikken wil in de doelstelling. Wat het veilig-

heidsproject betreft kan onmogelijk worden uitgemaakt wat de totale behoefte is aan veiligheid in het leefmilieu van het kind. Blijkbaar stelt dit probleem zich ook in andere gebieden want volgens Suchman (1967, 64)⁽¹⁴⁰⁾ moet de notie van adekwaatheid getemperd worden door een realistisch bewustzijn van wat mogelijk is op grond van de beschikbare kennis over het probleem op een bepaald ogenblik en op grond van de beschikbare bronnen.

Deze categorie van evaluatie komt voor ons niet in aanmerking aangezien er geen referentiepunten gevonden kunnen worden zodat het begrip van de totale behoefte vage contouren behoudt.

4. De doeltreffendheid.

In deze categorie van evaluatie gaat het om alternatieve paden of methoden in termen van uitgaven, tijd, personeel en dergelijke. Het betreft hier de ratio output/input (Suchman 1967, 64)⁽¹⁴⁰⁾.

Volgens Suchman is het criterium van doeltreffendheid uitermate belangrijk met het oog op de toenemende strijd om geldelijke steun tussen de bestaande maatschappelijke diensten.

Een maatstaf van efficiëntie moet, waar het maar enigszins mogelijk is, opgenomen worden in een evaluatief onderzoek (Suchman 1967, 65)⁽¹⁴⁰⁾.

In het veiligheidsproject zijn er inderdaad alternatieve methoden aan te duiden.

4.1 Het brononderscheid als alternatieve methode in de formulering van het aktiepunt

Bij het formuleren van de aktiepunten ter bevordering van de veiligheid in de omgeving van het kind werd op voorhand rekening gehouden met de mogelijkheid dat de gespreksleider gekonfronteerd werd met minder aktieve plaatselijke oudergroepen. Teneinde hieraan tegemoet te komen werd een gemeentelijk enquêteformulier ontworpen waardoor een soort inventaris van gemeentelijke voorzieningen en leemten bekomen werd. Het betreft hier inlichtingen opgevraagd door de plaatselijke KAV-verantwoordelijken aan de bevoegde plaatselijke instanties. De gespreksleider - zo

werd voorzien - kreeg dit gemeentelijk enquêteformulier na de tweede gespreksavond zodat een voorbereiding van een week mogelijk was. Het werkplan binnen het kader van de doeltreffendheid als categorie van evaluatie op grond van het brononderscheid van de aktiepunten (plaatselijke groepen of gemeentelijke inventaris) houdt volgende vragen in :

1. verloopt de realisatie-ontwikkeling in 1e en 2e fase verschillend al naargelang het gaat om aktiepunten afkomstig van de plaatselijke groepen enerzijds of anderzijds om aktiepunten op grond van het gemeentelijk enquêteformulier geformuleerd ?
2. identieke vraagstelling, maar de totale groep van aktiepunten wordt in 5 afzonderlijke subgroepen onderverdeeld zodat wij de realisatie-ontwikkeling in de beide fasen voor de verschillende soorten aktiepunten kunnen nagaan en dit weer telkens voor het geval zij van de plaatselijke groepen komen of op grond van het gemeentelijke enquêteformulier worden geformuleerd.

4.2 Geen of een beperkte of sterkere deelname van de plaatselijke groepen in de realisatie-ontwikkeling, als alternatieve methode.

In de opzet van het projekt werd het belang van de inspraak van de plaatselijke groepen in de realisatiefase van de aktiepunten sterk benadrukt. Wij wilden afzien van het verschijnsel waarin de uiteindelijke verantwoordelijkheid toch weer neerkomt op de organisatoren en/of gespreksleiders terwijl de deelnemers ondertussen tevreden naar huis gaan. Daarom creëerden wij voldoende plaats voor de aktieve deelname van de plaatselijke groepen aan het proces waarin het woord in de daad werd omgezet. De plaatselijke deelnemers die zich bereid verklaarden het aktiepunt in zijn verwezenlijking te volgen noemen wij

de verifikators. Uit de verslagen van de gespreksleiders betreffende het konkreet verloop van de drie avonden (inhoudsopgave) blijkt dat er vier groepen gevormd kunnen worden : de aktiepunten zonder verifikator, en met 1, 2 en 3 of 4 verifikators.

Op grond van deze feiten ontwikkelt zich een evaluatie van doeltreffendheid waarin een onderlinge vergelijking van de realisatie-ontwikkeling in de 1e en 2e fase gebeurt, gebaseerd op de aktiepunten zonder en met 1, 2 en 3 of 4 verifikators, waarbij de ekstreme groepen onze bijzondere aandacht vragen.

4.3 De aan- of afwezigheid van plaatselijke funktionarissen als alternatieve methode in de realisatie-ontwikkeling.

De opzet van het aktieplan was de oplossing van de gestelde problemen als ultieme doelstelling en opdat de inspraak van de plaatselijke groepen niet zou zijn als een stem eens roepende in de woestijn (zo wij ons deze beeldspraak mogen veroorloven) werd gepoogd de weerklank zo reëel mogelijk te maken. In die zin werd op de aanwezigheid van plaatselijke funktionarissen gedurende de derde avond aangedrongen. De uitnodigingen van de plaatselijke KAV-verantwoordelijken werden niet steeds beantwoord hetgeen aanleiding gegeven heeft tot een evaluatie van doeltreffendheid waarbij de aan- en afwezigheid van de respektievelijke plaatselijke verantwoordelijken centraal staat in het onderzoek van de realisatie-ontwikkeling van aktiepunten.

Gedacht werd aan de meest voor de hand liggende, bevoegde personen : de politie (voor de verkeersveiligheid), de schooldirektie of leerkrachten (voor de schoolveiligheid en de veiligheidsopvoeding) en het college van Burgemeester en Schepenen (voor de gemeentelijke voorzieningen en zoals zou blijken voor het merendeel van de verkeersproblemen) (1).

Het werkplan omvat eerst 2 vragen met betrekking tot de eventuele invloed van plaatselijke funktionarissen.

- Voor de eerste fase van de realisatie-ontwikkeling vragen wij ons af of de aanwezigheid van gemeentefunktionarissen, politie- en schoolfunktionarissen aanleiding geeft tot een afwijkende realisatie-ontwikkeling waarbij de groepen aktiepunten geformuleerd in afwezigheid van de plaatselijke funktionarissen tot vergelijkingsgroepen dienen.

De eventuele invloed van gemeentefunktionarissen wordt nagegaan voor de gemeenschapsaktiepunten (2), van politiefunktionarissen voor de verkeersaktiepunten (3) en van schoolfunktionarissen voor de schoolaktiepunten (4).

(1) in geval van aanwezigheid van politiefunktionarissen gaat 76 % der aangepakte verkeersaktiepunten naar het gemeentebestuur, in geval van afwezigheid 81 %.

(2) het betreft hier : speelstraten ; de aanleg en afbakening van en het toezicht op speelterreinen ; spelmogelijkheden, sportterreinen en -stimulering ; groene zones ; jeugd- en gezinsraden met veiligheidsactiviteiten ; peutertuinen en kinderkribben ; gemeentelijke inlichtingsbladen, gemeentelijke veiligheidsvoorzieningen en ateliers of akademies voor creativiteitsontwikkeling van het kind.

(3) met verkeersaktiepunten bedoelen wij verbeteringen in de verkeersveiligheid, aanpassingen en verwijderingen in de verkeerssituatie, toezicht op en aktie aangaande het verkeer.

(4) schoolaktiepunten houden in : de veiligheidszorg, veiligheidsaktie en het veiligheidsonderricht in de scholen.

- De eventuele invloed op de tweede fase van de realisatie-ontwikkeling vanwege de gemeente-, politie- en schoolfunktionarissen wordt bepaald door het volgen van oorspronkelijk in aan- en afwezigheid geformuleerde aktiepunten eens dat zij respektievelijk terecht komen bij de gemeente-besturen, politionele diensten en schoolbesturen.

In twee bijkomende vragen wordt de eventuele invloed nagegaan van gemeentefunktionarissen in de onderscheiden gemeentetypen en wel op de realisatie-ontwikkeling van gemeenschapsaktiepunten voor wat de eerste fase aangaat en van aan gemeentebestuur voorgelegde aktiepunten voor wat de tweede fase betreft.

4.4 De 4 kriteria van veiligheidsbevordering als alternatieve methoden.

De inhoudelijke verschillen die uit de aktiepunten naar voren komen gaan in dit gedeelte van het onderzoek meetellen, zodat wij ook een inzicht krijgen in de realisatie-ontwikkeling van de te onderscheiden aktiepunten. Aangezien de veiligheidsbevorderende doelstelling van het projekt centraal staat zoeken wij naar kriteria om de aktiepunten in te delen en wel zodanig dat er telkens polen ontstaan die een onderlinge vergelijking zinvol maken en die iets zeggen over de veiligheidsbevorderende opzet. Wij menen dat een onderlinge vergelijking van de realisatie-ontwikkeling van gemeenschapsaktiepunten, verkeers- en schoolaktiepunten minder verantwoord is, aangezien - en dat zal zo dadelijk wel sterker worden gevoeld - in deze subgroepen telkens een uiteenlopende reeks van aktiepunten gerangschikt wordt, zodat de groepen niet geschikt zijn voor vergelijking. Voor toekomstige, gelijkaardige projekten is het evenwel nuttig om, aan de hand van bepaalde identifikatiegegevens, aktiepunten te kunnen identificeren en dan iets meer te weten over de realisatiemogelijkheden van zo'n aktiepunt.

Bij analyse van de geformuleerde aktiepunten blijkt dat de veiligheidsbevorderende gedachte van het projekt gekonkretiseerd werd via verschillende mogelijkheden.

De bestemming als alternatieve methode bestond oorspronkelijk niet aangezien slechts de veiligheid van het kind werd beoogd. Achteraf is gebleken dat de groepen niet alleen een veiligheidsactie voor het kind hebben geformuleerd, maar dat daarnaast tevens een belangrijke actie is ontstaan waarbij de veiligheid van het kind werd beoogd terwijl terzelfdertijd de veiligheid van volwassenen bevorderd zou worden.

Zo blijkt uit de geformuleerde aktiepunten eveneens dat de veiligheidsbevorderende opzet nu eens op een rechtstreekse wijze tot uitdrukking komt dan weer op onrechtstreekse wijze.

Alle aktiepunten in verband met het verkeer, evenals de bevordering van veiligheidsopvoeding wijzen op een rechtstreeks veiligheidsbevorderend streven, terwijl het tot stand brengen van creativiteitscentra en de sportstimulering voorbeelden zijn van onrechtstreekse veiligheidsbevordering.

Inhoudelijk wijzen de aktiepunten verder op eenmaligheid, of op kontinuiteit. Dit wil zeggen dat de veiligheidsbevordering tot stand komt door ofwel een eenmalig te stellen daad, ofwel door herhaaldelijk te stellen daden.

Tenslotte kan uit het aktiepunt blijken dat de plaatselijke groepen vragen om materiële voorzieningen, waarbij voor een verbetering in het leefmilieu wordt geijverd ofwel spreekt uit het aktiepunt een bekommernis van edukatieve aard, waarbij op de opvoedkundige mogelijkheid ten overstaan van de mens wordt gemikt.

Het hanteren van deze, niet op voorhand vastgelegde, maar uit het onderzoeksmateriaal (n = 1319 aktiepunten) naar voren gekomen criteria leidt tot het opsplitsen van de onderzoeksgroep in telkens twee subgroepen :

1. kind - kind/volwassene als bestemming (de groep met aktiepunten waarbij uitsluitend de veiligheid van volwassene werd beoogd is uiterst klein en wordt terzijde gelaten)
2. rechtstreeks - onrechtstreeks veiligheidsbevorderende opzet.

3. eenmaligheid - kontinuïteit in de te stellen daden.

4. materieel - edukatief streefdoel

De bedoeling is de realisatie-ontwikkeling in eerste en tweede fase per gemeentetype na te gaan en wel voor de gemeenschapsaktiepunten (in eerste fase) en de aan de gemeentebesturen voorgelegde aktiepunten (in tweede fase) voor de respektievelijke subgroepen welke tot stand komen bij het hanteren van de vier hoger beschreven criteria.

Door het uitsplitsen van de onderzoeksgroep op grond van het brononderscheid, van het al dan niet bereid zijn van plaatselijke deelnemers om het aktiepunt in zijn verwezenlijking te volgen, van het al dan niet aanwezig zijn van plaatselijke funktionarissen tijdens het formuleren van de aktiepunten en van de vier criteria van veiligheidsbevordering, komen we tot een evaluatie van doeltreffendheid.

Bij deze evaluatie wordt tot op zekere hoogte ook rekening gehouden met de plaatselijke opstelling tegenover het evaluatieproces welke tot uitdrukking komt in het achterhouden van de realisatieformulieren. De bespreking van Suchman's categorieën van evaluatie volgend gaan we nu over tot de beschrijving van de procesanalyse, als vijfde categorie van evaluatie.

5. De procesanalyse.

Volgens Suchman (1967, 67)⁽¹⁴⁰⁾ kan de procesanalyse gericht zijn op vragen zoals : waar is het verloop het beste ; waar mislukt het verloop van de realisatie-ontwikkeling vooral ; welke populatie komt het beste naar voren in het projekt ?

Volgens Suchman (1967, 66)⁽¹⁴⁰⁾ maakt de analyse van het proces geen deel uit van evaluatief onderzoek.

De procesanalyse is een onderzoek van beschrijvende aard waarbij de projektbestanddelen, de projektpopulatie, de kontekst van het projekt en de projekt-effecten telkens centraal staan in een beschrijving van het verloop.

In de procesanalyse gaat het niet om een onderzoek naar de efficiëntie van de gebruikte methoden maar om kennisvermeerdering inzake bijvoorbeeld het funktioneren van erkende en in de toekomst bestaande organismen, zo ook het funktioneren in erkende en in de toekomst bestaande typen van gemeenten.

Wij achten het raadzaam ons in dit onderzoek te beperken tot het evaluatieve terrein waarbij uitsluitend na wordt gegaan wat wij bereiken met de toegepaste alternatieve technieken.

Wij menen dat wij over een te beperkt feitenmateriaal beschikken om over te gaan tot een verantwoord beschrijvend onderzoek. Dit is immers maar zinvol wanneer slechts een techniek wordt toegepast en er gelet wordt op een zo identiek mogelijke achtergrond teneinde bijvoorbeeld de faktor verstedelijking der gemeenten centraal te stellen om het verloop in de opeenvolgende gemeentetypen te beschrijven.

Wij begrijpen niet goed hoe Suchman (1967, 66)⁽¹⁴⁰⁾ evaluatieve en beschrijvende onderzoeken samen verenigd ziet, tenzij met een zeer uitgebreid feitenmateriaal, waarbij het mogelijk is - in het beschrijvend deel - bij afzondering van een techniek (en weerhouding van alle andere technieken) over voldoende gegevens te beschikken om bijvoorbeeld de faktor verstedelijking of betrokken organismen centraal te stellen.

Wij beperken ons tot een evaluatief onderzoek waarbij alleen het nut van konkreet ingelaste werkingsmethoden in vraag wordt gesteld.

Het falen in de uitvoering van één aspect van het evaluatief onderzoek.

Het is duidelijk geworden dat het ongeval een verstoring is van het evenwicht dat de gezonde mens zoekt met zijn omgeving. Zoals wij gezien hebben was de preventieve aktiviteit afgestemd op een verbetering van het breder leefmilieu (de omgeving) van het kind. Dit was in Suchman's woorden een ultieme doelstelling, die wij hebben trachten te evalueren via de subdoelstellingen welke als stappen nodig waren om tot de ultieme doelstelling te geraken.

Het veiligheidsprojekt dat gekonkretiseerd werd in de plaatselijke veiligheidsinitiatieven heeft naast een sociaal streefdoel - de bevordering van de veiligheid in de buurt of de gemeente door middel van aktiepunten - ook een streefdoel op individueel vlak, waarbij de kennis, de opinie en het gedrag van de mens centraal komt te staan.

De ultieme doelstelling van het projekt waarmee wij hier te doen hebben is de verandering in kennis, opinie en gedrag ten aanzien van veiligheidsmaatregelen, die het gevolg is van een bepaalde konfrontatie in het kader van het veiligheidsprojekt. De betrokken groep bestaat hier uit de deelnemers van de veiligheidsinitiatieven die overigens ingedeeld worden in een controle-groep en een eksperimentele.

Het "pre-test, post-test, control group" ontwerp (Suchman 1967, 95)⁽¹⁴⁰⁾ wordt als metingsprocedure overwogen. De test zelf die bestaat in een voor- en nameting, waartussen zich het edukatief optreden situeert, bestaat uit de in de angelsaksische landen veelvuldig angewende "checklists". (Zindwer, 1955, 440)⁽¹⁵⁸⁾. Het betreft in onze studie een vragenlijst die naast identifikatiegegevens bestaat uit 15 onderwerpen, met betrekking tot de veiligheid, waarin telkens andere risico's worden benaderd.

Voor- en nameting zijn identiek en omvatten de responsies die de deelnemers geven op door ons geselekteerde vragen van de "checklists". Volgens Suchman (1967, 95)⁽¹⁴⁰⁾ dient de voormeting als basislijn waarop

de eventuele veranderingen geëvalueerd worden, terwijl de voormeting tevens dient als controle om na te gaan of bij de start de controle- en de experimentele groep inderdaad op gelijk niveau staan wat de responsies betreft. De nameting, in ons geval 6, 12 en 18 maanden na het edukatief optreden gepland, moet doorgevoerd worden om een vergelijking te maken met de uitslagen van de voormeting, zowel op de experimentele als op de controle groep zodat de veranderingen als gevolg van het experiment kunnen worden aangetoond. De vragen die ter evaluatie werden geselecteerd omvatten onderwerpen die ook audio-visueel werden benaderd. Vanuit de door de gespreksleiders opgestelde inhoudsopgave van de gespreksavonden kon bepaald worden in welke plaatselijke initiatieven een konfrontatie met het audio-visueel materiaal plaatsvond.

De niet gekonfronteerden werden ingedeeld in de controle groep, de gekonfronteerden in de experimentele groep.

De evaluatie van de verandering heeft konkreet te maken met de kennis, opinies en het gedrag ten overstaan van genees-, onderhouds-, en reinigingsmiddelen, het verkeer en het spel van kinderen. Er zijn ook nog een aantal vragen in verband met elektriciteit, waarbij de konfrontatie enkel bestaat in een gesprek over dit onderwerp terwijl veilig elektrisch materiaal getoond wordt.

De nameting ($n = 2232$) heeft als zodanig geen problemen opgeleverd (de responsies op de voor- en nameting leverden een totaal van 968 vragenlijsten op : 20 % van de deelnemersgroep). De voormeting ($n = 5.223$; met een inzameling van 2.232 vragenlijsten : 43 % van de deelnemersgroep.) heeft moeilijkheden met zich meegebracht.

Er is van onzentwege niet voldoende aandacht besteed aan het belang van eenvormigheid omtrent het tijdstip van de voormeting. Om praktische redenen was het niet mogelijk de deelnemers vóór de aanvang van de eerste gespreksavond aan de eerste meting te laten deelnemen. Dit ware de enig echt betrouwbare formule geweest. Aangezien wij ons gewonnen gaven voor het idee van een voormeting ná de eerste gespreksavond, dus na het theoretisch gedeelte over ongevallen en preventie en er omtrent dit tijdstip geen controle werd ingebouwd en bovendien is gebleken dat er gespreksleiders zijn geweest die reeds de eerste avond met audio-visueel

materiaal hebben gewerkt hebben wij

1. geen bewijs omtrent het tijdstip van meting
2. de overtuiging dat er vragenlijsten ingezameld werden op de tweede avond en ook de derde avond (en dit op grond van discussies met de gewestelijke veiligheidsverantwoordelijken omtrent de moeilijkheden welke zij opvingen van de plaatselijke veiligheidsverantwoordelijken en de gespreksleiders in verband met het invullen van de vragenlijsten).
3. geen systeem om die vragenlijsten uit te sorteren van deelnemers die slechts een theoretische konfrontatie kregen.

Bijgevolg hebben wij geen mogelijkheid om onze controle en eksperimentele groep te scheiden en is de voormeting verwaterd tot een meting die de kennis, de opinie en het gedrag weergeeft tijdens het edukatief optreden.

Een kleine vragenlijst met hooguit 10 vragen had beter toegelaten om in verband met het tijdstip van de voormeting een kategoriek standpunt in te nemen, terwijl de groep die er aan deel zou hebben genomen mogelijk groter zou zijn geweest en de inspanningen vanwege de KAV en vanwege onszelf zeker kleiner.

Konkreet verloop van een plaatselijk veiligheidsinitiatief als een afgerond deel van het geheel dat wij de direkte voorlichting hebben genoemd. Wij zullen ons in het onderzoek beperken tot het evalueren van de activiteiten welke plaatsgevonden hebben in het domein van de direkte voorlichting.

In dit onderzoeksterrein is het plaatselijk veiligheidsinitiatief een trefpunt tussen de voorlichter, de plaatselijke deelnemers aan het project en de plaatselijke KAV-organisator. Vanuit deze kontekst werden de nodige gegevens vergaard en doorgegeven teneinde zo de effecten van de direkte voorlichting vast te kunnen stellen. Er volgt nu een konkrete beschrijving van zo'n plaatselijk initiatief.

In september 1970 leidde een met de KAV-vertrouwde voorlichtster een veiligheidsinitiatief van 3 avonden te Zonhoven, een verstedelijkte woongemeente in Limburg. De eerste avond besprak zij de vermijdbaarheid van ongevallen, de omvang van het ongevalsprobleem, de verschillende soorten ongevallen met de aanknopingspunten inzake preventieve akties en de belangrijkste vaststellingen betreffende de ongevalsplaats en de ongevalstijd. Als illustratief materiaal maakte zij gebruik van de grafieken op dia's vastgelegd en van de door haar zelf ingezamelde krantenknipsels. De reakties van de groep hadden naar aanleiding van deze avond betrekking op het toezicht van de politie op bepaalde oversteekplaatsen ter bewaking van de schoolgaande jeugd, op het probleem der onbewaakte overwegen in Zonhoven, op het organiseren van een dagverblijf en op het afhaken der kleuters door de ouders aan de overzijde van de schooluitgang. De avond werd beëindigd met een uitleg over de in te vullen vragenlijsten.

De tweede avond ging de voorlichtster in op de juiste houding bij het voorvallen van een ongeval. Zij gaf uitleg over "Eerste hulp bij ongevallen." Zij besprak enkele tema's van het werkje "Tips voor een veilige thuis". Zij gebruikte een diareeks om de risico's van de verschillende soorten ongevallen die kinderen bedreigen te bespreken. Tenslotte zorgde zij voor de verspreiding van brochures ter aanvulling van het besprokene.

De groep zelf besloot over te gaan tot een regeling van het toezicht op die groep kinderen die in de schoolbus terecht moesten komen en ervan

afgehaald moesten worden. Een beurtrol werd daartoe ingesteld.

De derde avond werd ingeleid door de voorlichtster waarop een discussie volgde. Men besloot te ijveren voor :

1. politiebewaking bij de aanvang en het beëindigen van de kleutertermijnen op bepaalde knelpunten in Zonhoven.
2. een verwittigingsbrief aan de ouders van de lagere schoolkinderen te Zonhoven met betrekking tot het veilig afhalen van de kinderen aan de schoolpoort.
3. een grotere beveiliging aan de onbewaakte overwegen te Zonhoven.
4. een dagverblijf te Zonhoven.
5. een speelterrein te Zonhoven.
6. het onderhoud van de zebrapaden van Zonhoven.
7. het ijsvrij houden van de stoepen te Zonhoven.
8. een samenwerking met de scholen voor veilige schoolroutes.

Er waren vanuit de groep vier personen die de gemeentelijke aktie in de verwezenlijking wensten te steunen, waaronder de heer Burgemeester, de Schepen van onderwijs en twee onderwijzers.

Er kwamen in de groep 18 moeders zonder funktie buitenshuis voor, verder waren er 'n arbeidster, 'n verkoopster, 'n direktrice, 'n verpleegster, 'n bediende, 'n ingenieur, 'n lerares, de pastoor en de onderpastoor, 3 onderwijzers en 5 kleuterleidsters.

De eerste avond waren er 24, de tweede avond 25 en de derde avond 30 aanwezigen.

De controlelijsten werden door 12 personen éénmalig ingevuld, 8 personen participeerden tweemaal aan het invullen van de vragenlijsten.

Het gemeentelijk inlichtingsformulier werd door een lid van het dagelijks KAV-bestuur ingevuld. De voorlichtster heeft van de inventaris geen gebruik gemaakt, de groepen waren zelf aktief.

De verwezenlijking van het aktiepunt inzake de politiebewaking werd op gang gebracht (aangepakt) door de Burgemeester van Zonhoven. Hij betrok de politie-kommissaris erbij. Deze beantwoordde het voorstel voor wat de kleuterschool betrof negatief, voor wat de lagere school betrof posi-

tief. De weigering inzake de bewaking van de kleuterschool werd in een brief op degelijke wijze verantwoord. De bewaking aan de lagere school werd onmiddellijk uitgevoerd.

Het aktiepunt inzake de verwittiging tot korrekt afhalen van de kinderen werd aangepakt door de plaatselijke KAV en kreeg de vorm van een gesticuleerde brief. De direkties van de scholen werden bij de realisatie betrokken. Zij hebben positief gereageerd ; het aktiepunt werd onmiddellijk uitgevoerd : via de direkties van de scholen kwamen de verwittigingsbrieven bij al de ouders terecht.

Inzake de beveiliging aan de onbewaakte overwegen werden er door het Schepenkollege stappen ondernomen. De aanpak geschiedde door middel van een brief vanwege het Schepenkollege aan de N.M.B.S. (Nationale Maatschappij der Belgische Spoorwegen). Er werd niet geantwoord. Dan probeerde de KAV de zaak opnieuw opgang te brengen door middel van een brief aan het Schepenkollege. Van hieruit werd de maatschappij aan de kwestie herinnerd. Dit had tot gevolg dat na verloop van 18 maanden sinds de formulering van het aktiepunt er een toezegging werd gegeven tot spoedige controle van de situatie vanwege een ingenieur van Bruggen en Wegen. Er was op het ogenblik dat er door ons naar de situatie werd gevraagd geen vernieuwing in de oorspronkelijke toestand.

De aktiepunten inzake het installeren van een dagverblijf, van een speelterrein en het onderhoud van zebrapaden werden door de plaatselijke deelnemersgroepen aangepakt en voorgelegd aan de Burgemeester.

Op de vraag naar het dagverblijf werd vanwege het gemeentebestuur niet meer gereageerd. Men deed vanuit de KAV geen nieuwe pogingen meer, aangezien de, aanvankelijk vastgestelde bestaande belangstelling verdwenen was. Het gemeentebestuur reageerde positief op de vraag vanwege de aktiegroep naar de aanleg van een speelterrein. Op het ogenblik dat er naar de realisatie werd gevraagd - dit was 18 maanden na het formuleren - was men bezig met de uitvoering van het aktiepunt. De vraag naar het onderhoud van de zebrapaden bleef zonder enig gevolg zowel wat het antwoord van de betrokken dienst als wat de verwezenlijking zelf aanging.

Over het ijsvrij houden van de stoepen als te verwezenlijken aktiepunt ontvingen wij geen enkele door ons opgevraagde informatie.

De samenwerking vanwege de aktiegroep met de scholen met het oog op veiliger schoolroutes kwam tot stand in 2 van de 3 scholen. De politie werd er niet bij betrokken maar in de 2 scholen werd de beveiliging een konkrete taak van het onderwijzend personeel en de ouders.

BESLUIT

Onze oorspronkelijke wens om te ijveren voor de veiligheid van het kind hebben wij in het eerste hoofdstuk gestalte gegeven. Terwijl wij het ongevalsprobleem bij kinderen uitdiepten, werd terzelfdertijd aangetoond dat de preventie veelal haalbaar is zodat ook het dienstbetoon, dat wij in samenwerking met en volledig door toedoen van de KAV konden verwezenlijken, een verantwoording kreeg.

Aangezien onze oorspronkelijke opdracht binnen het onderzoeksterrein valt is het steeds de bedoeling geweest via dit dienstbetoon terug te keren naar het onderzoek.

Deze doelstelling wordt in het tweede hoofdstuk uitgewerkt. Wij vertrekken in dit hoofdstuk van de opmerking dat er in de preventieve geneeskunde tamelijk konkrete gedachten veld winnen. Deze gedachten komen in het dienstbetoon binnen ons projekt aan bod. Het gaat hierbij om een vroeg optredende zorg voor het welzijn van grote groepen van de bevolking, veeleer dan het eertijds, in de patogene fase, ijveren voor het herstel en de verzorging van zieken.

Dit soort dienstbetoon - dat overigens optimistisch is, aangezien het gaat om probleempreventie en niet om probleemoplossing - is slechts mogelijk wanneer er vanwege de gemeenschap een bereidheid aanwezig is tot actieve inzet voor projekten waarin een geleidelijke welzijnsverbetering wordt beoogd.

Bij de preventie van ongevallen gaat het dan in eerste instantie om een vroege en systematische opsporing van risico's en ongemakken hetgeen - wanneer het kind centraal staat - vooral door nauw bij het kind betrokken personen moet gebeuren, terwijl vervolgens voor de oplossing van het gestelde een openheid, inzet en koördinatie van plaatselijke diensten noodzakelijk is.

Wanneer wij nu in het tweede hoofdstuk het onderzoek als tweede doelstelling van het projekt naar voren brengen dan is dat om de inzet van de betrokken personen en de bereidheid tot medewerking en actie van de betrokken diensten te wegen, waarbij het invoegen van alternatieve methoden meespeelt om de efficiëntie te bepalen. Aangezien het gaat om een studie van verandering en invloed spreken

wij van evaluatief onderzoek, waarbij om het onderzoek te structureren, de gedachten van Suchman (1967) ⁽¹⁴⁰⁾ gevolgd worden. Met dit onderzoek pogen wij informatie te bieden aan personen die voor soortgelijke projecten verantwoordelijk zijn, bovendien wensen wij de KAV-verantwoordelijken te confronteren met de effecten van het in hun structuren verwezenlijkte veiligheidsproject. Aldus kan het dienstbetoon groeien en kunnen er aanpassingen worden gedaan op grond van de uit dit onderzoek eventueel naar voren komende doorwegende feiten. Immers zonder de voor- en nadelen van een werkwijze te kennen kunnen wij slechts in een nodeloze herhaling vervallen van wat reeds gedaan werd, zonder dat wij daarbij oog hebben voor het zinvolle of het nutteloze ervan.

Konkreet willen wij in de evaluatieve studie bepaalde aspecten van het project benaderen. De belangstelling gaat daarbij uit naar de gemiddelde uitgaven per plaatselijk veiligheidsinitiatief, per geformuleerd en gerealiseerd aktiepunt en per deelnemer, tevens de totale uitgaven aan het project, dit alles op plaatselijk, gewestelijk en nationaal vlak. Wij zoeken verder een antwoord op de vraag of de gewestelijke inspanningen bij het op gang brengen van het project in overeenstemming zijn met het ledenaantal dat het gewest omvat. Vervolgens gaan wij in op de vraag of de mate waarin in de onderscheiden gewesten het project tot een bepaald type van gemeenten doordringt afhangt van de sterke of zwakke vertegenwoordiging van de KAV in dat gemeentetype. Wij gaan verder na of de verstedelijking een invloed heeft op het bereik van het project aan de basis, op de omvang van de gemeentelijke aktie, uitgedrukt in het gemiddeld aantal aktiepunten per initiatief en op de "kwaliteit" van de geformuleerde aktiepunten.

Waar en hoe de realisatie-ontwikkeling verschilt pogen wij te beantwoorden voor :

- de aktiepunten enerzijds geformuleerd door de aktieve plaatselijke groepen, anderzijds door minder aktieve groepen die evenwel beroep konden doen op een gemeentelijk enquêteformulier.
- de aktiepunten waarbij respektievelijk geen, een beperkte en een sterkere deelneming vanwege de plaatselijke groepen in het verwezenlijkingsproces naar voren kwamen
- de aktiepunten waarbij al dan niet de plaatselijke funktionarissen betrokken

waren in de formuleringsfase.

- de aktiepunten waarbij enerzijds de veiligheid van het kind, anderzijds de veiligheid van het kind en de volwassene beoogd werd
- de aktiepunten met rechtstreeks en onrechtstreeks veiligheidsbevorderende opzet
- de aktiepunten die enerzijds een eenmalig en anderzijds een kontinu te stellen daad inhouden
- de aktiepunten met materieel en edukatief streefdoel.

Nu de verantwoording van het dienstbetoon en van het evaluatief onderzoek beëindigd is, staan wij voor het rapporteren van de feiten.

HOOFDSTUK III TEN GELEIDE VAN HET STATISTISCH ADDENDUM.

Inleiding.

Wij hebben gezien dat in onderhavige studie de onderzoeksfeiten onder te brengen zijn in drie evaluatie-kategorieën, met name de evaluatie van de poging, van het resultaat en van de doeltreffendheid.

De evaluatie van de poging en van het resultaat omvatten respectievelijk 10 en 6 tabellen, de evaluatie van de doeltreffendheid is weergegeven in 23 schema's. Alvorens te syntetiseren moeten wij analyseren. De syntese van de feiten is voorbehouden voor een volgend hoofdstuk; de analyse van elke tabel en elk schema treft men samen met de tabellen en de schema's aan in het statistisch addendum. Hoofdstuk 3 is dan niet meer dan een vrijblijvende uitnodiging tot bekijken van de tabellen en schema's en het doornemen van de bijbehorende analyses en niet minder dan een gids voor het statistisch addendum.

1. DE POGING ALS EVALUATIE KATEGORIE.

De poging-evaluatie, het eenvoudigste type van evaluatie, omvat in deze studie de uitgaven aan het projekt en de omvang van het projekt.

1.1 Uitgaven aan het projekt, op drie niveau's.

(cfr. statistisch addendum p.2-I6)

De bespreking van de totale uitgaven aan het projekt vanwege de KAV wordt vooral uitgewerkt op grond van de reële omvang van het projekt en dit per provincie. Het zijn gemiddelde uitgaven per deelnemer, per initiatief, per geformuleerd en opgelost aktiepunt die ons interesseren. In ieder geval beschouwt Suchman de gemiddelde uitgaven per deelnemer en per initiatief als poging-evaluaties ; het valt echter niet goed uit te maken of de gemiddelde uitgaven per geformuleerd en per opgelost aktiepunt poging-evaluaties of effekt-evaluaties zijn.

Als voorbeeld van poging-evaluaties haalt Suchman (1967, 61) ⁽¹⁴⁰⁾ onder meer de uitgaven aan, terwijl de geformuleerde en gerealiseerde aktiepunten effekt- of resultaat-evaluaties zijn. Het is mogelijk doch niet zeker dat de gemiddelde uitgaven per geformuleerd en per gerealiseerd aktiepunt effekt-evaluaties zijn. Teneinde het feitenmateriaal zo kompakt mogelijk voor te stellen behandelen wij de gemiddelde uitgaven eenmalig, in het midden latend of delen van deze bespreking nu onder de poging- of effekt-evaluaties gerangschikt moeten worden.

Dit gedeelte van het onderzoek is van beschrijvende aard en heeft enkel een praktisch nut voor de KAV-verantwoordelijken in eerste instantie; in tweede instantie ook voor de besturen van andere organismen die plannen koesteren omtrent soortgelijke projekten.

1.2 Enkele bemerkingen over de mate waarin het projekt de KAV-afdelingen bereikt.

(cfr. statistisch addendum p. I6-33)

De plaatselijke afdelingen vormen de basis van de KAV-vereniging. Per arrondissement of per provincie vormen de plaatselijke afdelingen respektievelijk een arrondissementeel of een provinciaal verbond. Deze zijn op hun beurt samen gegroepeerd in het nationaal verbond (cfr Statuten KAV, artikel 4, pg. 1). (159)

De verbonden beschikken over een sekretariaat met één of meer beroepskrachten en eventueel administratief personeel. In het verbond vinden de plaatselijke afdelingen hulp en begeleiding bij het opvatten en organiseren van hun activiteiten. Het verbond bevordert de vorming van de plaatselijke bestuursleden, beoogt een zekere eenheid in de werking en de orientatie van de afdelingen en verzekert een goede kommunikatie van de basis met de top en omgekeerd (cfr statuten KAV, artikel 9, p. 3 - 4). (159)

In dit gedeelte van de studie komen wij tegemoet aan een wens van de gewestelijke verbonden, het provinciaal verbond (Limburg) en het nationaal verbond. Het gaat hier om een algemeen inzicht in de omvang van het veiligheidsprojekt, waarbij de aandacht uitgaat naar het bereik van het projekt in het geheel van bestaande afdelingen.

Dit gedeelte van het onderzoek heeft slechts waarde voor diegenen die belang stellen in het aanslaan van het veiligheidsprojekt in de specifieke strukturen van de KAV als organisatie.

Zijn de gewestelijke inspanningen bij het opgang brengen van het project in overeenstemming met het ledenaantal aan de basis ?

De KAV-verbonden verschillen onderling uiteraard. De begeleiding en de hulp die door de gewesten aan de afdelingen geboden worden krijgen ongetwijfeld in elk gewest een andere betekenis, voornamelijk bepaald door het ledenaantal dat elk gewest omvat. Aangezien er in dit project een probleem behandeld wordt dat weinig exclusief is, hetgeen wil zeggen dat zoveel mogelijk leden met het veiligheidsproject gekonfronteerd moeten worden, betekent dit een grotere gewestelijke inzet voor de "sterkere" (wat ledenaantal betreft) gewesten tegenover een meer beperkte inzet vanwege de "zwakkere" gewesten.

De vraag is nu of de gewesten bij hun begeleidingstaak rekening houden met het ledenaantal en met de gedachte dat in 1 1/2 werkjaar het project zoveel mogelijk tot de basis moet doordringen. Wij kunnen deze vraag min of meer beantwoorden aan de hand van enerzijds een rangschikking van de gewesten volgens de grootte van het ledenaantal en anderzijds een rangschikking van de gewesten volgens het aantal plaatselijke initiatieven per 10.000 leden.

Om goed te zijn zou het aantal plaatselijke initiatieven per 10.000 leden geleidelijkaan moeten toenemen, naargelang de gewesten "sterker" worden (H_1). Het kan ook zijn dat het aantal plaatselijke initiatieven per 10.000 leden afneemt, naarmate we te doen hebben met gewesten die meer leden tellen (H_1). In het eerste geval is het duidelijk dat de gewesten hun stimulans aanpassen aan het ledenaantal, in het tweede geval is de voorbereiding en de stimulans niet afgestemd op het ledenaantal. Tenslotte is er nog de mogelijkheid dat het aantal plaatselijke veiligheidsinitiatieven per 10.000 leden willekeurig is en niet afhankelijk van de "sterkte" of "zwakte" van een gewest (H_0). Wij testen deze veronderstellingen uit met de Kendall-rangkorrelatie coëfficiënt (Siegel 1956, 213- 223) (160). (cfr. statistisch addendum p. I6-I8)

Geeft, in elk der gemeentetypen een sterkere gewestelijke vertegenwoordiging van de KAV aanleiding tot een proportioneel zwakker of sterker gewestelijk bereik van het projekt in de onderscheiden gemeentetypen, of is het bereik willekeurig ?

De gewesten verschillen onderling door hun vertegenwoordiging (hun afdelingen) in de onderscheiden gemeentetypen.

We willen nu nagaan of er een verband bestaat tussen het aantal KAV-afdelingen in de onderscheiden gemeentetypen en de mate waarin het projekt in deze onderscheiden gemeentetypen aan bod is gekomen (= het bereik van het projekt).

Als H_0 stellen wij : de mate van bereik van het projekt in de gewestelijke afdelingen van de onderscheiden gemeentetypen gebeurt willekeurig en is niet afhankelijk van de sterke of zwakke gewestelijke KAV-vertegenwoordiging in de onderscheiden gemeentetypen.

Als H_1 stellen wij : naarmate het KAV gewest beter vertegenwoordigd is in de onderscheiden gemeentetypen worden ze in een grotere of kleinere mate door het projekt bereikt.

Als maximale grens houden wij ons aan $p \leq .05$.

De werking in Limburg wordt weerhouden bij het uittesten van de hypotesen en wordt als vergelijkingspunt beschouwd. (cfr. statistisch addendum p.

I8-28)

Is er in de gewesten, Limburg niet meegerekend, een invloed van de verstedelijking op het bereik van het projekt, en hoe is de invloed van de verstedelijking voor de werking in Limburg ?

In Limburg hebben de provincie-verantwoordelijken, zoals reeds eerder werd gesteld van in het begin van het projekt, duidelijk de wens geformuleerd om de veiligheidsinitiatieven in zoveel mogelijk afdelingen te laten doorgaan, dit in tegenstelling met de houding van de veiligheidsverantwoordelijken in de overige gewesten.

Wij zullen nu nagaan of de verstedelijkingsgraad invloed heeft op het bereik van het projekt en de overeenstemming van deze eventuele invloed voor de gewesten onderling testen. Tevens zal worden aangetoond dat de verstedelijkingsgraad in Limburg verder geen invloed meer heeft op het bereik, aangezien het provinciaal KAV-bestuur er de organisatie van het projekt meer in handen genomen heeft dan in de gewesten het geval is geweest.

Als maximale grens stellen wij $p \leq .10$. (cfr. statistisch addendum p. 28-33)

2 HET RESULTAAT ALS EVALUATIE KATEGORIE.

Wij beperken ons tot twee facetten welke betrekking hebben op het resultaat als evaluatie-kategorie. Voor beide aspecten staat de verstedelijkingsgraad van de gemeenten centraal teneinde de invloed van deze faktor te onderzoeken op de omvang van de gemeentelijke aktie, per provincie en op de "kwaliteit" van de geformuleerde aktiepunten voor de totale aktie in de provincie Limburg.

Beide facetten van het resultaat als evaluatie-kategorie zijn naar onze mening waardevol voor elkeen die zich bezighoudt met sociale aktie waarbij plaatselijke groepen participeren in verandering van het leefmilieu. (cfr statistisch addendum p.33-45)

Heeft de verstedelijking een invloed en in welke zin op de omvang van de gemeentelijke aktie, uitgedrukt in het gemiddeld aantal aktiepunten per initiatief ?

We hadden graag nagegaan of er gewestelijk bekeken een invloed uitgaat van de verstedelijkingsgraad op de gemiddelde omvang van de gemeentelijke aktievoering per initiatief. In sommige gewesten ontbreekt een vertegenwoordiging in een of meerdere gemeentetypen (cfr. statistisch addendum tabel 9, p. 28), bovendien betekent een vertegenwoordiging nog geen aanwezigheid van aktiepunten.

Daarom is een hergroepering van de gewestelijke resultaten tot provinciale resultaten geboden teneinde de Kendall rangkorrelatiecoëfficiënt toe te passen.

Als maximale grens stellen wij $p \leq .05$. (cfr. statistisch addendum p. 33-43)

Verandert het aandeel vaag geformuleerde aktiepunten en zogenaamde intermediaire stappen op het totaal der geformuleerde aktiepunten naargelang de verstedelijking?

Als H_0 stellen wij hier dat de verstedelijkingsgraad geen invloed heeft op de "kwaliteit" van de aktiepunten. De "kwaliteit" van de aktiepunten nagaan is een moeilijke kwestie, aangezien de kriteria hiertoe bepaald niet gemakkelijk te formuleren zijn. In ieder geval kan vanuit de veiligheidsbevorderende doelstelling van het projekt bepaald worden welke aktiepunten te vaag omschreven zijn om van een doelgerichte aktie te kunnen spreken. Ook procedurekwesties, aktiepunten die intermediaire stappen zijn, betekenen geen direkte aktievoering. Hiertoe rekenen wij bijvoorbeeld nieuwe vergaderingen omtrent het formuleren van eventuele plaatselijke problemen en alle aktiepunten waaruit geen konkrete rechtstreekse en/of onrechtstreekse veiligheidsbevorderende doelstelling kan worden afgeleid (maximale grens $p \leq .05$) (cfr. statistisch addendum p.43-45)

3. DE DOELTREFFENDHEID ALS EVALUATIE KATEGORIE.

In het belangrijkste deel van het onderzoek namelijk de *doeltreffendheid* als evaluatie-kategorie pogen wij de toegepaste alternatieve technieken te beoordelen op grond van een vergelijking van de realisatie-ontwikkeling van de oorspronkelijk door de plaatselijke groepen geformuleerde aktiepunten.

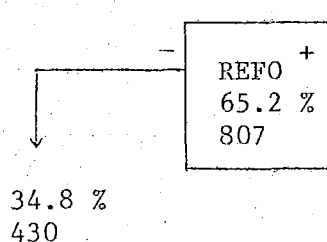
Met de feiten en bewijsvoeringen welke uit dit gedeelte van het onderzoek naar voren komen is in eerste instantie de projektleider gebaat aangezien deze persoon bepaalde technieken heeft voorgesteld. Op grond van de vaststellingen in dit kader en vooral dan wanneer die feiten een zeker gewicht hebben kunnen er richtlijnen worden geformuleerd voor toekomstige, gelijkaardige projekten. (cfr. statistisch addendum p. 45-II4)

Bij de evaluatie van doeltreffendheid maken wij gebruik van schema's. In elk schema gaat het om een kompakte weergave van de voor ons belangrijke bevindingen, zodat in elk schema verscheidene tabellen worden samengevat.

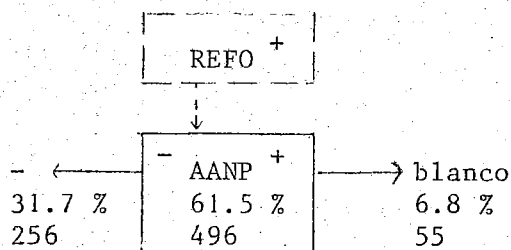
Wij zullen een grondschema opbouwen aan de hand van de konkrete realisatie-ontwikkeling van de totale onderzoeksgroep, zodat de lezer vertrouwd wordt gemaakt met de later gehanteerde schema's.

De gemeentelijke aktie omvat een totaal van 1319 aktiepunten, geformuleerd door 252 plaatselijke groepen. Omwille van het overschrijden van de tijdslimiet in het kader van de realisatiemeting gesteld en omwille van een gewestelijke weigering tot verdere medewerking gaan 82 aktiepunten verloren voor het realisatie-onderzoek.

De realisatieformulieren die door ons worden klaargemaakt en aan de terzake bevoegde personen worden toevertrouwd omvatten 1237 aktiepunten. De eerste doelstelling in het evalueren van het aktieproces betreft het binnenkomen van de ingevulde realisatieformulieren, waarvoor wij de afkorting REFO bedachten. Voor verdere evaluatie komt die groep aktiepunten ($n = 807$) in aanmerking waarvan de realisatieformulieren zijn toegekomen. Van een aantal aktiepunten ($n = 430$) zijn de realisatieformulieren onduidelijk ingevuld, blanco gelaten of worden de formulieren in het geheel niet terugbezorgd. Het is de omkaderde groep in het hier volgend overzicht, die ons toelaat de volgende doelstelling in de evaluatie, na te gaan.

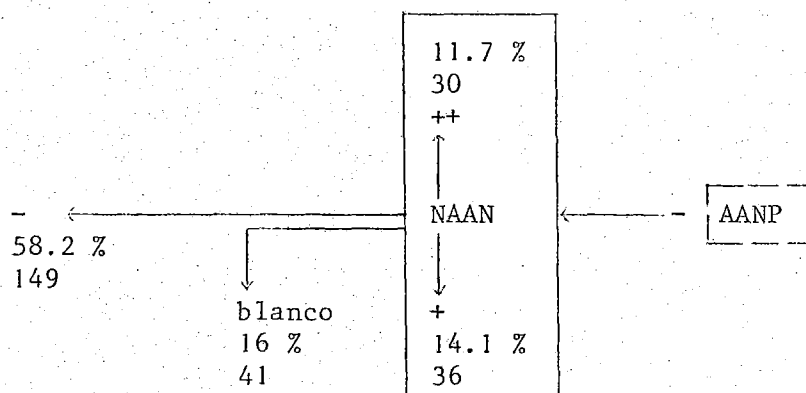
Voor de aktiepunten van de binnengekomen formulieren bepalen wij de mate waarin het aktieproces officieel door de KAV of aanverwante personen op gang wordt gebracht ; wij spreken in dit verband van aanpak (afkorting AANP).

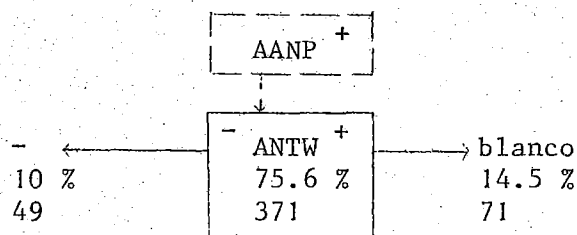
Voor verdere doelstellingen in het evalueren van het aktieproces hebben zowel de aangepakte groep aktiepunten ($n = 496$) als de niet aangepakte groep aktiepunten ($n = 256$) belang. Voor een beperkte groep aktiepunten krijgen we geen informatie over de aanpak ($n = 55$). Deze laatste groep biedt ons geen konkrete informatie zodat bij de latere voorstelling der feiten hiermee geen rekening wordt gehouden.

Een volgende doelstelling in het evalueren van het aktieproces betreft het bepalen van de redenen van niet aanpak. Hiervoor gebruiken wij de afkorting NAAN. De aanpak vanwege de KAV of aanverwante personen wordt soms belemmerd door snel doorgevoerde realisaties of bemoeienissen van anderen ($n = 30$). Deze feiten worden in de schematische voorstelling samengevat onder het symbool ++. In een aantal gevallen ($n = 36$) is er sprake van een delegatie van de aanpak, zodat deze niet door de KAV of aanverwante personen gebeurt maar door andere organismen (symbool +). Als negatieve redenen voor het niet aanpakken ($n = 149$) spreekt men onder meer van een realisatie die nutteloos of onmogelijk is ; van een realisatie die op ernstige moeilijkheden stuit ; van politiek verzet of van een laksheid in het op gang brengen van het aktieproces (symbool -). Ook op dit niveau is er verlies aan informatie en wel over 41 gevallen. De omkaderde, positieve feiten omvattende, groep wordt opge-

nomen in het schema.

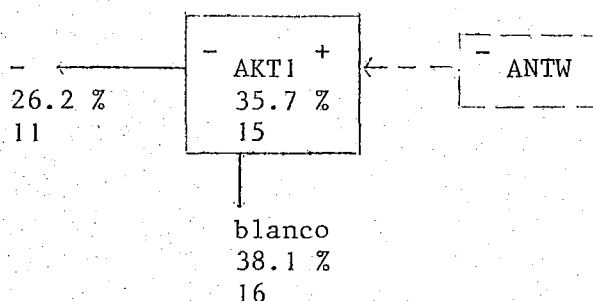
Van de aangepakte aktiepunten wordt in een volgende doelstelling de mate van beantwoording vanwege de bij de realisatie betrokken dienst bepaald. Wij gebruiken hiervoor de afkorting ANTW. Zowel voor de beantwoorde (n = 371) als voor de niet beantwoorde aktiepunten (n = 49) kunnen er nieuwe doelstellingen van evaluatie worden geformuleerd, zodat wij deze groep terug omkaderen. Het verlies aan informatie op dit niveau (n = 71) maakt dat wij voor deze groep verdere interesse verliezen.

De lezer zal merken dat 491 van de 496 aangepakte aktiepunten teruggevonden worden : de overige 5 aangepakte aktiepunten zijn niet vatbaar voor een beantwoording vanwege de betrokken dienst.

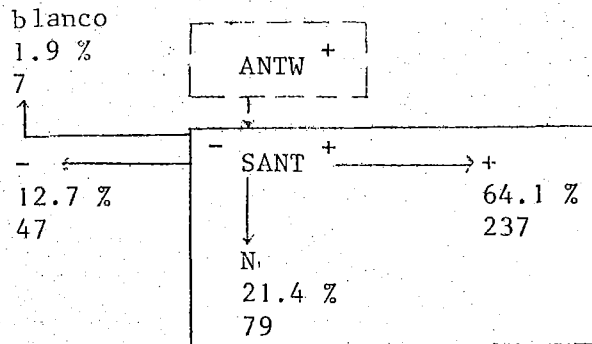
Een volgende doelstelling van evaluatie betreft de niet beantwoorde aktiepunten waarvoor bepaald kan worden of, en in welke mate de KAV en aanverwante personen een nieuwe poging tot het op gang brengen van het aktieproces ondernemen. Wij gebruiken hiervoor de afkorting AKT1.

Er is op dit niveau van onderzoek een relatief groot verlies aan informatie (blanco $\sqrt{n} = 16$) ; voor het overige wordt er ten overstaan van 15 aktiepunten een nieuwe poging tot op gang brengen van het aktieproces ondernomen, terwijl tegenover 11 aktiepunten vanuit de KAV niets meer wordt gedaan.

De lezer zal merken dat van de 49 onbeantwoorde aktiepunten er 42 aktiepunten in aanmerking komen voor een hernieuwde poging. Voor de beantwoorde aktiepunten ($n = 371$) bepalen wij, ingaand op de volgende doelstelling van de aktie-evaluatie, het soort antwoord dat de betrokken dienst geeft. Als afkorting gebruiken wij hier SANT. Neutrale antwoorden zoals "aktiepunt in studie" en "geen besluit omtrent de realisatie" worden samengevat onder het symbool N ($n = 79$). Inhoudelijk positief georiënteerde antwoorden zoals "realisatie uitgevoerd" en "positief besluit na studie" worden onder het symbool + samengebracht ($n = 237$). Een - symbool krijgen de inhoudelijk negatief gerichte antwoorden zoals "realisatie geweigerd" en "negatief besluit na studie" ($n = 47$).

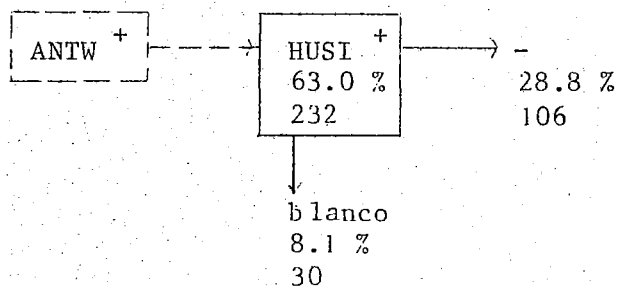
Er is op dit niveau een verlies aan informatie voor 7 aktiepunten. Voor 1 aktiepunt was er een inkonsekventie vanwege de invuller tussen de vraag omtrent het antwoord en de vraag omtrent het soort antwoord, zodat wij in totaal 370 van de 371 beantwoorde aktiepunten terug kunnen vinden.

De ultieme doelstelling (cfr hoofdstuk 2, p. 114) bij het evalueren van het aktieproces is evenwel het vaststellen van de realisatie van de theoretisch geformuleerde aktiepunten op het ogenblik van de realisatiemeting. Wij gebruiken voor deze vaststelling de afkorting HUSI (huidige situatie).

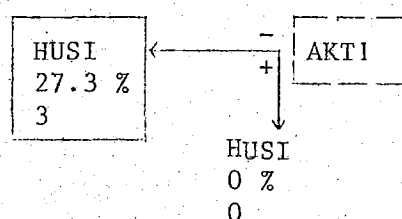
De mate van realisatie kan bepaald worden ten overstaan van verschillende groepen van aktiepunten.

- De HUSI ten overstaan van de beantwoorde aktiepunten (ANTW⁺) (n = 371) ziet er in de totale op dit niveau overgebleven onderzoeksgroep als volgt uit.

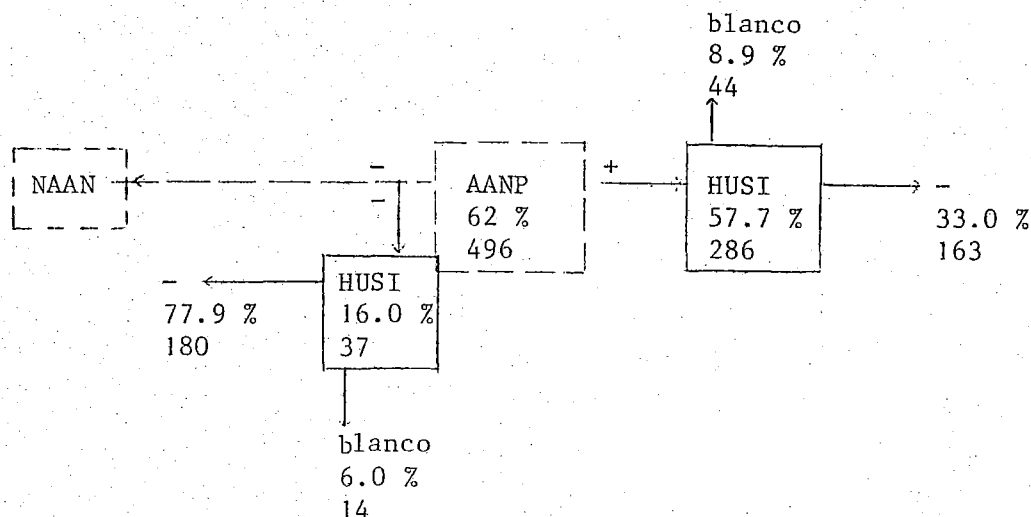
Bij de schematische voorstelling stellen wij belang in de omkaderde gerealiseerde aktiepunten ($n = 232$). Er zijn verder 106 onopgeloste aktiepunten. Over 30 aktiepunten is er verlies aan informatie. Wij stellen vast dat de realisatie-vraag gesteld kan worden voor 368 van de 371 beantwoorde aktiepunten.

- De HUSI ten overstaan van de niet beantwoorde doch aan een hernieuwde poging onderworpen geworden aktiepunten ($AKT1^+$) ($n = 15$) is voor geen enkel aktiepunt gunstig (15 onopgeloste aktiepunten).
- De HUSI ten overstaan van de niet beantwoorde noch aan een hernieuwde poging onderworpen geworden aktiepunten ($AKT1^-$) ($n = 11$) is voor 3 aktiepunten gunstig, voor 8 aktiepunten ongunstig. Beide metingen kunnen als volgt worden voorgesteld.

Gezien het ontbreken van elk gunstig resultaat in de realisatie van de niet beantwoorde doch aan een hernieuwde poging onderworpen geworden aktiepunten houden wij met deze richting in de later aangewende schema's geen rekening.

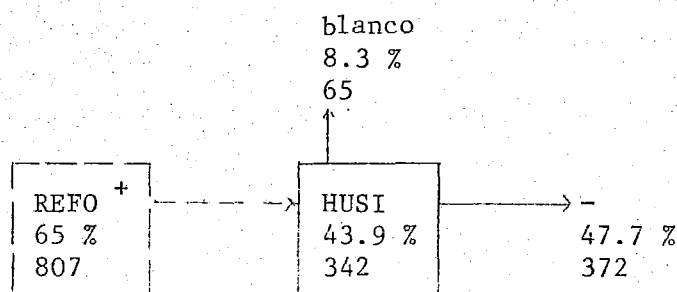
- De HUSI ten overstaan van de aangepakte ($AANP^+$) en niet aangepakte ($AANP^-$) aktiepunten ziet er als volgt uit.

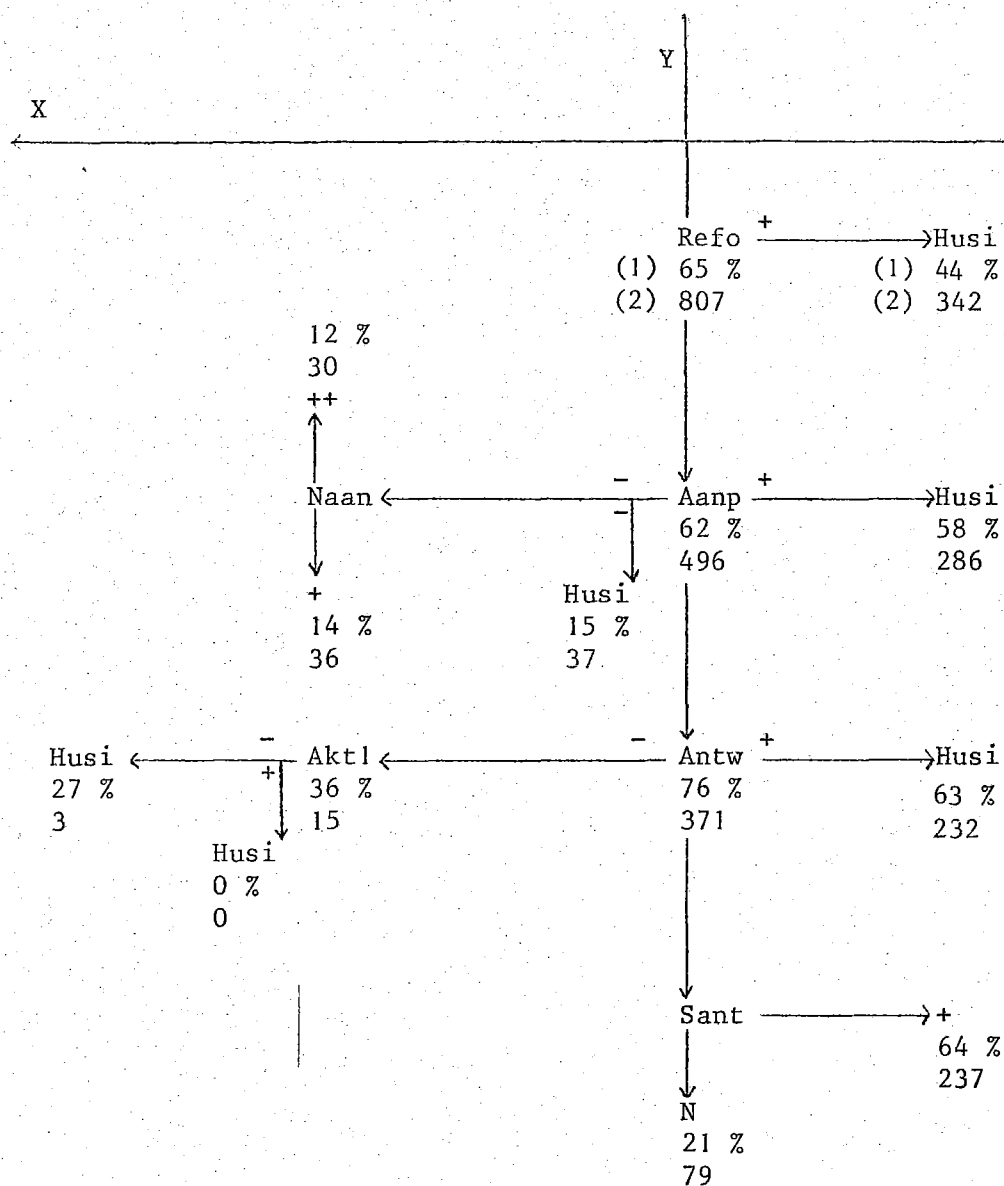
Van de 496 aangepakte aktiepunten komen 493 aktiepunten in aanmerking voor het meten van de realisatie. Deze blijkt in 286 gevallen gunstig te zijn. Het is deze, omkaderde groep die ons omwille van de positieve resultaten interesseert. Verder zijn er 163 aktiepunten onopgelost, terwijl de vraag bij 44 aktiepunten open blijft.

Van de 256 niet aangepakte aktiepunten komen 231 aktiepunten in aanmerking voor het meten van de realisatie. Hiervan worden 37 aktiepunten gerealiseerd, zij worden terug omkaderd omwille van de bereikte resultaten. Verder blijven 180 aktiepunten onopgelost, terwijl de realisatievraag open blijft voor 14 aktiepunten.

- Tenslotte wordt de HUSI bepaald ten overstaan van de aktiepunten der binnengekomen formulieren (REFO ⁺) (n = 807). Aangezien voor 28 aktiepunten de realisatiemeting niet in aanmerking komt, kan de HUSI bepaald worden voor 779 aktiepunten. Daarvan worden 342 aktiepunten gerealiseerd en blijven 372 aktiepunten onopgelost, terwijl er een verlies aan informatie voor 65 aktiepunten wordt vastgesteld. Ook op dit niveau, stellen wij bij de voorstelling der feiten vooral belang in de positieve resultaten, de omkaderde groep dus.

Wanneer wij nu het totale aktieproces van de onderzoeksgroep willen voorstellen dan komen wij tot het volgende resultaat.

De lezer zal opmerken dat de weergegeven afgeronde percenten ⁽¹⁾ en absolute aantallen ⁽²⁾ steeds naar datgene verwijzen dat op elk niveau als succesrijk kan worden aanzien. Immers het hele projekt is positief gericht : namelijk het omzetten van het woord in de daad. We merken ook op dat alles wat op de Y-as en rechts van de Y-as gesitueerd is gekenmerkt is als positief. Alles wat zich links van de Y-as situeert is aanvankelijk negatief. Hier worden de vragen beantwoord wat er

gebeurt met de niet aangepakte en niet beantwoorde aktiepunten. Tenslotte blijkt dat er in deze negatieve richting nog positieve elementen uit te sorteren zijn.

Deze positieve elementen worden uiteindelijk toch gerekupereerd.

- In de HUSI ten aanzien van de aktiepunten der binnengekomen formulieren worden alle aktiepunten samengevoegd - zowel de beantwoorde als de niet beantwoorde, de aangepakte als de niet aangepakte aktiepunten tevens de verlies-(blanco)-groepen op de beide niveau's - en beoordeeld naar hun eindresultaat.
- In de HUSI ten aanzien van de aangepakte aktiepunten worden alle beantwoorde en niet beantwoorde aktiepunten evenals de verliesgroep samengevoegd en beoordeeld.
- In de HUSI ten aanzien van de beantwoorde aktiepunten beoordelen we enkel het eindresultaat van de betreffende groep. Het is aan te bevelen dit resultaat te vergelijken met het percent inhoudelijk positief beantwoorde aktiepunten (SANT +) : soms realiseert de betrokken dienst meer (of minder) dan hetgeen er toegezegd werd.

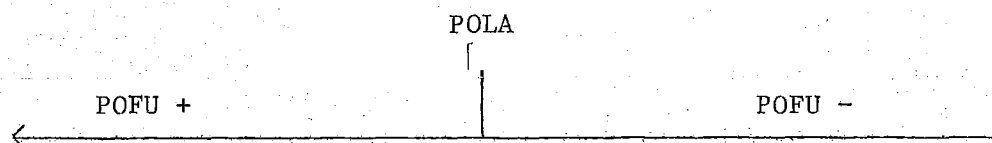
Tot zover de verklaring van het grondschema aan de hand van de resultaten bekomen voor de totale groep. De lezer weet nu meer over de betekenis van de afkortingen en de duiding van de percenten. We moeten niet uit het oog verliezen dat de percenten steeds de positieve pool weergeven van elk niveau rekening houdend met de negatieve en de verlies-pool (blanco's).

Gaan wij nu geleidelijkaan over tot de uitvoering van onze eerste opdracht : het uittesten van de alternatieve technieken. Ook hier is het nuttig een aantal afspraken te formuleren die betrekking hebben op enerzijds de voorstelling, anderzijds het rapporteren van de feiten in dit verband. Bij het uittesten van de realisatie-ontwikkeling bij alternatieve technieken gaat het om het vaststellen van mogelijke verschillen die zich kunnen voordoen in het aktieproces.

al naargelang we te doen hebben met de aan- of afwezigheid van een welbepaalde techniek. Het is in eerste instantie duidelijk dat de totale onderzoeksgroep uitgesplitst gaat worden op grond van deze aan- of afwezigheid van een welbepaalde techniek. Spreken wij nu in termen van afhankelijke en onafhankelijke variabelen dan is de techniek de onafhankelijke variabele terwijl de realisatie-ontwikkeling of het actieproces gekoncretiseerd in de hoger beschreven niveau's de afhankelijke variabelen zijn. Wij zoeken immers het actieproces te bepalen op grond van de aangewende techniek en de eventuele verschillen in de realisatie-ontwikkeling af te wegen bij aan- en afwezigheid van de techniek. De techniek wordt bijgevolg de prediktor ; zij gaat ons iets vertellen over het verloop van het actieproces. Wij hebben gezien (cfr hoofdstuk 2, 123-125) dat wij ondermeer belangstelling hebben opgevat voor de vraag of de aanwezigheid van personen uit politionele instellingen tijdens het formuleren van actiepunten een invloed heeft op het actieproces. Wij nemen daarbij aan dat deze personen, gezien hun beroepsactiviteiten, een grotere actieve invloed kunnen hebben op de realisatieontwikkeling van verkeersactiepunten dan op de realisatieontwikkeling van actiepunten met betrekking tot - bijvoorbeeld - de veiligheid op school. Het is dus zaak eerst in de onderzoeksgroep die groep op te sporen die meest adequaat te noemen is (actiepunten met betrekking tot het verkeer). Hiervoor gebruiken wij de afkorting POLA (politie-actiepunten). Vervolgens wordt deze groep van actiepunten uitgesplitst op grond van het feit of de techniek (= aan- of afwezigheid van politiefunktionarissen) al dan niet wordt toegepast (POFU+ en POFU-). Als vaste regel nemen wij aan dat het uitsorteren van de totale onderzoeksgroep en het opsplitsen van deze overgebleven adequaat bevonden groep aan de hand van in het onderzoek voorkomende onafhankelijke variabelen steeds in afkortingen boven de X-as (cfr grondschema, p. 156) worden vermeld. De lezer kan daarbij rekenen

op de omschrijving van de aangewende afkortingen voor wat de onafhankelijke variabelen betreft hetzij in de titels van het schema, hetzij in voetnoten bij het schema. Voor de afkortingen van de afhankelijke variabelen (de verschillende niveau's van het aktieproces) rekenen wij op het geheugen van de lezer, hoewel wij in de rapportering die onmiddellijk volgt op het schema en op het vouwblad (cfr statistisch addendum p. 1) voor het nodige kommentaar omtrent de afhankelijke variabelen zullen zorgen.

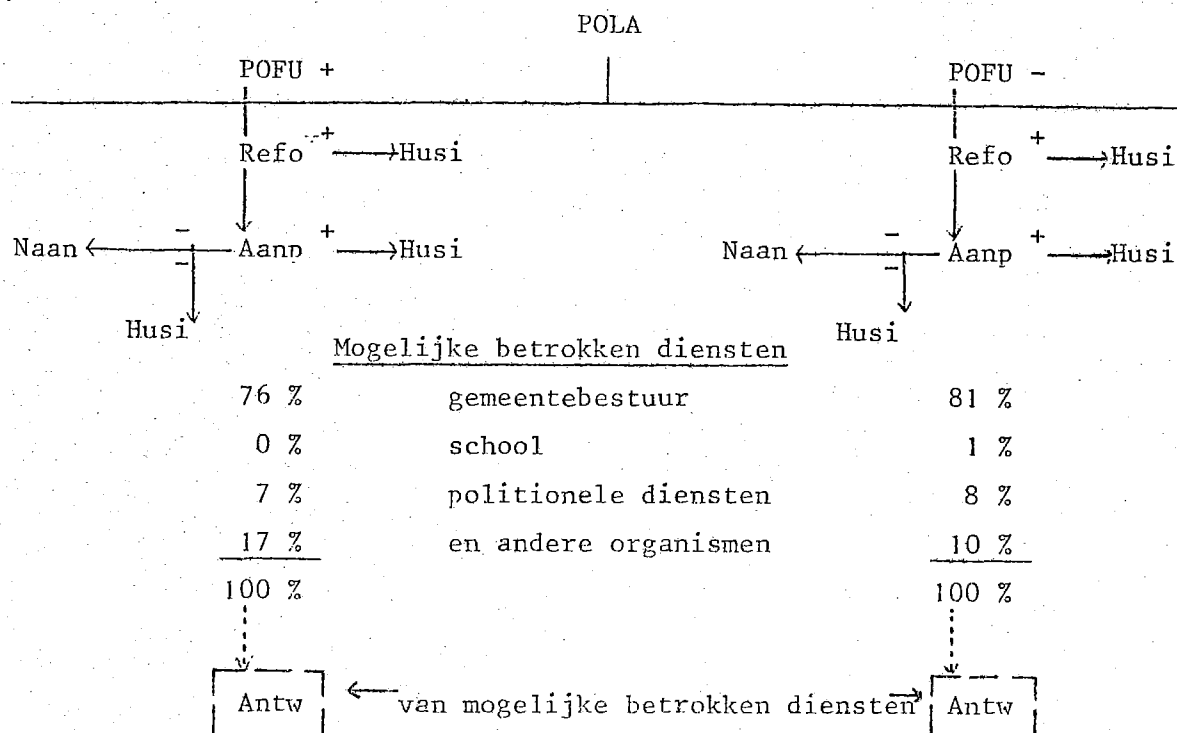
Hetgeen wij tot nu toe besproken hebben gaat er als volgt uitzien.

Wij hebben vroeger gesteld dat de onderzoeker vrij is in het kiezen van de niveau's van evaluatie (cfr hoofdstuk 2, p. 83).

Deze keuze gebeurt niet willekeurig, zij houdt rekening met de uitgesorteerde en opgesplitste groep.

Zo stellen wij, voor wat de verkeersaktiepunten en de aan- of afwezigheid van personen uit de politionele instellingen betreft, vooral belang in de eerste fase van realisatie-ontwikkeling, waarmee wij het volgende bedoelen.

De vólgende doelstelling voor wat de aangepakte aktiepunten aangaat is immers de mate van beantwoording en die kan zoals blijkt, vanwege verschillende soorten betrokken diensten komen, zodat het uittesten van de invloed van de aan- of afwezigheid der politiefunktionarissen tijdens het formuleren van de aktiepunten op dit niveau niet meer zo adequaat gebeurt. Willen wij nagaan of de mate van het beantwoorden en de aard van het antwoord vanwege de betrokken dienst mogelijk beïnvloed wordt door de aan- of afwezigheid van personen van politionele instanties dan sorteren wij de onderzoeksgroep volgens andere kriteria uit. Wij zoeken dan beter naar al die aktiepunten die bij het politiebestuur terecht komen om vervolgens deze adequaat bevonden groep uit te splitsen op grond van de techniek (aan- of afwezigheid van politiefunktionarissen tijdens het formuleren van de aktiepunten). Dit is dan een ander schema.

Wij spreken dus af dat de lezer in de schema's niet steeds een volledige weergave aantreft van het grondschema, maar meestal delen van dit grondschema. Behalve de hoger omschreven verantwoording kan het ook zo zijn dat een bepaald niveau niet meer uit te testen is omdat bijvoorbeeld de aktiepunten uit de subgroep POFU + (politiefunktionarissen aanwezig) zodanig evolueert dat er eenvoudigweg geen cijfermateriaal meer over is zodat vergelijkingen tussen de subgroepen POFU + en POFU - niet meer mogelijk zijn op dat welbepaalde niveau.

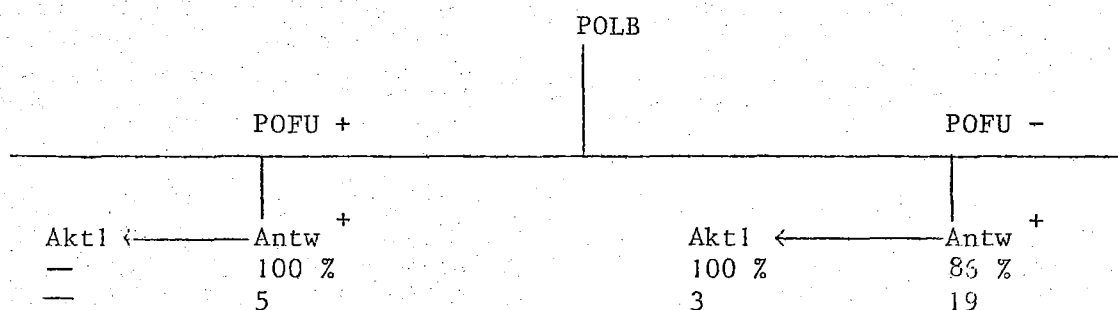
Wij zien dat bijvoorbeeld in het hiervolgend schema.

POLB (politiebestuur)	
POFU +	POFU -
Antw + —————>Husi 100 % 5	Antw + —————>Husi 86 % 19

Wanneer de lezer het niveau AKT1 (hernieuwde poging voor onbeantwoorde aktiepunten) mist op dit schema dan is het duidelijk dat er voor beide subgroepen (POFU + en POFU -) op dit niveau niets te melden valt.

In de ene subgroep worden alle voorgelegde aktiepunten beantwoord, in de andere subgroep behoort de resterende 14 % (n = 3) tot de blancogroep, zodat er geen onbeantwoorde aktiepunten overblijven.

Wordt het niveau vermeld, zoals in onderstaand voorbeeld dan is ofwel een vergelijking tussen de beide subgroepen mogelijk (cfr ANTW) ofwel biedt één van beide subgroepen een resultaat dat enkel om redenen van volledigheid weergegeven wordt (cfr AKT1).

Bij het analyseren van de realisatie-ontwikkeling zullen wij in de door een alternatieve techniek in subgroepen opgesplitste onderzoeksgroep zowel overeenkomsten als verschillen aantreffen op de verschillende evaluatieniveau's. Wij wensen uiteraard die verschillen te wegen. Gaat het om toevalligheden of staan wij voor resultaten waarmee wij in de toekomst rekening kunnen houden ?

Het is de bedoeling dat wij een inzicht krijgen in het verloop van het aktieproces, dit inzicht mag niet op toevalligheden berusten.

Wij wensen zover te komen dat wij bij bekend zijn van de aangewende techniek (de aan- of afwezigheid van politiefunktionarissen) ook iets kunnen zeggen over het verloop van het aktieproces. Om dit te kunnen doen maken wij gebruik van de Transmissiecoëfficiënt (T). Deze

coëfficiënt is een geschikte maat voor het bepalen van de associatie tussen nominale data, waarbij de prediktie in één richting geschiedt (van den Ende 1971, 216)⁽¹⁶¹⁾.

Wanneer er tussen X (techniek) en Y (realisatie-ontwikkeling) een samenhang is dan geeft de Transmissiecoëfficiënt de maat van die samenhang aan : meer bepaald doet zij uitspraak over de proportie gereduceerde onzekerheid bij het voorspellen van de Y wanneer X bekend is (dus wanneer de techniek al dan niet wordt toegepast).

Een perfecte samenhang wordt bereikt wanneer de $T = 1$; de proportie gereduceerde onzekerheid omtrent het voorspellen van de realisatie-ontwikkeling bedraagt dan, bij al dan niet toepassen van de techniek, 100 %. Bij totaal ontbreken van enige samenhang zal $T = 0$; de proportie gereduceerde onzekerheid omtrent het voorspellen van de realisatie-ontwikkeling is bij al dan niet toepassen van de techniek tot 0 % herleid. (P.G.O. is de afkorting voor proportie gereduceerde onzekerheid).

De T wordt voor elk evaluatieniveau berekend en wordt met vermelding van de afkorting dat bedacht werd voor het betreffend niveau in een overzicht genoteerd. Dit overzicht bevindt zich onder elk schema. Indien bij opsplitsing van de onderzoeksgroep in meerdere subgroepen nu zou blijken dat voor het berekenen van de ^{de} eliminatie van een subgroep wenselijk is dan treft de lezer volgende specificaties aan.

Variabele X			
X_A	X_B	X_C	X_D
Refo ↓ Aanp	Refo ↓ Aanp	Refo ↓ Aanp	Refo ↓ Aanp
1	2	3	4
T	%		%
REFO	1	; 1, 2, 4	0
AANP	8	; 1, 2, 4	4

Bij de eerste T-uitslag is er geen enkele eliminatie van de oorspronkelijk ontstane subgroepen. Bij de tweede T-uitslag wordt bij het bepalen van de T de met het cijfer 3 aangeduide subgroep (X_C) geëlimineerd.

Over de T uitslag als zodanig kunnen er geen vragen rijzen, de coëfficiënt wijst op een proportie. Iets heel anders is echter het gebruik van adjektieven omtrent de bekomen proportie. Bij het rapporteren van de feiten kunnen wij moeilijk ontkomen aan een zekere vorm van interpretatie waarbij zich dan de vraag stelt welke proportie bij wijze van spreken belangrijk en welke proportie onbelangrijk is. In het eerste geval is het wenselijk de samenhang tussen de afhankelijke en onafhankelijke variabele van naderbij te bekijken, in het tweede geval volstaat, naar onze mening, de schematische voorstelling der feiten. Bij gebrek aan aanknopingspunten uit andere, gelijkaardige projecten, waardoor een belangrijk perspectief voor ons wegvalt, komt ons referentiekader binnen de grenzen van dit onderzoek te liggen. Het blijft een zoeken naar in het oog springende feiten : bepaalde verrichtingen zullen mogelijk hogere waarden opleveren dan andere. Wij hebben ten overstaan van de lezer één voordeel : wij kennen, nu wij aan het schrijven zijn, de grenzen van de Transmissiecoëfficiënt zoals zij uit dit onderzoek naar voren komen. Het is dit inzicht dat ons toelaat een bepaalde klassifikatie door te voeren, hiertoe aangezet op grond van de overweging dat het rapporteren als zodanig ook vraagt om een konsekwente opstelling. De klassifikatie is niet meer dan een afspraak, waarvan de lezer steeds kan afzien om voor zichzelf strenger of milder te oordelen over de feiten.

Wanneer de proportie gereduceerde onzekerheid :

- totaal onbelangrijk is : $0 \% \leq T \leq 5 \%$ en
- vrij onbelangrijk is : $5 \% < T \leq 10 \%$

dan worden de feiten zoals zij zich voor de subgroepen voordoen in de onderscheiden niveau's niet gerapporteerd.

Wanneer de proportie gereduceerde onzekerheid :

- van matig belang is : $10 \% < T \leq 20 \%$
 - van een zeker belang is : $20 \% < T \leq 30 \%$
 - opmerkelijk is : $30 \% < T \leq 40 \%$ en
 - zeer opmerkelijk is : $40 \% < T \leq 50 \%$
 - uiterst opmerkelijk is : $50 \% < T \leq 60 \%$ enzoverder
- gaan wij over tot een nadere omschrijving van de feiten.

Tenslotte moeten wij | nog een antwoord geven op de vraag wat er, bij de berekening van de transmissiecoëfficiënt gebeurt met het verlies aan informatie dat op elk der evaluatieniveau's wordt vastgesteld.

Wanneer mag worden aangenomen dat de blanco's, indien zij bekend waren, zich op dezelfde wijze zouden verdelen over de positieve en negatieve antwoorden (aangepakt, niet aangepakt) als nu het geval is dan zijn wij gerechtigd deze blanco-groep uit te sluiten. Nu wil het zo zijn dat wij bij vergelijking van de resultaten in de subgroepen meermaals vaststellen dat in de subgroep, waar frekwenter van positieve informatie sprake is, de blanco's afnemen ten overstaan van de resultaten in de andere subgroep waar de positieve informatie in de minderheid is en de blanco's toenemen. Dit wijst op een zekere behoefte om informatie achter te houden, indien deze inhoudelijk negatief is en andersom een grotere gewilligheid in het doorgeven van informatie op voorwaarde dat deze informatie positief is. Bij het berekenen van de transmissiecoëfficiënt worden blanco's en negatieve informatie als één groep beschouwd en geplaatst tegenover de positieve informatie.

Wij kunnen nu overgaan tot het rapporteren van de feiten, waarbij wij ons laten leiden door de zojuist vastgelegde belangrijke grenzen van de T-waarden.

BESLUIT.

In dit hoofdstuk verwezen wij naar het statistisch addendum waarin een analyse werd gemaakt van de pogingen die ondernomen werden om het veiligheidsproject gestalte te geven, van de resultaten, als gevolg van die pogingen en tenslotte van de doeltreffendheid van de, met het oog op de verwezenlijking van de gemeentelijke akties, in het projekt aangewende alternatieve methoden.

Bij het ~~analyseren~~ van de feiten hebben wij ons, met een uitzondering uiteraard voor het financieel aspekt van het veiligheidsprojekt, laten leiden door de signifikantie van de gebruikte testen. Een syntese dringt zich nu op, vooral daar waar het gaat om de realisatie-ontwikkeling van de gemeentelijke aktie, aangezien wij in de evaluatie van doeltreffendheid telkens per evaluatie-niveau hebben geanalyseerd.

In dit totaal beeld zal zowel rekening worden gehouden met de feiten die op grond van de door ons gestelde belangrijkheidsgrenzen van de T-waarden slechts van betekenis zijn binnen het kader van het projekt als met de voor toekomstige, gelijkaardige projekten belangrijke feiten. De besluiten omtrent de poging, het resultaat en de doeltreffendheid als evaluatie-kategorieën worden in het volgende - laatste - hoofdstuk geformuleerd.

HOOFDSTUK IV BESPREKING VAN DE BINNEN HET KADER VAN HET PROJECT OPVALLENDE FEITEN EN BESLUITEN HIEROMTRENT EN OMTRENT DE - OP GROND VAN DE TESTEN VOOR TOEKOMSTIGE, GELIJKAARDIGE PROJECTEN - BELANGRIJKE FEITEN.

Inleiding.

In dit hoofdstuk pogen wij een syntese te maken van de bevindingen waarbij zowel rekening gehouden wordt met hetgeen in het oog springt binnen het kader van het project als met de feiten die ook voor toekomstige, gelijkaardige projecten van belang zijn. De besluiten omtrent de onderzoeksfacetten van de poging als evaluatie-kategorie zullen vooral de KAV-verantwoordelijken interesseren ^{doch} met de besluiten aangaande het financieel aspect zijn ook andere organismen gebaat. De bewijsvoering en de besluiten omtrent de invloed van de verstedelijking der gemeenten op de omvang en de "kwaliteit" van de gemeentelijke aktie - onderzoeksfacetten van het resultaat als evaluatie-kategorie - hebben een meer algemene waarde aangezien zij zowel de KAV als elkeen aanbelangend die zich bezighoudt met sociale aktie waarbij plaatselijke groepen deelnemen aan akties tot verbetering van het leefmilieu. De besluiten en bewijsvoeringen aangaande de doeltreffendheid als evaluatie-kategorie zijn vooral voor projekt-leiders en uiteraard ook voor de KAV-verantwoordelijken bestemd.

1. DE POGING ALS EVALUATIE-KATEGORIE EN DE BESLUITEN HIEROMTRENT.

De gemiddelde uitgaven.

Wij zochten enkel per provincie de totale en gemiddelde uitgaven te beschrijven. Deze beschrijving leent zich niet tot het formuleren van besluiten.

Wij herhalen dat er gemiddeld per initiatief 10.000,- F. wordt uitgegeven, per geformuleerd en gerealiseerd aktiepunt respektievelijk 1.900,- F. en 3.200,- F. en per deelnemer 480,- F.

De sterkte van een gewest, wat ledenaantal betreft en het aantal plaatselijke veiligheidsinitiatieven, per 10.000 leden.

De gewestelijke verantwoordelijken laten zich (voor zover Limburg niet meege-rekend wordt) bij het op gang brengen van het projekt niet leiden door het aantal leden dat het gewest telt. Er is willekeurigheid : het aantal plaatselijke veiligheidsinitiatieven per 10.000 leden neemt niet toe naarmate het gewest sterker is. Er is zelfs een lichte neiging tot afname van het aantal plaatselijke initiatieven bij toenemend ledenaantal.

Het aantal afdelingen dat een verbond (gewest) telt en de mate waarin die afdelingen het veiligheidsprojekt als programmapunt opnemen, voor elk der gemeentetypen.

Tegenover de KAV-verbonden (gewesten), met uitzondering voor Limburg, kunnen wij stellen dat een verbond met weinig afdelingen in de plattelandsgemeenten niet gemakkelijk vanwege deze afdelingen de vraag zullen krijgen om gekonfronteerd te worden met het veiligheidsprojekt. Naarmate er echter in een KAV-verbond meer plattelandsafdelingen zijn zullen deze afdelingen gemakkelijker aan het verbond vragen om gekonfronteerd te worden met het veiligheidsprojekt.

De reacties van de afdelingen in de industriecentra en gemengde verstedelijkte gemeenten en van de afdelingen in de verstedelijkte woongemeenten zijn identiek aan deze van de plattelandsafdelingen, in het eerste geval gaat het om een significante vaststelling in het tweede geval om een tendens.

Zowel voor de afdelingen in de gewone steden als voor de afdelingen in de regionale steden en agglomeraties is er willekeurigheid inzake de vraag vanwege de afdelingen aan de verbonden om gekonfronteerd te worden met het veiligheidsproject.

In 7 van de 15 verbonden, waarbij Limburg dus niet meegerekend wordt, vragen de afdelingen in de plattelandsgemeenten nooit aan het verbond om gekonfronteerd te worden met het veiligheidsproject.

Deze verhouding vermindert naarmate we te doen hebben met afdelingen uit meer verstedelijkte gemeenten. Zo blijft er tenslotte in de regionale steden en agglomeraties maar 1 verbond over waar de bestaande afdelingen in het geheel niet met het veiligheidsproject gekonfronteerd wensen te worden.

Welke zijn de verbonden waar 25 % en meer van de bestaande afdelingen in de onderscheiden gemeentetypen wensen gekonfronteerd te worden met het veiligheidsproject ?

Voor de plattelandsgemeenten tellen wij zo 4 verbonden. Konkreet zijn dit de gewesten Dendermonde, Mechelen, Turnhout en Ieper.

Voor de verstedelijkte woongemeenten noteren wij 2 verbonden namelijk : Ieper en St. niklaas.

Voor de industriecentra en gemengde verstedelijkte gemeenten zijn er 3 verbonden met een bereik van 25 % en meer. Konkreet zijn dit de verbonden Brugge, Mechelen en Antwerpen.

Voor de gewone steden tellen wij 5 verbonden met een bereik van 25 % en meer. Dit zijn de verbonden Oostende, Aalst, Brugge, Leuven en Roeselare.

Voor de regionale steden noteren wij 4 verbonden op de 11 (in 4 verbonden komt dit gemeentetype niet voor) met een bereik van 25 % en meer.

Dit zijn de verbonden St. Niklaas, Oostende, Brugge en Gent.

Het bereik in Limburg is steeds beter, voor elk der gemeentetypen, dan het totaal bereik voor de andere verbonden. In dezelfde tijdspanne (1 1/2 werkjaar) is het bereik in de plattelandsgemeenten meer dan 4 maal groter (63 % in Limburg tegenover 15 % in de andere verbonden). Dit geldt ook voor de verstedelijkte woongemeenten (55 % in Limburg tegenover 13 % in de andere verbonden) en voor de industriecentra en gemengde verstedelijkte gemeenten (82 % in Limburg tegenover 20 %). Voor de gewone steden is het bereik meer dan 2 maal groter (55 % in Limburg tegenover 23 % in de andere verbonden) en bijna 3 maal groter in de regionale steden en agglomeraties (60 % in Limburg tegenover 21 % in de andere verbonden).

Het is evident dat in Limburg duidelijk meer aandacht gevestigd wordt op de minder verstedelijkte gemeenten dan het geval is in de overige gewesten.

De mate van het bereik van het veiligheidsproject in de KAV-afdelingen voor de 5 opeenvolgende gemeentetypen en de overeenstemming van dit bereik voor de 15 gewesten onderling, Limburg niet meegerekend en voor Limburg afzonderlijk.

Voor de gewesten tesamen neemt het bereik toe samen met de verstedelijking (signifikant bij grens $P \leq .10$). Ook voor de gewesten onderling is er een overeenstemming wat de invloed betreft van de verstedelijking op de mate van het bereik (signifikant bij grens $P \leq .10$).

De werking in Limburg daarentegen verloopt zonder invloed van uit de verstedelijking. Opvallend is er het bijzonder groot bereik in de industrie-centra en gemengde verstedelijkte gemeenten (82 %) en verder de nagenoeg gelijke aandacht voor de overige typen der Limburgse gemeenten (bereik schommelt tussen de 55 % en 63 %).

2 HET RESULTAAT ALS EVALUATIE-KATEGORIE EN DE BESLUITEN HIEROMTRENT.

Een evaluatie van het resultaat van het projekt beperkt zich tot het bepalen van de eventuele invloed die de verstedelijking der gemeenten heeft op de omvang van de gemeentelijke aktie uitgedrukt in gemiddeld aantal aktiepunten per initiatief en dit per provincie, en de invloed van de verstedelijking op de "kwaliteit" van de geformuleerde aktiepunten en dit voor de totale aktie in Limburg.

De invloed van de verstedelijking op de omvang van de gemeentelijke aktie per provincie.

In twee provincies stellen wij vast dat de verstedelijking een significante invloed heeft op de omvang van de gemeentelijke aktie (maximale grens $p \leq .05$)

In Limburg heeft de verstedelijking een gunstige invloed op de omvang van de gemeentelijke aktie, dit wil zeggen het gemiddeld aantal aktiepunten per initiatief neemt toe naarmate het initiatief plaatsvindt in meer verstedelijkte gemeenten (en wel van 4.5 tot 8.8). In de provincie Brabant echter vermindert de omvang van de gemeentelijke aktie bij toenemende verstedelijking (en wel van 7.0 tot 1.6).

In de overige provincies is de omvang van de gemeentelijke aktie eerder willekeurig en niet significant afhankelijk van de verstedelijking der gemeenten waarin de initiatieven plaatsvinden. Voor de provincie West-Vlaanderen merken wij een hoog gemiddeld aantal aktiepunten per initiatief in de industriecentra en gemengde verstedelijkte gemeenten (7.1) en een laag gemiddelde in de verstedelijkte woongemeenten (2.5). Voor de overige gemeentetypen blijven de gemiddelden vrij stabiel (tussen 3.4 en 4.7). In de provincie Antwerpen met een hoog gemiddeld aantal aktiepunten in de verstedelijkte woongemeenten (8.3) daalt de omvang voor de twee op de verstedelijkte woongemeenten volgende gemeentetypen (tot 2.8 voor de gewone steden). De twee uiterste gemeentetypen halen vergelijkbare gemiddelden (± 4.0).

In de provincie Oost-Vlaanderen ontbreekt elke aktie in de gewone steden terwijl men een laag gemiddelde vaststelt voor de regionale steden en agglomeraties (2.5). In de plattelandsgemeenten (7.0) maar vooral in de industriecentra en gemengde verstedelijkte gemeenten (11.7) is de omvang van de gemeentelijke aktie belangrijk.

De invloed van de verstedelijking op de "kwaliteit" van de geformuleerde aktiepunten in Limburg.

Voor wat de totale aktie in Limburg aangaat stellen wij vast dat de verstedelijking een significant gunstige invloed heeft op de "kwaliteit" van de aktiepunten (maximale grens $P \leq .05$).

Het aandeel van vaag geformuleerde aktiepunten en procedurekwesties of intermediaire stappen, dat geen rechtstreeks of onrechtstreeks veiligheidsbevorderende aktie uitmaakt, neemt af op het totaal van geformuleerde aktiepunten naarmate de verstedelijking toeneemt.

3 DE DOELTREFFENDHEID ALS EVALUATIE-KATEGORIE EN DE BESLUITEN HIEROMTRENT.

De doeltreffendheid in de realisatie-ontwikkeling van de plaatselijke aktie werd nagegaan bij een aantal alternatieve methoden. Deze methoden hebben betrekking op de herkomst van de aktiepunten, op het al dan niet deelnemen aan de verwezenlijking van het aktiepunt vanwege de plaatselijke groepen, op de al dan niet betrokkenheid van plaatselijke funktionarissen bij het formuleren van de aktiepunten en tenslotte op de 4 kriteria van veiligheidsbevordering.

3.1 Brononderscheid (aktiepunten van aktieve en minder aktieve groepen)

Alle aktiepunten, ongeacht de soort.

Binnen het kader van het veiligheidsprojekt stellen wij vast dat er proportioneel praktisch evenveel realisatieformulieren toekomen aangaande de aktiepunten afkomstig van de aktieve, als van de minder aktieve plaatselijke groepen.

Voor zover de realisatie-ontwikkeling in positieve zin evolueert zijn de resultaten gunstiger voor de aktiepunten afkomstig van de groepen zelf.

Dit wil zeggen dat de mate van aanpak en van de beantwoording, de mate van realisatie van de aangepakte en van de beantwoorde aktiepunten, alsook de mate van realisatie van de totale groep aktiepunten der binnengekomen formulieren steeds frekwenter voorkomt in de door de plaatselijke groepen geformuleerde aktiepunten.

De verschillen die voor de zojuist omschreven niveau's zijn aangestipt zijn niet flagrant. Dit blijkt ook uit de gevonden, weinig belangrijke,

T-waarden van de verschillende niveau's. Hieruit kunnen wij besluiten dat de minder aktieve groepen - tenminste wanneer zij beroep kunnen doen op het gemeentelijk enquêteformulier, wel enigszins - maar niet belangrijk ten achter blijven op de prestaties van de aktieve plaatselijke groepen.

Wanneer wij naar de negatieve evolutie van de realisatie kijken, meer bepaald hoe het staat met de redenen van niet aanpak, met de mate van realisatie van de niet aangepakte aktiepunten en met de hernieuwde poging bij uitblijven van een antwoord dan stellen wij vast dat de - wat wij noemen - minder aktieve groepen op elk van deze niveau's gunstiger naar voren komen dan de aktieve groepen. Wij herinneren de lezer aan het feit dat het gemeentelijk enquêteformulier bij afspraak slechts dan gebruikt zou worden wanneer de groep zelf niet op dreef kon komen, vandaar de oorspronkelijke benaming. Nu blijkt echter dat wanneer het antwoord uitblijft de minder aktieve groepen frekwenter overgaan tot hernieuwde aktie en dat zij frekwenter dan de aktieve groepen al bezig zijn met de aktieop gang te brengen nog voor het aktiepunt officieel wordt aangepakt. Dit laatste heeft tot gevolg dat zij - meer dan in de aktieve groepen het geval is - voor een aantal van de officiële niet aangepakte aktiepunten tot een positief resultaat komen. Een en ander wijst erop dat eens dat de minder aktieve groepen met behulp van het gemeentelijk enquêteformulier op dreef zijn zij frekwenter optreden, tenminste op ogenblikken dat de realisatie-ontwikkeling dreigt vast te lopen dan kan worden vastgesteld voor de aktieve groepen. Ook voor deze niveau's zijn de vastgestelde verschillen tussen de beide groepen gematigd en op grond van de gevonden T-waarde slechts van belang binnen het kader van het veiligheidsprojekt.

Voor toekomstige, gelijkaardige projekten kunnen er geen voorspellingen worden gedaan noch over de realisatie-ontwikkeling in eerste fase noch over de realisatie-ontwikkeling in tweede fase.

Veiligheidsvoorzieningen in de gemeenten, gemeentelijke inlichtingsbladen, peuterspeelplaatsen, kinderkribben en veiligheidsactiviteiten door gezins- en jeugdraden.

Voor de hoger vermelde aktiepunten en het realisatieverloop naargelang de aktiepunten afkomstig zijn van de aktieve plaatselijke groepen of van de minder aktieve groepen, die evenwel ondersteund worden door het gemeentelijk enquêteformulier, kunnen wij geen duidelijke besluiten formuleren. Feit is dat de realisatieformulieren niet in gelijke mate toekomen, waarbij de groep aktiepunten van de minder aktieve groepen enigszins bevoordeligd is. De mate van realisatie van de groepen aktiepunten der binnengekomen formulieren is identiek. De mate van aanpak en van beantwoording is beter voor de aktiepunten der aktieve groepen. De mate van realisatie van de beantwoorde aktiepunten is vrijwel identiek voor de beide subgroepen terwijl de mate van realisatie van de aangepakte aktiepunten beter is voor de aktiepunten van de minder aktieve groepen. De redenen van niet aanpak verschillen weinig voor de onderscheiden groepen aktiepunten.

Binnen het kader van het projekt komen wij niet tot een algemene konklusie terwijl de verschillen die er op de onderscheiden evaluatie-niveau's kunnen worden vastgesteld voor toekomstige, gelijkaardige projekten van geen belang zijn.

Speelstraten, afbakening, toezicht en aanleg van speelterreinen, groene zones en creativiteitscentra.

Voor wat de realisatie-ontwikkeling binnen het kader van het projekt aangaat stellen wij vast dat er in gelijke mate realisatieformulieren binnenkomen voor de aktiepunten van de plaatselijke groepen en voor de aktiepunten afkomstig van het gemeentelijk enquêteformulier. Voor zover het om de positieve kant van de realisatie-ontwikkeling gaat, meer bepaald de mate van aanpak en de mate van realisatie van de beantwoorde, van de aangepakte en van de groep aktiepunten der binnengekomen formulieren, noteren wij voor de door de plaatselijke groepen geformuleerde aktiepunten betere resultaten. De verschillen zijn praktisch altijd in het voordeel van de aktieve plaatselijke groepen, maar blijven bescheiden, gelet op de gevonden T-waarden. Voorspellingen over toekomstige gelijkaardige projekten zijn bijgevolg niet mogelijk op één uitzondering na. Voor zover er geantwoord wordt (voor éénmaal iets gunstiger voor de groep aktiepunten afkomstig van het gemeentelijk enquêteformulier) is de mate van realisatie zeer duidelijk in het voordeel van de door de plaatselijke groepen geformuleerde aktiepunten (de proportie gereduceerde onzekerheid (P.G.O.) is van matig belang). Voor zover het aktiepunt niet officieel door de KAV of aanverwante personen wordt aangepakt zien wij terug de reeds eerder besproken positieve opstelling vanwege de minder aktieve groepen ten overstaan van hun aktiepunten, in vergelijking met de minder gunstige houding van de aktieve groepen. In de aktieve groepen komt er geen, in de minder aktieve groepen komt er wel een delegatie van de aanpak voor. Ook de reeds aan gang zijnde realisaties nog voor de aanpak starten kon komenslechts voor in de minder aktieve groepen.

Het gaat hier om verschillen die enkel betekenis hebben binnen het kader van het projekt. De T-waarde blijft net onder de door ons gestelde belangrijkheidsgrens zodat er geen voorspellingen voor toekomstige, gelijkaardige projekten mogelijk zijn.

Sportterreinen en sportstimulering.

Binnen het kader van het projekt geeft de vergelijking van de realisatie-ontwikkeling op grond van het brononderscheid voor de aktiepunten met betrekking tot de sportterreinen en sportstimulering aanleiding tot volgende vaststellingen.

Er komen proportioneel evenveel realisatieformulieren binnen van de sport-aktiepunten of deze nu door de plaatselijke groepen of op grond van het gemeentelijk enquêteformulier worden geformuleerd.

De niveau's, waarop ^{respektievelijk} de mate van aanpak en de mate van realisatie van de beantwoorde, van de aangepakte en van de groep aktiepunten van de binnengekomen formulieren wordt geëvalueerd, wijzen op een bijna perfekt verloop van de sportaktiepunten wanneer deze aktiepunten door de plaatselijke groepen worden geformuleerd hetgeen in zekere mate afsteekt tegen het verloop van de op grond van het gemeentelijk enquêteformulier geformuleerde aktiepunten. Weliswaar is de mate van beantwoording van de door de plaatselijke groepen geformuleerde aktiepunten iets minder gunstig, maar alle beantwoorde aktiepunten worden gerealiseerd terwijl tevens de niet beantwoorde aktiepunten worden opgelost in tegenstelling met de op grond van het gemeentelijk enquêteformulier geformuleerde aktiepunten waarvan alleen de beantwoorde aktiepunten voor een groot deel gerealiseerd worden.

Op een evaluatieniveau, met name de mate van realisatie van de aangepakte aktiepunten treffen wij een T-waarde aan die ons toelaat voorspellingen te doen omtrent toekomstige, gelijkaardige projekten (P.G.O. is van matig belang).

Het ziet er naar uit dat wij wederom een gunstige opstelling vanwege minder aktieve groepen hebben ten overstaan van aktiepunten waarvan het verloop dreigt mis te gaan, maar een vergelijking met de aktiepunten van de aktieve groepen is bij gebrek aan feitenmateriaal niet mogelijk.

De realisatie-ontwikkeling in verband met verbeteringen in de verkeersveiligheid, aanpassingen en verwijderingen in de verkeerssituatie, toezicht op en aktie aangaande het verkeer naargelang de herkomst van het aktiepunt kon niet doorgaan wegens de zeer kleine groepen van dit soort aktiepunten welke op grond van het gemeentelijk enquêteformulier wordt geformuleerd.

Dit geldt ook voor de realisatie-ontwikkeling van veiligheidszorg, -aktie en -onderricht in de scholen.

3.2 Vergelijking van de realisatie-ontwikkeling bij geen en bij belangrijke deelname van de plaatselijke groepen in het aktieproces.

Bij vergelijking van de resultaten in de ekstreme groepen stellen wij verscheidene feiten vast.

- De KAV en aanverwante personen storen zich niet aan het idee dat er aktiepunten zijn waarvoor de plaatselijke groepen zich niet wensen in te zetten. Dit blijkt uit de mate waarin de realisatieformulieren toekomen. Het gaat hier om een percentage ($\pm 55\%$) dat identiek is in de beide ekstreme groepen. Ook uit de mate van aanpak blijkt een vrijwel gelijke aandacht voor de aktiepunten ongeacht de deelname van de plaatselijke groepen in het aktieproces.

De T-waarden van deze evaluatie-niveau's laten geen voorspellingen toe omtrent toekomstige, gelijkaardige projekten.

- De aktiepunten die het zonder de deelname van de plaatselijke groepen moeten stellen staan er evenwel slechter voor dan de aktiepunten met belangrijke deelname vanwege de plaatselijke groepen op ogenblikken dat de realisatie-ontwikkeling dreigt vast te lopen. Het betreft hier de door de KAV en aanverwante personen officieel niet aangepakte aktiepunten en de onbeantwoord gebleven aktiepunten. Wij stellen belangrijke tegenstellingen vast. Zo is er de steeds voorkomende hernieuwde poging, bij belangrijke deelname van de plaatselijke groepen in het aktieproces en de nooit voorkomende hernieuwde pogingen bij geen deelname vanwege de plaatselijke groepen. Dit gegeven is belangrijk ook voor toekomstige, gelijkaardige projekten (De P.G.O. is absoluut). Bij geen deelname vanwege de plaatselijke groepen in het aktieproces berusten de redenen van niet aanpak uitsluitend op negatieve argumenten ; bij belangrijke deelname komt het frekwent voor dat de akties al aan gang zijn nog voor de aanpak overwogen kon worden en wordt de aanpak ook gedelegeerd. Ook deze verschillen hebben een betekenis voor toekomstige, gelijkaardige projekten (De P.G.O. is van matig belang). De realisatie van de niet aangepakte aktiepunten is in het voordeel van de aktiepunten met belangrijke deelname vanwege de plaatselijke groepen, maar dit feit heeft slechts betekenis binnen het kader van het projekt. De deelname van de plaatselijke groepen is geen fiktie maar komt neer op een aktieve inzet die frekwenter wordt vastgesteld naargelang meer personen het aktiepunt wensen te volgen. Dit blijkt op drie evaluatie-niveau's en om onze redenering te staven bekijken wij even de 4 oorspronkelijk opgesplitste subgroepen : geen deelnemers, 1, 2 en 3 of 4 verifikators.

primo : het op gang zijn van de aktie nog voor de officiële aanpak overwo-
gen wordt neemt in percentage toe samen met het toenemen van de verifi-
katoren van 0 % (0 verifikators) naar 14 % (1 verifikator) en 15 %
(2 verifikators) tot 32 % (3 of 4 verifikators).

secundo : de mate van realisatie van de officieel niet aangepakte aktiepun-
ten neemt praktisch toe, samen met het toenemen van de verifika-
tors van 10 % (0 verifikators) naar 18 % (1 verifikator) en 16 %
(2 verifikators) tot 26 % (3 of 4 verifikators).

tertio : de hernieuwde poging bij uitblijven van een antwoord verloopt
volgens het eerder beschreven patroon namelijk van 0 % (0 veri-
fikators) naar 20 % (1 verifikator) en 43 % (2 verifikators) tot
100 % (3 of 4 verifikators).

Slechts dit laatste evaluatie-niveau heeft ook betekenis voor
toekomstige, gelijkaardige projekten (De P.G.O. is van matig
belang, voor de 4 opgesplitste groepen en is absoluut voor de
2 ekstreme groepen).

Uit dit alles blijkt, dat zo de plaatselijke groepen wensen deel te nemen
aan het aktieproces zij ook daadwerkelijk steun bieden, met positieve resul-
taten als gevolg. De steun is vollediger naargelang er zich meer personen
achter het aktieproces scharen. Bedenken wij daarbij wel dat het enthousiasme van de groep wellicht toeneemt naargelang het gaat om interessante
voorstellen.

Tot hiertoe kunnen wij enkel besluiten dat wij bij de negatieve evolutie van
de aktiepunten minder aandacht hoeven op te brengen voor de aktiepunten naar-
gelang de deelname van de plaatselijke groepen toeneemt, doch wel aandacht
moeten hebben voor de aktiepunten waarbij de deelname beperkt is of niet
voorkomt.

Bekijken wij het verdere verloop van de aktie voor de ekstreme groepen.

- Voor de aktiepunten met belangrijke deelname zou men geneigd zijn te kon-
kluderen dat de betrokken diensten slechts dan antwoorden (57 %) wanneer
er iets positiefs beloofd kan worden (88 %). Voor de aktiepunten die
het zonder deelname vanwege de plaatselijke groepen moeten stellen zou
praktisch steeds geantwoord zijn (90 %) ook al ging het dan om neutrale
antwoorden (39 %) en waren de beloften beperkt (28 %). We moeten hier
dieper op ingaan vooral omdat bij vergelijking van de resultaten voor de

4 subgroepen er zo duidelijk kon worden vastgesteld dat naarmate het aantal verifikators toeneemt de mate van beantwoording afneemt (respektievelijk 90 %, 76 %, 72 % en 57 %), de mate van realisatie van de beantwoorde aktiepunten nagenoeg toeneemt (22 %, 63 %, 63 %, 94 %) ; de neutrale antwoorden afnemen (39 %, 20 %, 21 %, 6 %) en de beloften nagenoeg toenemen (28 %, 66 %, 61 %, 88 %). Wij kunnen voor deze feiten geen verklaring vinden tenzij wij melding maken van het feit dat de mate van niet beantwoording niet, zoals men zou verwachten, toeneemt, maar vrij stabiel blijft voor de vier opeenvolgende groepen en dat het de blanco-groep is die toeneemt van 0 % (0 verifikators) naar 16 % (1 verifikator) en 11 % (2 verifikators) tot 32 % (3 of 4 verifikators).

Dit evaluatie-niveau en de evaluatie-niveau's die volgen op het antwoord moeten wij terzijde leggen.

Het is immers duidelijk dat de betrokkenheid van meerdere personen in het aktieproces problemen oplevert in verband met het doorgeven van informatie. Daar waar de KAV zelf voor alles moet zorgen is men in staat praktisch volledige informatie te geven over de mate van beantwoording maar het wordt blijkbaar moeilijker om na te gaan of en wat er geantwoord werd op het ogenblik dat meerdere personen betrokken zijn in het aktieproces. Per eliminatie had men navraag moeten doen om te weten te komen of en wat er geantwoord werd doch hoe meer personen er betrokken waren in het aktieproces hoe komplexer men dit opsporingswerk is gaan vinden. Dit verklaart de toenemende blanco's voor wat de mate van beantwoording als evaluatie-niveau aangaat en dit bij toenemend aantal verifikators. In geval het aantal verifikators toeneemt, vermindert de kans dat men weet of er geantwoord werd.

Kunnen wij dan, nu wij dit weten, nog rekening houden met de overige gegevens ? Voor de overige evaluatie-niveau's zijn de blanco-groepen, vooral dan voor de beide ekstreme groepen, onbestaand. (Dit geldt voor de hernieuwde poging bij uitblijven van een antwoord, voor de mate van aanpak en voor de mate van realisatie van de niet aangepakte aktiepunten) of eerder beperkt in de beide ekstreme groepen en in de lijn zoals wij steeds over blanco-groepen hebben geoordeeld namelijk : bij toenemende inhoudelijk positieve informatie,

afnemende blanco's en vice versa. Dit geldt voor : de mate van realisatie van de groep aktiepunten der binnengekomen realisatieformulieren (19 % realisatie en 7 % blanco's bij geen verifikators en 55 % realisatie en 2 % blanco's bij 3 of 4 verifikators) ; de mate van realisatie van de aangepakte aktiepunten : (24 % realisatie en 10 % blanco's bij geen verifikators en 75 % realisatie en 4 % blanco's bij 3 of 4 verifikators). Met tenslotte een variante voor de redenen van niet aanpak : met 0 % positief gerichte informatie en 50 % blanco's bij geen verifikators en 47 % positief gerichte informatie en 0 % blanco's bij 3 of 4 verifikators.

Het is duidelijk dat de mate van beantwoording als evaluatie-niveau een uitzondering betekent in het onderzoek waarbij wij een afwijking noteren voor wat de verlies-(blanco)groep betreft ten aanzien van de positief gerichte informatie. Omdat de blanco-groep in belangrijkheid toeneemt terwijl de positief gerichte informatie in belangrijkheid afneemt en dit bij toenemend aantal verifikators menen wij er goed aan te doen enerzijds met dit evaluatie-niveau en met niveau's die daarop volgen geen rekening te houden, maar anderzijds wel oog te hebben voor de overige evaluatie-niveau's aangezien er verder geen onregelmatigheden vast te stellen zijn.

Bij verdere vergelijking van de realisatie-ontwikkeling voor de ekstreme groepen stellen wij tenslotte vast dat :

- De mate van realisatie van de groep aktiepunten der binnengekomen formulieren en van de aangepakte aktiepunten duidelijk gunstiger is voor de groep aktiepunten met belangrijke deelname vanwege de plaatselijke groepen. Dit laatste evaluatie-niveau levert een T-waarde op met een zekere voorspellingskracht (De P.G.O. is van matig belang). De andere T-waarde is vrij onbelangrijk.

3.3 Het al dan niet betrokken zijn van funktionarissen bij het formuleren van de aktiepunten en de realisatie-ontwikkeling.

De gemeenschapsaktiepunten en de realisatie-ontwikkeling in eerste fase.

Binnen het kader van het projekt is de betrokkenheid van gemeentefunktionarissen tamelijk gunstig gebleken en dit voor de realisatie-ontwikkeling van gemeenschapsaktiepunten in eerste fase. De aktiepunten zijn, zo zij in aanwezigheid van gemeentefunktionarissen worden geformuleerd, op praktisch alle evaluatieniveau's enigszins bevoordeligd.

Weliswaar wordt de officiële aanpak door de KAV of aanverwante personen iets afgeremd bij betrokkenheid van gemeentefunktionarissen, maar de realisatie van de gemeenschapsaktiepunten voor zover zij officieel worden aangepakt en ook voor de niet aangepakte aktiepunten is steeds gunstiger ingeval van betrokkenheid van gemeentefunktionarissen.

Toch is de invloed van de gemeentefunktionarissen van bescheiden aard ; het is wellicht teleurstellend te merken dat voor de in afwezigheid van gemeentefunktionarissen geformuleerde gemeenschapsaktiepunten - voor zover de realisatieformulieren bij ons toe kwamen en dit is dan wel minder frekvent het geval dan voor de andere groep aktiepunten - op de overige evaluatieniveau's geen werkelijk belangrijke achterstanden te noteren zijn.

Omdat de realisatieformulieren niet in gelijke mate in ons bezit werden gesteld en wij hierin de reeds eerder besproken houding herkennen waarbij gegevens achtergehouden worden, wanneer deze niet gunstig zijn (cfr hoofdstuk 3, pg. 164) tesamen met de vermelde gunstige resultaten voor de gemeenschapsaktiepunten bij betrokkenheid van gemeentefunktionarissen zien wij deze betrokkenheid binnen het kader van het huidig projekt als een te verkiezen methode om de aktie op gang te brengen en te voltooien. In ieder geval werden er meer gemeenschapsaktiepunten in afwezigheid van gemeentefunktionarissen geformuleerd (71 %) dan in hun aanwezigheid (29 %).

Voor toekomstige, gelijkaardige projekten kunnen wij op grond van de gevonden T-waarden voor geen enkel evaluatieniveau voorspellingen doen.

Verkeersactiepunten en de realisatie-ontwikkeling in eerste fase.

Binnen het kader van het veiligheidsproject stellen wij vast dat er - zij het dan in lichte mate - meer realisatieformulieren binnenkomen voor de in afwezigheid van politiefunktionarissen geformuleerde verkeersactiepunten. Omdat het verschil vrij onbelangrijk is kunnen wij er abstraktie van maken om de overige evaluatieniveau's te bekijken. De invloed van politiefunktionarissen is niet zo duidelijk. Bij betrokkenheid van politiefunktionarissen is de mate van aanpak belangrijker dan voor de in afwezigheid van politiefunktionarissen geformuleerde verkeersactiepunten. De uiteindelijke realisatie van de aangepakte actiepunten is iets gunstiger voor de in afwezigheid van politiefunktionarissen geformuleerde actiepunten; terwijl de realisatie van de officieel niet aangepakte en in afwezigheid van politiefunktionarissen geformuleerde verkeersactiepunten, ondanks de, in deze groep, frekwenter aangehaalde positieve en zeer positieve redenen van niet aanpak, minder frekwent voorkomt dan bij betrokkenheid van politiefunktionarissen.

Wij komen tot de vaststelling dat de invloed van politiefunktionarissen in de eerste fase van de realisatie-ontwikkeling van verkeersactiepunten binnen het kader van het project slechts naar voren komt op drie evaluatieniveau's. Bij de aanwezigheid van politiefunktionarissen wordt de officiële aanpak gestimuleerd en worden de officieel niet aangepakte verkeersactiepunten makkelijker gerealiseerd dan in geval van afwezigheid van politiefunktionarissen. →

De mate van realisatie voor de groep verkeersactiepunten der binnengekomen realisatieformulieren is tenslotte ook belangrijk bij betrokkenheid van politiefunktionarissen. De aangehaalde verschillen zijn niet belangrijk. De meeste verkeersactiepunten worden in afwezigheid van politiefunktionarissen geformuleerd (83 %).

Voor toekomstige, gelijkaardige projecten kunnen er op grond van de gevonden onbelangrijke T-waarden geen voorspellingen worden gedaan.

Schoolaktiepunten en de realisatie-ontwikkeling in eerste fase.

Het is duidelijk dat de betrokkenheid van schoolfunktionarissen tijdens het formuleren van schoolaktiepunten een positieve invloed heeft op de realisatie-ontwikkeling in eerste fase van dit soort aktiepunten.

Noch voor de gemeentefunktionarissen noch voor de politiefunktionarissen treffen wij een dergelijke konstante invloed op elk der niveau's aan.

Toch zijn ook hier de verschillen bescheiden.

Voor zover dit kon worden uitgemaakt waren bij het formuleren van 71 % der schoolaktiepunten schoolfunktionarissen betrokken.

De gevonden T-waarden beletten ons bij de gestelde belangrĳheidsgrenzen voorspellingen te doen over toekomstige, gelĳkaardige projekten.

De aan gemeentebesturen voorgelegde aktiepunten.

We merken binnen het kader van het projekt op dat voor de in aanwezigheid van gemeentefunktionarissen geformuleerde aktiepunten de gemeentebesturen enigszins minder frekwent antwoorden dan voor de in afwezigheid van gemeentefunktionarissen geformuleerde aktiepunten. Duidelijker verschillen stellen wij vast voor de mate van realisatie van de beantwoorde aktiepunten waarbij de in aanwezigheid van gemeentefunktionarissen geformuleerde aktiepunten enigszins bevoordeligd zijn. De niet beantwoorde, in aanwezigheid van gemeentefunktionarissen geformuleerde, aktiepunten worden minder gerealiseerd dan de niet beantwoorde, in afwezigheid van gemeentefunktionarissen geformuleerde aktiepunten. Er komen vanwege de gemeentebesturen bij aanwezigheid van gemeentefunktionarissen frekwenter inhoudelijk gunstige antwoorden voor (beloften) dan ingeval van afwezigheid, maar we stellen vast dat in geval van afwezigheid van gemeentefunktionarissen alle beloften verwezenlijkt worden terwijl in geval van aanwezigheid van gemeentefunktionarissen er iets meer beloofd wordt dan in feite uitgevoerd.

Steeds gaat het hier om bescheiden verschillen zodanig dat de gevonden T-waarden geen voorspellingen toelaten voor toekomstige, gelĳkaardige projekten.

Een positieve invloed bij afwezigheid van gemeentefunktionarissen tekent zich af voor de realisatie van niet beantwoorde noch aan een hernieuwde poging onderworpen geworden aktiepunten : de realisatie is behoorlijk terwijl voor de, in aanwezigheid van gemeentefunktionarissen geformuleerde, aktiepunten geen realisatie bekomen wordt voor de niet beantwoorde, noch aan een hernieuwde poging onderworpen geworden aktiepunt. Voorspellingen voor toekomstige, gelijkaardige projekten zijn mogelijk en worden geformuleerd in het voordeel van de aktiepunten waarbij gemeentefunktionarissen niet betrokken werden (de P.G.O. is opmerkelijk). Ook binnen de plaatselijke groep heeft de afwezigheid van gemeentefunktionarissen een positieve invloed. De hernieuwde poging komt frekwenter voor tegenover de niet beantwoorde, in afwezigheid van gemeentefunktionarissen geformuleerde, aktiepunten. Dit gegeven heeft voor toekomstige, gelijkaardige projekten geen betekenis.

De aan politionele diensten voorgelegde aktiepunten.

Bij aanwezigheid van politiefunktionarissen stellen wij vast dat de politionele diensten steeds een antwoord geven op de aan hen voorgelegde aktiepunten, maar de beantwoording in geval van afwezigheid van politiefunktionarissen is ook zeer goed.

Op alle in aanwezigheid van politiefunktionarissen geformuleerde aktiepunten wordt een inhoudelijk gunstig antwoord gegeven, hetgeen duidelijk niet het geval is voor de in afwezigheid van politiefunktionarissen geformuleerde en aan politionele diensten voorgelegde aktiepunten. Nu blijkt echter - en het is jammer dat het hier om zo'n kleine groep gaat - dat in geval van aanwezigheid van politiefunktionarissen meer beloften worden gedaan dan verwezenlijkingen terwijl - en hier gaat het om een grotere groep - in geval van afwezigheid van politiefunktionarissen er meer gerealiseerd wordt dan beloofd.

Binnen het kader van het projekt hebben aan- en afwezigheid van politie-funktionarissen beide vóór- en nadelen op de realisatie-ontwikkeling van de aan politionele diensten voorgelegde aktiepunten die trouwens slechts betekenis hebben binnen het kader van het projekt. Voor toekomstige, gelijk-aardige projekten kunnen ^{er}gelet op de door ons vastgelegde belangrijkheids-grenzen in verband met de T-waarden, geen voorspellingen worden gedaan.

De aan schoolbesturen voorgelegde aktiepunten.

Binnen het kader van het projekt stellen wij vast dat de betrokkenheid van schoolfunktionarissen bij het formuleren van later aan schoolbesturen voorgelegde aktiepunten in alle opzichten zin heeft gehad.

De mate van beantwoording en de mate van realisatie van de door de schoolbesturen beantwoorde aktiepunten zijn gunstiger voor de in aanwezigheid van schoolfunktionarissen geformuleerde aktiepunten. Dit laatste evaluatieniveau levert verschillen op die een niet onbelangrijke T-waarde meebrengen, zodat er ook voorspellingen kunnen worden gedaan voor toekomstige gelijk-aardige projekten en wel in het voordeel van de betrokkenheid van schoolfunktionarissen (De P.G.O. is van matig belang).

Tenslotte worden in geval van betrokkenheid van schoolfunktionarissen alle beloften verwezenlijkt, hetgeen niet het geval is voor de in afwezigheid van schoolfunktionarissen geformuleerde aktiepunten.

De realisatie-ontwikkeling in eerste fase van gemeenschapsaktiepunten in gemeenten waarin het college van Burgemeester en Schepenen uit een CVP-meerderheid of een CVP-koalitie bestaat, naargelang de aan- of afwezigheid van gemeentefunktionarissen.

De plattelandsgemeenten.

Er is maar één gemeentetype waar de vergelijking van de realisatie-ontwikkeling perfect kon worden doorgevoerd en wel in de plattelandsgemeenten. Voor de, op grond van de faktor aan- en afwezigheid van gemeentefunktionarissen, opgesplitste groepen aktiepunten komen steeds alle realisatie-formulieren →

toe. Voor toekomstige, gelijkaardige projekten is dit feit van betekenis (de P.G.O. is absoluut). Uit de mate van realisatie van de aktiepunten der toegekomen realisatieformulieren (in dit geval zijn dit alle, in aan- en afwezigheid van gemeentefunktionarissen, geformuleerde aktiepunten) blijkt een bevoordeligd zijn van de in afwezigheid van gemeentefunktionarissen geformuleerde aktiepunten. Het verschil is bescheiden van aard en heeft slechts betekenis binnen het kader van het projekt. Er zijn nog evaluatieniveau's waaruit blijkt dat het met de in afwezigheid van gemeentefunktionarissen geformuleerde aktiepunten beter gaat dan met de in aanwezigheid van gemeentefunktionarissen geformuleerde aktiepunten. Er wordt frekwenter aangepakt terwijl de niet aangepakte aktiepunten uitsluitend gerealiseerd worden in geval het gaat om in afwezigheid van gemeentefunktionarissen geformuleerde aktiepunten. De verschillen vastgesteld op deze evaluatieniveau's hebben ook betekenis voor toekomstige, gelijkaardige projekten (de P.G.O. is respektievelijk van matig belang en zeer opmerkelijk). Het reeds bezig zijn met de akties, nog voor de aanpak starten kon, komt eveneens frekwenter voor in geval het gaat om aktiepunten welke in afwezigheid van gemeentefunktionarissen worden geformuleerd. De verschillen hieromtrent zijn echter slechts van betekenis binnen het kader van het projekt. Uit dit alles maken wij op dat in de plattelandsgemeenten de aktiepunten een beter verloop hebben wanneer zij in afwezigheid van gemeentefunktionarissen worden geformuleerd. Slechts op één niveau zijn de in aanwezigheid van gemeentefunktionarissen geformuleerde aktiepunten bevoordeligd. Het betreft de realisatie van de officieel door de KAV aangepakte aktiepunten, deze geldt voor alle aktiepunten zo zij in aanwezigheid worden geformuleerd en betreft 71 % van de in afwezigheid van gemeentefunktionarissen geformuleerde aktiepunten. Ook voor toekomstige, gelijkaardige projekten heeft dit gegeven enige betekenis (de P.G.O. is van matig belang).

De verstedelijkte woongemeenten.

Dit gemeentetype kan wat realisatie-ontwikkeling betreft niet vergeleken worden bij gebrek aan feitemateriaal.

De industrie centra en gemengde verstedelijkte gemeenten.

Het ziet ernaar uit dat in dit gemeentetype de aktiepunten bevoordeligd zijn ^{hun} wat realisatie-ontwikkeling betreft wanneer zij in aanwezigheid van gemeentefunktionarissen worden geformuleerd.

funktionarissen worden geformuleerd.

Wij baseren ons op het steeds toekomen van de realisatieformulieren (vergeleken met 94 %, voor de in afwezigheid van gemeentefunktionarissen geformuleerde aktiepunten) ; verder^{op}de mate van realisatie van de groep aktiepunten der toegekomen realisatieformulieren, van de aangepakte en niet aangepakte aktiepunten, welke steeds in het voordeel is van deⁱⁿaanwezigheid van gemeentefunktionarissen geformuleerde aktiepunten. Het eerste en het laatste evaluatieniveau leveren verschillen op die ook voor toekomstige, gelijkaardige projekten van betekenis zijn (de P.G.O. is voor de beide evaluatieniveau's van matig belang). Tenslotte komen de aan de aanpak voorafgegane akties als zeer positieve redenen van niet aanpak slechts voor in de groep der in aanwezigheid van gemeentefunktionarissen geformuleerde en officieel niet aangepakte aktiepunten. Ook dit gegeven heeft enige betekenis voort toekomstige gelijkaardige projekten (de P.G.O. is van matig belang).

Slechts op één evaluatieniveau zijn de in afwezigheid van gemeentefunktionarissen geformuleerde aktiepunten bevoordeligd : deze aktiepunten worden frekwenter officieel door de KAV of aanverwante personen aangepakt dan de in aanwezigheid van gemeentefunktionarissen geformuleerde aktiepunten.

Dit gegeven heeft slechts betekenis binnen het kader van het projekt.

De gewone steden.

De realisatieformulieren komen in gelijke mate binnen voor de aktiepunten uit de beide subgroepen. Voorspellingen kunnen niet gedaan worden omtrent dit evaluatieniveau. Uit de mate van realisatie van de groep aktiepunten der binnengekomen realisatieformulieren en van de aangepakte aktiepunten blijkt dat de in afwezigheid van gemeentefunktionarissen geformuleerde aktiepunten bevoordeligd zijn. De verschillen vastgesteld op de beide evaluatieniveau's hebben slechts betekenis binnen het kader van het projekt. De aanwezigheid van gemeentefunktionarissen heeft enkel een invloed op de aanpak door de KAV of aanverwante personen en op het reeds bezig zijn van de akties nog voor de aanpak starten kon. Beide feiten komen frekwenter voor in geval van aanwezigheid van gemeentefunktionarissen tijdens het formuleren van de aktiepunten. Het verschil in aanpak heeft slechts betekenis binnen het kader van het projekt terwijl het verschil in zeer positieve redenen van niet aanpak ook betekenis heeft voor toekomstige, gelijkaardige projekten

(de P.G.O. is van matig belang). Het reeds bezig zijn met de akties nog voor de aanpak starten kon heeft trouwens ook een positief resultaat : de realisatie van de niet aangepakte aktiepunten komt frekwenter voor in de groep^{der} in aanwezigheid van gemeentefunktionarissen geformuleerde aktiepunten. Dit feit heeft echter slechts betekenis binnen het kader van het projekt.

De regionale steden en agglomeraties.

Het is duidelijk dat de in aanwezigheid van gemeentefunktionarissen geformuleerde aktiepunten in dit gemeentetype bevoordeligd zijn. Wij baseren ons voor deze uitspraak op het steeds toekomen van de realisatieformulieren (tegenover 82 % van de in afwezigheid van gemeentefunktionarissen geformuleerde aktiepunten) verder op het feit dat alle aktiepunten worden aangepakt (tegenover 48 % in geval van afwezigheid) dat al deze aktiepunten worden gerealiseerd (tegenover 46 % in geval van afwezigheid) en dat van de togekomen formulieren de realisatie uiteraard ook 100 % bedraagt (tegenover 26 % van de in afwezigheid van gemeentefunktionarissen geformuleerde aktiepunten). Wat het toekomen van de realisatieformulieren betreft kunnen er geen voorspellingen worden gedaan. De verschillen op de overige evaluatieniveau's hebben echter ook betekenis voor toekomstige projekten (de P.G.O. is van matig belang met uitzondering voor de mate van aanpak waar de P.G.O. vrij onbelangrijk is).

Gemeenten waarvan het college van Burgemeester en Schepenen uit een CVP-meerderheid of CVP-koalitie bestaat, de aan gemeentebesturen voorgelegde aktiepunten en de realisatie-ontwikkeling per gemeentetype bij al dan niet betrokkenheid van gemeentefunktionarissen bij het oorspronkelijk formuleren van betreffende aktiepunten.

De plattelandsgemeenten.

Binnen het kader van het projekt stellen wij vast dat de betrokkenheid van gemeentefunktionarissen tijden het formuleren van later aan gemeentebe-

sturen voorgelegde aktiepunten in de plattelandsgemeenten een gunstige invloed heeft op de realisatie-ontwikkeling van betreffende aktiepunten. Op alle evaluatieniveau's, voor zover deze kunnen worden vergeleken, zijn de in aanwezigheid van gemeentefunktionarissen geformuleerde aktiepunten bevoordeligd. De verschillen vastgesteld op de opeenvolgende evaluatieniveau's hebben echter alleen belang binnen het kader van het projekt met uitzondering van een evaluatieniveau, waarvoor wij een min of meer belangrijke T-waarde waarnemen. Het betreft de mate van beantwoording vanwege de gemeentebesturen (college van Burgemeester en Schepenen bestaat uit CVP-meerderheid of CVP-coalitie). Bij aanwezigheid van gemeentefunktionarissen worden alle aan de gemeentebesturen voorgelegde aktiepunten beantwoord, hetgeen duidelijk afsteekt tegen de mate van beantwoording van de in afwezigheid van gemeentefunktionarissen geformuleerde en aan gemeentebesturen voorgelegde aktiepunten. Voor toekomstige, gelijkaardige projekten is dit feit een niet te verwaarlozen faktor (de P.G.O. is van een zeker belang).

De verstedelijkte woongemeenten.

Binnen het kader van het projekt kunnen ^{wij} over de realisatie-ontwikkeling in de verstedelijkte woongemeenten bij al dan niet betrokkenheid van gemeentefunktionarissen kort zijn. Het is zo dat de in aanwezigheid van gemeentefunktionarissen geformuleerde en aan gemeentebesturen voorgelegde aktiepunten nooit beantwoord, maar wel alle gerealiseerd worden. De in afwezigheid van gemeentefunktionarissen geformuleerde en aan gemeentebesturen voorgelegde aktiepunten worden frekwent beantwoord (74 %). Dit eerste verschil heeft niet alleen betekenis binnen het kader van het projekt maar geeft aanleiding tot een tamelijk belangrijke T-waarde, zodat voorspellingen over toekomstige, gelijkaardig projekten mogelijk zijn (de P.G.O. is van een zeker belang). De uiteindelijke invloed op de realisatie kan alleen vergeleken worden voor de aangepakte en aan gemeentebesturen voorgelegde aktiepunten. Blijkbaar heeft de betrokkenheid van gemeentefunktionarissen tijdens het formuleren van de aktiepunten op de realisatie van de aangepakte en aan gemeentebesturen voorgelegde aktiepunten niet zo'n grote invloed : immers de realisatie van de in afwezigheid van gemeentefunktionarissen geformuleerde

aktiepunten geldt ook voor 86 % van de aan gemeentebestuur voorgelegde aktiepunten. Het verschil heeft alleen betekenis binnen het kader van het projekt. De T-waarde is vrij onbelangrijk. Met de door ons gestelde belangrijksgrenzen voor de T-waarden zijn er geen voorspellingen te doen over toekomstige, gelijkaardige projekten.

Industriecentra en gemengde verstedelijkte gemeenten.

Voor zover de realisatie van de aangepakte aktiepunten in de industriecentra en gemengde verstedelijkte gemeenten vergeleken wordt bij al dan niet betrokkenheid van gemeentefunktionarissen stellen wij binnen het kader van het projekt vast dat de betrokkenheid van gemeentefunktionarissen een beperkt gunstige invloed heeft. Het gaat hier om een bescheiden invloed, waarbij de T-waarde totaal onbelangrijk is zodat voorspellingen over toekomstige, gelijkaardige projekten niet mogelijk zijn.

De mate van beantwoording vanwege de gemeentebesturen is goed zowel bij betrokkenheid als bij niet betrokkenheid van gemeentefunktionarissen bij het formuleren van aktiepunten doch voor de in afwezigheid van gemeentefunktionarissen geformuleerde aktiepunten geldt de beantwoording praktisch alle aktiepunten; voor de in aanwezigheid van gemeentefunktionarissen geformuleerde aktiepunten is men met de beantwoording iets terughoudender. Het verschil op dit niveau heeft ook belang voor toekomstige, gelijkaardige projekten (de P.G.O. is van matig belang).

Ook uit het soort antwoord dat de gemeentebesturen geven en de mate van realisatie van de beantwoorde aktiepunten blijkt een beperkt bevoordeligd zijn van de in aanwezigheid van gemeentefunktionarissen geformuleerde aktiepunten. De onbelangrijke T-waarden laten geen voorspellingen over toekomstige gelijkaardige projekten toe.

De gewone steden.

In de gewone steden stellen wij binnen het kader van het projekt vast, dat de in afwezigheid van gemeentefunktionarissen geformuleerde en later aan de gemeentebesturen voorgelegde aktiepunten bevoordeligd zijn ten overstaan van de in aanwezigheid van gemeentefunktionarissen geformuleerde aktiepunten. Wij noteren een door de gemeentebesturen praktisch volledige beantwoording

van de aangepakte in afwezigheid van gemeentefunktionarissen geformuleerde aktiepunten, terwijl dat voor iets meer dan de helft van de aangepakte en in aanwezigheid van gemeentefunktionarissen geformuleerde aktiepunten het geval is. Dit verschil heeft ook betekenis voor toekomstige, gelijkaardige projecten aangezien wij te doen hebben met een min of meer belangrijke T-waarde (de P.G.O. is van een zeker belang).

Voor zover er geantwoord wordt noteren wij minder duidelijke verschillen - waarin echter steeds de groep in afwezigheid van gemeentefunktionarissen geformuleerde aktiepunten bevoordeligd zijn - voor wat het soort antwoord en de mate van realisatie van de beantwoorde en van de aangepakte aktiepunten aangaat. Over deze evaluatieniveau's kunnen geen voorspellingen worden gedaan. Wel belangrijk, ook voor toekomstige, gelijkaardige projecten, is het feit dat de niet beantwoorde aktiepunten eveneens bevoordeligd zijn wanneer zij in afwezigheid van gemeentefunktionarissen worden geformuleerd en dit in verband met de realisatie. Deze komt in het geheel niet voor bij betrokkenheid van gemeentefunktionarissen en geldt voor 50 % van de niet beantwoorde, in afwezigheid van gemeentefunktionarissen geformuleerde aktiepunten. Nu blijkt deze laatste groep minimaal klein te zijn ($n = 2$) hetgeen wij niet uit het oog mogen verliezen (de P.G.O. is uiterst opmerkelijk).

De regionale steden en agglomeraties.

Er zijn geen besluiten over de realisatie-ontwikkeling in de regionale steden en agglomeraties bij al dan niet betrokkenheid van gemeentefunktionarissen; de vergelijking kon niet doorgaan bij gebrek aan feitenmateriaal.

3.4 De 4 criteria van veiligheidsbevordering en de realisatie-ontwikkeling per gemeentetype voor die gemeenten waarvan ^{het}college van Burgemeester en Schepenen uit een CVP-meerderheid of een CVP-coalitie bestaat.

Bekijken wij de realisatie-ontwikkeling in eerste fase voor de gemeenschapsaktiepunten opgesplitst volgens de bestemming, de opzet, de eenmaligheid-kontinuiteit en het streefdoel.

Bij onderscheid op grond van de bestemming.

Bekijken wij uitsluitend de realisatie-ontwikkeling van de gemeenschapsaktiepunten uitgesplitst op grond van de bestemming voor zover dat de realisatieformulieren steeds toekwamen. Dit is het geval in de plattelandsgemeenten, de industriecentra en gemengde verstedelijkte gemeenten en min of meer ook in de gewone steden (98 % tegenover 100 % voor de aktiepunten waarin de veiligheid van het kind en de volwassene samen worden beoogd). Voor de eerste twee gemeentetypen hebben de feiten ook belang voor toekomstige, gelijkaardige projekten (de P.G.O. is absoluut) ; voor de gewone steden kunnen er op grond van de gevonden T-waarden geen voorstellingen worden gedaan.

De mate van realisatie van de aktiepunten der toegekomen realisatieformulieren is in elk der gemeentetypen in het voordeel van de gemeenschapsaktiepunten waarin de veiligheid van het kind en de volwassene samen beoogd wordt. Dit voordeel heeft alleen belang binnen het kader van het projekt, de T-waarden zijn immers onbelangrijk.

De mate van aanpak is in de eerste twee gemeentetypen in het voordeel van de gemeenschapsaktiepunten waarin wederom de veiligheid van het kind en de volwassene samen wordt beoogd. In de gewone steden is de aanpak identiek voor de op grond van de bestemming ontstane subgroepen. Deze feiten zijn slechts van belang binnen het kader van het projekt.

De mate van realisatie van de aangepakte aktiepunten is in de plattelandsgemeenten in het voordeel van de aktiepunten waarin de veiligheid van het kind wordt beoogd. In de industriecentra en gemengde verstedelijkte gemeenten zijn dit soort aktiepunten meer benadeligd, terwijl in de gewone

steden de mate van realisatie overeenkomt in de beide subgroepen ; op grond van de gevonden T-waarden kunnen er geen voorspellingen worden gedaan voor toekomstige, gelijkaardige projekten.

De redenen van niet aanpak zijn in elk der gemeentetypen in het voordeel van de niet aangepakte aktiepunten waarin de veiligheid van het kind en de volwassene samen wordt beoogd. Zo komen de zeer positieve redenen van niet aanpak, meer bepaald het reeds bezig zijn met de akties nog voor de aanpak overwogen werd, frekwenter (de plattelandsgemeenten) of (praktisch) uitsluitend (respektievelijk de industriecentra en de gewone steden) voor in de groep aktiepunten met veiligheidsbestemming kind en volwassene samen. Voor de plattelandsgemeenten heeft dit feit slechts betekenis binnen het kader van het projekt ; voor de overige twee gemeentetypen zijn de feiten op grond van de gevonden T-waarden ook van betekenis voor toekomstige, gelijkaardige projekten (de P.G.O. is van een zeker belang voor de industriecentra ; van matig belang voor de gewone steden).

De feiten van dit evaluatie-niveau hebben ook een positief gevolg voor wat de realisatie van de niet aangepakte aktiepunten aangaat. In elk der gemeentetypen is de realisatie van de niet aangepakte aktiepunten in het voordeel van de gemeenschapsaktiepunten waarin de veiligheid van het kind en de volwassene aan bod komt.

Slechts in de plattelandsgemeenten heeft dit feit ook betekenis voor toekomstige, gelijkaardige projekten (de P.G.O. is uiterst opmerkelijk) ; in de overige gemeentetypen heeft dit feit slechts belang binnen het kader van het projekt.

↓

Bij onderscheid op grond van de opzet.

Bespreken wij uitsluitend de gemeentetypen waarvan voor de beide subgroepen alle realisatieformulieren zijn toegekomen (plattelandsgemeenten en industriecentra en gemengde verstedelijkte gemeenten). Dit feit heeft betekenis voor toekomstige, gelijkaardige projekten (de P.G.O. is absoluut). De mate van aanpak is in beide gemeentetypen gunstiger voor de onrechtstreeks veiligheidsbevorderende^{rende} aktiepunten, hoewel dit feit slechts betekenis heeft binnen het kader van het projekt.

De mate van realisatie van de aangepakte aktiepunten is in de plattelandsgemeenten gunstiger voor de onrechtstreeks veiligheidsbevorderende aktiepunten, in de industriecentra en gemengde verstedelijkte gemeenten zijn de rechtstreeks veiligheidsbevorderende aktiepunten bevoordeligd.

De mate van realisatie van de officieel niet aangepakte aktiepunten is praktisch gelijk voor de beide subgroepen in de industriecentra en gemengde verstedelijkte gemeenten, terwijl in de plattelandsgemeenten de rechtstreeks veiligheidsbevorderende aktiepunten bevoordeligd zijn. De feiten hebben geen betekenis voor toekomstige, gelijkaardige projekten.

Voor de redenen van niet aanpak zijn er in de plattelandsgemeenten geen verschillen aan te duiden ; in de industriecentra en gemengde verstedelijkte gemeenten komt de delegatie van de aanpak uitsluitend, doch in beperkte mate voor in de groep aktiepunten met onrechtstreeks veiligheidsbevorderende opzet. Verder is er in dit gemeentetype geen verschil in redenen van niet aanpak. Deze feiten hebben slechts betekenis binnen het kader van het projekt.

De mate van realisatie voor de totale^{groepen} geformuleerde aktiepunten is identiek in de plattelandsgemeenten en licht in het voordeel van de rechtstreeks veiligheidsbevorderende aktiepunten in de industriecentra en gemengde verstedelijkte gemeenten.

Bij onderscheid op grond van de eenmaligheid-kontinuiteit.

Ook hier bespreken wij alleen de gemeentetypen waarin de realisatieformulieren voor alle aktiepunten uit de beide subgroepen toekomen.

Uit de mate van aanpak, van realisatie van de aangepakte aktiepunten en van de geformuleerde aktiepunten blijkt dat de aktiepunten bestaande uit kontinu te stellen daden in de beide gemeentetypen bevoordeligd zijn. Deze feiten hebben slechts betekenis binnen het kader van het projekt, met uitzondering voor de realisatie van de aangepakte aktiepunten in de industriecentra en gemengde verstedelijkte gemeenten, waar de kontinu te stellen daden zodanig bevoordeligd zijn dat er ook voor toekomstige gelijkaardige projekten een zekere belangrijkheid aan te tonen is (de P.G.O. is van matig belang).

De mate van realisatie van de onbeantwoord gebleven aktiepunten kon alleen in de industriecentra en gemengde verstedelijkte gemeenten uitgetest worden. De eenmalig te stellen daden zijn hier bevoordeligd, hetgeen enkel betekenis heeft binnen het kader van het projekt. Ook de redenen van niet aanpak vallen in dit gemeentetype in het voordeel van de eenmalig te stellen daden uit en kon als evaluatie-niveau slechts hier uitgetest worden. De verschillen hebben slechts betekenis binnen het kader van het projekt.

Bij onderscheid op grond van het streefdoel.

Opnieuw bespreken wij alleen die gemeentetypen waarvan voor beide subgroepen alle realisatieformulieren toekwamen. Dit feit geldt in de plattelandsgemeenten en in industriecentra en gemengde verstedelijkte gemeenten en heeft betekenis voor toekomstige, gelijkaardige projekten (de P.G.O. is absoluut).

De mate van aanpak is in de plattelandsgemeenten gunstiger voor de edukatief gerichte aktiepunten ; in de industriecentra en gemengde verstedelijkte gemeenten zijn de materieel gerichte aktiepunten duidelijk bevoordeligd. Beide feiten hebben op grond van de gevonden T-waarde geen betekenis voor toekomstige, gelijkaardige projekten.

De mate van realisatie van de aangepakte aktiepunten is zowel in de plattelandsgemeenten als in de industriecentra en gemengde verstedelijkte gemeenten duidelijk in het voordeel van de edukatief gerichte aktiepunten, waarbij dit voordeel ook betekenis heeft voor toekomstige, gelijkaardige projekten (de P.G.O. is respektievelijk van een zeker belang en van matig belang).

De redenen van niet aanpak zijn in de plattelandsgemeenten beslist in het voordeel van de materieel gerichte aktiepunten ; in de industriecentra en gemengde verstedelijkte gemeenten komen de redenen van niet aanpak vrijwel overeen in de beide subgroepen. Voor de plattelandsgemeenten heeft dit feit enige betekenis voor toekomstige, gelijkaardige projekten (de P.G.O. is van matig belang).

De mate van realisatie van de niet aangepakte aktiepunten is beter voor de materieel gerichte aktiepunten in de plattelandsgemeenten, hetgeen ook betekenis heeft voor toekomstige, gelijkaardige projekten en is praktisch identiek voor de beide subgroepen in de industriecentra en gemengde verstedelijkte gemeenten. Voor dit gemeentetype zijn geen voorspellingen mogelijk.

De mate van realisatie van alle geformuleerde aktiepunten is in het voordeel van de edukatief gerichte aktiepunten en wel in beide gemeentetypen, maar het feit heeft slechts betekenis binnen het kader van het projekt.

Bekijken wij vervolgens de realisatie-ontwikkeling in tweede fase voor de aan gemeentebesturen voorgelegde aktiepunten.

Bij onderscheid op grond van de bestemming.

De mate van beantwoording vanwege de gemeentebesturen is voor alle gemeentetypen behalve voor de regionale steden en agglomeraties gunstiger voor de aktiepunten met veiligheidsbevordering voor het kind en de volwassene samen. Voor geen enkel gemeentetype is het verschil in beantwoording op de aktiepunten naargelang hun bestemming zodanig dat er voor toekomstige, gelijkaardige projekten voorspellingen kunnen worden gedaan.

De realisatie van de beantwoorde aktiepunten is steeds in meerdere of mindere mate in het voordeel van de aktiepunten waarin de veiligheid van het kind wordt beoogd met uitzondering voor de industriecentra en gemengde verstedelijkte gemeenten, waar de mate van realisatie identiek is voor de beide beantwoorde subgroepen. Voor de eerste 2 gemeentetypen is het verschil, waarbij de bevoordeling van het kind tot uiting komt ook voor toekomstige, gelijkaardige projekten van belang, nog meer voor de plattelandsgemeenten dan voor de verstedelijkte woongemeenten (de P.G.O. is voor beide gemeentetypen van matig belang).

De realisatie van de onbeantwoord gebleven aktiepunten komt voor de regionale steden en agglomeraties in de beide onderscheiden subgroepen niet voor, doch is voor elk van de overige gemeentetypen steeds in het nadeel van de aktiepunten waarbij de veiligheid van het kind alleen wordt beoogd. Het gaat hier steeds om in aantal zeer beperkte subgroepen die vergeleken worden. Op grond van de gevonden T-waarden, voor zover die berekend konden worden, blijken er voor de plattelandsgemeenten, de verstedelijkte woongemeenten en de gewone steden voorspellingen gedaan te kunnen worden voor toekomstige, gelijkaardige projekten (de P.G.O. is respektievelijk tweemaal zeer opmerkelijk en eenmaal uiterst opmerkelijk).

De hernieuwde poging bij uitblijven van een antwoord komt voor beide, in aanmerking komende, subgroepen niet voor in de plattelandsgemeenten.

In de overige gemeentetypen kon de vergelijking voor de beide subgroepen niet worden uitgetest omdat het feitenmateriaal ontbreekt.

De mate van realisatie van de aangepakte aktiepunten is in de beide uiterste gemeentetypen belangrijker voor de aktiepunten waarin de veiligheid van het kind wordt beoogd, hoewel voor beide gemeentetypen voorspellingen kunnen worden gedaan voor toekomstige, gelijkaardige projekten aangaande dit evaluatie-niveau. In de overige gemeentetypen komt de mate van realisatie vrijwel overeen in de beide subgroepen, hoewel de aktiepunten waarin de veiligheid van het kind en de volwassene samen wordt beoogd in lichte mate bevoordeligd zijn, zonder dat dit verschil implicaties heeft voor toekomstige gelijkaardige projekten.

Bij onderscheid op grond van de opzet.

De mate van beantwoording is identiek voor de beide subgroepen (rechtstreeks of onrechtstreeks veiligheidsbevorderende opzet) in de plattelandsgemeenten. In de verstedelijkte woongemeenten en de gewone steden worden de onrechtstreeks veiligheidsbevorderende aktiepunten bevoordeligd, in de industriecentra en gemengde verstedelijkte gemeenten en in de regionale steden en agglomeraties zijn de rechtstreeks veiligheidsbevorderende aktiepunten bevoordeligd. De verschillen die per gemeentetype worden vastgesteld hebben geen betekenis voor toekomstige, gelijkaardige projekten.

De mate van realisatie van de door de gemeentebesturen beantwoorde aktiepunten is in de eerste twee gemeentetypen gunstiger voor de onrechtstreeks veiligheidsbevorderende aktiepunten ; in de daarop volgende drie gemeentetypen zijn de rechtstreeks veiligheidsbevorderende aktiepunten bevoordeligd. Slechts in de plattelandsgemeenten is de bevoordeling zo duidelijk dat dit ook betekenis heeft voor toekomstige, gelijkaardige projekten (de P.G.O. is van matig belang).

De mate van realisatie van de onbeantwoord gebleven aktiepunten is voor zover dit kon worden nagegaan voor elk der gemeentetypen in het voordeel van de rechtstreeks veiligheidsbevorderende aktiepunten. In de plattelandsgemeenten heeft het verschil in realisatie ook betekenis voor toekomstige, gelijkaardige projekten (de P.G.O. is zeer opmerkelijk). Dit geldt ook, doch in mindere mate voor de verstedelijkte woongemeenten (de P.G.O. is van matig belang). In de gewone steden kon geen T-waarde berekend worden.

De hernieuwde pogingen bij uitblijven van een antwoord komen in de plattelandsgemeenten voor beide subgroepen niet voor, hetgeen betekenis heeft voor toekomstige, gelijkaardige projecten (de P.G.O. is absoluut).

In de verstedelijkte woongemeenten (met een zeer opmerkelijke P.G.O.) en in de gewone steden (de T-waarde kon niet berekend worden) komen de hernieuwde pogingen frekwenter voor in de groep aktiepunten met onrechtstreeks veiligheidsbevorderende opzet, terwijl in de overige twee gemeentetypen geen vergelijking kon worden doorgevoerd.

De mate van realisatie van de aangepakte aktiepunten is gunstiger voor de onrechtstreeks veiligheidsbevorderende aktiepunten in de eerste twee gemeentetypen, in de daarop volgende gemeentetypen zijn de rechtstreeks veiligheidsbevorderende aktiepunten bevoordeligd. De verschillen welke worden vastgesteld per gemeentetype hebben slechts betekenis binnen het kader van het projekt.

Bij onderscheid op grond van de eenmaligheid en kontinuïteit.

In de plattelandsgemeenten, de verstedelijkte woongemeenten en de regionale steden en agglomeraties zijn de groepen aktiepunten met kontinue te stellen daden zeer klein (respektievelijk aantal aangepakte en aan gemeentebesturen voorgelegde aktiepunten $n = 3$, $n = 4$ en $n = 3$).

Bespreken wij daarom vooral de realisatie-ontwikkeling in de industrie-centra en gemengde verstedelijkte gemeenten en de gewone steden.

De mate van beantwoording is identiek voor de beide subgroepen in de industrie-centra en gemengde verstedelijkte gemeenten terwijl in de gewone steden de eenmalig te stellen daden bevoordeligd zijn.

Voor de gemeentetypen met zeer kleine groepen aktiepunten met kontinue te stellen daden zijn de eenmalig te stellen daden eveneens bevoordeligd. Voor elk der gemeentetypen zijn de verschillen in beantwoording slechts van geringe betekenis.

De mate van realisatie van de beantwoorde aktiepunten is beter in de groep aktiepunten met kontinue te stellen daden en dit in elk der gemeentetypen behalve in de verstedelijkte woongemeenten met identieke mate van realisatie voor beide subgroepen. De aangehaalde verschillen zijn voor elk der gemeentetypen slechts van betekenis binnen het kader van het projekt.

De mate van realisatie van de onbeantwoord gebleven aktiepunten.

De eenmalig te stellen daden worden, wanneer zij onbeantwoord blijven, af en toe gerealiseerd en zijn, voor zover dit kon worden uitgetest, bevoordeligd in vergelijking met de groep onbeantwoord gebleven, kontinu te stellen daden. Alleen in de verstedelijkte woongemeenten en de gewone steden kon dit verschil worden uitgetest en uit de T-waarden blijkt dat het gegeven ook enige betekenis heeft voor toekomstige, gelijkaardige projekten (de P.G.O. in beide gemeentetypen is van matig belang).

De hernieuwde poging bij uitblijven van een antwoord komt in gelijke mate voor in de verstedelijkte woongemeenten ongeacht de eenmaligheid of continuïteit van de aktiepunten. In de gewone steden komt de hernieuwde poging frekwenter voor tegenover kontinu te stellen daden. De aangehaalde feiten zijn slechts binnen het kader van het projekt van belang.

De mate van realisatie van de aangepakte aktiepunten is gunstiger voor de eenmalig te stellen daden maar dit uitsluitend in de verstedelijkte woongemeenten. In de overige gemeentetypen zijn steeds de kontinu te stellen daden bevoordeligd. De verschillen tussen de subgroepen zijn bescheiden van aard en hebben slechts betekenis binnen het kader van het projekt.

Bij onderscheid op grond van het streefdoel.

De mate van beantwoording vanwege de gemeentebesturen is in elk der gemeentetypen behalve in de verstedelijkte woongemeenten gunstiger voor de materieel gerichte aktiepunten. De verschillen waargenomen in elk gemeentetype zijn onbelangrijk voor toekomstige, gelijkaardige projekten. In de regionale steden is de groep beantwoorde edukatief gerichte aktiepunten zeer klein ($n = 2$). Bespreken wij daarom vooral de realisatie-ontwikkeling in de overige gemeentetypen.

De mate van realisatie van de beantwoorde aktiepunten is in elk der gemeentetypen gunstiger voor de edukatief gerichte aktiepunten. Dit feit heeft slechts in de plattelandsgemeenten een zekere betekenis voor toekomstige, gelijkaardige projekten. (de P.G.O. is van matig belang).

De mate van realisatie van de onbeantwoord gebleven aktiepunten is in de verstedelijkte woongemeenten, de industriecentra en gemengde verstedelijkte gemeenten en de gewone steden gunstiger voor de materieel georiënteerde

aktiepunten. In de overige gemeentetypen is dit evaluatie-niveau niet uit te testen, terwijl de verschillen waarvan sprake is ook voor toekomstige, gelijkaardige projekten van belang zijn in de verstedelijkte woongemeenten (de P.G.O. is van een zeker belang).

De hernieuwde poging bij uitblijven van een antwoord is als evaluatie-niveau slechts uit te testen in de verstedelijkte woongemeenten. Bij de materieel georiënteerde, onbeantwoord gebleven aktiepunten worden steeds nieuwe pogingen gedaan om het aktiepunt op gang te brengen terwijl dit nooit gebeurt tegenover de edukatief gerichte aktiepunten.

Dit feit heeft belang voor toekomstige, gelijkaardige projekten (de P.G.O. is absoluut).

De mate van realisatie van de aangepakte aktiepunten is in elk der gemeentetypen behalve in de verstedelijkte woongemeenten gunstiger voor de edukatief gerichte aktiepunten. Alleen in de plattelandsgemeenten heeft dit feit ook betekenis voor toekomstige, gelijkaardige projekten (de P.G.O. is van matig belang).

BESLUITEN EN PRAKTISCHE RICHTLIJNEN.

OPLEIDING EN PRODUCTIVITEIT.

Wij hebben 129 personen opgeleid met de bedoeling dat zij actief zouden worden in het veiligheidsprojekt. Van deze groep was 68 % (n = 88) op een of andere manier vertrouwd met de KAV, op grond van een losse of vaste medewerking ; de rest van de groep bestond uit belangstellenden die van buiten de KAV kwamen. Het opleiden (indirekte voorlichting) van belangstellenden kan strikt genomen als nuttige opdracht in vraag worden gesteld aangezien slechts 12 % van deze groep als gespreksleiders optraden, dit wil zeggen actief waren in het veiligheidsprojekt. Daarentegen heeft het opleiden van met de KAV-vertrouwden een veel groter onmiddellijk nut gehad aangezien 18 % de uitbouw van het veiligheidsprojekt ondersteunden en richting gaven terwijl 53 % als actieve gespreksleiders optraden, zodat tenslotte 71 % produktief is geweest.

Richtlijn : belangstellenden moeten liefst een minderheid uitmaken in de op te leiden groep. Een latere produktiviteit in de werkingsfase van het projekt is nauwelijks te verwachten van deze groep belangstellenden.

De belangstellenden waren personen die zich bezig hielden met kleuters, actief waren in het politiewezen of tewerkgesteld waren in elektrische bedrijven, in de onderwijssector of de bejaardenzorg. Wij mogen aannemen en wij hebben hiervan ook bewijzen dat deze personen zich in hun sectoren hebben ingezet voor de veiligheid, maar voor het veiligheidsprojekt als zodanig hebben zij nauwelijks iets gedaan.

In feite gaat het hier om een door de KAV gefinancierde dienst aan de gemeenschap.

Richtlijn : belangstellenden maken de op te leiden groep interessanter. De personen die elders, buiten de KAV werkzaam zijn, moeten om die reden niet geweerd worden uit de op te leiden groep. Indien zij niet verder meer werken aan de werkingsfase van projekten zijn subsidies vanwege de Ministeries van Onderwijs^{en Kultuur} en Volksgezondheid en Gezin wel verantwoord.

Vragen dienen gesteld aangaande de 29 % met de KAV-vertrouwden, opgeleide en niet actief geworden personen. Het ging hier om personen die bij de KAV een zekere bekendheid genoten en waarin de KAV geïnvesteerd heeft.

Het rendement van de actief geworden gespreksleiders (n = 52) is ook sterk variërend. Immers 42 % van de actief geworden groep trad slechts 1 tot 3 maal op. Nochtans waren er gespreksleiders die 9 tot 13 maal (5,8 %) ; of zelfs 13 tot 15 maal (7.7 %) optraden. Aangezien toch in de eerste twee optredens een zekere gewoonte moet worden opgebouwd, mogen wij stellen dat bijna de helft van de actief geworden groep gespreksleiders nooit tot een routinewerk geraakt is en dus niet op volle krachten heeft kunnen werken. Een en ander wijst uit dat, terwijl met een laag rendement 252 plaatselijke initiatieven zijn doorgegaan en 5223 verantwoordelijken voor kinderen werden bereikt, er in een tijdspanne van anderhalf jaar duidelijk meer gepresteerd kan worden.

Richtlijn : bij het selekteren van de op te leiden personen kan - zeker wanneer het om met de KAV-vertrouwden gaat - een wederzijdse verbintenis tussen de KAV en de op te leiden personen overwogen worden. Waar de KAV dan zorgt voor de opleiding zou de KAV-vertrouwde zich verbinden tot het leiden van minimaal 3 of 4 plaatselijke initiatieven. Uiteraard moet er in zo'n verbintenis steeds plaats zijn voor persoonlijke weigeringsmotieven vanwege de opgeleide personen.

Merken wij nog op dat in alle provincies een behoorlijk percentage niet actief geworden gespreksleiders werd aangetroffen. Vooral de provincies Antwerpen en Oost-Vlaanderen vielen hierin op.

Richtlijn : op nationaal niveau zou er iemand moeten worden aangeduid die kontakt blijft houden met de groep opgeleide personen teneinde te weten te komen waarom de gespreksleiders eventueel niet actief worden of hun activiteiten stopzetten.

FINANCIËN.

Aan het veiligheidsproject heeft de KAV ruim 2 1/2 miljoen besteed, waarvoor respectievelijk de plaatselijke afdelingen, die meewerkten, de gewesten en het nationaal bestuur in toenemende mate hun bijdragen leverden.

Per initiatief werd gemiddeld 10.000,- F. uitgegeven. In de provincies Limburg en West-Vlaanderen besteedde men er gemiddeld minder aan, in de provincie Antwerpen en Oost-Vlaanderen gemiddeld meer.

Per geformuleerd aktiepunt berekenden wij als uitgaven een gemiddelde van 1.900,- F. De provincies Limburg en West-Vlaanderen bleven weer onder dit gemiddelde, terwijl Oost-Vlaanderen en Brabant er behoorlijk boven gingen.

Per gerealiseerd aktiepunt berekenden wij een gemiddelde van 3.200,- F.

In de provincie Limburg was dat minder ; in de provincies Antwerpen, Brabant maar vooral in Oost-Vlaanderen werd dit gemiddelde overschreden.

Per deelnemer kwamen de gemiddelde uitgaven op 480,- F. In de provincie Limburg en West-Vlaanderen werd dit gemiddelde niet bereikt.

Het is duidelijk dat het projekt vooral in Limburg maar ook in West-Vlaanderen financieel gunstiger uitviel dan in de provincies Brabant, Antwerpen en Oost-Vlaanderen.

Richtlijn : in de jaren 1970-1972 werd \pm 10.000,- F. uitgegeven voor een plaatselijk veiligheidsinitiatief. In stijgende lijn werd dit bedrag samengesteld door respectievelijk de plaatselijke, met het projekt meewerkende afdelingen, de gewestelijke verbonden en het nationaal KAV-bestuur. Bijna de helft van dit bedrag was bestemd voor de opleiding van de gespreksleiders, uitgegeven door het nationaal bestuur. Hierin zijn ook de uitgaven aan de passief gebleven, opgeleide groep verwerkt.

OVERSCHOT AAN AANBOD EN ACHTERSTAND IN VRAAG.

Er is een konflikt tussen enerzijds het opleiden van zoveel mogelijk personen met het oog op een zo breed mogelijke weerklank van het projekt bij de leden, een gedachte waar de verbonden mee akkoord gingen en anderzijds het vrijlaten van de plaatselijke afdelingen om in het projekt opgenomen te worden, waarbij de verbonden (Limburg uitgezonderd) zich voornamelijk lieten leiden door spontane reacties. Het feit dat de opgeleide actief geworden gespreksleiders niet voldoende hebben gerendeerd en er zelfs personen werden opgeleid zonder dat zij ooit actief werden (waarbij wij zelfs alleen nog maar naar de met de KAV-vertrouwen verwijzen) is in strijd met de oorspronkelijke doelstelling om het projekt in 1 1/2 werkjaar zoveel mogelijk tot de basis te laten doordringen en betekent tenslotte ook een moeilijk te verantwoorden investering.

Indien de doelstelling zou nagestreefd zijn, dan had het aantal plaatselijke veiligheidsinitiatieven in de verbonden moeten toenemen naargelang de verbonden meer leden telden. Dit is niet het geval geweest.

Richtlijn : het voordeel van een systematische benadering van de afdelingen vanwege het verbond zit in de mogelijkheid tot planning zodat de opgeleide gespreksleiders intensief kunnen worden ingeschakeld. Het nadeel van een eerder afwachtende houding vanwege de verbonden zit in de noodzaak tot opleiding van een groep gespreksleiders zonder de zekerheid van een intensieve inschakeling. Bij een systematische benadering kan de doelstelling om het projekt in een bepaalde termijn zoveel mogelijk tot de basis te laten doordringen worden nagestreefd, bij een eerder afwachtende houding niet.

DE TERUGHOUDENDHEID TEGENOVER HET VEILIGHEIDSPROJEKT VAN DE AFDELINGEN UIT MINDER VERSTEDELIJKE GEMEENTEN, BIJ EEN EERDER AFWACHTENDE HOUDING VAN DE VERBONDEN.

Bij een eerder afwachtende houding vanwege de verbonden tegenover hun afdelingen stelden wij vast dat - in die spontane sfeer - de afdelingen uit minder verstedelijkte gemeenten eerder terughoudend waren tegenover het veiligheidsprojekt dan kon worden vastgesteld voor de afdelingen uit meer verstedelijkte gemeenten. Bij een sterke stimulering, zoals dat in Limburg het geval is geweest, zagen wij de invloed van de verstedelijking wegvallen. In Limburg kwamen de afdelingen uit alle gemeentetypen in een opvallende gelijke mate aan bod. Dit wijst op een konsekwente benadering van de afdelingen vanwege het Limburgse bestuur en toont tevens aan dat de afdelingen wel willen meedoen ook wanneer zij in minder verstedelijkte gemeenten zijn gesitueerd.

Richtlijn : bij een systematische benadering van de afdelingen vanwege de verbonden komen de afdelingen uit alle gemeentetypen in opvallend gelijke mate aan bod. Bij een afwachtende houding vanwege de verbonden kan men zich verwachten aan een terughoudendheid van de afdelingen in minder verstedelijkte gemeenten.

In dezelfde tijdspanne speelde Limburg het klaar om in de plattelandsgemeenten, de verstedelijkte woongemeenten en de industriecentra en gemengde verstedelijkte gemeenten respektievelijk 63 %, 55 % en 82 % (!) van hun afdelingen te konfronteren met het veiligheidsprojekt terwijl de overige verbonden tesamen respektievelijk 15 %, 13 % en 20 % van hun afdelingen bereikt. Voor deze gemeentetypen is de mate van het bereik van het projekt in Limburg viermaal groter. In de gewone steden en de regionale steden en agglomeraties werden in Limburg respektievelijk 55 % en

60 % der afdelingen bereikt. In vergelijking met de overige verbonden is de mate van het bereik van het projekt in de Limburgse afdelingen respektievelijk tweemaal en bijna driemaal groter.

Richtlijn : het is ten allen tijde aan te raden dat de verbonden ofwel niet meewerken aan een projekt ofwel een sleutelpositie innemen inzake de stimulering van de plaatselijke KAV-afdelingen. Er ontstaan te veel negatieve verschijnselen bij een eerder afwachtende houding vanwege de verbonden tegenover hun afdelingen. In het licht van deze negatieve factoren is het waardevol in overweging te nemen of een medeverantwoordelijkheid van bij de aanvang vanwege de verbonden en zelfs vanwege de KAV-afdelingen niet gewenst is. Deze medeverantwoordelijken zien wij dan op financieel vlak gestalte krijgen. Tot op heden droeg het nationaal bestuur de zwaarste lasten, terwijl de verbonden niet instonden voor de basisopleiding van de totale groep en slechts opkwamen voor de verdere begeleiding en verdere instructie van de door het nationaal bestuur opgeleide gespreksleiders, in de mate dat zij actief wensten te worden. De afdelingen stonden slechts in voor de organisatie van de plaatselijke veiligheidsinitiatieven, in de mate dat zij gekonfronteerd wensten te worden met het projekt.

De financiële medewerking aan projekten vanaf de start brengt een grotere betrokkenheid van alle niveau's met zich mee, het verdeelt de lasten en geeft een betere mogelijkheid tot planning.

DE VERBONDEN DIE WEINIG KAV-AFDELINGEN HEBBEN IN DE MINDER VERSTEDELIJKE GEMEENTEN MOETEN - BIJ EEN EERDER AFWACHTENDE HOUDING - VANWEGE DEZE AFDELINGEN NAUWELIJKS HOPEN OP DE VRAAG VAN DEZE AFDELINGEN OM GEKONFRONTEERD TE WORDEN MET HET PROJEKT.

Er is ook gebleken dat de verbonden met weinig afdelingen in de minder verstedelijkte gemeenten, vooral dan in de plattelandsgemeenten en in de industriecentra en gemengde verstedelijkte gemeenten, maar ook in de verstedelijkte woongemeenten - bij een eerder afwachtende houding vanwege de verbonden - deze afdelingen niet bereikten.

In de verbonden waar er meer afdelingen waren in deze gemeentetypen, bij eenzelfde afwachtende houding vanwege de verbonden, kwam de vraag van de afdelingen tot konfrontatie met het projekt gemakkelijker tot stand.

Wij vermoeden dat het onderlinge kontakt tussen de plaatselijke KAV-verantwoordelijken van eenzelfde type van gemeenten een rol heeft gespeeld in deze kwestie.

Zodat de afdelingen van minder verstedelijkte gemeenten die reeds een konfrontatie hadden met het projekt, soortgelijke afdelingen hebben beïnvloed om hetzelfde te doen. Dit was niet mogelijk in een verbond waar het aantal afdelingen in de betreffende gemeentetypen gering was.

Richtlijn : de afdelingen uit minder verstedelijkte gemeenten, gesitueerd in verbonden met weinig afdelingen in deze gemeentetypen en met een afwachten de houding vanwege die verbonden geraken in een afzonderingspositie wanneer het om dergelijke projekten gaat.

DE GEMEENTELIJKE AKTIE EN HET AFZWAKKEN VAN HAAR OMVANG IN DE MEER VERSTEDELIJKE GEMEENTEN IN OOST-VLAANDEREN EN VOORAL IN BRABANT.

De invloed van de verstedelijking op de omvang van de gemeentelijke veiligheids-aktie (uitgedrukt in gemiddeld aantal aktiepunten per veiligheidsinitiatief) kwam in twee provincies op significante wijze tot uiting.

In Limburg nam de omvang toe, in Brabant nam ze af, naarmate de afdelingen zich situeerden in meer verstedelijkte gemeenten. In de provincies Antwerpen en West-Vlaanderen was er willekeurigheid en dus geen significante invloed vanwege de verstedelijking op de omvang van de gemeentelijke veiligheidsakties. Deze willekeurigheid krijgt, op enkele uitzonderingen na, de vorm van een zekere konstante in de omvang van de gemeentelijke aktie in de opeenvolgende gemeentetypen.

Stellen wij voorop dat wij de plaatselijke behoeften niet kennen inzake veiligheid, noch voor de minder, noch voor de meer verstedelijkte gemeenten. Inhoudelijk zullen de veiligheidsbehoeften ongetwijfeld verschillen omdat de risico's omwille van het verstedelijkingspatroon zullen variëren, maar wat omvang betreft, zeker wanneer het om gemiddelden gaat komt het ons voor dat een konstant persoon in de onderscheiden gemeentetypen vrij evident zou zijn.

De situatie zoals zij wordt aangetroffen in Limburg kan naar behoren worden uitgelegd. Feit is dat bij spontane omstandigheden de afdelingen uit minder verstedelijkte gemeenten eerder terughoudend waren tegenover het projekt.

Door een sterke stimulans vanwege het Limburgse KAV-bestuur worden ook de afdelingen uit deze minder verstedelijkte gemeenten betrokken in het projekt, maar nu blijkt hun terughoudendheid zich te manifesteren in een rendement dat lager ligt dan de afdelingen uit meer verstedelijkte gemeenten. Vergelijken wij evenwel de Limburgse resultaten met deze van de overige provincies en dit voor de opeenvolgende gemeentetypen dan zien wij dat er in Limburg minder dieptepunten zijn

dan elders kan worden vastgesteld.

Richtlijn : in de KAV in Limburg kan men in de toekomst rekening houden met het feit dat de afdelingen in minder verstedelijkte gemeenten minder omvangrijke gemeentelijke akties formuleren dan de afdelingen in meer verstedelijkte gemeenten. Het gaat hier om het gemiddeld aantal aktiepunten per initiatief dat toeneemt, samen met de verstedelijking.

De toestand in Brabant is op zijn minst eigenaardig te noemen. Het lijkt ons tegenstrijdig dat de afdelingen uit minder verstedelijkte gemeenten een vrij omvangrijke aktie kunnen formuleren (7.0 voor de plattelandsgemeenten en 3.7 voor de verstedelijkte woongemeenten) terwijl dit in de overige 3 meer verstedelijkte gemeentetypen niet het geval is (het gemiddelde schommelt tussen 1.6 en 2.8). Men kan nauwelijks aannemen dat de infrastructuur in deze steden beter zou zijn dan elders. Het gaat hier dus wel degelijk om een weinig aktieve inzet vanwege de plaatselijke groepen in deze drie meer verstedelijkte gemeentetypen. Wanneer wij bedenken dat deze groepen zich spontaan hebben aangemeld en dat het om signifikante feiten gaat dan wordt deze vaststelling voor de KAV in de provincie Brabant dubbel zo belangrijk.

In de provincie Oost-Vlaanderen stelden wij een soortgelijk patroon vast. Het ging hier evenwel om niet signifikante feiten, terwijl enkel in de laatste twee gemeentetypen de omvang van gemeentelijke aktie sterk afzwakt. Zo bleef in de regionale steden de omvang beperkt tot een gemiddelde van 2.5 aktiepunten per initiatief, terwijl - en dit is erger - de afdelingen uit de gewone steden nooit tot het formuleren van een gemeentelijke aktie kwamen.

De afdelingen uit de minder verstedelijkte gemeenten kwamen daarentegen duidelijk tot een uitgebreide gemeentelijke aktie (schommeling tussen 4.2 en 11.7).

Richtlijn : de plaatselijke groepen gesitueerd in Brabant en Oost-Vlaanderen uit de afdelingen van meer verstedelijkte gemeenten komen doorgaans zeer moeilijk tot het formuleren van aktiepunten.

DE BEGELEIDING VAN DE AFDELINGEN IN MINDER VERSTEDELIJKTE GEMEENTEN MET HET OOG OP EEN KONKREET GEFORMULEERDE GEMEENTELIJKE AKTIE.

Omwille van de evenwichtige uitbouw van het projekt welke in Limburg werd nagestreefd en nagenoeg bereikt, werd in deze provincie de invloed van de verstedelijking op de "kwaliteit" van de gemeentelijke aktie, geformuleerd door de plaat-

selijke groepen, uitgetest.

In Limburg nam het aandeel van vaag geformuleerde aktiepunten en procedurekwesties op het totaal van geformuleerde aktiepunten signifikant toe, naarmate het ging om afdelingen uit minder verstedelijkte gemeenten.

Richtlijn : de KAV in Limburg kan in de toekomst een meer intensieve begeleiding van de afdelingen in minder verstedelijkte gemeenten overwegen teneinde niet alleen de plaatselijke groepen te stimuleren tot het formuleren van meer aktiepunten (cfr infra) doch ook met het oog op minder vaagheden inzake de aktiepunten.

Er zijn op dit vlak geen richtlijnen voor de overige provincies.

HET GEMEENTELIJK ENQUÊTEFORMULIER ALS STEUN VOOR ZOGENAAMD MINDER AKTIEVE GROEPEN.

Binnen het kader van het projekt waren er voor de aktiepunten in het algemeen verschillen aan te duiden aangaande het realisatieverloop naargelang de betreffende aktiepunten geformuleerd werden door aktieve groepen enerzijds en door minder aktieve groepen, ondersteund door een gemeentelijk enquêteformulier, anderzijds.

Deze verschillen zijn niet signifikant.

Aangezien de minder aktieve groepen niet tot het formuleren van een gemeentelijke aktie zouden geraakt zijn indien zij niet op een gemeentelijk enquêteformulier hadden kunnen steunen en zij eens dat zij tot het formuleren van een gemeentelijke aktie waren overgegaan in sommige aspekten wel enigszins maar niet signifikant ten achter bleven op de prestaties van de aktieve groepen, terwijl zij in andere aspekten (wanneer er hindernissen optreden in het realisatieverloop) zelfs beter presteerden dan de aktieve groepen, beschouwen wij het gemeentelijk enquêteformulier als een deugdelijk instrument.

Richtlijn : minder aktieve groepen worden tot het formuleren van aktiepunten aanzet door middel van het gemeentelijk enquêteformulier. Eens zover presteren deze minder aktieve groepen evenveel als de aktieve groepen. Dit geldt voor de aktiepunten in het algemeen.

Inzake veiligheidsvoorzieningen in de gemeente, gemeentelijke inlichtingsbladen, peutertuinen, kinderkribben en veiligheidsaktiviteiten door gezins- en jeugdraden werd er rond de aktieve groepen meer gepresteerd dan rond de minder aktieve groepen, ondersteund door het gemeentelijk enquêteformulier.

De verschillen zijn in ieder geval niet signifikant.

Richtlijn : de minder actieve groepen bekomen vrijwel dezelfde resultaten inzake veiligheidsvoorzieningen in de gemeenten, gemeentelijke inlichtingsbladen, peutersuizen, kinderkribben en veiligheidsaktiviteiten door gezins- en jeugdraden als de actieve groepen.

Inzake speelstraten, afbakening, toezicht en aanleg van speelterreinen, groene zones en kreativiteitscentra kwamen bij de actieve groepen op sommige evaluatieniveau's betere resultaten aan het licht dan bij de minder actieve groepen.

Het betrof hier vooral de realisaties van de aangepakte en beantwoorde aktiepunten, die duidelijk frekwenter voorvielen in de groep aktiepunten geformuleerd door de actieve groepen. Deze groepen deden echter niets voor de door de KAV niet aangepakte aktiepunten hetgeen wel het geval was bij de minder actieve groepen, zodat beide groepen uiteindelijk tot vergelijkbare resultaten kwamen.

Richtlijn : wanneer de KAV zich inspent (= aanpak) voor de realisatie van speelstraten, afbakening, toezicht en aanleg van speelterreinen, groene zones en kreativiteitscentra dan bekomt zij gemakkelijker een realisatie voor de aktiepunten die door de actieve groepen worden geformuleerd dan voor de aktiepunten afkomstig van het gemeentelijk enquêteformulier.

Richtlijn : bij dit soort aktiepunten laten de actieve groepen de aanpak steeds over aan de KAV terwijl de minder actieve groepen geneigd zijn aktiviteiten te ontplooien, ten overstaan van bepaalde diensten.

De realisatie van sportterreinen en sportstimulering was gunstiger voor de aktiepunten welke door de actieve groepen werden geformuleerd. Aangezien de mate van aanpak en van beantwoording weinig verschilden voor de beide groepen kunnen wij niet zeggen dat er rond de minder actieve groepen minder goed gepresteerd werd. Het was de uiteindelijke beslissing van de betrokken dienst die anders uitviel. Het gaat hier om een signifikant verschil waarmee men in de toekomst rekening moet houden.

Richtlijn : de realisatie van sportterreinen en sportstimulering levert-in de mate dat de KAV er zich voor inspent-weinig problemen op tenminste wanneer zij geformuleerd worden door de actieve groepen, maar is moeilijker voor de aktiepunten afkomstig van de minder actieve groepen.

De realisatie-ontwikkeling van verbeteringen in de verkeersveiligheid, aanpassingen in de verkeerssituatie, toezicht op en actie aangaande het verkeer alsmede het ver-

loop van de veiligheidszorg, de veiligheidsactie en het veiligheidsonderricht in de scholen konden niet vergeleken worden tussen de actieve en minder actieve groepen aangezien deze soorten aktiepunten praktisch uitsluitend van de actieve groepen afkomstig waren.

Het inventariseren van plaatselijke risico's zoals dat werd voorzien in het gemeentelijk enquêteformulier kon niet gebeuren voor situaties die zeer afhankelijk waren van plaatselijke omstandigheden (schoolsituaties, verkeer).

Wij waren enerzijds immers gebonden aan een vast vragenstramien waarin meer algemeen geldende normen inzake risico's tot uiting kwamen terwijl wij anderzijds ook rekening moesten houden met het feit dat de plaatselijke KAV-verantwoordelijken (die de inventarisering deden) geen veiligheidsinspektors en dus niet bevoegd waren om tot het opsporen van risico's over te gaan en hiervoor in de scholen rond te neuzen en verkeerssituaties te analyseren.

Richtlijn : in de huidige stand van zaken kan er in een gemeente niet zo maar iemand worden aangeduid die met kennis van zaken kan oordelen over de veiligheidstoestand in het plaatselijk verkeer en de scholen en indien iemand bereid zou zijn deze taak naar behoren te vervullen dan is het zeer de vraag of de schoolbesturen een bezoek op prijs zouden stellen. Van inventariseren kan dus geen sprake zijn. Voor het formuleren van risico's en veiligheidsvoorzieningen in verkeer- en schoolsituaties zijn wij uitsluitend aangewezen op de actieve groepen.

DOOR DE PLAATSELIJKE GROEPEN GEFORMULEERDE AKTIEPUNTEN, WAARVOOR NIEMAND UIT DE PLAATSELIJKE GROEP BEREID BLIJKT TE ZIJN HET AKTIEPROCES TE VOLGEN, HEBBEN GEEN GEMAKKELIJK REALISATIEVERLOOP.

Waar het plaatselijk KAV-bestuur zelf bij de aanpak geen onderscheid maakte tussen enerzijds de aktiepunten waarvoor niemand zich bereid verklaarde het aktieproces te volgen en anderzijds de aktiepunten die konden steunen op een bereidheid van 3 of 4 personen uit de plaatselijke groep, bleken de betrokken diensten veel gemakkelijker over te gaan tot de realisatie van de aktiepunten uit de laatste groep. De bereidheid van 3 of 4 personen om het aktieproces te volgen ging gepaard met een duidelijke aktiviteit in de plaatselijke groep voor de niet door de KAV aangepakte aktiepunten, met bepaalde resultaten als gevolg. Het afwezig zijn van elke bereidheid ging daarentegen gepaard met het ontbreken van elke aktiviteit in de groep, zodat er nauwelijks realisaties voorkwamen.

Eenzelfde patroon van aktiviteiten zagen wij voor de hernieuwde poging bij uitblijven van een antwoord, die telkens voorkwam daar waar er een bereidheid van 3 of

4 personen was en nooit voorkwam daar waar elke bereidheid ontbrak. De hernieuwde poging heeft evenwel nooit tot een realisatie aanleiding gegeven.

Richtlijn : In de toekomst moeten de aktiepunten waarvoor niemand in de plaatselijke groepen bereid wordt gevonden het aktieproces te volgen een bijzondere aandacht krijgen, indien de realisatie op prijs wordt gesteld. Aangezien de plaatselijke KAV ondanks hun inzet eerder zelden realisaties bekomen moet die bijzondere aandacht van hogerhand komen. De plaatselijke KAV-verantwoordelijken moeten er rekening mee houden dat de plaatselijke groepen bij ontbreken van elke bereidheid geen activiteiten ontplooien tegenover de aktiepunten waarvoor de KAV zelf geen inzet doet, zodat ook voor deze aktiepunten nauwelijks realisaties te verwachten zijn. Ook hernieuwde pogingen bij uitblijven van een antwoord vanwege de betrokken diensten moeten niet verwacht worden. Trouwens de hernieuwde pogingen zijn steeds nutteloos, tenminste wanneer zij ondernomen worden door de leden van de plaatselijke groepen, mogelijk met inbegrip van de plaatselijke KAV.

HET BETREKKEN VAN GEMEENTEFUNKTIONARISSEN HEEFT GEEN INVLOED OP HET REALISATIE-VERLOOP VAN GEMEENSCHAPSAKTIEPUNTEN.

De speelstraten ; de aanleg en afbakening van en het toezicht op speelterreinen ; de spelmogelijkheden ; de sportterreinen en -stimulering ; de groene zones : de jeugd- en gezinsraden met veiligheidsactiviteiten ; de peutertuinen en kinderkribben ; de gemeentelijke veiligheidsvoorzieningen en de ateliers of akademies voor creativiteitsontwikkeling van het kind kenden een vrijwel parallel realisatieverloop, of de gemeentefunktionarissen nu betrokken werden bij de formulering van dit soort aktiepunten of niet. Het is teleurstellend te moeten vaststellen dat de bekommernis en de inzet van plaatselijke groepen aangaande de veiligheidsbevordering van het leefmilieu, geen noemenswaardige indruk hebben achtergelaten bij de uitgenodigde plaatselijke gemeentefunktionarissen.

Richtlijn : in de toekomst kunnen de plaatselijke KAV-groepen net zo goed werken aan de realisatie van speelstraten , de aanleg en afbakening van en het toezicht op speelterreinen, de spelmogelijkheden, de sportterreinen en -stimulering, de groene zones, de jeugd- en gezinsraden met veiligheidsactiviteiten, de peutertuinen en kinderkribben, de gemeentelijke veiligheidsvoorzieningen en de ateliers of akademies voor creativiteitsontwikkeling van het kind zonder dat zij voor het formuleren van dit soort aktiepunten gemeentefunktionarissen uitnodigen op de aktie-avond.

HET BETREKKEN VAN GEMEENTEFUNKTIONARISSEN HEEFT EEN BESCHEIDEN POSITIEVE, DOCH NIET SIGNIFIKANTE, INVLOED OP DE REALISATIE VAN DE BEANTWOORDE, AAN GEMEENTEBESTUREN VOORGELEGDE AKTIEPUNTEN.

Aangezien het grootste deel van de aan gemeentebesturen voorgelegde aktiepunten beantwoord werden zowel bij aan- als bij afwezigheid van gemeentefunktionarissen en het verschil in realisatie van de beantwoorde aktiepunten niet op een signifikantie berust, heeft de betrokkenheid van gemeentefunktionarissen een bescheiden positieve invloed op het realisatieverloop van de aan gemeentebesturen voorgelegde aktiepunten. De niet beantwoorde aktiepunten hebben in geval van aanwezigheid nauwelijks kans op realisatie, deze kans is iets groter voor de niet beantwoorde, in afwezigheid van gemeentefunktionarissen geformuleerde aktiepunten.

Richtlijn : de samenwerking tussen de gemeentebesturen en de plaatselijke KAV-afdelingen moeten wij in geval van aanwezigheid van gemeentefunktionarissenⁱⁿ de toekomst als volgt zien.

Het gemeentebestuur zal gemakkelijker antwoorden wanneer er een realisatie te melden is ; antwoorden de gemeentebesturen niet dan is de kans op realisatie klein.

Er kan even goed in afwezigheid van gemeentefunktionarissen gewerkt worden.

HET BETREKKEN VAN POLITIEFUNKTIONARISSEN HEEFT GEEN INVLOED OP HET REALISATIE-VERLOOP VAN VERKEERSAKTIEPUNTEN.

Verbeteringen in de verkeersveiligheid, aanpassingen en verwijderingen in de verkeerssituatie, toezicht op en actie aangaande het verkeer worden op vergelijkbare wijze aangepakt en verwezenlijkt ongeacht de betrokkenheid van politiefunktionarissen tijdens het formuleren van dit soort aktiepunten.

Richtlijn : de plaatselijke KAV-groepen kunnen even goed in afwezigheid van politiefunktionarissen verkeersaktiepunten formuleren er is immers geen noemenswaardig verschil in realisatieverloop bij aan- en afwezigheid van politiefunktionarissen.

POLITIONELE DIENSTEN REAGEREN GOED OP DE AAN HEN VOORGELEGDE AKTIEPUNTEN OOK BIJ AFWEZIGHEID VAN POLITIEFUNKTIONARISSEN ; HET BETREKKEN VAN DEZE PERSONEN BIJ HET FORMULEREN VAN DERGELIJKE AKTIEPUNTEN IS NIET NODIG.

Op het eerste zicht heeft de betrokkenheid van politiefunktionarissen wel invloed op de reacties van de politionele diensten voor zover het de aan hen voorgelegde aktiepunten betreft. Er wordt ingeval van aanwezigheid van politiefunktionarissen frekwenter geantwoord (steeds) en meer beloofd (alles) dan in geval van afwezigheid. De mate van beantwoording is echter ook goed in geval van afwezigheid. Merkwaardig genoeg wordt er in geval van afwezigheid meer verwezenlijkt dan beloofd terwijl in geval van aanwezigheid meer wordt beloofd dan verwezenlijkt (deze uitspraak slaat evenwel op een minimaal kleine groep).

Richtlijn : de samenwerking tussen de politionele diensten en de plaatselijke KAV-groepen is goed, ongeacht de aan- of afwezigheid van politiefunktionarissen tijdens het formuleren van aktiepunten die later aan de politionele diensten worden voorgelegd.

HET BETREKKEN VAN PERSONEN UIT DE ONDERWIJSSEKTOR HEEFT EEN POSITIEVE INVLOED OP HET REALISATIEVERLOOP VAN SCHOOLAKTIEPUNTEN.

Inzake veiligheidszorg, veiligheidsaktie en veiligheidsonderricht in de scholen enerzijds en de aan- of afwezigheid van personen uit de onderwijssektor anderzijds stelden wij vast dat de aktiepunten met betrekking tot de school gunstiger verliepen in geval zij geformuleerd werden in aanwezigheid van schoolfunktionarissen.

Wij konkluderen dat het nuttig is deze betrokkenheid in de toekomst te herhalen, niet zo zeer op grond van significante verschillen want die waren er niet, maar wel omdat de resultaten steeds op elk der evaluatieniveau's gunstiger waren voor de aktiepunten welke in aanwezigheid van personen uit de onderwijssektor waren geformuleerd.

Richtlijn : plaatselijke KAV-groepen presteren inzake de realisatie van veiligheidszorg, veiligheidsaktie en veiligheidsonderricht in de scholen beter wanneer personen uit de onderwijssektor aanwezig zijn op de aktie-avond en dus betrokken worden bij het formuleren van dit soort aktiepunten.

HET BETREKKEN VAN PERSONEN UIT DE ONDERWIJSSEKTOR HEEFT EEN POSITIEVE INVLOED OP DE REALISATIE VAN DE AAN SCHOOLBESTUREN VOOR TE LEGGEN AKTIEPUNTEN.

De invloed van personen uit de onderwijssektor, op grond van het betrekken van deze personen bij het formuleren van later aan schoolbesturen voorgelegde aktiepunten, manifesteerde zich niet in de mate van beantwoording vanwege de schoolbesturen, ook niet in het soort antwoord dat gegeven werd, maar wel in het zich houden aan gedane beloften.

Richtlijn : de samenwerking tussen de schoolbesturen en de plaatselijke groepen inzake het realisatieverloop van aan schoolbesturen voor te leggen aktiepunten is goed, ongeacht de aan- of afwezigheid van personen uit de onderwijssektor tijdens het formuleren van betreffende aktiepunten. Bij afwezigheid is het echter raadzaam de schoolbesturen te herinneren aan gedane beloften.

HET BETREKKEN VAN GEMEENTEFUNKTIONARISSEN IN DE ONDERSCHIEDEN GEMEENTETYPEN EN DE INVLOED ERVAN OP HET REALISATIEVERLOOP VAN GEMEENSCHAPSAKTIEPUNTEN.

Inzake het realisatieverloop van gemeenschapsaktiepunten in de onderscheiden gemeentetypen naargelang de aan- en afwezigheid van gemeentefunktionarissen beperken wij onze konklusies tot drie van de vijf gemeentetypen. In de plattelandsgemeenten, waar voor alle door de plaatselijke groepen geformuleerde gemeenschapsaktiepunten realisatieformulieren toekwamen ; in de gewone steden, waar nagenoeg alle realisatieformulieren toekwamen en dit in gelijke mate bij aan- en afwezigheid van gemeentefunktionarissen en in de industriecentra en gemengde verstedelijkte gemeenten waar wij steeds (in geval van aanwezigheid van gemeentefunktionarissen) en nagenoeg steeds (in geval van afwezigheid) realisatieformulieren ontvingen, hadden wij met vrijwel komplette groepen te doen.

- Wij zagen in de plattelandsgemeenten een verschillend realisatieverloop afhankelijk van de aan- en afwezigheid van gemeentefunktionarissen, maar de uiteindelijke resultaten (voor de door de groep geformuleerde gemeenschapsaktiepunten) waren nagenoeg identiek. Bij aanwezigheid rende de KAV de aanpak af en boekte steeds voor de aangepakte aktiepunten resultaat. Bij afwezigheid is de KAV-aanpak meer algemeen ; de realisatie is goed, maar

meer beperkt. Omtrent de activiteiten en realisaties van de plaatselijke groepen tegenover de niet door de KAV aangepakte aktiepunten durven wij geen konklusies te formuleren, de groep is - bij afwezigheid van gemeentefunktionarissen - minimaal klein.

- Met het oog op het feit dat de niet door de KAV aangepakte aktiepunten - zij het dan in beperkte mate - uitsluitend in geval van aanwezigheid van gemeentefunktionarissen werden gerealiseerd, terwijl onder deze omstandigheden de plaatselijke groepen zelf ook aktiever waren dan in geval van afwezigheid en er tenslotte bij aanwezigheid - zij het dan op een bescheiden wijze - meer werd gerealiseerd van de gemeenschapsaktiepunten, besluiten wij dat het betrekken van gemeentefunktionarissen in de industriecentra en gemengde verstedelijkte gemeenten zinvol is geweest.
- Aangezien in de gewone steden het realisatieverloop bij aan- en afwezigheid geen significante verschillen opleverde en ondanks een grotere aktiviteit vanwege de plaatselijke groepen bij aanwezigheid van gemeentefunktionarissen voor de niet door de KAV aangepakte aktiepunten, er voor betreffende gemeenschapsaktiepunten geen opvallend betere resultaten werden geboekt, besluiten wij dat de aanwezigheid van gemeentefunktionarissen in de gewone steden geen voordeel opleverde.

Richtlijn : wij geven slechts richtlijnen voor de afdelingen van drie gemeentetypen omdat wij van deze gemeentetypen nagenoeg steeds over de realisatieformulieren beschikten, ongeacht de aan- of afwezigheid van gemeentefunktionarissen tijdens het formuleren van de gemeenschapsaktiepunten. Naar alle waarschijnlijkheid kunnen de plaatselijke groepen van de plattelandsgemeenten even goed zonder als met gemeentefunktionarissen tot het formuleren van gemeenschapsaktiepunten overgaan. In de industriecentra en gemengde verstedelijkte gemeenten pleiten wij voor een herhaling van de aanwezigheid van gemeentefunktionarissen, voornamelijk omdat de realisatie-aktiviteiten van de plaatselijke groepen, naast de plaatselijke KAV-inzet, alleen onder deze omstandigheden - zij het dan op bescheiden wijze - voorkomt. In de gewone steden is de aanwezigheid van gemeentefunktionarissen tijdens het formuleren van gemeenschapsaktiepunten niet noodzakelijk.

Opmerking : het is jammer dat de vergelijking van het realisatieverloop der gemeenschapsaktiepunten voor de regionale steden en agglomeraties niet kon worden doorgevoerd voornamelijk omwille van het achterblijven van realisatieformulieren bij afwezigheid van gemeentefunktionarissen.

Het ziet er evenwel naar uit, dat de KAV-afdelingen in de regionale steden en agglomeraties baat vinden bij de aanwezigheid van gemeentefunktionarissen. Alle door de groep geformuleerde aktiepunten werden immers gerealiseerd. Het gebeurt evenwel niet dikwijls dat de gemeentefunktionarissen aanwezig zijn.

De konklusies gelden in zover de gemeenschapsaktiepunten geformuleerd worden in gemeenten waarvan het college van Burgemeester en Schepenen uit een CVP-meerderheid en een CVP-koalitie bestaat.

HET BETREKKEN VAN GEMEENTEFUNKTIONARISSEN IN DE ONDERSCHIEDEN GEMEENTETYPEN EN DE INVLOED ERVAN OP HET REALISATIEVERLOOP VAN DE AAN GEMEENTEBESTUREN VOOR TE LEGGEN AKTIEPUNTEN.

- In de plattelandsgemeenten was het bevoordeligd zijn van de aktiepunten welke in aanwezigheid van gemeentefunktionarissen werden geformuleerd en aan gemeentebesturen voorgelegd, nagenoeg steeds bescheiden van aard met uitzondering voor de mate van beantwoording van de gemeentebesturen, waarin, op significante wijze, de voorkeur voor de in aanwezigheid van gemeentefunktionarissen geformuleerde aktiepunten tot uiting kwam. Het betrekken van gemeentefunktionarissen is nuttig geweest voor het realisatieverloop van dit soort aktiepunten.
- In de verstedelijkte woongemeenten werden in geval van aanwezigheid van gemeentefunktionarissen de aan gemeentebesturen voorgelegde aktiepunten nooit beantwoord hetgeen significant verschilde met de resultaten van de in afwezigheid geformuleerde aktiepunten. Wel werden de voorgelegde aktiepunten steeds gerealiseerd, terwijl zij in geval van afwezigheid in belangrijke mate gerealiseerd werden. Het betrekken van gemeentefunktionarissen in de verstedelijkte woongemeenten bij het formuleren van, aan gemeentebesturen voor te leggen, aktiepunten heeft enig, niet essentieel, nut gehad.
- In de industrie centra en gemengde verstedelijkte gemeenten noteerden wij vergelijkbare resultaten voor de aangepakte en aan gemeentebesturen voorgelegde aktiepunten, ongeacht de aan- of afwezigheid van gemeentefunktionarissen.
- In de gewone steden werd er door de gemeentebesturen wel minder geantwoord in geval van aanwezigheid van gemeentefunktionarissen dan bij afwezigheid. Onder beide omstandigheden was de realisatie van de door de KAV aangepakte aktiepunten echter belangrijk, met evenwel een licht voordeel voor de in afwezigheid van gemeentefunktionarissen geformuleerde aktiepunten.

- Op grond van een gebrek aan feitenmateriaal volgen er geen konklusies omtrent het betrekken van gemeentefunktionarissen en de invloed op het realisatieverloop in de regionale steden en agglomeraties.

Richtlijn : Voor een goed realisatieverloop van aktiepunten bestemd voor het gemeentebestuur pleiten wij in de toekomst voor een herhaling van de aanwezigheid van gemeentefunktionarissen tijdens het formuleren van betreffende aktiepunten in de plattelandsgemeenten. Ook de afdelingen in de verstedelijkte woongemeenten vinden baat bij de aanwezigheid van gemeentefunktionarissen, hoewel er zonder ^{hen} ook goed gepresteerd kan worden. Voor de afdelingen in de industrie centra en gemengde verstedelijkte gemeenten en deze in de gewone steden maakt het weinig uit of de gemeentefunktionarissen aanwezig zijn bij het formuleren van later aan gemeentebesturen voor te leggen aktiepunten. Voor de afdelingen van de regionale steden en agglomeraties zijn er geen richtlijnen.

De konklusies voor de vier besproken gemeentetypen gelden in de mate dat het college van Burgemeester en Schepenen uit een CVP-meerderheid en een CVP-koalitie bestaat.

HET REALISATIEVERLOOP VAN GEMEENSCHAPSAKTIEPUNTEN NAARGELANG DE VIER VEILIGHEIDSKRITERIA : DE BESTEMMING, DE OPZET, DE EENMALIGHEID OF KONTINUITEIT EN DE BE-DOELING, TELKENS PER GEMEENTETYPE.

EERSTE KRITERIUM : de veiligheidsbestemming.

Bij het opsplitsen van de gemeenschapsaktiepunten op grond van de veiligheidsbestemming beperken wij ons tot de konklusies omtrent de plattelandsgemeenten, de gewone steden en de industrie centra en gemengde verstedelijkte gemeenten.(1)

- In de plattelandsgemeenten noteerden wij slechts op één evaluatieniveau significante verschillen tussen de resultaten voor de aktiepunten waar de veiligheid van het kind werd beoogd en voor de aktiepunten waar de veiligheid van het kind en de volwassene samen werd beoogd. Het betrof hier de realisatie (n = 1) van de niet door de KAV aangepakte aktiepunten (n = 2), waaruit moest worden opgemaakt dat de aktiepunten met het kind en de volwassene samen, als veiligheidsbestemming, bevoordeligd werden. Konklusies formuleren op grond

(1) Van deze gemeentetypen kwamen de realisatieformulieren van de door de plaatselijke groepen geformuleerde gemeenschapsaktiepunten steeds (of nagenoeg steeds) toe, ongeacht de bestemming van het aktiepunt.

van deze beperkte groep lijkt ons weinig verantwoord.

- In de industriecentra en gemengde verstedelijkte gemeenten ging de voorkeur nu eens op bescheiden (KAV-aanpak ; realisaties van de plaatselijke groepen voor de niet door de KAV-aangepakte aktiepunten en realisaties van betrokken diensten) dan weer op signifikante wijze (aktiviteit van de plaatselijke groepen) uit naar de op het kind en de volwassene gerichte gemeenschapsaktiepunten.
- In de gewone steden was het realisatieverloop van de gemeenschapsaktiepunten vrijwel identiek voor de aktiepunten waar de veiligheid van het kind centraal stond en de aktiepunten waar de veiligheid van het kind en de volwassene samen werd beoogd.

Richtlijn : de afdelingen in de industriecentra en gemengde verstedelijkte gemeenten kunnen er in de toekomst rekening mee houden dat zowel de inzet van de plaatselijke groepen als deze van de KAV zelf groter is voor de gemeenschapsaktiepunten waarin de veiligheid van het kind en de volwassene samen wordt beoogd. Ook de betrokken diensten zijn geneigd meer te doen voor dit soort aktiepunten. In de plattelandsgemeenten en de gewone steden is er geen voorkeur inzake de veiligheidsbestemming van de gemeenschapsaktiepunten. Wij beperken onze richtlijnen tot de afdelingen van deze drie gemeentetypen. (1) Deze richtlijnen gelden slechts in de mate dat het college van Burgemeester en Schepenen uit een CVP-meerderheid of CVP-koalitie bestaat.

TWEEDE KRITERIUM : de veiligheidsbevorderende opzet.

Bij opsplitsing van de gemeenschapsaktiepunten op grond van de veiligheidsbevorderende opzet, beperken wij ons tot konklusies omtrent de plattelandsgemeenten, de industriecentra en gemengde verstedelijkte gemeenten en de regionale steden en agglomeraties. (2)

- In de plattelandsgemeenten was het realisatieverloop van de rechtstreeks veiligheidsbevorderende gemeenschapsaktiepunten niet signifikant afwijkend van het

(1) cfr voetnoot (1), p. 219

(2) De realisatieformulieren van de door de plaatselijke groepen geformuleerde aktiepunten kwamen van deze 3 gemeentetypen ofwel steeds, ofwel voor $\pm 80\%$ toe (regionale steden en agglomeraties), ongeacht de opzet.

realisatieverloop van de onrechtstreeks veiligheidsbevorderende aktiepunten ; behalve voor wat de realisatie van de niet door de KAV aangepakte aktiepunten aanging. Op dit niveau waren de rechtstreeks veiligheidsbevorderende gemeenschapsaktiepunten bevoordeligd, het gaat evenwel om een zeer kleine groep.

- In de industriecentra en gemengde verstedelijkte gemeenten is er een bescheiden voorkeur vanwege de betrokken diensten voor de rechtstreeks veiligheidsbevorderende gemeenschapsaktiepunten, aangepakt door de KAV.
- In de regionale steden en agglomeraties gaat de voorkeur op bescheiden wijze uit naar rechtstreeks veiligheidsbevorderende gemeenschapsaktiepunten. Voor de realisaties van de door de KAV aangepakte aktiepunten hadden we zelfs te doen met een signifikant verschil. Echt rekening houden met dit feit kunnen we niet, op grond van de zeer kleine groep die ermee gemoeid was.

Richtlijn : in de afdelingen van de plattelandsgemeenten en van de industriecentra en gemengde verstedelijkte gemeenten is er een gelijke aandacht voor de rechtstreeks en onrechtstreeks veiligheidsbevorderende gemeenschapsaktiepunten. In de afdelingen van de regionale steden en agglomeraties kan men rekening houden met een voorkeur voor rechtstreeks veiligheidsbevorderende aktiepunten (1).

Deze richtlijnen gelden slechts in de mate dat het college van Burgemeester en Schepenen uit een CVP-meerderheid of een CVP-koalitie bestaat.

DERDE KRITERIUM : de eenmaligheid of kontinuïteit.

Bij het opsplitsen van de gemeenschapsaktiepunten op grond van de eenmaligheid en kontinuïteit beperken wij ons tot konklusies omtrent de plattelandsgemeenten en de industriecentra en gemengde verstedelijkte gemeenten. (2)

- In de plattelandsgemeenten werden de eenmalig te stellen daden benadeeld zowel door de KAV (aanpak) als door de betrokken dienst (realisaties), hoewel het hier nog niet ging om signifikante feiten.
- In de industriecentra en gemengde verstedelijkte gemeenten ging de KAV-aandacht - wat aanpak betreft - evenveel uit naar de kontinu, als naar de eenmalig te stellen daden ; de betrokken diensten gaven echter blijk van een duidelijke voorkeur voor de realisatie van kontinu te stellen daden.

(1) cfr voetnoot (2), p. 220

(2) Van deze gemeentetypen ontvingen wij de realisatieformulieren van alle door de groepen geformuleerde gemeenschapsaktiepunten.

Richtlijn : men kan in de toekomst rekening houden met een lichte voorkeur voor de kontinu te stellen daden zowel vanwege de KAV als vanwege de betrokken diensten in de plattelandsgemeenten. De afdelingen in de industrie centra en gemengde verstedelijkte gemeenten kunnen rekening houden met een voorkeur vanwege de betrokken diensten voor kontinu te stellen daden (1). Deze richtlijnen gelden slechts in de mate dat het college van Burgemeester en Schepenen uit een CVP-meerderheid of een CVP-koalitie bestaat.

VIERDE KRITERIUM : de veiligheidsbedoeling.

Wij beperken ons tot konklusies omtrent de plattelandsgemeenten en de industrie centra en gemengde verstedelijkte gemeenten (1).

- In de mate dat de gemeenschapsaktiepunten in de plattelandsgemeenten door de KAV werden aangepakt, hetgeen nagenoeg zonder voorkeur voor de materieel of voor de edukatief gerichte aktiepunten gebeurde, stelden wij een duidelijke voorkeur vanwege de betrokken diensten voor de edukatief gerichte gemeenschaps aktiepunten vast. Bij de niet door de KAV aangepakte gemeenschapsaktiepunten zagen wij een grotere aktiviteit vanwege de plaatselijke groepen wanneer het materieel gerichte gemeenschapsaktiepunten betrof, hetgeen trouwens ook tot een signifikant verschil in realisaties aanleiding gaf, waaruit dezelfde voorkeur bleek.
- In de industrie centra en gemengde verstedelijkte gemeenten zagen wij een bescheiden voorkeur vanwege de KAV voor de aanpak van gemeenschapsaktiepunten met materieel streefdoel, terwijl de betrokken diensten blijk geven van een duidelijke voorkeur voor de door de KAV aangepakte, edukatief gerichte gemeenschapsaktiepunten.

Richtlijn : voor wat de plattelandsgemeenten betreft kan men rekening houden met het feit dat de plaatselijke groepen meer aktiviteiten ontplooiën tegenover materieel gerichte aktiepunten, dat de KAV zelf geen voorkeur heeft en dat de betrokken diensten bij een inzet vanwege de KAV een voorkeur heeft voor edukatief gerichte aktiepunten. De afdelingen in de industrie centra en gemengde verstedelijkte

(1) cfr voetnoot (2), p. 221

gemeenten kunnen er rekening mee houden dat de KAV zelf de edukatief gerichte gemeenschapsaktiepunten benadeelt terwijl de betrokken diensten de edukatief gerichte gemeenschapsaktiepunten bevoordelt (1). Deze konklusies gelden slechts in de mate dat het college van Burgemeester en Schepenen uit een CVP-meerderheid of CVP-koalitie bestaat.

*HET REALISATIEVERLOOP VAN DE AAN GEMEENTEBESTUREN VOORGELEGDE AKTIEPUNTEN
NAARGELANG DE VIER VEILIGHEIDSKRITERIA, PER GEMEENTETYPE.*

EERSTE KRITERIUM : de veiligheidsbestemming (2).

in aantal
Omwille van de ^{in aantal} zeer kleine groepen die steeds overbleven op de evaluatieniveau's waar respektievelijk de realisatie van de niet beantwoorde aktiepunten en de hernieuwde poging bij uitblijven van een antwoord werd uitgetest, worden dienaangaande voor de onderscheiden gemeentetypen geen konklusies geformuleerd.

Alleen in de plattelandsgemeenten gaven de gemeentebesturen blijk van een duidelijke voorkeur voor de realisatie van aktiepunten waarin de veiligheid van het kind centraal stond. In de regionale steden en agglomeraties kwam eenzelfde, maar meer bescheiden, voorkeur naar voren. In de overige gemeentetypen werden de aktiepunten in gelijke mate gerealiseerd of het nu ging om de veiligheid van het kind of de veiligheid van het kind en de volwassene samen.

Richtlijn : de afdelingen van de twee uiterste gemeentetypen kunnen er rekening mee houden dat de gemeentebesturen een voorkeur hebben voor de realisatie van de aktiepunten waarin de veiligheid van het kind centraal staat. Dit geldt in belangrijke mate voor de plattelandsgemeenten en in lichte mate voor de regionale steden en agglomeraties (2).

TWEDE KRITERIUM : de veiligheidsbevorderende opzet (2).

Omwille van de in aantal zeer kleine groepen die steeds overbleven op de evaluatieniveau's waar de realisatie van de niet beantwoorde aktiepunten werd uitgetest en de

(1) cfr voetnoot (2), p. 221

(2) De konklusies en de richtlijnen gelden slechts in de mate dat in de gemeentebesturen een college van Burgemeester en Schepenen zetelt met een CVP-meerderheid of een CVP-koalitie.

hernieuwde poging bij uitblijven van een antwoord, worden hierover, voor de onderscheiden gemeentetypen geen konklusies geformuleerd.

In de plattelandsgemeenten bleek er een duidelijke en in de verstedelijkte woongemeenten een bescheiden voorkeur vanwege de gemeentebesturen te zijn voor de onrechtstreeks veiligheidsbevorderende aktiepunten. De gemeentebesturen van de industriecentra en gemengde verstedelijkte gemeenten alsook deze van de regionale steden en agglomeraties gaven blijk van een bescheiden, maar op elk uittestbaar evaluatieniveau vastgestelde, voorkeur voor de rechtstreeks veiligheidsbevorderende aktiepunten. In de gewone steden was er geen voorkeur.

Richtlijn : de afdelingen uit minder verstedelijkte gemeenten kunnen rekening houden met een voorkeur vanwege de gemeentebesturen voor de realisatie van onrechtstreeks veiligheidsbevorderende aktiepunten. Deze voorkeur komt vooral in de plattelandsgemeenten voor en is minder uitgesproken in de verstedelijkte woongemeenten. De afdelingen in de meer verstedelijkte gemeenten kunnen rekening houden met een voorkeur vanwege de gemeentebesturen voor de rechtstreeks veiligheidsbevorderende aktiepunten. In de gewone steden kan men zich evenwel verwachten aan een gelijke aandacht voor de beide soorten aktiepunten (1).

DERDE KRITERIUM : de eenmaligheid en kontinuïteit (1).

Omwille van de in aantal zeer kleine groepen die steeds overbleven op de evaluatieniveau's waar de realisatie van de niet beantwoorde aktiepunten werden uitgetest en de hernieuwde poging bij uitblijven van een antwoord, worden hierover, voor de onderscheiden gemeentetypen geen konklusies geformuleerd.

Merken wij op dat er zeer weinig gemeentebesturen waren die met de realisatie van kontinuu te stellen daden gekonfronteerd werden, zodat de vergelijking van het realisatieverloop naargelang de eenmaligheid en kontinuïteit voor de plattelandsgemeenten, de verstedelijkte woongemeenten en de regionale steden en agglomeraties moeilijk tot konklusies aanleiding kon geven.

Uit de mate van realisatie bleek dat de kontinuu te stellen daden door de gemeentebesturen van de industriecentra en gemengde verstedelijkte gemeenten op

(1) cfr voetnoot (2), p. 223.

bescheiden wijze bevoordeligd werden. Dit gold ook voor de gemeentebesturen van de gewone steden.

Richtlijn : omwille van de in aantal zeer kleine groepen kontinu te stellen daden voorgelegd aan de gemeentebesturen kunnen wij slechts richtlijnen formuleren voor de afdelingen van de industriecentra en gemengde verstedelijkte gemeenten en voor de afdelingen van de gewone steden. De afdelingen van de beide gemeentetypen kunnen zich verwachten aan een vrijwel gelijke aandacht vanwege de gemeentebesturen voor de eenmalig en voor de kontinu te stellen daden (1).

VIERDE KRITERIUM : de veiligheidsbedoeling (1).

Omwille van de in aantal zeer kleine groepen die steeds overbleven op de evaluatieniveau's waar de realisatie van de niet beantwoorde aktiepunten werd uitgetest en de hernieuwde poging bij uitblijven van een antwoord, worden hierover, voor de onderscheiden gemeentetypen geen konklusies geformuleerd.

De edukatief gerichte, aan gemeentebesturen voorgelegde, aktiepunten waren zeldzaam, zodat een vergelijking van het realisatieverloop naargelang de materiële en edukatieve gerichtheid van het aktiepunt in de regionale steden en agglomeraties niet tot konklusies aanleiding kon geven.

Edukatief gerichte aktiepunten werden in de gemeentebesturen van de plattelandsgemeenten bevoordeligd. De gemeentebesturen van de overige gemeentetypen gaven geen blijk van een voorkeur voor de edukatief of materieel gerichte aktiepunten.

Richtlijn : de afdelingen van de plattelandsgemeenten kunnen rekening houden met een voorkeur vanwege de gemeentebesturen voor de realisatie van edukatief gerichte aktiepunten. Er zijn geen richtlijnen voor de regionale steden en agglomeraties en in de overige gemeentetypen staan wij voor een gelijke aandacht voor de edukatief en materieel gerichte aktiepunten.

(1) cfr voetnoot (2), p. 223.

ALGEMENE SAMENVATTING.

Onderhavige studie is samengesteld uit drie delen. In het eerste deel wordt een verantwoording gegeven van de preventie, het voorkomen van ongevallen, als konkrete aktiviteit en als dienstbetoon in de maatschappelijke gezondheidszorg of - breder gezien - in de sociale geneeskunde. In het tweede deel wordt een evaluatief onderzoek van deze preventieve aktiviteiten verantwoord en worden de feiten van deze evaluatie weergegeven. De richtlijnen, die voortkomen uit het evaluatief onderzoek en die wij als een vorm van wetenschappelijk dienstbetoon in de maatschappelijke gezondheidszorg beschouwen, vormen het derde deel.

Zowel het verleden, de huidige realiteit en de toekomst hebben betekenis in de preventie. In de mate dat wij, voor ongevallen die gebeurd ^{zijn,} de gevolgen pogen te beperken en volledig herstel nastreven is de preventie gericht op de realiteit zoals zij zich voordoet. Onze grootste verwachtingen liggen echter in de toekomst bij zover wij ons inspannen om zoveel mogelijk ongevallen te vermijden. Onze pogingen en inspanningen moeten evenwel gericht zijn, gebeuren niet lukraak. Hiervoor zorgt het verleden want daar treffen wij de groepen ^{gebeurde} ongevallen aan waaruit wij leren. Meerbepaald hoe ongevallen gebeuren en wat wij eraan kunnen doen !

Konkreet stellen wij vast dat in ons land en ook in de andere geïndustrialiseerde landen, een groot deel van de sterfgevallen bij kinderen te wijten zijn aan de faktor ongeval. Voor de leeftijdsgroep van 1-4 jaar was het aandeel van de ongevallen op het totaal van de overlijdens 30 % in 1966, 31 % in 1971 ; voor de leeftijdsgroep van 5-14 jaar in 1966 : 44 %, in 1971 : 48 % en voor de leeftijdsgroep van 15-24 jaar : 50 % in 1966, in 1971 : 60 %.

Het hier voorgedragen werk beperkt zich dan ook tot de preventie van ongevallen bij kinderen omwille van het feit dat voor de jongere en jongste groepen van onze bevolking het ongeval als doodsoorzaak de belangrijkste plaats inneemt terwijl het belang ervan met de jaren blijkt toe te nemen. Sinds een 20-tal jaren blijkt deze vaststelling, voor menig deskundige en in het gezondheidsgebied actief optredend persoon, een drijfveer te zijn tot aktiviteiten in de richting van onderzoek of van de pedagogie, tot het

opstellen van wettelijke reglementen en het oprichten van organismen.

Dit is vooral in het buitenland opvallend meer bepaald in de Angelsaksische landen.

Wanneer in deze studie een zo groot mogelijk deel van de bevolking wordt geviseerd dan komt dat omdat het probleem omvangrijker is dan de in aantal toch beperkte groep dodelijke slachtoffers laat vermoeden aangezien lichamelijke en/of psychische letsels, van blijvende of tijdelijke aard ook tot de gevolgen van een ongeval behoren. Op het eerste zicht lijken deze gevolgen minder dramatisch te zijn. Toch gaan zij gepaard met veel menselijk leed, finantiële opoffering en staan zij niet zelden een tijdelijke of blijvende menselijke ontplooiing in de weg.

De verhouding tussen dodelijke en niet dodelijke ongevallen is niet met volstrekte juistheid bekend. Hiertoe is immers een eenvormige systematische registratie vereist, hetgeen tot nu toe slechts en dan nog ten dele maar voor de groep verkeersongevallen bestaat.

Schattingen op grond van beperkte onderzoeksgroepen variëren sterk. In de literatuur schommelt de verhouding mortaliteit/morbiditeit van 1 op 750 tot 1 op 150. Zolang →

er geen algemeen geldende definitie bestaat van wat er onder het niet dodelijke ongeval verstaan moet worden, zolang de ene onderzoeker rekening houdt met de faktor leeftijd van de onderzoeksgroepen, de andere weer niet, zolang nu eens het soort ongeval in de belangstelling staat dan weer niet, zal een onderlinge vergelijking van de door de onderzoekers naar voren gebrachte schattingen steeds op moeilijkheden stuiten.

Nemen wij als criterium van het niet dodelijke ongeval de hospitalisatie dan kunnen wij, voor het benadrukken van de omvang van het ongevalsprobleem, beroep doen op de gegevens van een uiterst betrouwenswaardige studie uitgevoerd in Nederland. Dit onderzoek brengt een jaarlijkse hospitalisatie aan ^{het} licht van om en nabij 20.000 kinderen, waarvan 8000 jonger dan 5 jaar, 6000 kinderen tussen 5-9 jaar, en 5000 kinderen van 10-15 jaar op een totaal van 3,7 miljoen kinderen tussen 0-15 jaar.

Nemen wij als criterium niet de hospitalisatie maar de restverschijnselen, meer bepaald de matige tot ernstige handicap dan spreken dezelfde onderzoekers van 250-300 kleuters-slachtoffers en 600-1100 slachtoffers tussen 5-15 jaar, jaarlijks.

Wij hebben hier dus te doen met een voor de geïndustrialiseerde landen ernstig gezondheidsprobleem met brede weerslag waarvoor een intense aandacht opgebracht moet worden. Aangezien het kind zelf slechts geleidelijkaan verantwoordelijk-

heid kan dragen betreffende eigen veiligheid gaat dit probleem heel wat volwassenen aan.

Een zo groot mogelijke groep volwassenen bereiken was trouwens een van de te overbruggen problemen in onze studie aangezien wij in de ontwikkeling van de preventieve aktiviteit aanvankelijk slechts met drie personen waren. Ook stonden wij finantieel niet sterk.

Het kwam erop aan deze beperkte groep uit te breiden. Dit gebeurde via een bestaande organisatie met doelstellingen op gebied van sociaal vormingswerk, waarvan wij het nationaal bestuur van het nuttige van onze projekt opzet konden overtuigen. De kristelijke arbeiders vrouwengilden hadden zich - ondermeer - reeds jaren ingespannen voor de hygiënische voorlichting van de bevolking teneinde het gezondheidsprobleem van epidemieën en parasitaire ziekten in te dijken. Mede door toedoen van laboratoria, medisch-sociale diensten en een langdurige voorlichting waarin de KAV een zeer konkrete inzet bracht werd dit gezondheidsprobleem overwonnen. Ook voor het probleem van ongevallen waren zij bereid tot medewerking. Hier stonden wij meteen voor plaatselijk hechte sociale groepen. Hier hadden wij te doen met een hiërarchisch sterk uitgebouwde vereniging, met voorlichters die hun sporen hadden verdiend op gebied van hygiëne en gezondheid, met kaderpersonen die een samenwerking met het universitair milieu op prijs stelden en daarin verwachtingen koesterden.

Deze verwachtingen kwamen samenvattend hier op neer : het zou onze taak zijn vorm en inhoud aan het projekt te geven en het op de voet te volgen zodat een evaluatie van de aktiviteiten mogelijk zou zijn^{en} door ons zou worden doorgevoerd zodat de richtlijnen zouden bijdragen tot verbetering van toekomstige voorlichtingsprojekten.

Een hele uitdaging ! te meer daar de KAV als organisatie het finantieel aspekt van het projekt in zijn voorbereidings- en werkingsfase op zich wenste te nemen.

Zo waren wij in staat onze preventieve visies welke gegroeid waren uit persoonlijke onderzoekingen, literatuurstudie, kontakten in binnen- en buitenland en een inventarisering van het voorlichtingsmateriaal van een 60-tal verenigingen over te dragen aan de kaders en de groep voorlichters waarvan een deel op hun beurt bereid zou zijn de plaatselijke groepen met het ongevalsprobleem en de -preventie te konfronteren.

Wij hebben in de voorlichting van de voorlichters vooral ons best gedaan om het ongeval als gebeuren uit de fatalistische sfeer te halen.

Van meetaf aan waren wij immers getroffen door het feit dat onderzoekers en zelfs diegenen die preventieve activiteiten predikten, paradoxaal genoeg, het ongeval definieerden als een plots en onverwacht gebeuren, zich met andere woorden als het ware nodeloos bezig hielden met een probleem dat onkontroleerbaar zou zijn.

Wij vonden het nodig de preventieve activiteiten in zich te verantwoorden door het onkontroleerbare van het ongevalsgebeuren in twijfel te trekken en al doende kwamen als vanzelfsprekend de richtlijnen aan het licht van waaruit wij konden en bijgevolg moesten handelen.

De fataliteit die elk ongeval op bijna sacrale wijze omringt heeft een archaïsch karakter. Van oudsher houdt elke menselijke handeling een risico in dat aktueel kan worden maar veelal slechts potentieel aanwezig is. Het beschavingspeil dat wij hebben bereikt is gegroeid dank zij een duizelingwekkend aantal gewaagde handelingen die de evoluerende mens heeft durven uitvoeren ; de ondergang van de medemens in zijn strijd voor het leven heeft de overlevende aangezet tot het uitvinden van alle mogelijke soorten van bewapening tegen de nederlaag van de mens op zijn omgeving.

Zo dragen wij in ons alle nederlagen, maar ook alle overwinningen van de mensheid op zijn omgeving. Zo zijn wij ons zowel van een kwetsbaarheid als van een ongenaakbaarheid bewust, twee uitersten waarmee wij leven en die een voedingsbodem zijn voor de fataliteit waarmee wij als enkeling met een ongeval afrekenen. De fataliteit van de al te nederige en zich van zijn kwetsbaarheid zeer bewuste mens gaat gepaard met een passiviteit, een gebrek aan onderneming, een ontplooiingsverdrucking ; de fataliteit van de ongenaakbare uit zich in een overdreven vorm van onverschilligheid, een driestheid in handelen.

Tussen deze uitersten staan wij als redelijk wezen opgesteld, elkeen met ontplooiingsbetrachtingen voor onszelf en voor de anderen, met de wil de gevaren van onze samenleving te trotseren en met de hoop niet het slachtoffer te worden van onze en van andermans ondernemingen. Wanneer wij vanuit deze mentaliteit en met de verantwoordelijkheid die wij hebben tegenover de jongere en jongste groepen van onze bevolking overgaan tot het analyseren van gebeurde ongevallen dan stellen wij vast dat de ongevallen, waar er niets dan fataliteit werkzaam is, waar er uitsluitend overmacht in het spel is, een

minderheidsgroep vormen en dat het merendeel van de ongevallen mits een groter inzicht, grotere waakzaamheid, intensieve zorg, betere bescherming en begeleiding vermijdbaar is.

Het zijn niet zozeer de natuurkrachten die ons huidig bestaan in gevaar brengen dan wel de materiële voortbrengselen, de scheppingen van de mens zelf.

Geneesmiddelen, onderhouds- en verzorgingsprodukten, insektenverdelgers, elektrische apparatuur en vervoermiddelen, voortgebracht met de bedoeling het welzijn en het gemak van de mens te bevorderen en om die reden |
wijd verspreid betekenen voor het opgroeiend kind en voor de volwassenen een bedreiging omdat de mens veelal te achteloos en zonder voldoende kennis van zaken omgaat met deze zo typische produkten van de welvaartsmaatschappij. Het zijn de feiten omtrent ongevalsveroorzakende factoren, voortkomend uit onderzoeken op gebeurde ongevallen die een grotere inzichtelijkheid en toewijding teweeg moeten brengen bij de verantwoordelijken voor kinderen, en bij de kinderen zelf die verder de artsen, de chemici, de ingenieurs en de stedenbouwkundigen moeten stimuleren tot het uitvinden van nieuwe af-schermmechanismen en herontwerp van onze omgeving en die tenslotte de wet-gever moeten overtuigen van het nut van wettelijke voorschriften.

Voor het opsporen van ongevalsveroorzakende factoren heeft men, nadat het voor onderzoekers duidelijk werd dat het ongeval geen enkelvoudige oorzaak-gevolg-kwestie was, gebruik gemaakt van de indeling : agens, omgeving en persoon, het epidemiologische onderzoeksmodel, waarmee indertijd in een populatie gezocht werd naar het ontstaan en de ontwikkeling van epidemieën. Deze epidemiologische benadering wijst op de overtuiging dat het ongeval zich in een populatie op soortgelijke wijze manifesteert als epidemieën dat doen, met andere woorden dat het ongeval plaatsvindt wanneer een wel bepaald agens, in een bepaalde omgeving bepaalde personen treft. Bij een ongeval gaat het om een wisselwerking tussen een reeks materiële en individuele factoren die op elkaar inwerken, met een evenwichtsverstoring als gevolg. Deze materiële en individuele ongevalsveroorzakende factoren die in de loop der jaren door onderzoekers steeds konkreter worden geassocieerd met het plaatsvinden van een ongeval zijn veelal vroeger op te merken dan op het ogenblik dat het ongeval plaatsvindt. In de literatuur vinden wij een hele reeks van materiële en individuele factoren, bestempeld als medebepalend voor een ongeval, die tevens getypeerd worden door een zekere graad van duur-

zaamheid. Deze duurzaamheid of tijdsdimensie houdt twee belangrijke vaststellingen in.

In de mate dat de ongevalsveroorzakende factoren een tijdsdimensie bezitten zijn zij vatbaar voor controle hetgeen de preventie in hoge mate verantwoordt. Hoe vluchtiger van aard de ongevalsfactoren zijn des te minder kan er gedacht worden aan controle en preventie.

Tevens wijst deze duurzaamheid op het feit dat een ongeval ontstaat en een ontwikkeling doormaakt alvorens konkreet plaats te vinden.

Het ongeval wordt een gebeuren waarbij de ontknoping het startmechanisme is, waarna het ongeval zich voltrekt. Slechts dit moment behoudt een fataal karakter. Het ongeval zelf is hoofdzakelijk een kuratief probleem met beperkte preventieve mogelijkheden in de mate dat de gevolgen worden ingedijkt door adequaat optreden en afdoende reddingsapparatuur en in de mate dat de impact van de omgeving op de persoon ons vanuit die konkrete situatie iets kon leren over de reële kwetsbaarheid van de mens hetgeen positieve implicaties heeft voor de in de toekomst te vermijden ongevallen.

Het ontstaan en de ontwikkeling van ongevallen komt in de sfeer van het preventieve te liggen, hetgeen door de onderzoeker Haggerty schematisch en theoretisch werd uitgewerkt. Zijn voorstelling van de dynamiek van het ongeval hebben wij gerespekteerd door de in de literatuur aangetroffen en in de voorlichting naar voren gebrachte onderzoeksfeiten te ordenen volgens de indeling die Haggerty voorstelt op grond van de graad van duurzaamheid die aan de ongevalsveroorzakende factoren kon worden toegeschreven.

Zo wordt het ongevalspotentieel medebepaald door wat Haggerty de basisfactoren in de persoon en in de omgeving noemt. Dit soort factoren is steeds gekenmerkt door een blijvend of langdurig optreden. Onderzoeksfeiten in dit verband bieden konkrete aanknopingspunten voor preventieve activiteiten ten overstaan van de persoon en ook van de omgeving. Geven wij hiervan enkele voorbeelden voor wat de persoon betreft.

Er is het feit dat jongens inzake ongevallen kwetsbaarder blijken te zijn dan meisjes. Er is het leeftijdsgebonden karakter van de meeste soorten ongevallen. Meer bepaald blijken vergiftigingen, verbrandingen en verdrinkingen zich in welbepaalde leeftijdsfasen voor te doen, zodat de preventieve activiteiten vooral moeten worden ontwikkeld ten aanzien van kinderen die zich in die leef-

tijdsfase bevinden.

Zo zijn valpartijen sterk gebonden aan de leeftijdsfase waarin het kind zich oefent in een motorische perfectie en een beheersing van de lichaamsactiviteiten nastreeft. Deze zo noodzakelijke activiteiten van het kind leiden zelden tot ernstige letsels tenzij deze oefening omwille van de omstandigheden moet plaatsvinden in onvoldoende veilige ruimten. Gebrek aan veilige spelruimte is zowel binnens- als buitenshuis een frekvent voorkomend verschijnsel. Er is de toenemende frekventie van verkeersongevallen samen met de leeftijd met duidelijke pieken en daaropvolgende stabilizaties telkens wanneer het kind zich vertrouwd moet maken met ongekende schoolroutes achtereenvolgens leidend naar de kleuter-, de lagere en de middelbare school. Er is de bijzondere kwetsbaarheid als voetganger voor de middengroep van 5-10 jaar.

Er is de met welbepaalde psychische eigenschappen omschreven groep van ongevalsvatbare kinderen, waarvan het bestaan onrechtmatig in twijfel wordt getrokken. Immers in een in ons land uitgevoerde studie op 5000 kinderen bleek dat 20 % van de gevolgde kinderen in een jaar tijd met 10 en meer ongevallen af te rekenen hadden, terwijl 25 % van de geregistreerde ongevallen naar 6 % van de gevolgde kinderen vervees.

In de omgeving zijn er als basisfactoren de heersende gewoonten aangaande kleding, gebruiksvoorwerpen, onderhoudsprodukten, de structuur van de woning, wijk- en stadsplanning, verder de weersgesteldheid en het tijds- en plaatsgebonden karakter van het ongeval. Geven wij enkele voorbeelden van aanknopingspunten voor preventieve aktie inzake de omgeving.

De pieken van ongevalsfrekventie verwijzen naar de noodzaak van een intensieve preventieve aktiviteit gedurende een beperkt gedeelte van de dag. Het plaatsgebonden karakter van het ongeval houdt in dat de preventieve aktiviteiten tegenover het zeer jonge kind vooral thuis en in de onmiddellijke omgeving moeten worden doorgevoerd. Men spreekt terecht van een bedriëglyk zekerheidsgevoel in de onmiddellijke omgeving van de woning.

Vanaf 5-6 jaar vertonen de ongevalsplaatsen een grotere verscheidenheid en blijkt er uit die ongevalsplaatsen dat de belangstellings-sfeer verlegd wordt naar andere plaatsen dan het gezin en de on-

middellijke omgeving. Dit houdt een heel stuk veiligheidsopvoeding in tegenover het jonge kind willen wij het gewapend zien op het ogenblik dat zijn belangstelling zich begint te verplaatsen naar elders, buiten het gezin. Dit houdt ook in dat de verantwoordelijkheid voor de veiligheid van het kind op dat ogenblik niet slechts een taak is van de ouders, maar van al diegenen die het kind in zijn kontakt met de gemeenschap ontmoeten zal. Dit houdt ook de ontwikkeling in van veilige ontspanningsactiviteiten in overdrukke zones van de stad die zoals blijkt uit onderzoekingen inderdaad een significante daling van ongevallen teweeg brengen. Meer algemeen gezien een wijk- en stadsplanning dus. Van belang voor de preventieve activiteiten is ook het feit dat de gemiddelde ongevalsfrekwentie toeneemt naarmate de gemeenten meer inwoners omvatten. Dat neemt niet weg dat het platteland als omgeving gevaarlijker is aangaande verkeersongevallen dan de stad. Ook de streekgebondenheid van de ongevalsfrekwentie - gunstig in Vlaams-Brabant ; ongunstig in Limburg - kan de preventieve activiteiten, een richting geven.

De verstandige aankoop van kleding kan aanleiding geven tot een vermindering van brandongevallen en wegverkeersongevallen. De faktor zichtbaarheid die een beslissende rol speelt in het plaatsvinden van verkeersongevallen kan met eenvoudige middelen zoals heldere tinten en reflektierend materiaal worden nagestreefd.

De faktor onontvlambaarheid een belangrijke aangelegenheid zeker waar het de preventie van brandongevallen bij kinderen aangaat, krijgt te weinig aandacht vanwege deskundigen maar kan desondanks tot op zekere hoogte reeds worden nagestreefd mits men bij de aankoop van kleding rekening houdt met bepaalde regels.

Een onveilig opbergsysteem, weinig adequate verpakkingen van schadelijke produkten, het ontbreken van een ernstige etikettering met vermelding van de toxische bestanddelen zijn even zovele medeveroorzakende factoren, een preventieve aktie waardig. Vergiftigingen zijn immers meestal het gevolg van een inname van normaal in het gezin aangewende produkten. Niet zelden spreken onderzoekers van een mogelijke vermijdbaarheid van 2/3 deel der gevallen mits een bepaalde aktiviteit vanwege de ouders. Toch blijkt een afdoende berging van geneesmiddelen en huishoudelijke

produkten slechts in een beperkt aantal gezinnen gebruikelijk te zijn.

Aangezien de veiligheid op onvoldoende wijze bevorderd wordt door een adequate verpakking, door een etikettering die waarschuwt voor de schadelijkheid van de aangewende produkten moet er in de voorlichting gewezen worden op de individueel te ondernemen preventieve maatregelen.

Inzamelingsakties van oude vervallen verklaarde geneesmiddelen, rationele opbergsystemen op grond van de gekende schadelijkheid van allerlei produkten, kennisoverdracht omtrent die schadelijkheid en stimulering tot wettelijke reglementen inzake etikettering, afdoende veilige afsluitdoppen en verpakkingen betekenen activiteiten die inhaken op de medeveroorzakende factoren inzake vergiftigingen.

De dynamiek van het ongeval verder uitwerkend zien wij, naast de basisfactoren die het ongevalspotentieel bepalen, de bemiddelende factoren. Deze factoren met een meer wisselend, meer tijdelijk karakter, verhogen de ongevalskans in belangrijke mate.

Voor het ongeval bij volwassenen treffen wij in dit verband op onderzoeksvlak een uitgebreid feitenmateriaal aan, meer bepaald inzake alcoholgebruik en geneesmiddeleninname. Voor de jongere en jongste groepen van onze bevolking gelden hier de factoren vermoeidheid, menstruatie, dagdromerijen en zeer specifiek voor voetgangersongevallen de spelsituaties en een te grote haast op weg van of naar school. In de omgeving tellen als bemiddelende factoren de klimatologische invloed en de invloed bij verbouwing van de vertrouwde omgeving of de wegomlegging.

Er is een groot contrast vast te stellen tussen de uitgebreide informatie omtrent de basisfactoren en het zeer beperkt feitenmateriaal dat gevonden kan worden inzake de bemiddelende factoren. Dit feit belem^{-mert}ert ons in de ontplooiing van preventieve activiteiten zodat wij in onze voorlichting slechts hebben kunnen wijzen op het belang van voldoende rust en regelmaat, van een specifieke aandacht voor de spelsituaties gekoncretiseerd in activiteiten aangaande veilige speelruimten, speelstraten, groene zones en creativiteitscentra, de beveiliging van schoolroutes in normale omstan-

digheden en bij wegomleggingen en het in vraag stellen van de veiligheid van schoolbushaltes.

Waar het ongevalspotentieel bepaald wordt door de basisfactoren, de ongevalskans verhoogd wordt door de bemiddelende factoren daar brengen de inleidende factoren een sterke toename van het ongevalsrisico mee.

Het betreft hier de bij dagelijkse activiteiten optredende onuitputtelijke reeks van orientatiewijzigingen, zich voltrekkend in de persoon en de even zo talrijke situatiewijzigingen die zich voordoen in de omgeving.

Deze factoren houden steeds vrij plotse en kortstondige veranderingen in.

Op dit vlak zijn de konkrete onderzoeksfeiten werkelijk schaars.

Er bestaan nauwelijks systematische onderzoeken naar het belang van het afzwakken van de aandacht door overdrukte of onverwachte indrukken, naar de faktor argeloosheid als inleidende factoren in de persoon. Dit geldt ook voor de inleidende factoren in de omgeving. Dit soort onderzoek zou het belang in het licht stellen van situatiewijzigingen zoals bijvoorbeeld het toevallig uitdoven van de gasvlam, het losraken van de traploper, het plaatsen van kokend water, snijdende en roterende voorwerpen in de onmiddellijke omgeving van het zeer jonge kind en het begeven van de elektriciteitsleiding in het ontstaan van respektievelijk verstikkingen, valpartijen, verbrandingen, verwondingen en brandongevallen. Zeker ten overstaan van het kind komt de preventie hier neer op een uiterste waakzaamheid en zorg vanwege de volwassenen, waarin het gevaar nog tijdig wordt opgemerkt en door een vakkundig optreden wordt uitgeschakeld. Het is deze waakzaamheid en zorg toegespitst op konkrete omstandigheden waartoe wij in onze voorlichting hebben aangespoord.

Hiervoor hebben wij een bestaande handleiding aangepast en uitgebreid met de in de loop der jaren systematisch bijgehouden veiligheidswenken aangaande het veilig gedrag van de persoon en aangaande de veiligheid in de omgeving. Deze handleiding is ingedeeld volgens thema's die verwijzen naar de soort ongevallen en hoe deze te vermijden zijn en naar de activiteiten van het kind en hoe deze te omringen zijn met een vorm van veiligheid.

Waar er tegenover de inleidende factoren nog gedacht kon worden aan preventievormen daar is de preventiemogelijkheid zeer beperkt tegenover de akute factoren. Dit zijn immers de startmechanismen waardoor het ongeval plaats zal

vinden. Op dit niveau kunnen enkel een groot veiligheidsbesef, vakkundig en kalm optreden, kennis van Eerste Hulp bij Ongevallen als persoonlijke elementen en verder de aanwezigheid van hulpmiddelen een invloed hebben op de mildering van de gevolgen.

Ook op dit vlak ontbreken onderzoeksfeiten, hetgeen niet wegneemt dat wij in onze voorlichting tot het bekwamen in EHBO hebben aangespoord en de aanwezigheid van hulpmiddelen hebben benadrukt. Deze facetten werden overigens ook opgenomen in de handleiding.

De voorlichting zoals wij haar tot nu toe hebben uiteengezet was niet alleen gericht op het toekennen van een meer reële en dus meer beperkte plaats aan de fataliteitsgedachte, maar bracht terzelfdertijd een aantal verantwoorde preventievormen. Deze preventievormen kwamen, alnaargelang de duurzaamheid van de te bestrijden ongevalsveroorzakende factoren, neer op enerzijds een oefening in waakzaamheid en zorg in de mate dat het om factoren van meer vluchtige aard ging en anderzijds op een planning in de mate dat de ongevalsveroorzakende factoren gekenmerkt waren door een zekere duurzaamheid. Steeds waren de preventievormen gericht op de persoon en op de omgeving, met andere woorden op veiligheidsopvoeding en veiligheidszorg. Afhankelijk van de plaats waar het ongeval zich voltrekt zijn de preventievormen naar buiten, meer bepaald naar de gemeenschap of naar binnen gericht, naar het gezin dus.

Na de preventie benaderd te hebben vanuit het ongeval als gebeuren stelden wij in onze voorlichting het kind centraal en werd de preventie benaderd vanuit de ontwikkeling die het kind doormaakt van 0 tot ongeveer 16 jaar. Hier werd de houding vanwege de verantwoordelijken van het kind besproken in relatie tot de mogelijkheden, beperkingen en strevingen van het kind doorheen de opeenvolgende groeifasen. Deze bespreking liet ons toe de veiligheidsopdracht tegenover het kind en zijn omgeving te nuanceren en uit te diepen en aldoende vast te stellen dat deze opdracht een met het kind mee evoluerende opdracht is die niet (uitsluitend) door de ouders alleen tot een goed einde kan worden gebracht.

In onderhavige studie werd deze benadering wel aangestipt maar niet uitgewerkt, terwijl in de voorlichting zelf werd ingegaan op :

1. de sociale, fysische en psychische mogelijkheden en beperkingen van het kind per groeifase

2. de typische risico's eigen aan elke groeifase (hierin vinden de verbrandingen, vergiftigingen, de valpartijen en verkeersongevallen wat hun evolutie betreft een afdoende verklaring)
3. het plaatsgebonden karakter van het ongeval in relatie tot de zich met de leeftijd uitbreidende aktieradius van het kind
4. de positieve benadering van de verantwoordelijken van het kind, rekening houdend met de bestaande risico's en met de mogelijkheden van het kind in elk der groeifasen om op een welbepaalde manier het gevaar achtereenvolgens gewaar te worden, ermee vertrouwd te geraken, ermee om te gaan, zich aldoende te beschermen om tenslotte ook voor andermans veiligheid zorg te leren dragen.

Doorheen de bespreking van de ontwikkeling van het kind zagen wij dat de beschermingstaak tegenover het zeer jonge kind vanwege de persoon die voor de verzorging van het kind instaat geleidelijkaan afneemt en plaats ruimt voor een voor het kind adequate combinatie van toezicht, vertrouwen, ^{konfrontatie,} gewoontevorming, discipline en kennisoverdracht.

Al deze facetten van de veiligheidsopdracht, zo stelden wij terecht in onze voorlichting, beïnvloeden het kind lang voordat het naar de lagere school gaat. Het is overigens ook om die reden dat in de Angelsaksische landen reeds in het kleuteronderwijs met veiligheidsonderricht gestart wordt. Wij hebben dit onderricht in onze voorlichting ook voor ons land als een positieve gedachte naar voren gebracht. Systematisch en aangepast onderricht over alle soorten risico's waarbij er de zekerheid bestaat dat alle toekomstige volwassenen worden bereikt en dit op een leeftijd dat de gewoonten zich nog vormen pleiten als argumenten vóór deze beslissing. Het zou ook een reële opvang betekenen van die groep van kinderen die op zeer jonge leeftijd omwille van de buitenshuis werkende ouders in miniaturomgevingen worden geplaatst waar alles wordt gedaan om reële risico's uit te schakelen, zodat, zoals het nu is voor deze groep van kinderen het veiligheidsbesef zich moet ontwikkelen in de toch beperkt geworden tijd van contact tussen ouders en kinderen.

Dat de veiligheidsopdracht niet alleen een opdracht van zorg en opvoeding vanwege de ouders is lijkt evident wanneer wij de moeilijke konfrontatie met de komplekse verkeerssituatie overwegen van het kind met zijn nog in ontwikkeling zijnde zintuiglijke en begripsvermogens. Trouwens de beveiliging van het spel buitenshuis, van de sportactiviteiten en van de creativiteitsaktivi-

teiten | moet groeien vanuit een samenwerking en reële inzet van-
 wege verschillende groepen zoals de politionele instanties, de gemeentebe-
 sturen, de leerkrachten, de sportmonitors en de ouders. Konkrete voorbeelden
 van zo'n samenwerking werden in de voorlichting besproken. Wij denken hier
 aan de studie van de risico's op schoolroutes en de konkrete beveiligings-
 maatregelen vanwege de scholen, de politionele diensten en de ouders; aan
 het aanwenden van braakliggende gronden voor creativiteitsdoeleinden; aan het
 plaatsen van telefooncellen als konkret reddingsmiddel |bij onge-
 val, in buurten waar telefoons schaars zijn; aan de organisatie van speelstra-
 ten, aan de beveiliging in de omgeving van de schooluitgang en dergelijke.

De voorlichting van de voorlichters waarvoor telkens drie dagen werden voor-
 zien was afgestemd op de motivatie van de groep tot participatie aan het
 veiligheidsprojekt. Deze participatie hield voor de voorlichter een aantal
 taken in op plaatselijk vlak.

Zo werd gesteld dat een konfrontatie op plaatselijk vlak vanwege de eerder
 vermelde groepen van verantwoordelijken met de bestaande risico's en beve-
 ligingsmogelijkheden zou plaats vinden op een eerste ontmoetingsavond.

Hiervoor werd de voorlichter voorzien van dia's waarop het belang van ver-
 schillende ongevalsveroorzakende factoren visueel werd voorgesteld. De duur-
 zaamheid van de factoren en de mogelijke preventievormen waren de basisprin-
 cipes die dienden te worden uitgewerkt. De voorlichter beschikte over een
 cursus "veiligheid in de privé-sektor" waarin in een eenvoudige terminologie
 werd gehandeld over de dynamiek van het ongeval en de epidemiologische onder-
 zoeksfeiten.

De tweede avond stond in het licht van het benadrukken van veiligheidsgewoon-
 ten en -houdingen. De voorlichter diende hier vooral uit te gaan van het
 gezin als leefmilieu. Ook hier beschikte men over konkrete ongevalsveroor-
 zakende feiten ter illustratie van het belang van de veiligheid in eigen
 leefmilieu. Hier kwam tevens de ontwikkeling van het kind ter sprake.
 De handleiding met veiligheidswenken werd op deze avond naar voren gebracht
 ondermeer aan de hand van een vragenlijst waarin de individuele en familiale
 veiligheid inzake geneesmiddelen, onderhoudsprodukten, gassen, verwarming,
 elektriciteit, spel en speelgoed en de veiligheid van de verschillende plaatsen
 in de woning in vraag werd gesteld. De plaatselijke deelnemers werden verzocht
 deze vragenlijst als een controle van eigen gedrag en eigen omgeving voor de
 2e avond in te vullen.

De voorlichter beschikte deze avond over audio-visueel materiaal waarin duidelijke contrasten tussen veiligheid en onveiligheid in omgeving en gedrag voorkwamen.

Ter voorbereiding van de derde avond welke bestemd was voor de aktie in het breder leefmilieu van het kind meer bepaald de buurt en de stad beschikte de voorlichter over een inventaris ingevuld door de plaatselijke KAV-verantwoordelijken waarin de infrastructuur van de gemeente aan bod kwam. Dit gemeentelijk enquêteformulier was ontworpen met het oog op het formuleren van aktiepunten ter verbetering van de veiligheid in de gemeente, in geval de plaatselijke groep uit eigen beweging niet tot het formuleren van aktiepunten geraken kon. De avond zelf had de voorlichter de taak de veiligheid van het breder leefmilieu van het kind uiteen te zetten, in te haken - in geval van aktieve groepen - op de naar voren gebrachte opmerkingen of - in geval van minder aktieve groepen - op de leemten welke uit het gemeentelijk enquêteformulier naar voren kwamen en in beide gevallen de groep aan te zetten tot het formuleren van de aktiepunten teneinde de aanpak ervan voor te bereiden. Tot slot moest hij nagaan of er iemand uit de groep het aktiepunt wenste te volgen in zijn verwezenlijking.

Dit alles gebeurde hetzij in aanwezigheid, hetzij in afwezigheid van wat wij gemakshalve plaatselijke funktionarissen noemden. Dit waren respektievelijk leden van het gemeentebestuur, leerkrachten of schooldirekteuren en plaatselijke politie.

Het is de voorlichting op plaatselijk vlak die wij hebben pogen te evalueren.

Waar de voorlichtingsfase van het projekt voor ons een verantwoorde vorm van dienstbetoon aan de gemeenschap betekende, beantwoordde de evaluatie van de aktiviteiten, welke zich ontplooiden in het kader van het veiligheidsprojekt, aan een researchopdracht en aan de wenselijkheid van evaluatie als huidige strekking in de gezondheidszorg.

De gezondheidszorg zoals zij nu wordt gekoncipieerd bestaat immers grotendeels uit een kontinu proces van opsporings- en verbeteringstaken op langer termijn waarin het welzijn van het individu wordt nagestreefd vanuit de optiek van gezond zijn en niet, zoals vroeger zo noodzakelijk het geval was, vanuit de optiek van ziek zijn. In programma's waar herstel en verzorging het hoofddoel zijn wordt de efficiëntie gemeten aan de hand van morbiditeits- en mortaliteitsgegevens, in programma's waar evenwel

het welzijn van het individu en dit voor de totale gemeenschap wordt nagestreefd staan we voor een bereidheid vanwege de gemeenschap tot actieve inzet in doorlopende projekten. De gezondheidszorg omvat in dit verband meer subtiële doeleinden. Een bewijs van efficiëntie van dergelijke gezondheidszorg leveren komt neer op een evaluatie van probleempreventie, van koördinatie en van inzet van verschillende instanties. Niet alleen moet dit bewijs geleverd worden omwille van de gelden die dergelijke projekten opslorpen maar ook omdat de voorlichters de effecten van hun inspanningen in vraag stellen. Hun verdere motivatie, wil deze niet uitgehold geraken, zal afhangen van de evaluaties van hun activiteiten.

Een evaluatie is immers een onderzoek over de waarde van een activiteit. Het gaat hier om een proces waarin de mens zijn bekwaamheid poogt te bepalen om de medemens en/of de omgeving te beïnvloeden. In het veiligheidsproject betekent de evaluatie het bepalen van de effecten van de konkrete activiteiten die plaatsvonden.

Bij ontbreken van dergelijke onderzoeken in eigen land hebben wij de evaluatie doorgevoerd volgens de theoretische principes van Suchman. Deze deskundige beschouwt het evaluatief onderzoek niet alleen als een proces waarin de effecten worden bepaald, maar ook als een ontmantelingsprocedure van de redenen van specifieke suksessen en mislukkingen en tenslotte als een terrein waarin eksperimenten worden ontwikkeld teneinde de effektiviteit te bevorderen door middel van aangewende technieken. Suchman voorziet dus in het evaluatief onderzoek steeds een vernieuwingsaspect, een schakel naar de toekomst. Bij hem komt het erop aan basisinformatie te vergaren over aktieprojekten teneinde deze op grond van de verworven kennis te herontwerpen. Er is in deze visie van het evaluatie onderzoek een sterk verband tussen projektplanning en projektontwikkeling.

In die zin is het evaluatief onderzoek van het veiligheidsprojekt een nuttigheidsonderzoek, toegepaste research.

Suchman deelt het evaluatief onderzoek in vier kategorieën in, waarvan wij er drie hebben toegepast in het veiligheidsprojekt. De vier evaluatiekategorieën houden een waardering in van respektievelijk : ten eerste, de pogingen die ondernomen worden om tegemoet te komen aan het gestelde probleem, ten tweede, de effecten die met de gedane pogingen bekomen worden, ten derde, de ade-

kwaatheid van die effecten ten aanzien van de gestelde noden en ten vierde, de doeltreffendheid waarmee die effecten worden nagestreefd.

Het bijhouden en berekenen van de uitgaven besteed aan het materiaal voor en de organisatie van de indirecte voorlichting en de directe voorlichting beschouwen wij als een aspekt van de *poging*-evaluatie. Deze evaluatie bracht een inzicht mee in de gemiddelde uitgaven per veiligheidsinitiatief en per deelnemer, besteed geworden vanwege het nationaal bestuur, de verbonden en de plaatselijke, aan het projekt meewerkende afdelingen. In de jaren 1970-1972 werd er bij benadering 10.000,- F. uitgegeven per plaatselijk veiligheidsinitiatief en 500,- F. per plaatselijke deelnemer.

In de opleiding van de voorlichters - de indirecte voorlichting - kwam uitsluitend het nationaal bestuur tussen : toch waren het de verbonden die de groepen op te leiden gespreksleiders samenstelden. In de toekomst ware het beter dat de verbonden ook financieel bij zouden dragen in de opleiding wanneer zij het zijn die de groepen van gespreksleiders samenstellen. De keuze van de gespreksleiders moet medebepaald worden door een zekere vraag naar de latere produktiviteit, hetgeen bij financiële medeverantwoordelijkheid gemakkelijker het geval zal zijn. De latere produktiviteit van de opgeleide gespreksleider, eveneens een aspekt van de *poging*-evaluatie laat immers nog te wensen over. De opgeleide groep, in totaal 129 personen, afkomstig uit de verpleegkundige en paramedische, uit de onderwijs-, de technische en de politionele sektor, bestond hoofdzakelijk uit personen die met de KAV, als organisatie vertrouwd waren. De groep belangstellenden, komende van buiten de KAV was in de minderheid. Gelukkig maar want van deze laatste groep participeerde maar 12 % aan het veiligheidsprojekt tegenover 71 % van de met de KAV-vertrouwden. Belangstellenden moeten niet geweerd worden uit de vervolmakingsdagen, zij dragen immers bij tot een realistische benadering van het probleem met hun dagelijkse ervaringen inzake school- en verkeersveiligheid en dergelijke. Als groep bieden zij evenwel weinig garanties voor de latere werking van het projekt, ofwel blijven zij ook dan een minderheidsgroep, ofwel poogt men hen meer aan te zetten tot participatie. Ook de actief geworden groep heeft eigenlijk een laag rendement. Bijna de helft geraakt niet tot een routine-werk op plaatselijk vlak met hun begeleiding van 1, 2 of 3 avonden - reeksen, terwijl slechts 14 % van de participerende groep echt actief is, waarmee wij de begeleiding van zo'n 9 tot 15 avonden-reeksen bedoelen. Met dit laag rendement werden in anderhalf werkjaar 5223 verantwoordelijken voor

kinderen bereikt via 252 plaatselijke veiligheidsinitiatieven.

In de toekomst moet het vraagstuk van de participatie van de opgeleide groep meer in de belangstellingssfeer van de organisatoren komen te liggen. In de keuze van de gespreksleiders, in de begeleiding van de gespreksleiders, in de mogelijkheid tot bepaalde verbintenissen vanwege de gespreksleiders en in de financiële medeverantwoordelijkheid inzake opleiding vanwege de verbonden en eventueel de plaatselijke afdelingen liggen nog voldoende kansen besloten om de produktiviteit te verbeteren.

Niet alleen de beoordeling van de aktiviteit der opgeleide groepen, maar ook het oordeel over de mate van participatie van de plaatselijke afdelingen aan het veiligheidsprojekt behoort tot de *poging*-evaluatie. In de participatie op plaatselijk vlak vervullen de verbonden een belangrijke, stimulerende rol.

Naarmate het verbond meer leden omvatte had het aantal plaatselijke veiligheidsinitiatieven moeten toenemen. Hieruit zou gebleken zijn dat de verbonden in hun stimuleringsopdracht rekening hielden met de opzet dat het veiligheidsprojekt zoveel mogelijk tot de basis moest doordringen. Het is duidelijk geworden dat het Limburgs verbond als uitzondering deze doelstelling steeds heeft nagestreefd.

De participatie in het meer stimulerende Limburg verschilde sterk met de participatie van de afdelingen in de overige verbonden waar er van een meer afwachtende houding tegenover de plaatselijke afdelingen sprake was. Bij een meer afwachtende houding vanwege de verbonden tegenover hun afdelingen had de verstedelijking der gemeenten een invloed op de participatie van de afdelingen, bij een sterke stimulering vanwege het verbond was deze invloed onbestaand. De invloed manifesteerde zich in een grotere terughoudendheid vanwege de afdelingen uit minder verstedelijkte gemeenten ten aanzien van de participatie dan kon worden vastgesteld voor de afdelingen uit meer verstedelijkte gemeenten. In Limburg namen de afdelingen uit alle gemeentetypen in opvallend gelijke mate deel aan het veiligheidsprojekt. Bij een eerder afwachtende houding vanwege de verbonden ten overstaan van hun afdelingen is er, behalve het zojuist aangehaalde nadeel voor de afdelingen van minder verstedelijkte gemeenten, ook het negatieve feit dat in anderhalf jaar slechts zo'n 15 tot 25 % der afdelingen participeerde aan het projekt. Bij een sterke stimulering namen in dezelfde tijdspanne 50

tot 80 % der afdelingen deel aan het projekt. Voor de afdelingen uit de plattelandsgemeenten, de verstedelijkte woongemeenten en de industriecentra en gemengde verstedelijkte gemeenten was de participatie viermaal groter in Limburg dan voor de afdelingen van de overige verbonden. Voor de afdelingen in de gewone steden en in de regionale steden en agglomeraties bleek de participatie, in vergelijking met de afdeling van de overige verbonden respektievelijk tweemaal en driemaal groter in Limburg.

Bij een eerder afwachtende houding vanwege de verbonden is er altijd nog het onderlinge kontakt tussen de afdelingsverantwoordelijken van eenzelfde type van gemeente als mogelijke beïnvloedingsfaktor.

Ook die kans wordt klein in verbonden met weinig afdelingen in de minder verstedelijkte gemeenten.

Zo zagen wij dat in de verbonden met een eerder afwachtende houding en met weinig afdelingen in de minder verstedelijkte gemeenten deze afdelingen in een afzonderingspositie geraakten, terwijl in de verbonden met meer afdelingen in dezelfde gemeentetypen de vraag tot participatie toch gemakkelijker tot stand kwam.

In een tweede evaluatie-kategorie waar het gaat om een waarde-oordeel over de weerklank van de gedane poging staan wij voor de twee hoofddoelstellingen met betrekking tot de veiligheidsbevorderende gedachte van het projekt.

Enerzijds hadden de inspanningen op plaatselijk vlak tot doel de deelnemers veiligheidsbewuster te maken en hen aan te zetten tot het bevorderen van de veiligheid in de onmiddellijke omgeving van het kind. Anderzijds waren de inspanningen bedoeld om de plaatselijke groep te aktiveren met het oog op de veiligheidsbevordering in het breder leefmilieu van het kind.

Voor het evalueren van de eventuele begripsverruiming en gedragsaanpassing alsook de mogelijke weerslag van deze wijzigingen op de onmiddellijke omgeving van de in het projekt betrokken personen was een metingsprocedure voorzien waarbij het instrument bestond uit de eerder besproken vragenlijst. Deze evaluatie, die berust op een voor- en nameting waarvan de uitslagen vergeleken worden teneinde veranderingen vast te stellen hebben wij niet op een verantwoorde wijze kunnen voltooien.

Methodisch gezien was de eerste meting strikt genomen slechts uitvoerbaar vóór de start van de avondenreeks. De redelijke wens de plaatselijke deelnemer niet onmiddellijk te konfronteren met een taak waarin eigen gedrag

en eigen omgeving op de korrel werden genomen hebben ons doen zwichten ^{doch} voor methodisch minder pedagogisch meer geschikte ogenblikken. De meting vóóraf is een meting tijdens de voorlichting geworden en als zodanig niet voldoende betrouwbaar om als basis te fungeren voor de evaluatie.

Ter bevordering van de veiligheid in breder leefmilieu werden vanuit de plaatselijke groepen 1319 aktiepunten geformuleerd, met een gemiddelde van ongeveer 5 aktiepunten per veiligheidsinitiatief.

Tot de *effekt*-evaluatie rekenen wij het bepalen van de eventuele invloed van de verstedelijking op de omvang van de gemeentelijke aktie, uitgedrukt in het gemiddeld aantal aktiepunten per initiatief. Deze invloed werd nagegaan per provincie.

De terughoudendheid tegenover het veiligheidsprojekt vanwege de afdelingen uit minder verstedelijkte gemeenten, vastgesteld in heel wat verbonden en overwonnen in het stimulerende Limburg manifesteerde zich in deze laatste provincie in het formuleren van minder omvangrijke gemeentelijke akties door de plaatselijke groepen uit minder verstedelijkte gemeenten in vergelijking met de prestaties van de afdelingen uit meer verstedelijkte gemeenten. In de provincies Antwerpen en West-Vlaanderen was er geen invloed merkbaar vanwege de verstedelijking op de omvang van de gemeentelijke akties. Op enkele uitzonderingen na was er in deze provincies wel een zekere konstante in de omvang van de gemeentelijke akties in de opeenvolgende gemeentetypen. Opmerkelijk was de geringe inzet vanwege de plaatselijke groepen in de meer verstedelijkte gemeenten in Brabant en Oost-Vlaanderen, vergeleken met de prestaties van de plaatselijke groepen in de minder verstedelijkte gemeenten. De aktie-avonden in deze provincies hebben in de meer verstedelijkte gemeenten niet veel betekend te oordelen naar de omvang van de gemeentelijke akties.

Een vraagstelling naar de kwaliteit van de geformuleerde aktiepunten past in het kader van de *effekt*-evaluatie.

Als criterium voor de kwaliteit gold enkel de konkreetheid waarmee de plaatselijke groepen hun aktiepunten formuleerden. Als referentiekader gebruikten wij de verstedelijkingsgraad der gemeenten waarin de formulering tot stand kwam.

Gelet op de evenwichtige uitbouw van het veiligheidsinitiatief in Limburg

werd dit aspekt van het evaluatief onderzoek enkel op de Limburgse gegevens uitgevoerd.

De plaatselijke groepen uit minder verstedelijkte gemeenten geraakten moeilijker tot konkreet geformuleerde aktiepunten dan de plaatselijke groepen uit meer verstedelijkte gemeenten.

Tussen het begin-effekt van formulering der aktiepunten en het eind-effekt van realisatie der aktiepunten als weerklank op de gedane inspanningen zijn er als tussentijdse effecten te evalueren : de mate van aanpak, met andere woorden het voorleggen van het aktiepunt aan welbepaalde diensten ; bij geen aanpak : de redenen hiervan ; de keuze van de betrokken diensten ; de mate van beantwoording door deze diensten ; het soort antwoord en bij geen antwoord : de hernieuwde poging vanuit de plaatselijke groepen.

Deze tussentijdse effecten en het eind-effekt waren het onderwerp van een evaluatief onderzoek, verwerkt in het realisatieformulier.

De evaluatie werd hetzij 6, 8 of 12 maanden na de formulering doorgevoerd.

Voor 65 % der geëvalueerde aktiepunten kwamen de realisatieformulieren terug in ons bezit. Van deze groep aktiepunten werd 62 % aangepakt.

De aangepakte aktiepunten werden voor 76 % beantwoord door de betrokken diensten. De beantwoording bestond voor 64 % uit positieve beslissingen.

De hernieuwde poging bij uitblijven van een antwoord gold voor 36 % der aktiepunten. De uiteindelijke realisatie betrof 64 % der beantwoorde aktiepunten, 58 % der aangepakte aktiepunten en 15 % der niet aangepakte aktiepunten.

Het is duidelijk dat er in dit domein van welzijnszorg onmogelijk kon worden uitgemaakt in welke mate het effectief resultaat tegemoet komt aan de totale behoefte. De door Suchman omschreven derde evaluatie-kategorie : de *adekwaatheid* van het resultaat hebben wij dan ook als aspekt van evaluatie niet kunnen onderzoeken.

Een vergelijking van het effectief resultaat bekomen onder verschillende omstandigheden of liever onder verschillende toegepaste werkwijzen maakte deel uit van een zoeken naar grotere *doeltreffendheid*, als vierde evaluatie-kategorie.

Een vergelijking van de tussentijdse effecten en het eind-effekt - kortweg genoemd de realisatie-ontwikkeling - onder variërende omstandigheden bracht ondermeer een zeker inzicht mee omtrent de bruikbaarheid van een inventaris

ongemaakt per gemeente, - het gemeentelijk enquêteformulier - als hulpmiddel voor de minder actieve groepen.

Het gemeentelijk enquêteformulier bracht de plaatselijke aktie voor de minder actieve groepen op gang, eens zover presteerden de minder actieve groepen zoals de actieve groepen, hoewel hier en daar toch duidelijk werd dat het realisatieverloop gemakkelijker was voor de aktiepunten afkomstig van de aktieve groepen. Het betrof hier de realisatie van sportaktiepunten en aktiepunten met betrekking tot speelterreinen en creativiteit.

Tot de *doeltreffendheid*-evaluatie behoorde ook de vergelijking van de realisatie-ontwikkeling voor de groepen aktiepunten waarvoor ofwel niemand uit de groep bereid was het aktiepunt te volgen in zijn verwezenlijking

← ofwel meerdere personen bereid werden gevonden het aktiepunt te volgen. De bereidheid van meerdere personen uit de groep ging veelal gepaard met een gemakkelijk realisatie-verloop. Bij wegvallen van die bereidheid bleek er op plaatselijk vlak vanwege de KAV weinig te verwezenlijken. De evaluatie van *doeltreffendheid* omvatte tevens de vergelijking van de realisatie-ontwikkeling van respektievelijk gemeenschapsaktiepunten, verkeersaktiepunten en schoolaktiepunten bij aan- en afwezigheid tijdens de aktie-avond van gemeente-, politie- en schoolfunktionarissen.

De aanwezigheid van gemeentefunktionarissen had geen invloed op het realisatieverloop van gemeenschapsaktiepunten, meer bepaald van de speelstraten ; de aanleg en afbakening van en het toezicht op speelterreinen ; de spelmogelijkheden ; de sportterreinen en -stimulering ; de groene zones : de jeugd- en gezinsraden met veiligheidsaktiviteiten ; de peutertuinen en kinderkribben ; de gemeentelijke veiligheidsvoorzieningen en de ateliers of akademies voor creativiteitsontwikkeling van het kind.

Er werd even goed in afwezigheid van politiefunktionarissen gewerkt aan de verbeteringen in de verkeersveiligheid, aanpassingen en verwijderingen in de verkeerssituatie, toezicht op en aktie aangaande het verkeer.

Slechts het realisatieverloop van aktiepunten met betrekking tot veiligheidszorg, veiligheidsaktie en veiligheidsonderricht in de scholen werd positief beïnvloed door de aanwezigheid van personen uit de onderwijssektor op de aktie-avond.

Voor de aktiepunten die respektievelijk terecht kwamen bij de gemeentebesturen, de politionele instanties en de schoolbesturen werd met het oog op de *doeltreffendheid* eveneens bepaald of het realisatieverloop beïnvloed werd door het al dan niet aanwezig zijn van respektievelijk gemeente-, politie-, en schoolfunktionarissen op de aktie-avond. De samenwerking tussen de plaatselijke groepen en de onderscheiden instanties had weinig te lijden onder een afwezigheid van plaatselijke funktionarissen. Hier en daar had hun aanwezigheid evenwel enig voordeel.

Het betrekken van gemeentefunktionarissen bij de aktie-avond en de invloed ervan op het realisatieverloop van gemeenschapsaktiepunten en van die aktiepunten welke werden voorgelegd aan het gemeentebestuur werd ook in de onderscheiden gemeentetypen onderzocht.

Voor zover wij de invloed in de onderscheiden gemeentetypen konden onderzoeken bleek de aanwezigheid van gemeentefunktionarissen niet bepaald nodig te zijn voor het realisatie-verloop van gemeenschapsaktiepunten in de plattelandsgemeenten en in de gewone steden. In de industriecentra en gemengde verstedelijkte gemeenten bleek de aanwezigheid van gemeentefunktionarissen echter wel enig voordeel te bieden.

Het realisatieverloop van de aan gemeentebesturen voorgelegde aktiepunten werd door de aanwezigheid van gemeentefunktionarissen gunstig beïnvloed in de minder verstedelijkte gemeenten, meer bepaald de plattelandsgemeenten en de verstedelijkte woongemeenten. Voor zover de invloed kon worden nagegaan in de meer verstedelijkte gemeenten, bleek wel dat de aanwezigheid van gemeentefunktionarissen tijdens de aktie-avond geen noodzaak was.

Het laatste aspekt van de evaluatie van *doeltreffendheid* omvatte de vergelijking per gemeentetype van het realisatieverloop naargelang de bestemming, de opzet, de eenmaligheid/kontinuïteit en de bedoeling van enerzijds gemeenschapsaktiepunten en anderzijds de aan gemeentebesturen voorgelegde aktiepunten.

Hier noteerden wij in bepaalde gemeentetypen zekere voorkeuren voor de realisatie-ontwikkeling van aktiepunten al naargelang de bestemming van het aktiepunt, de edukatieve of materiële gerichtheid, de eenmaligheid of kontinuïteit van het aktiepunt en de rechtstreekse of onrechtstreekse benadering van de veiligheid in dat aktiepunt.

Het is op de wijze dat wij de ongevallenpreventie hebben willen verantwoorden, dat wij het veiligheidsproject hebben kunnen uitbouwen en dat wij de plaatselijke veiligheidsactiviteiten hebben onderworpen aan een evaluatie.

Voor al het evaluatiefonderzoek heeft, bij ontbreken van elke oriëntatie in de zin van daadwerkelijk onderzoek uitgevoerd in onze onmiddellijke omgeving, moeizaam en al zoekend vorderingen gemaakt.

De poging, het effect en de doeltreffendheid blijven als evaluatie-kriteria facetten aantrekken van een niet te omvatten geheel van activiteiten. Toch houdt het onderzoek op deze facetten een duidelijke betrachting in delen van die plaatselijke veiligheidsactiviteiten | naderbij te trekken, ze te bundelen, te volgen en te zoeken naar mogelijke verbeteringen.

Voor zover wij hierin geslaagd zijn is de preventie van ongevallen, als activiteit in de gezondheidszorg geen totaal onbekend terrein meer.

ALGEMENE BESPREKING EN BESLUITEN

Evaluatief onderzoek krijgt maar een optimaal praktische waarde wanneer het voor een aantal personen routinewerk kan worden, met snelle verwerkingsmogelijkheden en onmiddellijke benutting van de gevonden feiten. Partiele evaluaties, met de mogelijkheid rekening te houden met de vaststellingen, beïnvloeden het verloop van projecten gedurende hun werkingsfasen.

Deze beïnvloeding hebben wij, omwille van het onbekend zijn van het onderzoeksterrein en het ontbreken van soortgelijke onderzoeken, niet laten plaatsvinden. Dit wil zeggen dat het in ons geval een onderzoek betreft op een project in zijn spontane ontwikkeling tot aan de afsluiting van de werkingsfase. Het op schrift stellen van de verantwoording, de uitbouw en de evaluatie van het veiligheidsproject heeft het grote nadeel gehad dat de betrokken groeperingen laat gekonfronteerd worden met de resultaten van de actie.

Met het oog op het ontwerp van toekomstige, gelijkaardige projecten achten wij het dan ook belangrijk op te merken dat er naast de projectleiders die instaan voor de opleiding, de organisatie, de vorm- en inhoudgeving, ook nood zal zijn aan personen die op bepaalde tijden partiële evaluaties kunnen doorvoeren. Dit zal zeker bijdragen tot een grotere mate van continuïteit in de projecten.

Nu het evaluatief onderzoek voltooid is vragen wij ons af of dit voor de KAV gelijk staat met het beëindigen van haar taak van veiligheidszorg en -actie. Uiteraard hopen wij dat zij de voortzetting van haar taak overweegt en het is dan ook in dit perspectief dat wij wensen te besluiten.

Als beweging zal zij er zich misschien niet helemaal van bewust

zijn hoe zij met haar nu afgesloten projekt in parallelle organisaties een zekere bewustwording heeft tot stand gebracht waaruit reeds activiteiten zijn gegroeid met het oog op de veiligheid in het leefmilieu. Meermaals en dit op verscheidene plaatsen hebben wij als projektleider kunnen vaststellen dat er belangstelling was voor het in onderhavige studie uitgewerkte projekt. Herhaalde malen is ons gevraagd geworden te komen spreken over de toedracht van het projekt en dit met het oog op het informeren én begeleiden van groeperingen. Gelet op onze onderzoekstaak ten aanzien van de KAV alsook op het min of meer beveiligen van het onderwerp van doktoraatsstesis hebben wij bij genoemde konfrontaties steeds verwezen naar de KAV als instelling en naar de publikatie van het werk. Konkurentiële opstellingen tussen parallelle organisaties staan een open gesprek blijkbaar in de weg en beletten een groei naar onderlinge samenwerking. Het is ons immers bekend dat er op de KAV nooit beroep werd gedaan ondanks de belangstelling die er was voor de veiligheidsactiviteiten.

Zoals de zaken er nu voor staan moeten wij op zijn minst erkennen dat de KAV beschikt over veiligheidsvoorlichters, over voorlichtingsmateriaal, over verbondelijke veiligheidsverantwoordelijken. Daarbuiten hebben zij een aantal praktische ervaringen inzake de organisatie van een veiligheidsprojekt. Zij zijn er verder in geslaagd op verschillende plaatsen een samenwerking tot stand te brengen die verder reikt dan de KAV-beweging. Tenslotte levert de onderhavige studie een aantal praktische richtlijnen op.

Wanneer de KAV thans opteert voor een verdere konkretisering van haar taak van veiligheidszorg en -aktie dan ligt het naar onze mening voor de hand dat zij in eerste instantie zullen ijveren voor het behoud van hetgeen er nu nog is. Daarbij is de groep van veiligheidsvoorlichters het belangrijkste.

De eerderafwachtende houding van de meeste verbonden ten overstaan van hun afdelingen met als gevolg het veelal matig doordringen van het projekt in de afdelingen, verder de vastgestelde terughoudendheid

van de afdelingen uit minder verstedelijkte gemeenten en niet in het minst de belangstelling van parallelle organisaties voor dergelijke projekten, tesamen met de gekende noodzaak tot bestendige aandacht voor een veiliger leefmilieu van het kind, overtuigen er ons van dat een voorlopige voortzetting van het projekt een aanwinst zou zijn.

In het domein van veiligheidszorg en -aktie zou het daarbij absoluut baanbrekend werk zijn indien de KAV bij de heropneming van het projekt de moed zou hebben zich naar buiten te manifesteren en wel ten aanzien van parallelle organisaties als een beweging die veiligheidsvoorlichters ter beschikking kan stellen teneinde een eerste stap naar onderlinge samenwerking uit te proberen. Hiermee zou de KAV immers laten verstaan dat zij samen met andere organismen wenst te streven naar een koördinatie inzake veiligheidszorg en -aktie.

In welke mate er van buitenaf beroep zal worden gedaan op de veiligheidsvoorlichters is niet op voorhand uit te maken. Hier dient de spontane ontwikkeling te worden afgewacht. In eerste instantie kan evenwel gedacht worden aan de konfrontatie van de tot op heden nog niet bereikte afdelingen met de "bijgeschoolde" voorlichters. In dit verband weze het opgemerkt dat het eerste hoofdstuk van onderhavige studie als een uitbreiding van de syllabus voor voorlichters kan worden beschouwd. Met de nu opgedane ervaringen, de praktische richtlijnen uit het evaluatief onderzoek als leidraad en met, zo de KAV dit wenst, steun van onzentwege kunnen de groepen voorlichters opnieuw benaderd worden.

De beslissing tot heropneming van het projekt zou inhouden dat de KAV in haar interne organisatie plaats moet ruimen voor een bestendige aandacht voor recente onderzoekingen op gebied van ongevallen, risico's en preventie. Ook zou men de binnen- en buitenlandse ontwikkeling moeten volgen inzake de veiligheidswetgeving en open moeten staan voor vondsten en nieuwigheden betreffende audio-visuele technieken.

Dit alles zou moeten gebeuren teneinde de veiligheidsvoorlichters steeds weer te kunnen voorzien van recente feiten en gegevens.

Vanuit deze opstelling kan de KAV ook uitgroeien tot een pressiegroep. De heropneming van het projekt houdt vanzelfsprekend een herziening in van werkwijze terwijl ook het evaluatief aspekt een totaal andere orientatie kan krijgen.

Het lijkt ons nuttig bijzondere aandacht te besteden aan de groep niet met de KAV-vertrouwde voorlichters. Hier komen wij tegenover kleuterleidsters, politie-agenten en leerkrachten te staan.

Een eventuele groei naar het systematisch veiligheidsonderricht zal eerder vanuit deze groep van voorlichters ontstaan dan wel vanuit para-medisch of technisch gerichte voorlichters.

Trouwens in het licht van een eventuele samenwerking met parallelle organisaties staan deze voorlichters omwille van hun grotere afstandelijkheid ten aanzien van de KAV gunstig opgesteld.

Bij een eventuele heropneming van het projekt kan de KAV met de nu volgende richtlijnen rekening houden.

1. In Limburg zullen de afdelingen van de minder/verstedelijkte gemeenten baat vinden bij een grotere stimulering van de gemeentelijke aktie, meer bepaald voor wat de omvang en de konkreetheid betreft.
2. In Brabant is een aandacht voor de afdelingen van de meer verstedelijkte gemeenten gewenst met het oog op een zekere omvang van de gemeentelijke aktie. Dit geldt ook voor Oost-Vlaanderen.
3. Het is wenselijk het gemeentelijk enqueteformulier verder te gebruiken vooral voor minder aktieve groepen.
4. De realisatie van speelstraten, afbakening, toezicht en aanleg van speelterreinen, groene zones en creativiteitscentra moet ekstra worden gevolgd wanneer het om aktiepunten gaat die door minder aktieve groepen worden geformuleerd.
5. Ook de realisatie van sportterreinen en sportstimulering moet bijzondere aandacht krijgen wanneer dit soort aktiepunten door minder aktieve groepen wordt geformuleerd.
6. Wanneer er in de plaatselijke groepen geen bereidheid wordt aangetroffen om de ter plaatse geformuleerde aktiepunten te volgen in hun realisatieverloop dan kan de KAV zich verwachten aan moeilijkheden in de realisatie-ontwikkeling.
7. Hernieuwde pogingen bij uitblijven van een antwoord vanwege de bij de realisatie betrokken diensten moeten niet meer ondernomen worden. Zij leiden toch niet tot realisaties, tenminste wanneer deze pogingen ondernomen worden door de plaatselijke groepen met of zonder de plaatselijke KAV.

8. Men moet zich niet laten afschrikken door een eventuele afwezigheid van gemeentefunktionarissen tijdens het formuleren van gemeenschapsaktiepunten; de realisatie-ontwikkeling ondergaat geen invloed vanwege de aan- of afwezigheid van gemeentefunktionarissen.
9. Deze aan- of afwezigheid heeft ook geen belang voor de realisatie van die aktiepunten die aan het gemeentebestuur ter realisatie worden voorgelegd.
10. Verkeersaktiepunten kunnen evengoed in afwezigheid van politiefunktionarissen worden geformuleerd, voor het realisatie-verloop maakt dat geen verschil uit.
11. Politionele diensten reageren goed op de aan hen voorgelegde aktiepunten ook wanneer politiefunktionarissen niet aanwezig zijn tijdens de formulering.
12. Personen uit de onderwijssektor worden best betrokken bij de formulering van aktiepunten inzake veiligheidszorg, veiligheidsaktie en -onderricht; het realisatie-verloop wordt er gunstig door beïnvloed.
13. Men mag zich verwachten aan een goede samenwerking tussen de schoolbesturen en de plaatselijke KAV (groepen) inzake de realisatie van de aan schoolbesturen voor te leggen aktiepunten, ongeacht de aan- of afwezigheid van schoolfunktionarissen.
14. In de plattelandsgemeenten en de gewone steden is de aanwezigheid van gemeentefunktionarissen tijdens het formuleren van gemeenschapsaktiepunten niet noodzakelijk; in de industriecentra en gemengde verstedelijkte gemeenten is zij wel gewenst. In de overige gemeentetypen kon de invloed niet worden uitgetest. (I)
15. Voor een goed realisatie-verloop van de aktiepunten welke ter realisatie aan de gemeentebesturen worden voorgelegd is de aanwezigheid van gemeentefunktionarissen tijdens het formuleren in de minst verstedelijkte gemeenten aan te raden, in de meer verstedelijkte gemeenten niet nodig. (I)

(I) De richtlijnen zijn maar bestemd voor de KAV-afdelingen in gemeenten waarvan het college van Burgemeester en Schepenen uit een CVP-meerderheid of een CVP-koalitie bestaat.

Voor de afdelingen van de regionale steden en agglomeraties zijn er geen richtlijnen.

I6. De afdelingen in de industriecentra en gemengde verstedelijkte gemeenten kunnen er rekening mee houden dat de voorkeur uitgaat naar gemeenschapsaktiepunten waarin de veiligheid van het kind én de volwassene beoogd wordt. In de plattelandsgemeenten en de gewone steden is er geen voorkeur. (1) De richtlijnen beperken zich tot de afdelingen uit deze gemeentetypen.

I7. In de afdelingen van de minst verstedelijkte gemeenten (plattelandsgemeenten) en meer verstedelijkte gemeenten (industriecentra en gemengde verstedelijkte gemeenten) kan men zich verwachten aan een gelijke aandacht voor rechtstreeks en onrechtstreeks veiligheidsbevorderende gemeenschapsaktiepunten. Een voorkeur voor de rechtstreeks veiligheidsbevorderende gemeenschapsaktiepunten zal men mogen verwachten in de afdelingen van de regionale steden en agglomeraties. (1) De overige gemeentetypen kwamen voor dit onderzoeksaspect niet in aanmerking.

I8. In de afdelingen van de plattelandsgemeenten kan men zich verwachten aan een grotere aktiviteit vanwege de plaatselijke groepen ten aanzien van de materieel gerichte gemeenschapsaktiepunten; de betrokken diensten zullen evenwel meer doen voor de edukatief gerichte aktiepunten. Ook in de afdelingen van industriecentra en gemengde verstedelijkte gemeenten zal de voorkeur van de betrokken diensten meer uitgaan naar de edukatief gerichte aktiepunten, terwijl de KAV zelf meer geneigd zal zijn zich in te zetten voor de materieel gerichte gemeenschapsaktiepunten. De richtlijnen beperken zich tot de afdelingen van deze gemeentetypen. (1).

I9. In de afdelingen van de twee uiterste gemeenten mag men zich verwachten aan een voorkeur vanwege de gemeentebesturen voor de aktiepunten waarin de veiligheid van het kind centraal staat. (1)

20. Gemeentebesturen zullen in de minder verstedelijkte gemeenten gemakkelijker over gaan tot de realisatie van onrechtstreeks veiligheidsbevorderende aktiepunten, in de meer verstedelijkte gemeenten komen de rechtstreeks veiligheidsbevorderende aktiepunten meer aan bod. Een gelijke aandacht vanwege de gemeentebesturen zal men aantreffen in de gewone steden. (1)

(1) cfr voetnoot (1), p. 253

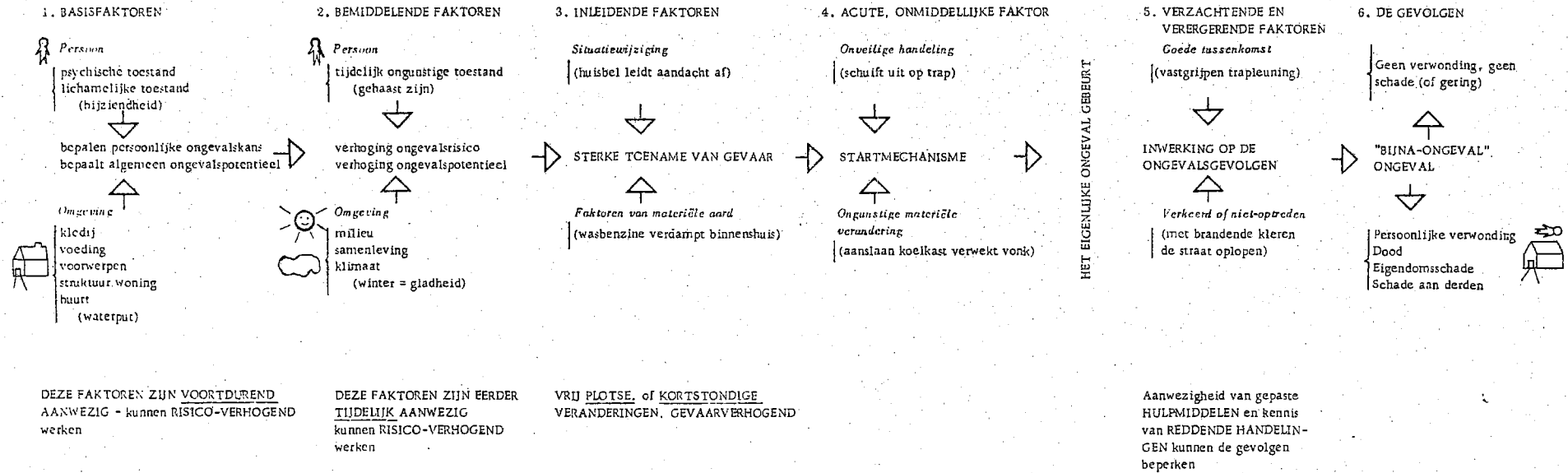
21. In de afdelingen van de industriecentra en gemengde verstedelijkte gemeenten en in de afdelingen van de gewone steden kan men zich verwachten aan een gelijke aandacht vanwege de gemeentebesturen voor de eenmalig en kontinu te stellen daden.(1) De richtlijnen beperken zich tot de afdelingen van deze gemeentetypen.

22.Doorgaans zal er een gelijke aandacht zijn vanwege de gemeentebesturen voor de realisatie van de edukatief en materieel gerichte aktiepunten. Slechts in de plattelandsgemeenten zou de voorkeur uitgaan naar de realisatie van edukatief gerichte aktiepunten.Er zijn geen richtlijnen voor de afdelingen van de regionale steden en agglomeraties. (1)

Tenslotte zouden wij nog willen stellen dat er bij het ontwerp van nieuwe projekten gedacht moet worden aan het finantiëel medebeheer van verbonden en liefst ook van de afdelingen en wel met het oog op een meer intense betrokkenheid vanwege de totale beweging bij de uitbouw van dergelijke projekten.

(1)cfr voetnoot (1),p. 253

DYNAMIEK VAN HET ONGEVAL IN EN ROND DE WONING

Gehascerd op : Haggerty, R.J. ; Home accidents in childhood, New Engl. J. of Med., 260, June 1959

ofdstuk I :

- F. DOELEMAN, Voorwaarden voor Wetenschappelijk Onderzoek, in Tijdschrift voor Sociale Geneeskunde, 1966, Vol. 44, p. 138 - 140
- F. DOELEMAN, Persoonlijke beschouwingen over Sociale Geneeskunde, in Tijdschrift voor Sociale Geneeskunde, 1963, Vol. 41, p. 557 - 561
- A. DROGENDIJK, Sociale Geneeskunde, gezondheidszorg en hygiëne, in Tijdschrift voor Sociale Geneeskunde, 1964, Vol. 42, p. 170 - 174
- G. ANDERSON, Men, methods, and materials in public health, in Nature of public health, 1966, Vol. 56, N° 1, p. 19 - 25
- M. WARREN, Social and preventive medicine, in British Journal Clinical Practice, 1961, Vol. 15, maart, p. 217 - 227
- E. ASHURKOV en R. WOFINDEN, Public Health as a Scientific Discipline, in Tijdschrift voor Sociale Geneeskunde, 1960, Vol. 38, september, p. 505 - 512
- WORLD HEALTH ORGANIZATION, World Health Statistics annual 1966, Vol. I, Genève, WHO, 1969, p. 716
- Olga DE WIJS - KOPPEN, J. VAN KERCKVOORDE en ANNA VAN DE CAFFELLE, Veiligheid in de privé-sektor, Leuven, 1970, p. 116
- Olga KOPPEN, Preventie van ongevallen bij kinderen, in Tijdschrift voor Geneeskunde, 1973, Vol. 29, N° 15, augustus, p. 747 - 750
- WORLD HEALTH ORGANIZATION, World Health Statistics annual 1971, Vol. I, Genève, WHO, 1974, p. 856
- W. CHRISTIAN, Tödliche Kinderunfälle in der Bundesrepublik Deutschland, in Das Sichere Haus, 1975, Jrg. 20, N° 1, januari/februari, p. 3 - 8
- H. DIETRICH, Accidents, childhood's greatest physical threat, are preventable, in Journal of the American medical association, 1950, Vol. 144, N° 14, December, P. 1175 - 1179
- R. MAC FARLAND, Epidemiologic principles applicable to the study and prevention of child accidents, in American journal of public health, 1955, Vol. 45, Oktober, p. 1302 - 1308
- NATIONAAL INSTITUUT VOOR DE STATISTIEK, Statistiek van de doodsoorzaken (verscheidene jaargangen) Brussel
- H. JACOBZINER, Home safety and accident prevention in a child health conference, in American journal of public health, 1954, Vol. 44, januari, p. 83 - 93
- A. KLEIJN, Preventie van ongevallen bij kinderen, in Tijdschrift voor Sociale Geneeskunde, 1959, N° 25, december, p. 4 - 12

- Renee ZINDWER, An educational project in childhood accident prevention, in American journal of public health, 1955, Vol. 45, N° 4, April, p. 438 - 441
- Bea Van Den BERG en J. De HAAS, Mortaliteit en morbiditeit van ongevallen in het bijzonder bij kinderen, in Tijdschrift voor Sociale Geneeskunde, 1964, Vol. 42, N° 6, Maart, P. 202 - 211
- W. HADDON, E. SUCHMAN en D. KLEIN, Accident research, methods and approaches, New York : Harper & Row, 1964, p. 752
- E. SCHLESINGER, D. DICKSON, Janice WESTABY, Lisel LOWEN, V. LOGRILLO en A. MAIWALD, A controlled study of health education in accident prevention, in the American journal of Diseases in Childhood, 1966, Vol. III, p. 490 - 496
- Home Department, NATIONAL SAFETY COUNCIL, Chicago, Illinois, Needs and objectives for a national program on child safety, in Pediatrics, 1969, Vol. 44, N° 5, p. 876 - 880
- M. VOLKOV, Les accidents et la société : problèmes médico-sociaux de la prévention et du traitement (conférence de la fondation Jacques Parisot, 1973), in Chronique O.M.S., 1973, Vol. 27, juli-augustus, p. 312 - 323
- Olga DE WIJS-KOPPEN, De statistische gegevens over verkeersongeval en -misdrijf in België en de bruikbaarheid van het materiaal, in Belgisch archief van Sociale Geneeskunde, Hygiëne, arbeidsgeneeskunde en gerechtelijke geneeskunde, 1970, N° 4, April, p. 285 - 294
- Bea VAN DEN BERG en J. DE HAAS, Restverschijnselen van ongevallen bij kinderen, overdruk uit het Tijdschrift voor Sociale Geneeskunde, 1968, Jrg. 46, N° 10, mei, p. 1-18
- M. VEST, Statistische Untersuchungen zur Unfallmortalität und - morbidität im Kindesalter Möglichkeiten der Unfallverhütung, in Schweizerische Medizinische Wochenschrift, 1966, Vol. 96, N° 21, p. 687 - 694
- E. WILLEMIJNS en J. CORBISIER, Een nieuw enkwest over ongevallen bij kinderen, in het Kind, 1961, N° 5 - 6, p. 1 - 64
- J. GERARDY en Liliane RIGA, La morbidité par accidents dans l'enfance, in Belgisch archief van Sociale Geneeskunde, Hygiëne, Arbeidsgeneeskunde en Gerechtelijke Geneeskunde, 1967, Jrg. 25, N° 5, mei, p. 313 - 326
- Helen ROBERTS, A community surveys its home accidents, in the American Journal of Public Health, 1951, Vol. 41, september, p. 1118 - 1121
- Nathalie BUCKNALL, Home accident prevention, in American Journal of Public Health, 1951, Vol. 41, augustus, p. 959 - 962
- R. HAGGERTY, Home accidents in childhood, in the New England journal of Medicine, 1959 Vol. 260, N° 26, juni, p. 1322 - 1330
- H. CANN, Dorothy NEYMAN en H. VERHULST, Control of accidental poisoning - a progress report, in the journal of the American Medical Association, 1958, Vol. 168, N° 6, oktober, p. 717 - 724
- T. MCKENDRICK, Poisoning accidents in childhood, in Archives of disease in childhood, 1960, Vol. 35, p. 127 - 133

3. S. YAKSICH, A review of pedestrian safety research in U.S.A., in Annual meeting Netherlands' Association of pedestrians, the Hague, Netherlands, Netherlands Vereniging Bescherming Voetgangers, Den Haag, 1970, september p. 10
4. NATIONAAL INSTITUUT VOOR DE STATISTIEK, Statistiek van de verkeersongevallen op de openbare weg 1967, Brussel, 1967, p. 136
5. NATIONALE VERENIGING TER VOORKOMING VAN ARBEIDSONGEVALLEN, Brussel, persoonlijke mededeling.
6. W. RUMLER, Über Kinderunfälle, in Arztliche Jugendkunde, 1964, jg. 55, Vol. 3, N° 4, september, p. 101 - 106
7. J. BAAY, Ongevallen bij kinderen, Assen 1960, p. 126
8. J. GIBSON, The contribution of experimental psychology to the formulation of the Problem of Safety : A brief for Basic Research, in H. Jacobs, Association for the Aid of Crippled Children, 1961, p. 77 - 89
9. W. WINSEMIUS, De psychologie van het ongevalsgebeuren, Leiden, 1951
0. Rapport d'un group consultatif, Les accidents chez les enfants. L'étude des faits, base de l'action preventive, (série de rapports techniques, n° 118), OMS, Genève, 1957, p. 45
1. E. BACKETT, Les accidents domestiques, (cahiers de santé publique, N° 26), OMS, Genève, 1967, p. 155
2. J. SIMPSON, An epidemiological approach to road accidents, in the Practitioner, 1962, Vol. 188, april, p. 515 - 523
3. MAC FARLAND, Current research in road safety in the United States of America, in the Practitioner, 1962, Vol. 188, april, p. 457 - 466
4. W. HADDON, A note concerning accident theory and research with special reference to motor vehicle accidents, in Annals of the New York Academy of sciences, 1963, Vol. 107, N° 2, p. 635 - 645
5. J. CARLQUIST, Is wetenschappelijk verkeersonderzoek belemmerend voor het beleid ? voordracht over de Psychologie van het autorijden te Brussel, 1969, januari, p. 1 - 19
6. J. READ, Traffic accidents involving child pedestrians ; a program for their prevention, in Pediatrics, 1969, Vol. 44, N° 5, p. 838 - 846
7. H. PARRISH, G. WIECHMANN, Janet WEIL en Carole CARR, epidemiological approach to preventing school accidents, in the journal of school health, 1967, Vol. 37 N° 5, mei, p. 236 - 240
8. J. L'HIRONDELLE en E. ARONDEL, Les enfants et les accidents de la circulation, in H. Muller : Les facteurs humains dans l'accident de la route, Lille 1965, p. 206
9. S. HARRISON, Childhood injury control : who will take what action, suggestions for national priorities, in Pediatrics, 1969, Vol. 44, N° 5, p. 891 - 892

- L. LANGEAAR, E. MAARTENSE en A. ROOTLIEB, Werkongevallen bij jeugdige voetgangers, in Tijdschrift voor Sociale Geneeskunde, 1967, Vol. 45, p. 782 - 786
- J. JONES, Preventing Poisoning Accidents in Children, in Clinical Pediatrics, 1969, Vol. 8, N° 8, augustus, p. 484 - 491
- R. SOBEL, Traditional safety measures and accidental poisoning in childhood, in Pediatrics, 1969, Vol. 44, N° 5, november, p. 811 - 816
- G. WHEATLEY, Relationship of Home environment to accidents, in Archives Environ Health, 1966, Vol. 13, oktober, p. 489 - 495
- H. MILIKOWSKI, Sociologische achtergronden van de ongevallen bij kinderen, in Tijdschrift voor Sociale Geneeskunde, 1964, Vol. 42, N° 6, maart, p. 220 - 225
- R. JACKSON, J. WALKER en N. WYNNE, Circumstances of accidental poisoning in childhood, in British Medical Journal, 1968, Vol. 4, oktober, p. 245 - 248
- Marie-Claude LEVITTE-BOISBOURDAIN, L'enfant et les accidents, in L'école des parents, 1969, Nr. 9, november, p. 31 - 41
- C. MOYER, The sociologic aspects of trauma, in American journal of surgery, 1954, Vol. 87, p. 421 - 430
- R. RYAN en J. RASMUSSEN, Burns in Children, in Plastic and Reconstructive Surgery, 1968, Vol. 42, N° 4, oktober, p. 334 - 338
- E. BLECK, Causes of burns in children, in Journal of the American Medical Association, 1955, Vol. 158, N° 2, mei, p. 100 - 103
- G. WHEATLEY, Accidents and school children, in Pediatric Clinics of North America, 1965, Vol. 12, november, p. 941 - 956
- J. KRAAY, De voetganger en de verkeersveiligheid, in SVOV, Voorburg, 1974, p. 58
- J. MORGAN, A community approach to drowning prevention, in Pediatrics, 1969, Vol. 44, N° 5, p. 886
- W. RUMLER en S. BUCHHOLZ, Über Kinderunfälle, in Arztliche Jugendkunde, 1964, jg. 55, Vol. 3, N° 4, september, p. 108 - 114
- J. VAN KERCKVOORDE, Onderzoek naar de frekwentie, de aard en de ernst van ongevallen bij schoolkinderen in het Leuvense, Leuven, 1969, p. 41
onuitgegeven document
- I. MARCUS, Wilma WILSON, I. KRAFT, D. SWANDER, F. SOUTHERLAND en Edith SCHULHOFER, An interdisciplinary approach to accident patterns in children, in Haddon, Accident research, methods and approaches, New York ; Harper & Row, 1964, p. 752
- D. MANHEIMER en G. MELLINGER, Personality characteristics of the child accident repeater in Child development, 1967, Vol. 38, N° 2, juni, p. 491 - 513
- H. CANN, A. ISKRANT en Dorothy NEYMAN, Epidemiologic aspects of poisoning accidents, in American journal of public health, 1960, Vol. 50, N° 12, december, p. 1914 - 1924

- J. BULL, D. JACKSON en Cynthia WALTON, Causes and prevention of domestic burning accidents, in British Medical Journal, 1964, Vol. 2, december, p. 1421 - 1427
- A. ISKRANT, Statistics and epidemiology of burns, in Bulletin of the New York Academy of Medecine, 1967, Vol. 43, N° 8, augustus, p. 636 - 645
- R. MOORE en S. OLDER, Pedestrians and motor vehicles are compatible in today's world, in Traffic Engineering, 1965, Vol. 3, N° 12, september, p. 20-23, p. 52-59
- H. CZERMAK, Unfallgefahren für Säuglinge und Kleinkinder, in Mitteilungen der Österreichischen Sanitätsverwaltung, 1969, Vol. 2, p. 66 - 71
- A. FABIAN en Lauretta BENDER, Head injury in children : predisposing factors, in American Journal of Orthopsychiatry, 1947, Vol. 17, p. 68-79
- Elizabeth FULLER en Helen BAUNE, Injury - proneness and adjustment in a second grade, in Sociometry, 1951, Vol. 14, p. 210 - 225
- W. LANGFORD, R. GILDER, Virginia WILKING, Minnie GENN en Helen SHERRILL, Pilot study of childhood accidents : preliminary report, in Pediatrics, 1953, Vol. 11, N° 4, p. 405 - 415
- E. SUCHMAN en A. SCHERZER, Accident proneness, in Haddon, Accident research, methods and approaches, New York ; Harper & Row, 1964, p. 752
- H. JACOBZINER, Accidents - a major child health problem, in the journal of pediatrics, 1955, Vol. 46, P. 419 - 436
- R. CARRON en M. ROBIN, Vergiftiging bij het kind, in het Kind, 1962, N° 5, p. 309 - 322
- N. WYNNE, The poisons information centre, Royal Victoria Infirmary, Newcastle, in Newcastle Medical Journal, 1968, Vol. 30, p. 78 - 81
- J. GRAHAM, Poisoning in the home, in British Medical Journal, 1967, N° 5545, april, p. 157 - 159
- M. JULYAN en J. KUZEMKO, Parents and their children in accidental poisoning, in the Practitioner, 1972, Vol. 208, N° 1244, p. 252 - 253
- A. DONE, Poisoning from Common Household Products, in Pediatric Clinics of North America, 1970, Vol. 17, N° 3, augustus, p. 569 - 581
- R. BERFENSTAM en J. BESKOW, Storage of poisons in the homes of families with small children, in British Journal of preventive and social medicine, 1962, Vol. 16, p. 123-129
- H. JOLLY en T. FORREST, Accidental poisoning in childhood, in the Lancet, 1958, Vol. 1, juni, p. 1308 - 1309
- Annotations : Deadly Sweets, in the Lancet, 1956, Vol. 1, juni, p. 898

- R. SCHERZ, Childhood Poisonings from Medications : three Prevention Programs that worked, in Military Medicine, 1968, Vol. 133, N° 11, november, p. 911 - 913
- Berichten, in Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde, 1968, Vol. 112, N° 30, juli, p. 1387
- R. GOULDING, Prevention of poisoning, in the Lancet, 1968, Vol. 23, maart, p. 636
- G. LATHAM en R. SCHERZ, Prevention of poisoning, in the Lancet, 1968, Vol. 1, juni p. 1252 - 1253
- P. WEHRLE, L. DE FREEST, J. PENHOLLOW en Virginia GODDARD HARRIS, The epidemiology of accidental poisoning in an urban population, in Pediatrics, 1961, Vol. 27, april, p. 614 - 620
- R. SOBEL en J. MARGOLIS, Repetitive poisoning in children : a psychosocial study, In Pediatrics, 1965, Vol. 35, april, p. 641 - 651
- H. JACOBZINER, Causation, prevention, and control of accidental poisoning, in the journal of the American Medical Association, 1959, Vol. 171, november, p. 1769 - 1777
- W. HADDON, P. VALIEN, J. MCCARROLL en C. UMBERGER, A controlled investigation of the characteristics of adult pedestrians fatally injured by motor vehicles in Manhattan, in Journal of chronic Diseases, 1961, Vol. 14, N° 6, december, p. 655 - 678
- E. BACKETT en A. JOHNSTON, Social patterns of road accidents to children, in British Medical Journal, 1959, Vol. 1, p. 409 - 413
- M. KUROKAWA, Childhood accidents as a measure of social integration, in the Canadian Review of Sociology and Anthropology, 1967, Vol. 3, N° 2, p. 67 - 83
- B. WIGHT, The control of child-environment interaction : A conceptual approach to accident occurrence, in Pediatrics, 1969, Vol. 44, N° 5, p. 799 - 805
- W. BARTHOLOMEW, Pedestrian accidents in service areas of selected city recreation facilities, in the Voice of the Pedestrian II, 1970, oktober, p. 48 - 54
- J. HAVARD, Child pedestrian casualties as a public health problem, in the Voice of the Pedestrian IV, 1974, februari, p. 31 - 46
- R. GADEKE, Verkeersunfälle im Kindesalter, in Medizinische Klinik, 1970, Vol. 65, N° 2, januari, p. 53 - 55
- L. COLEBROOK, The prevention of burning accidents in England and America, in Bulletin of the New York Academy of Medicine, 1951, Vol. 27, N° 7, p. 425 - 438

00. J. BIGGS en M. CLARKE, Burns in children : a five-year survey of a burns unit, in medical journal of Australia, 1964, Vol. 1, N° 21, mei, p. 787 - 792
01. L. WINTERSCHEID en A. MERENDINO, Etiology of and Mortality from burns at a General Hospital, in American Journal of Surgery, 1960, Vol. 100, september, p. 375 - 380
02. AMERICAN ACADEMY OF PEDIATRICS, COMMITTEE ON ACCIDENT PREVENTION, investigation of fabrics involved in wearing apparel fires, in Pediatrics, 1964, Vol. 34, N° 5, november, p. 728 - 733
03. E. LEHR, Controlling the clothing fire problem, in Bulletin of the New York Academy of Medecine, 1967, Vol. 43, N° 8, augustus, p. 711 - 715
04. H. FREEDMAN, Pile fabrics and their flammability, in Bulletin of the New York Academy of Medicine, 1967, Vol. 43, N° 8, augustus, p. 663 - 668
05. F. SERNEELS, Kunstmatige plastische stoffen en synthetische rubbers, s.d.
06. CONFERENCE ON BURNS AND FLAME-RETARDANT FABRICS, in Bulletin of the New York Academy of Medecine, 1967, Vol. 43, N° 8, augustus, p. 615 - 768
07. G. DRAKE, Flame retardants and their application to textiles, in Bulletin of The New York Academy of Medecine, 1967, Vol. 43, N° 8, augustus, p. 656 - 662
08. A. SCHAPLOWSKY, Program activities of the division of accident prevention U.S. Public Health service, in Bulletin of the New York Academy of Medecine, 1967, Vol. 43, N° 8, augustus, p. 727 - 734
09. H. GARDNER, G. DRAKE en N. KNOEPFLER, appling a durable flame retardant with implant equipment, in Hospitals, 1963, Vol. 37, November, p. 123 - 126
10. Elisabeth LIM, Home safety for health visitors, in Home safety journal, 1971, Vol. 1, N° 18, januari, p. 9 - 12
11. A. LOUIS, De voetganger in de verkeersongevallen tijdens het jaar 1964, in Revue van de Rijkswacht, 1965, Vol. 5, N° 21, december, p. 5 - 9
12. S. HAKKINEN en U. LEPPANEN, Road traffic Accidents occuring in the dark, in the Voice of the pedestrian II, 1970, oktober, p. 20
13. P. NOORDZIJ, fietsen bij schemer/duisternis, SWOV, Voorburg, 1973, p. 30
14. W. MOSBERG en J. SHARRETT, Penetrating wounds of skull due to metal axle of collapsible toy cars, in the Journal of the American Medical Association, 1960, Vol. 173, N° 7, p. 140 - 141
15. Katherine BAIN, M. FAEGRE en R. WYLY, Behavior of young children under conditions simulating entrapment in refrigerators, in Pediatrics, 1958, Vol. 22, N° 4, p. 628 - 647

6. R. HAZLETT en Merill ALLEN, The ability to see a pedestrian at night, the effects of clothing, reflectorization and driver intoxication, in the Voice of the pedestrian II, 1970, oktober, p. 18 - 19
7. H. KRAVITZ, G. DRIESSEN, R. GOMBERG en A. KORACH, Accidental falls from elevated surfaces in infants from birth to one year of age, in *Pediatrics*, 1969, Vol. 44, N° 5, p. 869 - 876
8. Katharina DALTON, Menstruation and accidents, in the *British Medical Journal*, 1960, Vol. 2, N° 5210, November, p. 1425 - 1426
9. Olga KOPPEN, Ongevalsanalyses van kinderen tussen 2 - 18 jaar : Methodiek van ongevalspreventie, Leuven, 1968, oktober, p. 36, niet gepubliceerd
0. H. MARCUSSEN, Epidemiologie des Unfalls im Kindesalter, in *Zeitschrift für die Gesamte Hygiene und Ihre Grenzgebiete*, 1967, Vol. 13, N° 3, p. 222 - 227
1. Stina SANDELS, Road accidents to children - what makes them happen, in the *Voice of the Pedestrian IV*, 1974, februari, p. 7 - 26
2. W. WATSON, Childhood injuries : a challenge to society, in *Pediatrics*, 1969, Vol. 44, N° 5, p. 794 - 798
3. N. HEIMSTRA, J. NICHOLS en G. MARTIN, An experimental methodology for analysis of child pedestrian behavior, in *Pediatrics*, 1969, Vol. 44, N° 5, p. 832 - 838
4. Stina SANDELS, People in traffic, in the *Voice of the Pedestrian II*, 1970, oktober, p. 84 - 90
5. J. KEDDY, Accidents in childhood, in the *Canadian Medical Association Journal*, 1964, Vol. 91, N° 13, september, p. 675 - 680
6. E. SEILER en Christina RAMSAY, Home accidents, in the *practitioner*, 1954, Vol. 172, juni, p. 628 - 636
7. G. DE HAAS, Een onderzoek naar voorkomen en betekenis van ongevallen, die in de woning plaats vinden, Groningen, 1958, p. 101
8. W. OGIONWO, Socio-psychological factors in health behaviour - an experimental study on methods and attitude change, in *international journal of health education*, 1973, Vol. 16 suppl. N° 2, p. 1 - 16
9. NEW YORK UNIVERSITY BULLETIN, New York, 1969, Vol. 69, N° 11, maart, p. 220
0. R. SEMONISCK, Summer courses, a survey of colleges and universities, in *Safety*, 1968, Vol. 4, N° 3, mei-juni, p. 19 - 26
1. C. YOST, Safety education, in *Review of educational Research*, 1962, Vol. 32, N° 5, december, p. 506 - 514
2. A. NIESSEN, Een onderzoek naar de veiligheidszorg en -opvoeding in een aantal lagere scholen uit het Leuvense, eindrapport aangeboden tot het bekomen van de titel van gegradueerde sociale verpleegster, Leuven 1968, p. 85

33. A. RAPOPORT, Some comments on accident research, in Haddon, Accident research, methods and approaches, New York ; Harper & Row, 1964, p. 752
34. H. LEAVELL, Contributions of the social sciences to the solution of health problems in the New England Journal of Medicine, 1952, Vol. 247, N° 23, december, p. 885 - 897
35. H. VUORI, Turku, Finland : attitudes towards fluoridation of drinking water, in Revue internationale d'éducation pour la santé, 1973, Vol. 16, N° 2, p. 109 - 118
36. A. STECKLER, a pilot study, home safety education for the elderly, in Revue internationale d'éducation pour la santé, 1973, Vol. 16, N° 2, p. 136 - 142
37. Ludmila KAPPEL, Promoting health habits among preschool children, in Revue internationale d'éducation pour la santé, 1972, Vol. 15, N° 4 p. 246 - 251
38. CENTRALE RAAD VOOR DE VOLKSGEZONDHEID, Advies betreffende de gezondheidsvoorziening en -opvoeding in Nederland, overgedrukt uit "Verslagen en Mededelingen betreffende de Volksgezondheid, 1962, Nr 10, oktober", p. 1 - 203
39. J. VAN KERCKVOORDE, Tips voor een veilige thuis, D.A.P. Reinaert Uitgaven, Brussel/Roosendaal, 1970, p. 112

Hoofdstuk II :

140. E. SUCHMAN, Evaluative Research, New York, Russel Sage Foundation, 1967, p. 185
141. J. DIXON, Growth : Developmental Problems of Official Services in Keeping "In Time with the Times", in American Journal of Public Health, 1957, Vol. 47, N° 2, supplement november, p. 15 - 19
142. R. BAUER, Social indicators and sample surveys, in Public Opinion Quarterly, 1966, Vol. 30, N° 3, p. 339 - 352
143. G. HUTCHISON, Evaluation of preventive services, in Journal of Chronic Diseases, 1960, Vol. 11, N° 5, mei, p. 497 - 508
144. H. ENNES, Toward a Constructive Appraisal of Community Health Services, in American Journal of Public Health, 1957, Vol. 47, N° 2, supplement november, p. 5 - 6
145. J. PORTERFIELD, Local Health Services ... Now and in the Future, in American Journal of Public Health, 1957, Vol. 47, N° 2, supplement november, p. 27 - 32
146. NATIONAL HEALTH COUNCIL, National advisory committee on Local Health Departments, Trends and needs for Official Community Health Services, in American Journal of Public Health, 1957, Vol. 47, N° 2, supplement november, p. 42 - 44
147. R. KANDLE, Need of evaluation, in Public Health Reports, 1956, Vol. 71, N° 6, juni, p. 527
148. G. MATTISON, Commentaries on the issues and the discussions, in American Journal of Public Health, 1957, Vol. 47, N° 2, supplement november, p. 20 - 21
149. H. HILLEBOE, Report of resolving committee, in Public Health Reports, 1956, Vol. 71, N° 6, juni, p. 527 - 529
150. L. TAUBENHAUS, R. HAMLIN en R. WOOD, Performance Reporting and Program, Budgeting : Tools for Program Evaluation, in American Journal of Public Health, 1957, Vol. 47, april, p. 432 - 438
151. R. FISHER, Trends and Needs for Official Community Health Services, in American Journal of Public Health, 1957, Vol. 47, N° 2 supplement november, p. 33 - 42
152. GLOSSARY OF ADMINISTRATIVE TERMS IN PUBLIC HEALTH, in American Journal of Public Health, 1960, Vol. 50, februari, p. 225 - 226
153. O. KLINEBERG, The problem of evaluation, in International Social Science Bulletin, 1955, Vol. 7, N° 3, p. 346 - 352

154. E. GRUENBERG, Application of Control Methods to Mental Illness, in American Journal of Public Health, 1957, Vol. 47, augustus, p. 944 - 952
155. G. JAMES, D. KLEPAK en H. HILLEBOE, Fiscal Research in Public Health, in American Journal of Public Health, 1955, Vol. 45, juli, p. 914
156. B. GREENBERG en B. MATTISON, The whys and wherefores of Program Evaluation, in Canadian Journal of Public Health, 1955, Vol. 46, juli, p. 295 - 296
157. W. VAN WAEVELDE en H. VAN DER HAEGEN, Typologie van de Belgische gemeenten naar graad en verstedelijking op 31 december 1961, in Statistisch tijdschrift, 1967, N° 9, september, p. 722 - 775
158. Renee ZINDWER, o.c. nr 17

Hoofdstuk III :

- 159 Statuten KAV, Brussel, KAV, 1970, p. 5
- 160 S. SIEGEL, Nonparametric Statistics for the behavioral sciences, New York, McGraw-Hill Book Company, Inc., 1956, p. 312
- 161 H. VAN DEN ENDE, Beschrijvende Statistiek voor gedragswetenschappen, Amsterdam, Agon Elsevier, 1971, p. 343